

terhesebb lön a rabszolgaénál, ki magát megválthatá s szabadságát hűsége és ragaszkodása által kieszközölheté, míg a colonus nem volt felszabadítható, sem a földbirtoktól, melyhez egész létével odatapadt, nem vala különválasztható. Minden pálya elléven előle zárva, még a reménytől is megfosztatott, mely nyomorult helyzetében őt vigasztálhatta volna.

Nem új helyzetet teremtett tehát a népvándorlás korszaka, midőn a jobbágyságot megalapítá a meghódított római tartományokban, mert ennek alapjait már megvetve találta s humánus századunk más fél évezred igazságtalanságát tette jóvá, midőn a francia forradalom nagyszerű példája után indulva, a jobbágyságot eltörlé és a földet szabaddá tette Európában.

PEMFFLINGER MÁRK

SZÁSZ GRÓF ÉLETE

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A REFORMATIÓ ELTERJEDÉSÉRE

AZ ERDÉLYI SZÁSZOK KÖZÜTT.

SZÉKFOGLALÓ ÉRTEKEZÉS

FABRITIUS KÁROLY

LEV. TAGTÓL.

(Olvastatott a m. t. Akadémia 1875. február 1. tartott ülésén.)

BUDAPEST, 1875.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia bérházában.)

I.

Bevezetés.

Mint hő és rettenthetlen oltalmazója a vallásújító mozgalomnak az erdélyi szászok között, s utóbb, mint buzgó és rendithetlen híve a Habsburg-háznak, a koronáért I. Ferdinánd és Szapolyai János közt folyt küzdelemben a szászok grófja, *Pemfflinger Márk* nevezetes szerepet játszik Erdély történelmében. Ő születésére nézve nem vala szász, s úgy látszik, hogy általában nyilvános működése kezdetén a szászok közt ellenszenves fogadtatásra talált. Annál fényesebb bizonyítéka szellemi tehetségének valamint tetterejének az, hogy hivataloskodásának már első éveiben N.-Szeben lakosai vallás- és lelkiismeret- szabadságért folytatott küzdelmükben, és nem sokára ezután a politikai téren vívott súlyos harcukban, őt, az idegen férfit bizalmuk bő mértékével ajándékozták meg, s nála kerestek oltalmat és útmutatást.

A kicsiny, ismételten súlyosan megpróbált szász népecske az ő vezérlete alatt, sok évig saját erőire utalva, képezett Erdélyben elszánt és áldozatkész pártot ausztriai Ferdinánd mellett, míg utóvégre kimerülve kénytelen vala a tul-erő előtt meghajolni. Még az után is, hogy Pemfflinger új hazáját, mint teljesen elszegényedett, száműzött menekült elhagyta volt, tevékenységének hatása érezhető vala a nép között. Azonban neki, a kérlelhetlen sors ellenében egy merész eszméért szerencsétlenül küzdőnek tettei kiváló helyet biztosítottak az erdélyi történelemben.

Bécses adalékokat nyújtottak ez, egy emlékezetes időszakban tevékeny férfiú életirati vázlatához újabb időben, okmányok alapján, melyeket részben a n.-szebeni szász nemzeti, részint a bécsi házi-, udvari- és államlevéltárból szereztek, *Schuller János Károly*¹⁾ és scharbergi báró *Bedeus József*.²⁾ A budai királyi kamarai levéltár- és kiválón a reformatio korát illetőleg, a n.-szebeni káptalan levéltárában nem egy oklevél található, melyek e nevezetes férfiú élettörténetének megvilágítására alkalmasak.³⁾ Bár ezek némelyike már nyilvánosságra hozatott,⁴⁾ még sok rejtett ott, melyeket én valék szerencsés megtalálni. Ez okmányok segítségével, felhasználva az újabb magyar történetbúvárlat eredményeit, meg fogom kísérteni a nevezetes férfiú életképének vázlatát adni.

¹⁾ Das k. k. geheime Haus-, Hof- und Staats-Archiv in Wien als Quelle siebenbürgischer Fürstengeschichte. Hermannstadt 1850. Zwei Originalschreiben von Markus Pemflinger und Johann Pemflinger. Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. Uj folyam VI. 423—436.

²⁾ Des merkwürdigen Hermannstädter Königsrichters Markus Pemflinger letzte Lebensjahre und Ende. Archiv d. Ver. Ujfol. III. 124—140.

³⁾ A minisztereknek Szilágyi és Gyöcsy ő nagyméltóságuknak, a szász nemzet grófjának Konrád Mórnak s a budai kir. kamarai levéltár igazgatója Stenzingernek, a felosztott erdélyi főkormányzók levéltára igazgatójának Jakab Eleknek, a muzeumi könyvtár őre Mátyás Gábornak, a szász nemzeti levéltár levéltárnoka Wenrich Vilmosnak s a n.-szebeni br. Bruckenthal-könyvtár könyvtárnoka Reissenberger Lajosnak hála köszönetet mondok tudományos búvárlataim készsége támogatásáért.

⁴⁾ Két db. Schmidt F. A-nál: »Chronologisch-systematische Sammlung der Berggesetze der österreichischen Monarchie I. 108—114. s ezután Wittstock Henrik.« Zur Biographie Markus Pemflingers című értekezésében: Archiv d. Ver. Uj foly. IV. 3. 127—137. A reformatio történetére tartozó oklevelek részben már előbb ismételtlen közzé tettek; azonban néha oly hibásan, vagy hiányosan, hogy okvetlenül szükségesnek látszott azokat még egyszer az eredeti szövegben kinyomatni. Egyszer mind meg kell jegyezni, hogy én a n.-szebeni káptalan okleveleit, kellemetlen fölréértésből támadt akadályok miatt, nem az eredetiből, hanem volt talmási lelkész Reschner Márton nagyon hi és megbízható másolatai után közlöm, kinek nagybecsű Diplomatariuma a báró Bruckenthal-féle könyvtárban őriztetik.

II.

Pemflinger Márk származása.

A Pemflingerek nemesi családja Regensburgból származik.¹⁾ Pemphling helység, melytől a család nevét kapta a Felső-Pfalz egyik plébániája, a regensburgi káptalannak különböző adókat tartozott fizetni, tehát a várossal közvetlenül össze volt csatolva. Egy sz. móri Pemphlinger Henrik 1399. december 11-én mint tanu jelenik meg egy jószág átadásánál Uttenheimban (Laufers országos törvényszék Tirolban).²⁾

Pemflinger Márk egy 1515-ben kelt oklevélben de Regedo jelzővel említették; mindazáltal nem vagyok képes meghatározni, hogyan jutott ő e melléknévhez.³⁾ Pemflinger János Regensburgból vándorolt be Budára⁴⁾ s 1477-ben átvett egy a mindszent-utcában — a mai disztéren — a budai várban fekvő házat egy szőlővel együtt évi 24 arany forintnyi örökbér fizetése mellett az esztergomi sz. margitoltár részére, ezt azonban már 1480-ban ugyanazon feltételek alatt 1300 arany forintért Orbán királyi kincstárnok s ennek testvére részére engedte át.⁵⁾ 1489-ben neki mint budai kereskedő

¹⁾ Istvánfi ellenben sváb eredetűnek mondja a Pemflingereket; oly állítás ez, mely némi valószínűséggel bír a Pemflinger Márk német leveleiben észlelhető sváb tájszólásban.

²⁾ Flegler Sándor tanár, a magy. tud. akadémia tagja Nürnbergben való szíves, ezen Pemphling helységre vonatkozó adatokat velem közleni.

³⁾ L. a II. oklevelet. Ha ez a név magyarországi helységet jelent, akkor ez vagy Regete-Ruszká (Ruszkov) lehet Abaujmegyében, 691 lakossal, a kassai törvényszéki kerület zsádányi járásában, — avagy a mi valószínűbben hangzik, Regettő (Regetovka) Sárosmegyében, 275 lakossal, eperjesi törvényszék, szwidniki járás, bártfai adóhivatal.

⁴⁾ Lehotzky Stenmatographia. Pars II. Posonii 1798. p. 300 mondja: »Pemflinger Markus filius iudicis Budensis, Batisbona ori,« a nélkül, hogy erre bizonyítékot hozna fel. Nagy Iván: Magyarország családai IX. 206. — Istvánfi Lib. XII (Bécsi kiadás 1758-ból) p. 121. így ír Pemflingerről ad ann. 1534.: »Scevi quidem origine, sed in numerum Ungarorum jam olim adsciti.«

⁵⁾ L. az I. és a II. oklevelet. A házat a meghalt esztergomi érsek Palóczy György Kámer Erhardtól vette meg 2000 frtért, és az eszter-

polgárnak Mátyás király a pozsonyi harmineczad hivatalnál 200 arany forintot engedett el, az azelőtti évek harezai zavarásai által Karinthyában szenvedett veszteségei fejében¹⁾ 1491-, 1492-, 1493-, 1495- és 1501-ben budai bíró volt²⁾, s 1492. mártius 7-én mint ilyen állítá ki Buda város csatlakozó oklevelét a pozsonyi békéhez, mely a magyar királyi ház kihalása esetére, a Habsburg-háznak biztosítá Magyarországon

gami sz. Margit-oltárnak ajándékozta. 1467-ben ezen oltár commendatariussa Mihály milkói püspök e házat az esztergami káptalan beleegyezésével eladta 300 frton magister Baldeuinus de Frisia orvosnak s nejének Margitnak, előbb Puskan Mihály budai polgár özvegyének az esztergomi sz. margit oltár részére fizetendő évi 24 arany forint évi örök bérért; de fentartotta magának Mihály püspök egyéb feltételek mellett: quod praefato domino Michaeli episcopo quandoque ipsum Budam venire contigerit et suos successores, eisdem honestum hospitium dare et assignare teneantur. (m. kir. budai kamarai levéltár okmánya. Eccles. fasc. 3. Nr. 15.) Midőn Pemfflinger 1477-ben e házat átvette, ez vételár lefizetése nélkül történt, sőt a Baldeuinus-féle adásvévi okmány is Pemfflingertől a későbbi vevőre Orbán királyi kincstárnokra szállt át. Pemfflinger neje Borbála vajjon leánya vagy rokona volt-e Baldeuinusnak, vagy tán nejének Margitnak első házasságából? Az esztergomi káptalan 1482-ben megerősítette ezen Orbán kir. kincstárnok — akkor már győri püspök — által történt vételt annál is inkább, minthogy Orbán ezen nagy költséggel helyreállított s tágított házat halála esetére egészen az esztergami sz. Margit oltárnak ajándékozta. (okm. ugyanott Eccles. fasc. 3. nr. 18.) Orbán, mint egri érsek halt meg.

Ezen budai ház iránt Mihály milkói püspök mint az esztergami sz. Margit olár commendatariussa és Orbán örökösei közt úgy látszik per keletkezett, mely végtére 1491-ben akkép egyenlített ki: hogy Orbán örökösei — élükön István szerémi püspökkel — minden igényeikről végleg lemondtak. (okm. ugyanott Eccles. fasc. 54. Nr. 11.) Ama ház, melyet Ulászló király 1490-ben Orbán püspöknek ugyancsak a mindszent utczában ajándékozott, nyilván nem azonos azon házzal, mely az esztergami sz. Margit oltaré volt, s melyet egy ideig Pemfflinger birt, (okm. ugyanott. Neoregestr. fasc. 399. Nr. 12.) a király nem nevezi a szomszédokat s másokat nevez mint birtokelődeit.

¹⁾ L. az I. b. oklevelet.

²⁾ Hevenessi kézirat a budapesti egyetem könyvtárában 65. köt. 105. lap, és 78. köt 41. lap. Ép úgy d. d. Bude feria quinta proxima post festum Beati Michaelis Archangelii 1501 kelt oklevél: Az esztergomi főkáptalan fekvő s egyéb birtokaira vonatkozó okmányok tára. Pest 1871. 207. lap.

a trónra következőt.¹⁾ Pemfflinger János nejétől 1477 és 1480 Borbála neveztetik; mikor halt ez meg, s mikor lépett Pemfflinger második házasságra nem tudatik. Halála után özvegye Orsolya Kallintzer Lénárd budai polgárhoz ment nőül (1515. előtt)²⁾ azonban ennek dacára megtartá a Pemfflinger család-nevet, a mi némely történetbuvárokat³⁾ azon tévedésbe ejte, hogy ez Pemfflinger János leánya lett volna. Sőt Mária királyné 1523-ban e családi nevet, úgy látszik tévesen — még férjére is átruházta, mivel azon Leonardus Pemfflinger modernus Comes et Castellanus. . . de Dyosgyewr, kinek ő megbízást adott, nyilván egy és ugyanazon személy Kallintzer Lénárral⁴⁾ Orsolya II. Ulászló udvaránál élt mint leányának, Annának, ki később I. Ferdinánd király nejévé lett, dajkája és komornája; a koronáért folyt harezban Diósgyőr kastélyt védelmezte; Ferdinándhoz való ragaszkodásáért, kevéssel ennek Magyarországra érkezése előtt, Szapolyay párthívei által több havig tartó, súlyos fogságra vettetett, sőt élete is nagy veszélyben forgott. Ezen érdemei elismerésül ajándékozta neki Ferdinánd Esztergamban december 6-án 1527-ben Chyre Eudre és Boldizsár jóságait kik, mint Szapolyay hívei felségáruolónak nyilvánítottak⁵⁾

¹⁾ Fűrhaber: Beiträge zur Geschichte Ungerns unter der Regierung der Könige Wladislaus II. und Ludwig II. Archiv für Kunde österreich. Geschichtsquellen 1849. II. köt. különlenyomat, 143. lap.

²⁾ L. a III. oklevelet.

³⁾ Jászay Pál: A magyar nemzet napjai a mohácsi vész után. Pest 1836. 525. lap. Nagy Iván IX. 206.

⁴⁾ Wenzel: Diósgyőr egykori történelmi jelentősége. Pest. 1873. 78. lap.

⁵⁾ Ferdinandus considerantes servicia fidelis ac gratissima fidelis nostri Egregij Leonhardi Kallintzer Castellani Castri Dyosgyewr, quae nobis ac sacrae Coronae nostrae exhibuit et impendit, consideratis etiam officiis generosae dominae Ursulae (Pemfflinger) coniugis suae, quae Serenissimae dominae Annae Reginae, consorti nostrae charissimae multo labore, multis vigiliis ac sedulitate a primo Maiestatis Eius Reginalis ortu et infanzia ad hunc usque diem exhibuit, quae paulo ante felicem in hoc Regnum nostrum ingressum per aemulos et rebelles nostros captivitatemque ac periculum personae et capitis sui nostri causa subire non dubitavit . . . Strigoni in festo B. Nicolai Episcopi et Confessoris 1527. Liber Regius Ferdinandi I. ab an. 1527—1551. p. 45. a kir. kamarai levéltárban Budán. — Még 1536. szeptember 2-án emlékeztet

és 1528. április 19-én Budán erősíté meg a Pemflinger Orsolyának és örököseinek kevéssel azelőtt, — t. i. 1527. október 14-én három héttel koronáztatása előtt — tett adományozását az Abaujmegyében fekvő Ujfalu és Alsó-Vadász Szapolyay Jánosféle birtokokról.¹⁾

Eddigélő Pemflinger Jánosnak három figyermeket tulajdonítottak: Márkot, Sebestyényt és Istvánt.²⁾ Ily, valószínűleg életkor szerinti sorrendben említi meg őket Istvánfi egy 1534-ki esemény elbeszélésénél. Egy később főlemlítendő oklevél 1537. február 6-ról legelől Márkot említi, azután Istvánt és legutoljára a már akkoron elhalt Sebestyént. Sebestyén és István édes fivérek lehettek;³⁾ azonban tény, hogy Márk nem vala a szó szoros értelmében a fivérük, hanem miután István őt »nagybátyjának« (avunculus) nevezi, Márk pedig Istvánt »patruelis«-nek hívja, vagy atyjuknak, Pemflinger János fivérének fia avagy valószínűleg atyjuk fivére.⁴⁾ A Pemflingerek tekintélyüket és befolyásukat az udvarnál, saját kitűnő szellemi tulajdonságaikon kívül, kiválóan Pemflinger Orsolya állásának köszönhették.

teti Pemflinger István. Bozokból keltezett levelében Ferdinánd királyt anyja éremre ezen szavakban: »Novit etiam M. V. quam periculosius temporibus conservavit arcem (Diósgyőr) parentes nostri et frater jam defunctus (Sebastianus) . . . matrem captam fuisse ab adversariis et diris vinculis per aliquot menses detentam non alia de causa quam propter solam arcem M. V. optime constat. Archiv d. Ver. Ujfoly. III. 129.

¹⁾ Liber Regius Ferdinandi I. ab ann. 1527—1551. p. 103. a kir. kamarái levéltárban Budán.

²⁾ Lehotzki: Stemmatographia II. 200. állítja, hogy Márk a budai bíró fia volt. Fivérének tartják őt: Jászay Pál, Nagy Iván, Bedeus és Schuller. Maga Márk ismételve fivérének nevezi a más kettőt, Schuller: Haus-Hof- und Staats-Archiv. 9., 10., 15. lap.

³⁾ Vess össze ezzel a 7. lapon való 5. jegyzetot.

⁴⁾ Mindenesetre feltűnő, hogyan nevezhette Márk Istvánt Ferdinándhoz írt leveleiben többször »patruelis meus«-nak. (Schuller a f. e. h. 14. 15. lap — Schuller: Georg Reicherstorffer und seine Zeit. Wien 1859. 62. lap). E jelzés talán az apa fivére fiára emlékeztet? Latin classicus értelemben patruelisknak csak ez az értelme, s Pemflinger korában is ily jelentéssel fordul elő. Ugyanis megjegyzésre méltó, hogy egy 1524. január 22-én kelt, II. Lajos királyhoz intézett levelében VII. Kelemen pápa Medici Julián természetes fia, apja fivérének fiát, tehát

Sebestyén 1526-ban Mária királyné lovászmestere volt, 1533-ban pedig hihetőleg mostoha atyja Kallintzer halála után, mint Diósgyőr várnagya jelenik meg;¹⁾ mint Mária királyné tanácsnoka és Borsodmegye főispánja 1535-ben Miskolczi nemesi udvarát, melyet Kormossy Tamás magtalanul elháltával a király neki ajándékozott volt, Eperjessy Kristófra és nejére Dorottyára iratja át²⁾ s 1536 május 3-án halt meg Diósgyőrött azon szenvedések következtében, melyeket a polgárháboruban kiállott,³⁾ több árvát hagyván hátra.

Terjedelmes tevékenységet fejté ki István, ki neje által sógora volt a Ferdinánd által diplomatiái küldetésekre gyakran alkalmazott Rauber Kristóf laibachi püspöknek. Ő már a mohácsi csata előtt Ferdinand nejének, Annának⁴⁾ lovászmestere volt s már akkor nagy kegyben állt Ferdinándnál, kinek egyik küldöttje volt a Fugger Jakabféle Magyarország ellenében támasztott kártérítési követelésben (1526. április); később általa mint biztos küldetett a pozsonyi országgyűlésre (1526. december 5.) s urának Szapolyai Jánossal folytatott küzdelmében nagy tevékenységet fejtett ki.⁵⁾ Ferdinand megajándékozta őt — akkor a budai királyi vár tisztartója (Provisor Curiae Budensis) volt — és örököseit Esztergamban

unokatestvérét, X. Leo pápát szintgy »patruelis secundum carnem noster«-nek nevezi. (Ribini: Memorabilia Ecclesiae A. C. in Regno Hungariae. Posonii 1787, p. 15. és Pray: Epistolae Procerum I. p. 168.) Szabatosabbnak tartom Pemflinger István kifejezését, ki 1528-ban Márkot »frater et avunculus meus«-nak nevezi. (Schuller: Reicherstorffer. 22. lap).

¹⁾ Nagy Iván: Magyarországi családai IX, 206. Nagy I.: Történelmi társ XI. 233. Wenzel a f. i. h. 79. lap.

²⁾ Ez alkalommal mint consiliarius serenissimae Dominae Mariae Reginae ac Comes Comitatus Borsodiensis említettetik. Liber Reg. Ferdinandi I. ab. ann. 1527—1551. p. 247.

³⁾ Pemflinger István így ír erről Bozokból, 1536. szeptember 2-án Ferdinándhoz: ipsum denique fratrem Sebastianum ob continuas tribulationes adversariorum M. V. — potissimum mortuum esse M. V. credere dignetur. Archiv d. Ver. Uj. F. III. 128. Wenzel a f. i. h. 79. l.

⁴⁾ Thurnschwamb Engelnél: Gesch. d. u. Reichs u. s. Nebenländer I. 203. midőn 1526. áprilisban, mint követ utazik Magyarországra a Fuggerféle kártérítési igények ügyében.

⁵⁾ Engel: Geschichte des ungar. Reichs. Wien 1813. III. 2.270. Jászay Pál a f. i. h. 130. 193. 256. 270. 462. 463. 525.

ban 1527. december 27-én a felségárulónak nyilvánított Bayon Benedek ¹⁾ összes birtokaival és jószágaival, s 1533. június 19-én Bécsből arról biztosítá, hogy a pénzbeli kölcsönért neki, (Pemflinger Istvánnak) elzálogosított, azóta azonban a törökök által Komárommegyében elfoglalt Tata várat, mihelyt az isten segélyével a törököktől ismét vissza fog vétetni, senki másnak, mint neki, nem adományozandja. ²⁾ 1532-ben István már Ferdinánd kamara grófja (praefectus Camerae) Magyarországon ³⁾ s mint ilyen halt meg 1537. május 21-én Diögyörött, ⁴⁾

Pemflinger Márknak még egy nővérét, Klárát említik ki, ha az erre vonatkozó oklevél-kivonat helyes, először egy bizonyos Han-hoz ment nőül, mely házasságból származott az ő 1552-ben felmerülő fia, Han Kristóf. Később egy racklsburgi (Radkersburg a Mura mellett, Alsó-Stíriában) polgár Wernrl Lipóthoz ment nőül; ő róla és férjéről még szólan fogunk.

Erdélyre nézve a legnagyobb fontosságu ezek közt *Pemflinger Márk* személye. Mikor született, ezt bizony meghatározni nem lehet. Miután azonban hitelezője, a bécsi Gandeni Baptist, a ki még gyakran elő fog fordulni, 1554. október végén Ferdinándhoz beadott kérelmében »az öreg Pemflinger úrról« beszél, ki különben már akkor rég meghalt volt, egy nemcsak bá és gond által megviselt, hanem években is előrehaladott férfiuról látszik szólni. Ha továbbá Márk 1530-ban

¹⁾ d. d. Strigonii Sabbato proximo post festum B. Nicolai Episcopi et Confessoris 1527. Liber Reg. Ferdinand I. p. 52. Mint provisor Curiae Budensis volt jelen Ferdinánd megkoronázásán. Pray: Epistol. Proc. I. 286.

²⁾ Viennae in octava festi Sacratissimi Corporis Christi 1533. Lib. Reg. Ferd. I. p. 162.

³⁾ Hatvani: Magyar tört. okmánytár a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból. Pest, 1857. I. 159. Vesd össze II. 27-et is. Vajjon nem volt-e már 1531-ben kamara-gróf, s így nem illett-e rá is V. Károly Mária királynéhez intézett felhívása, melyben többek közt kamaragrófjának protestans érzülete miatt elbocsátásra szólítja (Lányi-Knauz II. 31. Frankl: Henckel János II.) adatok hiánya miatt bizony meg nem határozhatom.

⁴⁾ Archiv d. Ver. Uj. Foly. III. 130.

Istvánnak azt írja, ¹⁾ »hogy ő már nagyon ösz« ez, úgy látszik nem csupán a »sok gondnak és utazásnak,« hanem az éveknek is való következménye. Istvánfi szerint Márk leányát Katalint, Mária királyné udvari kisasszonyát Török Bálint-hoz adta nőül. Ha igaz, hogy ez a Katalin Márk leánya volt, akkor 1523-ban midőn férjhez ment, bizony alig lehetett kevesebb 20 évesnél. Ily kora volt mindenesetre Márk midőn enki ezen leánya született. Tehát nem sokat tévedünk, ha Pemflinger Márk születését körülbelül 1480-ra tesszük.

Ifjúságának története teljesen ismeretlen. Hogy felsőbb tudományokkal foglalkozott, erre bizony lehet következtetni műveltségéből, tekintélyes társadalmi állásából, valamint az idők szelleméből, mely akkoron minden művelt embertől követelt ilyen tanulmányokat. Azonban a bécsi egyetemen tanuló magyarok névjegyzékében ép oly kevéssé találjuk fel az ő nevét, mint a többi Pemflingerekét; mindazáltal lehetséges, hogy valamely német vagy olasz egyetemen, avagy a budai főiskolában, mely Mátyás király idejében európai hírnévvel bírt — végzé tanulmányait.

Legelőbb egy adóssághoz tartozó keresettel lép fel Pemflinger Márk Somy Gáspár mágnás ellen. Ez írásban és peccsével kötelezte meg magát 1513. december 6-án a budai káptalan előtt, hogy neki 1400 aranyforintot fizet készpénzben. Azonban a határidő letelt anélkül hogy az adós kötelezettségének megfelelt volna. 1515 február 21-én Pemflinger effelől bizonyítványt vett a budai káptalantól. ²⁾ Néhány hét múlva Somy Gáspár ezen 1400 aranyforintnyi adósságát Pemflinger Orsolya és férje, Kallintzer Lénárt vállalák el, kiknek az adós Pilismegyében a horhy-i és Pestmegyében tárnoki jószágát zálogosítá el. Azonban már ugyanazon év április 11-én Péter szt. györgyi és bazini gróf, országhíró, bizonyítja, hogy Pemflinger Orsolya és férje Kallintzer Lénárt ezen zálogos jószágokat, 1400 aranyforint átvétele után, Perényi Imre nádornak és családjának ugyanazon föltételek alatt adták át,

¹⁾ Schuller: Haus-Hof- und Staats-Archiv. 14. lap.

²⁾ L. a II. oklevelet.

melyek mellett azok nekik el valának zálogosítva. ¹⁾ Pemfflinger további sorsáról bizonyossággal csak annyit tudunk, hogy ő II. Ulászló király alatt alkincstárnok volt, s ennek következtében még 1524-ben követelése voltak az államkincstáron. ²⁾ Némely újabbkori történetbuvárok Mária királyné kamarásának mondják őt, de a nélkül hogy erre a forrást megneveznék. ³⁾ Azon állítás hogy előbb budai bíró lett volna, úgy látszik onnan eredt, hogy őt Pemfflinger Jánossal téveszték össze. ⁴⁾

III.

Pemfflinger Márk N.-Szebenbe települése.

Az 1521-ik év Pemfflingert *Erdélybe* vezetö. N. Szebenben 1521. ápril 12-án halt volt meg *Lulay János* királybíró és kamaragróf. ⁵⁾ Pemfflinger, ki akkoron, ha Katalin valóban az ő leánya, nyilván özvegy volt, még ugyanazon évben elvette Lulay gyermektelen özvegyét, Klárát, egy gazdag száznemesnek, czelei Tabiassy Tóbiásnak leányát, s a nagy befolyásu királyi korbátnok Szalkay László akkor váczí, utóbb egri püspök- és esztergami érseknek 1521. október 8-áról keltezett, melogen ajánló levelével ellátva ⁶⁾ érkezett

¹⁾ L. a III. oklevelet. Somy Gáspár neje a Perényi családtól származott. Nagy Iván X. 283. Ugyan 1515-ben Somy Gáspár elcsérélte Perényi nádorral az ő, a szent-ferenczrendi apácák kolostorával szemben fekvő a budai várbán levő házát. Rupp: Budapest 1868. 150. lap.

²⁾ Eder: Observationes criticae. Cibinii 1803. 237. lap. Seivert Gusztáv: Archiv d. Ver. Uj. F. VI. 172. 197.

³⁾ Fessler: VI. 248. Lányi-Knauz: Magy. Egyház történelme. Esztergam 1869. II. 9.

⁴⁾ Szűcs István: Szab. kir. Debreczen város történelme. Debreczen 1870. I. 164.

⁵⁾ Möckesch: Die Pfarrkirche der A. C. V. zu Hermannstadt. Hermannstadt 1839. 92. lap. Seivert János Windischnél Ungar. Magaz. II. 301.

⁶⁾ L. a IX. oklevelet, melyet már Seivert János a f. i. h. III. 130. lap közölt, de nem hibátlanul. A püspök már 1516. óta többszörös barátságos viszonyban volt N.-Szeben tanácsával. Vess össze a szász nemzeti levéltárban V. 201. 209. 1248. szám alatt található okleveleket. —

N. Szebenbe, hogy itt gazdag nejjének örökségébe családisan leteleplüljön. Lulay János halálakor végrendeletet hagyott hátra, ¹⁾ mely valószínűleg özvegye javára szolt s őt, míg Lulay első házasságából Besztercei Borbálával származott fiát ²⁾ — úgy látszik — bizonyos pénzösszeggel elégitettek ki, egyedüli birtokában hagyá nemcsak a tulajdonképi Tabiassy, hanem a Lulay János és Tabiassy Klára által közösen, Szebenben és környékén szerzett javaknak. Legalább mindezen jószágok később Pemfflinger Márk és fia János birtokát képezték.

Pemfflinger nyilván már Nagy-Szebenbe átköltözésekor nagy kegyben állt az udvarnál. Mert a király kinevezte őt, miután András orvos (physicus Andreas) előlegesen csupán néhány hónapig viselte e tisztelet — nemsokára Lulay Já-

Kevéssel 1518. előtt hasonlóan Szalkay László püspök említették Diósgyőr kezelőjéül. (Wenzel a. i. h. 74. lap). Hol ismerhette volna még közelebről Pemfflingert, mivel ő csaknem egykoru vala. (Vess össze a 33. lapon való jegyzettel) a király iredájában Budán, vagy Diósgyőrben, mint kezelőt-e? Mindkét esetben Pemfflingernek már korábban királyi szolgálatban kelle állania.

¹⁾ L. a XIV. oklevelet. Hogy Lulay özvegyének sok készpénze is volt, bizonyítja azon körülmény, hogy Szapolyay János vajda 1521-iki hadjáratára tőle 1000 forintot vett kölcsön, melynek a szászok adójában megtérítését a király még ugyanazon évben elrendelte. (A szász nemzeti levéltár IV. 238. sz. a.)

²⁾ 1513-ban N.-Szebenben támadt zavargás alkalmával egy Lulay, a fia a szász gróf fia, megöletett, miért királyi biztosok mentek Szebenbe s büntetésüket szabták ki. (Lilloy Schuller: Siobenb. Rechtsgeschichte. Hermannstadt 1868. III. 114). Egy Lulay János az ifjabbik (junior) besztercei polgár, valószínűleg a Tabiassy Klára végrendeletében említett fia a szász grófnak, 1519-ben Rodnán bányászkodott és még a 30-as években is mint bányabirtokos fordul elő (Wittstocknál: Archiv d. Ver. Uj. F. IV. 3. 134. l.) Seivert János szerint (Windisch: Ungar. Magazin II. 300. l.) a szász gróf ezen fia 1561-ben és valószínűleg 1584-ben is tanácsos volt, ha vajjon N.-Szebenben avagy Beszterczén-e, ez nem mondatik. Ez utóbbi azonban agylátszik a második Lulay János fia volt. Mert midőn 1544-ben a keresztyénszígeti plébános Lulay Lukács, hihetőleg a második Lulay János fiúve, meghalt, unokahuga, tehát Lulay János leánya, a ki Patai Antalhoz ment nőül s ennek fia Patai Servatius, örökösödési igényeket támasztanak a plébános, nagybátyjuk hagyatékára (Szász nemz. levéltár V. 485. és 486. sz. a.).

nos utódává a szebeni királybiróság és — a mi ezzel egyjelentőségű vala — a szász grófi méltóságban. A nagy szebeniek ugyan ragaszkodtak a Mátyás királytól nyert királybirajuk szabadon választhatása jogához, s e végből küldöttséget is menesztettek az udvarhoz. Azonban a király nekik csak azt engedte meg, hogy az ezen méltóságra közülük alkalmas jelöltek laistromát benyujthassák, s a kinevezés jogát mint a korona fölségi jogát vévé igénybe. Hosszasb vonakodás után végre engedelmeskedtek a szebeniek.¹⁾ Nagyon is kétségbe vonható az, hogy Pemfflinger Márk, az »idegen«-nek neve ott lett volna laistromukban a királybirói méltóságra jelöltek közt. A király azonban őt nevezte ki a szászok élére, az udvarnál a német, királyi érzelmű pártnak hű tagját, úgy látszik mint kíváncsós és szükséges egyensúlyt Erdélyben, a király előtt már akkor sem teljesen megbízható Szapolyay János vajda cselszövényeivel szemben, ki a nemzeti nemesi párt élén nagyraavagyó terveket kavcsolt a jövőre. Egyébiránt, hogy a szászok e királyi kinevezéssel hamar kibékültek, bizonyítja a segesváriak eljárása, kik az imént kinevezett királybirónak, Pemfflingernek, valószínűleg beiktatása alkalmával — egy lóval kedveskedtek.²⁾ Később — különösen 1523-ban — Pemfflinger mint szebeni kamaragróf is említették.³⁾

IV.

Pemfflinger Márk vagyoni állapota.

Tabiassy Klára, Pemfflinger neje, már házasságuk második évében, 1523. őszén meghalt. Midőn september 4-én,

¹⁾ Eder: a f. n. h. 238. lap. Rannicher Kurznál: Magazin für Geschichte. Kronstadt 1846. II. 146. Vess össze Kemény: Notitia Capituli Albensis. Cibinii 1836. I. 204.

²⁾ Teutsch: Arch. d. Ver. Uj Foly. I. 149.

³⁾ Seivert Gusztávnál: Archiv d. Ver. Uj. F. VI. 173. Vess össze ezzel XIV. oklevelet. Seivert állítása szerint még 1527-ben is kamaragróf és czimerében evetet hordoz. Ámde az evet, mint czimer előfordul még pénzekben is Ulászló és Mátyás korában, később még a Szapolyayféle aranyakon is 1539. és 1540-ben, tehát aligha Pemfflinger czimere. Legyen itt még az is megemlítné, hogy az egykorú Thurnschwamb a Nagy-

ugyanezen évben, végrendeletet készítettett¹⁾ Reicherstorffer György közjegyző által, már közel volt halálához, s ez okból azon volt, hogy vagyona felett teendő végrendelezése minden férje és rokonai közt támadható viszálykodásnak elejét vegye. Egyházaknak, kolostoroknak és szegényeknek, testvéreinek s azok gyermekeinek tett jelentékeny hagyományok levonása után, összes ingó és ingatlan javait és jöszágait, valamennyi nemesi, bárhol fekvő, bárminő néven nevezendő örökségeit és birtokait, valamennyi adóssági követeléseit férjére Pemfflinger Márkra és János fiára hagyta. Kinek a fia volt ez a János? Az ő fia volt-e vagy Pemfflinger korábbi házasságából származott? A végrendelet szövege, melynek írója kifejezéseiben gyakran homályos és határozatlan, sajnos, e kérdésre nem felel meg; sőt ezen szavaiban; »Domino Marco Marito et Johanni filio ejusdem libere et solute legavit et commisit« ép arra látszanak mutatni, hogy János nem az ő fia.²⁾ Ellenben a Pemfflinger ház családi viszonyait Nagy Szebenben mindenestre pontosan és teljesen ismerő, egykoru Lebel János talmácsi pap világosan írja: »D. Johanni Pemfflinger naturali filio Domini Marci Pemfflinger, uti legitimo haeredi, ad quem illud Testamentum Dominae Clarae genitricis suae pertinebat proprie, tradidi fideliter in manus.« Ép így a Tabiassy családban 1543-ban létre jött egyezménylevelél, melyről később szölandok, Pemfflinger Jánost Major Erzsébet

Szebenben vert aranyforintokon »ein klein Schildlein« (egy czimerköt) említ, mint Pemfflinger czimerét. (Engel: Gesch. d. ungar. Reichs. u. s. Nebenländer. I. 209.)

¹⁾ L. a XIV. oklevelet.

²⁾ Seivert János szerint a e. h. III. 134. Pemfflinger János, Márk első házasságából származott volna; hihetőleg ez vezette ezen föltevésre, hogy az általa ismert végrendelet szövege homályos. — Megemlítendő még, hogy Nagy Iván: Magyaror. esakidai IX. 206. azt állítja, hogy Pemfflinger Márknak e második házasságából egy Orsolya nevű leánya is született, ki utóbb Forgách Simon nejévé lett. Azonban hogyan eshetett volna meg az, hogy e leányról anyja végrendeletében említés se tétessék, s azon esetben, mintán Orsolya, férjezett Forgách Simonné soká túlélt Pemfflinger Jánost, hogyan formálhattak volna 1543-ban a Tabiassyak örökösödési igényeket »érvényesíthették volna azokat ellenmondás nélkül?

frater matruelis-¹⁾ anak nevezi, kinek anyja Potentiana az 1523-ki végrendeletben is mint Tabiassy Klára, Pemflinger Márk nejének nővére említettik. Egyébiránt nem is lehetne megérteni, hogy a Tabiassy család csak is Pemflinger János halála után lépett fel örökösödési igényeivel. Pemflinger János anyja halálakor alig lehetett egy éves vagy valamicskével több. A gyermek zsenge korára való tekintet látszik a haldokló anyát arra határozni, hogy végrendeletében az általa hátra hagyott nevezetes vagyon gondozását férjére bizza.

A Lulay-Tabiassy örökségből, mely neje Tabiassy Klára halálával Pemflinger Márk birtokában maradt, bizonyossággal fölemlíthetők: a nagy-szebeni nagy ház (a mostani tanácsház, melyben a pénzverde is el volt helyezve, s melyet Lulay János első nejével, Proll Miklós kamaragróf özvegyével örökölt, ²⁾ s azután harmadik nejének, Tabiassy Klárának — bár második nejétől, Beszterczei Borbálától volt egy fia — hagyott, úgy hogy ez által szállott második férjére, Pemflinger Márkra; továbbá két ház a kis-piaczon Szebenben, melyek közül egyik a mai iparegylet háza ³⁾ és 1543-ban a Tabiassy örökösök által Major Györgynek, másika leányának, Erzsébetnek, férjezett Benkner Márknak engedtetett át, azután következő nemesi jószágok: Nagy-Bolya, ⁴⁾ Ingodály, Sárdorf, Sálykó és Kis-Bolya pusztá, melyeket Lulay

¹⁾ Du Cange nyilatkozata, hogy matruelis=sex matris fratre natus-ez ezen esetre nem talál.

²⁾ Seivert Gusztávnál: Archiv. d. Ver. U. F. X. 317. VI. 316.

³⁾ Seivert Gusztávnál: Archiv. d. Ver. U. F. X. 317.

⁴⁾ L. a IV. oklevelet. E Bethlenféle vásárra hivatkozott a Tabiassy család 1555-ben, hogy örökösödési jogát érvényesítse. Ezért feltűnik, hogy Seivert János: Windischnél: Ungar. Magaz. III. 132. azt írja, hogy Pemflinger Márk a Bolya-völgyet, melyhez hét falu tartozott, 3000 forintért vette Literatus Mátyástól. Ellenkezőleg Ferdinánd egy 1554-ki oklevelében az áll, hogy Vizaknay Miklós zálogosította el Pemflinger Márknak a két Bolyát, Isztinát, Sálykót, Sárdorfot, Újfalu és Rakoviczát (a kir. kam. levéltár egy később közlendő oklevele szerint) — a mi sem a Bethlen Miklós-féle vásár-szerződésekkel, sem a Tabiassy-családnak ezen jószágokért való későbbi föllépésével nem egyezik meg. Különben ezen falvakban voltak más nemes birtokosok is. Például Ferdinánd király 1555 október 3-án Innsbruckban kelt oklevelével Wezzewd An-

János és Tabiassy Klára Bethlen Miklóstól ¹⁾ 1515-ben 2000 aranyfrtért, és végre Alamor, Zekes (hihetőleg a mai Koncza = Zekeschdorf), Feketehévíz, Váralya és Mártonfalva, melyeket ugyanazok ugyanazon Bethlen Miklóstól 1519-ben 1650 frton vásároltak meg, ²⁾ s melyekre vonatkozólag rendelte el Barlabassy Lönhárt alvajda a birtokba bevezetést ³⁾.

A talmácsi nemesi udvar, melyet a Pemflinger birtokok közt találunk, szintén Tabiassy Kláráról Pemflingerre átszállott jószág. A buzai birtok is Dobokamegyében, melynek felét 1543-ban még birta Pemflinger János, szintugy Moha fele része — a másik felét Mohai Ambrus birta, s a Mohai család még később is (1580) rokonságban volt a Tabiassy családdal, mivel az utolsó Tabiassy egyik leánya, Anna, Mohai Jánoshoz ment nőül — ezen Lulay-Tabiassy örökséghez tartoztak ⁴⁾. Később — 1523 szeptember 30-án — hű szolgálatai megjutalmazásául neki és János fiának ajándékozta II. Lajos király Rakoviczát és Pókafalvát Fehérmegyében s mindazon többi birtokokat, melyek Teuk Péter örökös nél-

drástól, mivel nénjét (matertera) Wezzewdi Annát véresre megverte, más nemesi birtokok közt elvette az Ingodály, Bolya, Sálykó, Sárdorf, Isztina és Hidegvízben fekvőket is (Liber Regius Ferd. I. et Maxim. II. ab anno 1552—1575 p. 155). 1544-ben Bolya Gáspár birta Mihályfalva, Vesződ, Hidegvíz és Isztina felét s ezeknek fele részét átszállítá Verecs János n.-szebeni királybíróra. (Az oklevél a budai kamarai levéltárban).

¹⁾ Bethlen Miklós, Bethlen Márk Keresd építőjének egyik fia, előbb Récz kapitánya volt s az erdélyi hatalmasb nemések közé tartozott, egy ideig birta Csicsóvárárt, (Wenrichnél: Archiv. d. Ver. U. F. VI. 84, 86, 90), s úgy látszik Lulay Jánossal és ennek nejével, Tabiassy Klárával, az eladási szerződés szavaiból ítélve (IV. és V. oklevél), nagyon bizalmasan élt. Bár több gyermeke volt, eladta és elajándékozta birtokait, úgy tetszik, azok akarata ellenére, tékozló módon. Erre mutatnak az eladási szerződés szövegén kívül gazdag ajándékai templomi edényekben, azután a segesvári domonkos-kolostornak ajándékozott hétturi birtok (Archiv. d. Ver. U. F. V. 8. f.)

²⁾ L. a V. oklevelet.

³⁾ L. a VI. oklevelet.

⁴⁾ Buzát illetőleg utalok egy később közzéteendő oklevélre, mely a kam. levéltárban található fel. Mohát illetőleg l. a XLVII. oklevelet. Tabiassy Annának Mohai Jánossal való egybekelését egy 1580-ból kelt oklevél bizonyítja. Tom. fragm. VII. 71.

kül elhaltával a koronára szállottak vissza ¹⁾. Ladamost is Pemflinger birta állítólag mint neki Bethlen Farkas által elzálogosított jószágot ²⁾.

Midőn 1529-ben Szapolyay János Pemflingert felségárulónak nyilvánítá és jószágai elkoboztattak, Szapolyay a nevezett év szeptember 16-án az ő gazdag földbirtokaiból egész Bolyát, az Ingodály, Alamor, Sárdorf, Sálkő, Mihályfalva, Vessződ, Hidegvíz, Ladamos, Kövesd, Ivánfalva és Emberes-telek falvakban Fejérmegyében fekvő jószág részeket Bethlen Farkasnak adományozta, ³⁾ továbbá 1529. november 22-kén Járát, Illyét és Szederjest Thordamegyében Frátai Mátyásnak ⁴⁾; végre 1531. december 19-én Mohát Sárváry Gergely-

¹⁾ L. a XV. oklevelet.

²⁾ Hogyan jutott Ladamos Pemflinger birtokába, ezt bizonyosan nem lehet kimutatni, mivel az erre vonatkozó tudósítás a nagy-szebeni tanács 1566. nov. 30-án kelt oklevelében, melyet később közlendék — kevéssé valószínű. Ladamos azon Pemflinger-féle birtokok közé tartozott, melyeket Szapolyay János 1529. szeptember 16-án elkobzott és — Bethlen Farkasnak adományozott. Hogyan lehet tehát ez adattal meggyeztetni a fennemlített 1566-ki okmány azon előadását, hogy Szapolyay János Ladamost Bethlen Farkasnak ajándékozta, ez meg Pemflinger Márknak, ki azt Szelindek községnek adta zálogba, kinek tetteleg birtokában találattott 1566-ban, s a kítől az csak 20 év múlva kerülendett a Bethlen család birtokába? Különben Ladamos 1326-ban még a »Distriktus Zibiniensis«-hez tartozott, de akkor Róbert Károly király által elajándékoztatott. (Archiv d. Ver. II. 1. 51). 1504-ben Ulászló király Ladamost, a Vizaknai Ferencz özvegye birtokrészének kivételével, ismét a Királyfölddel egyesíté, (Szász nemz. lev. V. 1214.) midőn azt a szelindekieknek adományozta, s ezek 1515-ben az ifj. Vizaknai Ferencz részét is megvették 300 forinton, de azt csak 1527-ben vehették birtokukba, mivel a dézmák fölött heves viszály folyt Várday erdélyi püspökkel, a ki 1519-ben e miatt a szelindeki plébánost ki is átkozta volt. (Reschner Diplomatar. kézirat a b. Bruckenthal-féle könyvtárban VIII. 519. 248. 528. 513). Hogyan jutott tehát Pemflinger Ladamoshoz?

³⁾ L. a XLIV. oklevelet.

⁴⁾ L. a XLV. oklevelet. Frátai Mátyásnak birtokbalehelyezése ellen tiltakozott Bánffy Miklós, a losonczy; ebből kitűnik, hogy valamikor e jószágok is Tabiassy birtokok valának, mert a Tabiassy és Bánffy családok közel rokonok valának, ha ennek fokát nem is lehet többé pontosan meghatározni. Több év múlva az erdélyi fejedelem, vagy a mint ő magát nevezte: vajda, Báthory István előtt a két család közt jószágátengedési egyezmény jött létre, melynek megerősítése 1572-ben még II.

nek ¹⁾. Eltekintve azon gazdag jövedelmektől, melyek e jelen-
tékeny jószágokból Pemflinger kezébe folytak, ennek daczára
öt ismét nyomasztó pénzügyi viszonyok közt találjuk, a melyek
még szerencsés napjai közepette is kölcsönök fölvételére
kényszeríték. Ez különösen Budán történt, hová öt hivatali
tiszte gyakran szolitá; az ország fővárosában tartózkodása,
ugy látszik nagyon költséges vala, minthogy az akkori or-
szágnagyok módjára fényt kellett kifejtenie. Ily körülmények
közt érthető, hogy 1526. május 28-án Budáról így panaszol a
nagy-szebeni tanácsnak: »Itt minden szerfölött drága, három
nap alatt 100 frt fogyott el új pénzben; inkább éljen valaki
Jeruzsálemben mint Budán«, miért ő és társai nagyon sze-
retnének otthon lenni ²⁾. Sajnos, hogy az előkelő adóssági-
nálásnak meg voltak kellemetlen árnyoldalai is, mert két eset
még a pénzügyi bukása előtti korból azt árulják el, hogy az
adósságok megfizetése nem igen feküdt a szívében. 1521-ben
Budán Eisler Tamástól rövid időre 1200 frtot kölcsönzött; a
hitelező ez összeg visszafizetését igen gyakran sürgette s még
is 1555-ben, tehát sokkal a Pemflinger halála után, Eisler
Tamás örökösei kénytelenek valának adóssági- és kártérítési
követeléseikkel, a Pemflinger-féle hagyatéktömég ellenében
a pozsonyi kir. kamaránál jelentkezni, s hihetőleg akkor sem
nyertek semmit ³⁾. Egy másik hitelezője Schöngrundner Kris-
tóf budai kereskedő, miután jó, régi pénzben adott 500 ma-
gyar forint kölcsönének visszafizetésére hosszasan hiába vá-
rakoztott, adósa után utazott Nagy-Szebenbe, ellátva a király-
nak Pemflingerhez és Szapolyay János vajdához intézett
leveleivel, melyekben amannak a fizetés, ennek a fizettetés tét-
tetett kötelességévé. A vajda írt is a nagy-szebeni tanácsnak,
szorítsa rá Pemflingert minden jogi eszközzel a fizetésre; a
tanács a hitelező ismételt kérésére ez ügyben több törvény-
napot tűzött ki; Pemflinger meg is jelent s az adósságot nem

Miksa császár és királytól is kikérletett. (Lib. Reg. Ferd. I. et Maxim. II. ab an. 1552—1575. p. 722.

¹⁾ L. a XLVII. oklevelet.

²⁾ L. a XXXVII. oklevelet.

³⁾ Egy később közlendő oklevél szerint, a budai kir. kamarai le-
véltárból.

tagadta el, ámde ezért a hitelező még sem jutott pénzéhez, mert Pemflinger egyszersmind arra is fogadkozott, hogy adósságát a közel napokban Budán maga fizeti le, most ép az utazás készüléteivel foglalkozik. A hitelező ennél többet, kéréseinek, tiltakozásainak daczára, a tanácsnál nem érhetett el; még csak arról sem kaphatott bizonyítványt, hányszor kelle törvény előtt megjelennie, úgy, hogy a hitelezőnek utóvégre is csak az a vékony vigasza maradt fenn, hogy követelésének netalán jövőre biztosítása végett, a káptalan egyházi törvényszéke előtt, erre vonatkozó tiltakozását 1526. ápril 17-én jegyzőkönyvbe ígtattatta ¹⁾. Pemflinger e részben nem állott egyedül; az adósságcsinálás, pontatlan vagy éppen nem fizetése a felvett kölcsönöknek oly vonás, mely azon időben számos előkelő rangtársával közös vala.

Tiszt és vagyon, egy oly tetterős férfiút, minő Pemflinger Márk volt, nemsokára befolyásos állásra helyeztek Erdélyben. Levele, melyet 1522 ²⁾ október 14-én írt Nagy-Szebenbe, a legrégibb, mely tőle fennmaradt, azt bizonyítja, hogy ő a szász felkeléssel részt vett Szapolyay fényes hadjáratában, a ki éppen akkor tett készüléketek Oláhországba nyomulni, hol teljesen sikerült neki az elmenekült Ráduly vajda visszahelyezése, s a törökök kiűzése; ³⁾ különben, hogy Pemflingernek magában Nagy-Szebenben elég dolga volt, erről gondoskodott bő mértékben a nagyon mozgalmas, eseményterhes idő. Mindenekelőtt korának két legnagyobb eseménye volt az, mely őt kiváló föllépésre lelkesíté: a szellemfelszabadító reformatio magasra hullámozó mozgalma, és a török háború, kapcsolatban a mohácsi csatavesztés vészteljes következményeivel.

¹⁾ L. a XXXVI. oklevelet.

²⁾ L. a X. oklevelet. A levél azon része: »wie khonnen oder mögen wir etwas guets mit ihm (Szapolyay) anrichten, so wir im nichts zu geben habenn« — valószínűleg arra vonatkozik, hogy a király kévéssel az előtt, Szapolyai közbenjárására Alvínzet és Borbereket az Erdélybe menekült Rádulynak adta. Mindkét helység addig a szászok területi kötelekébe tartozott, s ezek remélték, kivált a hadjárat kedvező eredménye esetére, az így elvesztett Szapolyay közbenjárására ismét visszanyerni.

³⁾ Részletesben szól az akkori zavarokról Oláhországban Engel: »Geschichte der Moldau und Walachei I. 203.

V.

A reformatio előzményei.

A Luther által az egyház reformatiójára előidézett mozgalom Pemflinger előtt már akkor sem lehetett ismeretlen, mielőtt Erdélybe beköltözött. II. Lajos udvaránál, hol sokszor megfordult, a németeket, kiknek oda bejárásuk volt általában a reformatio barátainak tekinték ¹⁾; Luther tanai gyors és általános elterjedésének a magyarországi városok német ajkú lakosainál joggal világos bizonyítékul vehetjük azt, hogy az esztergami érsek Szathmáry György szükségesnek látta 1521-ben a pápának Lutherre kimondott elátkozó ítéletét az ország valamennyi nagyobb templomainak szószékéről kihirdettetni ²⁾. A papság ez ellenséges föllépése legkevésbé sem zavarta meg a reformatio pártolóit, az életvidor brandenburgi György határgrófot, a ki Corvin János özvegyével tett házassága folytán gazdag birtokos volt Magyarországon s kedves vendég az udvarnál ³⁾. Az ő befolyásának még azon évben (1521) sikerült Grinäus Simon, Cordatus Karád és Winsheim Veit német tanárokat a budai főiskolához lehozni, kik Luther értelmében tanítottak, ⁴⁾ és még Mária királyné, e magas műveltségű, férfias szellemű asszony mellé is, ki a gyenge királynál gyakran birt döntő szóval, egy oly udvari káplánt juttatott Henckel János tornai esperest személyében, a ki a wittenbergi reformatorokkal nagyon ro-

¹⁾ Engel: Geschichte von Dalmatien 51. lap. Bar. Burgio Naplója 1525. máj. 13-ról Pray: Epist. Procerum I. 398.

²⁾ (Schmitt) Archiep. Strigon. 1. kiadás 1752. fol. 96. lap. Vesd össze Fabó: Monum. Evang. Aug. Conf. in Hungaria historica. Pest 1863. II. 45. 182. Luther iratainak gyors elterjedését a németek között Magyarországon említi Lányi-Knauz is: Magyar egyházi tört. II. 7.

³⁾ Engel: Geschichte d. ung. Reichs. III. 2. 242. Fabó: Monum. II. 61. — állítólag Seckendorf: Histor. lutheranismi lib. I. sect. 55. §. CXXXIX. num. 6 — után. Masser velencei követési titkár jelentése a Századokban 1869. 238. lap.

⁴⁾ Fabó: Monumenta II. 47. lap.

konszenvezett, s a királynét is megismerteté a reformatio szellemével ¹⁾).

Nem itt a helye tüzetesen kimutatni, mily állást foglalt el Mária királyné a reformatióval szemben. Csak néhány vonással legyen jelezve, hogy 1526 vége felé nem merete volna Luther négy vigasz-zsoltárát oly kifejezésekkel felajánlani a királynénak, mint ezt tevő, ha őt ellenséges érzelműnek tudta volna ²⁾).

Legkevésbé sem gyöngítheti e felfogást azon levelezés, melyet ő e végből fivérével Ferdinánddal 1527-ben folytatott ³⁾. Magatartása az augsburgi birodalmi gyűlésen 1530-ban, a protestánsokkal szemben ⁴⁾; fivérének, V. Károlynak 1531-ben kelt felhívása, bocsátaná el protestáns környezetét, mielőtt Németalföldön a helytartóságot elfoglalja ⁵⁾ és végül a pápának 1539-ben V. Károlynál tett panaszja a miatt, hogy hajlik a protestánsokhoz és segíti a protestáns fejedelmeket ⁶⁾, mutatja, hogy Mária királyné nemcsak csendes szemlélője és bámulója, hanem határozott, bár családja politikája által viszsztatartott barátja vala a vallásújító mozgalomnak az egyházban.

A felvilágosult királyné környezetében találjuk, mint legkedvesebb udvari hölgyét, a szellemdús Pemflinger Kata-

¹⁾ Engel : *Gesch. d. ung. Reichs* III. 2. 242. Fabó : *Monumenta* II. 48. Vessé össze Frankl : Henckel János. Pesten 1872. 4. lap.

²⁾ Kollar : *De originibus et usu perpetuo potestatis legislatoriae circa sacra Apostolicorum Regum Ungariae*. Vindobonae 1764. 123. lap. Fabó : *Monumenta* II. 43.

³⁾ Hormayer : *Archiv für Geographie, Historie etc.* 1816. Jan. Heft. Gévay : *Verhältnisse zwischen Österreich, Ungarn und der Pfirte*. 61. lap. ff. Bucholtz : *Ferdinánd I. Wien 1838. Urkundenband* II. 1. ff. A francia szöveg átfordítva Schullernél : *Archiv d. Ver. U. F.* II. 130. ff. Kivonatban Lányi-Knauznál : *Magy. egyh. tört.* II. 29. ff. Frankl : Henckel János 5. lap.

⁴⁾ Fabó : *Monumenta* II. 59. Melancthon így írt Augsburgból Luthernek : «*Cara regina Maria mulier vere heroico ingenio, praecipua pietate et modestia, studet nobis placere fratrem Carolum V., sed cogitur id timide et verecunde facere.*»

⁵⁾ Lanz : *Correspondenz des Kaisers Karl V.* Leipzig 1844. I. 417. f. Frankl : *i. h.* 11. l.

⁶⁾ *Baronii Annales ecclesiastici* . . . Auctore Raynaldo . . . Romae,

lint ¹⁾, Pemflinger Márk közeli rokonát, avagy épen, mint Istvánffy állítja ²⁾, leányát. Ez szintén Luther tanaihoz hajlott, s nagyon is megjegyzésre méltó, hogy e miatt az élesen figyelő Szerémi György által Török Bálinthoz történt férjhez menetele alkalmával (1523) »lutherana oroszlan«-nak nevezetik ³⁾. Ki ne találná tehát ily körülmények közt nagyon is valószínűnek, hogy Pemflinger, ki ezen udvarral sokféle összeköttetésben állott, ezen egyházi mozgalomtól szintén érintve lett, még mielőtt Nagy-Szebenbe átköltözött.

Midőn Pemflinger Nagy-Szebenbe érkezett, Luther iratai ⁴⁾, melyeket állítólag szebeni kereskedők a lipcei vásárról ⁵⁾

1676. Tom. XXI. Pars I. ad an. 1539. Nr. 14. Schrökh : *Christliche Kirchengeschichte* II. 368. f. Fabó : *Monumenta* II. 59.

¹⁾ Szűcs : *Debreczen* I. 164.

²⁾ Istvánffy : *Liber VII. bécsi kiadás 1758-ból* 63. l.

³⁾ Wenzel : *Szerémi Gy.* 100 l. »*que demum erat leona lutheriana.*«

⁴⁾ Haner : *Historia Ecclesiarum Transylvanicarum*. Frankfurti et Lipsiae 1694. 147. lap ilyenekül említi föl : *de Libertate Christiana, Confessione, Poenitentia, Justitia duplici, Baptismo, Passione Christi, Votis Monasticis, Communione sub utraque specie, Captivitate Babylonica, Expositione Epistolae ad Galatas* ect. Ha a kereskedők által Szebenbe behozott Luther-féle iratok ezen jegyzéke valódi, ez ismét azt bizonyítaná, hogy 1519-ben Luther tanai még nem hatolhattak el N.-Szebenig. Mert Luther irata »vezelekléről« ugyan 1517-ben jelent meg, s később 1518-ban Krisztus hinszenvedéséről, a keresztlény-ember szabadságáról, a két-féle igazságról, a gyónásról, a babylonai fogságról csak 1520-ban, a pápi és szerzetes fogadalomról 1521-ben, a szentség kétféle alakjáról csak 1522-ben nyomtatott ki. (V. ö. a »*Register aller Schriften Lutheri und anderer in denselben Werken befindlichen Traktaten*« — az 1714-ben Lipcsében megjelent német fordításában Seckendorf : *Historia Lutheranismi* 2741 ff. lapján). Tehát Luthernek ezen iratai nem lehetnek egyről egyig azok, melyeket 1519-ben hoztak Nagy-Szebenbe, hanem inkább azok, melyek 1524-ben Szebenben megégettettek, ha általában e jegyzéknek lehet valami hitelt adni.

⁵⁾ Legelőbb II. Lajosnak az 1523 május 2-án a szebeni tanácschoz intézett levele emlékezik kereskedőkről, mint Luther iratainak terjesztőiről. Oltard és Miles effelőt hallgatnak. Előbb Haner, 147. lapon így szól : »*occasione mercatorum Cibiniensium, qui libellos . . . advehebant*« mig végre Schmeizel a 23. lapon világosan mondja, »*Excurrebant illo aeo, aequo ut hodie fieri novimus, negociatores Transilvani ad mercatus Lipsienses, qua occasione Cibinienses nonnulli circa A. 1521 seq. quos-*

hoztak magukkal haza, már világot gyújtottak¹⁾. Luther tanai a szászok közt a nélkül is tömeges gyűjteményre találtak. Kereskedelem, ipar és egyetemi tanulmány közülök sokakat vitt messze től a haza szűk határain, mi által tudásuk bővült, látkörük tágult, és a szász városokban egy néme a jólétnek vált otthonossá. Különösen erős vala a kapocs Németországgal, kiválóan Béccsel, melynek egyetemén a XV. század folyamán 355²⁾ és a XVI. század első negyedében több mint 200 szász tanult³⁾. Ez egykori egyetemi tanulók nem tartoztak mindannyian az egyházi rendhez, hanem a világi rend értelmiségének is javára váltak, és az egyes szász kerületek tanácskozási termeiben érvényesíték ismereteiket.

dam Lutheri libros in patriam suam advehebant.» Különben, hogy Wittenbergben a reformatió idejében, a lipseai vásárokkor sok erdélyi tanuló anyakönyveztetett (Archiv d. Ver. U. F. II. 135), támogatni látezik azon állítást, hogy erdélyi kereskedők már akkoron látogatták a vásárokat, kik tanulókat vitték Wittenbergbe és a vásárról mint legnagyobb újdonságot Luther iratait vitték haza.

¹⁾ Az évet, melyben ez történt, bajos pontosan meghatározni. — Schuller: (Hist. critica reformationis ecclesiarum V. Capituli Cibiniensis. Prolusio prima origines restauratae doctrinae ad cladem usque Mohacensem enarrans. Cibini 1819. 7. lap). 1519-et, Oltard (Concio Solennis et extraordinaria, complectens et initia progressum reformationis primae Ecclesiarum saxoniarum in sede Cibiniensi in Transylvania constitutarum. Cibini. 1850. 23. l.) és Seivert J. (Beyträge zur Religions Geschichte von Hermannstadt in Siebenbürgen in den Jahren 1521—1546. Windisch-nél: Ungar. Magazin IV. 167) 1520-at, Schmeizel (De statu ecclesiae Lutherorum in Transylvania. Jenae 1722. 23. lap) 1521-et mondják, de mivel sem bizonyítják. Ellenben Miles (Siebenbürg. Würgengel. Hermannstadt 1870. 13. lap) azt állítja, hogy Kálmán Mátyás szebeni plébános »titokban« az »isten fölfedezett szavát« »entdeckte Wort Gottes« kereskedők társaságában ismerte meg, ki két év múlva halt meg, mi, mintán Kálmán 1521 aug. 28-án halt meg, 1519-re mutatna vissza. Miles Kálmán végrendeletére hivatkozik, mely fájdalom, többé nem található, hogy az ő elvételét a pápaságtól »Abfall von Papstthum« bebizonyíthassa. Ámde Miles nagyon kevésbé megbízható tanu a reformatio koráról, ki valószínűleg a történetet azon alkalmából színezte így, hogy Oltardnál a 23. lapon Kálmánról efféle olvasott.

²⁾ Tulajdonképp 1385—1500-ig. Fraknoi: Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen a XIV. és XV. században. Budapest 1874.

³⁾ Frankl: A hazai és külföldi iskolázás a XVI. században. Budapest 1873. 213—229. lap. Teutsch: Archiv d. Ver. Uj. F. X. 172—180.

Eszerint a szászok közt egy értelmes és vagyonos, sok és jó iskolában tanult polgárosztály állott szembe a papsággal, magas műveltségű világi vezetők alatt, mely papság közt, a kor tudomány-színvonalán álló férfiak mellett, voltak olyan tagok is, kik erkölcsstelen életmódjukkal éles megrovásra adtak alkalmat. ¹⁾ Atalában heves surlódásoknak kelle előfordulni egyháziak és világiak közt egy oly népnél, mely polgári egyenjogúságára féltékeny levén, örködött önkormányzata és saját szokás-jogai fölött és soha sem tudta eltűnni, hogy az ő általa szabadon, saját fiai közül választott papság az idegen

¹⁾ Minden esetre azon kor erkölcsseit jellemző az, hogy a szász káptalanok követe, mindkét jog doctora, földékan és musnai plébános, Sándor (Alexander) nem átalotta 1521-ben X. Leo pápához benyújtott kérelmében bepanaszolni Várday Ferencz erdélyi püspököt azért, mert ez 1520-ban »in sua synodo generali nonnullas ordinationes ac Statuta satis enormia contra privilegia, libertates et laudabiles consuetudines a pontificibus praedecessoribus suis felicis recordationis admissas et concessas, quasi totius dioecesis suae facisset seu potius extorsisset.« Tovább így panaszol a püspökre, »auxit in hujusmodi suis constitutionibus diversas poenas etiam super uno delicto maxime contra concubinarios puta sub poena quinque marcarum argenti, sub poena suspensionis ab officio et beneficiis, sub poena excommunicationis et beneficiorum privationis sibi que collationis, reservationis et poena carceris, cum pro uno delicto nemo potest pugnare tot poenis.« A pápa folyamodó kérését jóakarólag teljesíté s Campegio Lőrincz bíbornok »szavakkal ellenjegyzé« Placet domino nostro papae. »(Theil és Werner: Urkundenbuch zur Gesch. des Mediascher Kapitels. Hermannstadt 1870. 72. ff. lap). A római Curia ép a papok concubinatusa fölött elnézőleg vélekedett. Midőn ugyanazon Campegio bíbornok 1524-ben Németországban tartózkodott mint pápai legatus, a strassburgiak azzal menték magokat előtte, hogy ők, mintán az ottani püspök megengedte a papoknak az ágyasok tartását, előbbre tennék a papok házasságát. Campegio ugyan hibáztatta a német püspököket azon eljárását, hogy pénzért afféle engedélyt adtak papjaiknak; mindazáltal hangsúlyozta, hogy azon papok sokkal nagyobbat vétkeznek, a kik megházasodnak, mint a kik sok ágyast tartanak. (Seckendorf: Historia Lutheranismi. Lib. I. 1524. §. CL. Német fordítás 1714-ből 620. lap). Egyébiránt az esztergami érsek Várday Pál is vizsgálatot rendelt el 1530-ban Uj-Zolyomban, vajjon »aliqui ex plebanis et sacerdotibus ac clericis, cuiuscunque status et dignitatis existant . . . mulierculas focarias loco uxoris publicae teneant, vel, quod deterius est, si in facie ecclesiae matrimonium contraxerunt.« Katona XX. 620. Hogy csak egy példával legyen bizonyítva, mily andorító volt némely papok élet-

canon-jogot bonyolódott jogi formáiban alkalmazta¹⁾, azt a léghalóbb rétegekig és a vegyes természetű esetekre is kiterjeszté, mely őt csaknem szakadatlanul vizsályba keverte a világiakkal az egyházi hatóság határai fölött, s mindannyiszor hol a király hol az esztergami érsek eldöntését tette szükségessé.

E mellett a végzet úgy hozta magával, hogy a világi papok nemcsak a szerzetesekkel, kik nagy számban valának a szászok közt, irigy feszültségben s néha boszantó viszálykodásban éltek, hanem, hogy ezek a bizonyos tekintetben püspöki hatalom alól kivett világi papok, közvetlenül a reformatio kezdete előtt, elkeseredéssel viseltettek egyházi főpásztoraik iránt, kik a szász plébánosok gazdag tizedjövedelmei után vágyódván, ezek százados jogállapotát oktanul megbolygatták. Mig a szebeni és brassai káptalan, mint az egykori milkovi püspökség részei, az esztergami érsek alá tartoztak, ki az Eszter-

módja, még saját kartársai előtt is; legyen szabad itt némely tényeket a N.-Szeben közelében fekvő Kakasfalva plébánosa, Patai István Baccalaureus életéből fölhozni. 1524. február 22-én Flaschner esperes megidézte őt a ágyasát Annát, Murator János feleségét, azután ugyanazon Murator Jánost és ágyasát a káptalan törvényszéke elé. (A szebeni káptalan levéltár 77. új sz.) Ugyanazon év martius 1-én megjegyzi az A. jegyzőkönyv a 63. lapon fölöle e miatt: »monitus ut desistat et pareat juxta vim monicionum. Alioquin sententia comminata puniendus, idem petiuit terminum deliberandi, et obtinuit quindenam.« 1526. márczius 20-án ugyanaz többféle goromba kihágásért ismét bevádoltatik a káptalani törvényszéknél, nem jelent meg előtte, midőn megidéztetett volt és de contumacia et periurio el lett ítélve. 1527. augusztus 27-én saját esperese Thonhäuser Péter egyházi dézsmából foglalt a maga részére; 1528. január 28-án avval vádoltatott be, hogy egyházi híveinek egyikét súlyosan megsebesíté, február 10-én ezen vád miatt elítéltetett, ugyanazon év május 28-án a dékán őt és községét átok alá vetette, mivel az ítéletnek nyakasan ellenszegült és a káptalannak 2 frtra menő tartozását megfizetni vonakodott. Azonban, úgy látszik, hogy már a közel napokban ezután ismét kibékült a káptalannal mivel már 1528. június 23-án mint plébános és tanu jelenik meg egy káptalanbeli tárgyalásnál (A. jegyzőkönyve a n.-szebeni káptalannak.)

¹⁾ Ennek bizonyítékául szolgáljanak a Hechtféle házassági per alább következő okmányai. Ha az egyházi bíróság oly társadalmi állását férfit, mint Hecht volt, ily módon nyugtatni nem átalította, kérdés támad, mikép bánhatott el oly felekkel, kik vele ujjat nem húzhattak.

gamtól való távol fekvés miatt vicariusok által kormányoztatá: a többi szász káptalanok az erdélyi püspöki megyéhez tartoztak és pénzbeli tartozásaik tekintetében a megyesi káptalan dékánja alatt valának egyesítve. Most a vagyonszomjas és uralomra vágyó esztergami érsek, Bakacs Tamás 1512-ben kieszközölte volt a pápai széknél, hogy a hajdani milkoviai püspökség részei az esztergami érsekséggel egyesítettek, s a szebeni és brassai káptalanok ismételt föllebbezése daczára, bár ezek nem ok nélkül félték dőzmáikat, hosszú évekig tartott perlekedés után is keresztül vitte, hogy a pápai rendelet érvényben maradt. Csak is a felvilágosult szász világi rend erőteljes támogatásának köszönhetette mindkét káptalan, hogy az érsek »további rendeletig« a két dékánnak addigi hatalmukat meghagyta; hogy továbbá 1516-ban a király és tanácsa még némileg pártjukat fogták, anélkül azonban, hogy a mindenható érsekkel szemben gyökeresen tudtak volna segíteni. ¹⁾ Nem kevésbé elkeseredett vala a többi szász káptalanok küzdelme Várdai Ferencz erdélyi püspök tulkapásai és elnyomása miatt. Ez is szomjazta a vagyont, mint Bakacs, s e mellett, a mint ezt a velencei Masser előadja, iszákos is vala. ²⁾ Ő a szász plébánosokra nyomasztó annatakat rőtt, magas végrendelet-díjakat szedetett be s az 1520-ban tartott püspök megyei zsinaton világosan kimutatta, hogy keveset törődik a szász papság kiváltságaival. ³⁾ Mióta Erdélybe jött, a szász papokkal vizsályban élt; 1520. vége felé a szász papokat, különösen azt közülök, ki neki Gyulafehérvárrt formasierint megjelenté, hogy Rómába fognak föllebbezni, fogsággal fenyegette, a mit velök azelőtt egy püspök sem tett, s a musnai plébánost, s egyszersmind főesperest, Sándor Doctort a többi szász káptalanok követeivel egyetemben arra kényszeríté, hogy szorongattatásaikban a szász világi uraknál s az egye-

¹⁾ Lányi-Knauz: Magyar Egyház tört. Esztergom 1866. I. 356. ff. Benkő: Milkovia. Viennae 1781. I. 169. ff.

²⁾ Báró Nyáry a »Századok«-ban 1869. 239. l. Hogy nem állt a legjobb hírben, bizonyítja Ben Alajos jelentése is Magyarországról a velencei nagy tanácshoz. 1519. Külön nyomot a magy. Akadém. Értesítőből. Pesten 1856. 11. lap.

³⁾ V. 3. a fentebbi jegyzést a 25. l.

temnél keressenek oltalmat püspökök tulkapásai ellen, és ezeket 1520 december 15-én ¹⁾ fölkérjék: legyenek közbenjárók a királynál — meg lévén törvényesen tiltva, az egyházi főhatóságok, mint ezen esetben az érsek vala, — kikerülésével egyenesen Rómában panaszolni, — mert ők már föllebbezték a pápához s nincs számukra remény, hogy Magyarországon igazságot nyerjenek, mert a hatalmas magyar főpapok ez országban befolyásos összeköttetések által kedvezésre találhatnak. A főesperes Sándor Doctor maga utazott Rómába mint az erdélyi püspök alá rendelt szász káptalanok követe s 1521 márczius 14-én a pápai széknél még azt is kivitte hogy a püspök Rómába idéztetett 500 arany birság terhe alatt és átokkal s letétellel fenyegettetett, ha a parancs vétele után a panaszlók ellenében minden erőszakos rendszabályt meg nem szüntet. ²⁾ Ily esetek érthetővé teszik, hogy Luther iratai a szász népesség minden rétege közt oly hirtelen gyujtottak, s hogy a papság maga közönségesen nem foglalt ellenséges állást Luther föllépésével szemben az egyházbani visszaélések s a püspökök tulhatalmat illetőleg. ³⁾

¹⁾ Sándor Doctor főesperes una cum integro collegio omnium saxonicalium presbiterorum et plebanorum írják d. d. Musnac Sabbato post Lucie többek közt az egyetemenk: »Insuper Sabbatho post diem Sancti Nicolai Episcopi minatus est Vicarius nobis carceralem penam, quas (ugy) alias nunquam sustinuimus, nisi sub antistite moderno adhuc nobis presiden. Unde rogamus et petimus V. D. tanquam patronos nostros quatenus etiam coram Regia Maiestate nos defendere velint cum appellatum sit ad Summum Pontificem omisso omni medio: quia non speramus posse consequi iusticie complementum in Ungaria et hac patria propter amplissimas fauores, quos habuerint certis proceres Regni Vngarie. In ceteris audiant V. prudentie presencium latorem, qui Albe appellauit propria in persona et qualiter comminatum fuit sibi cum sibi adherentibus.« Az eredeti a szász nemzeti levéltárban. V. 223. sz. alatt.

²⁾ Theil és Werner. 77. ff. lap.

³⁾ Ha lehetne hinni Milesnek Szeben reformatióját illetőleg, tudósítási szerfölött érdekesek lennének, hogy, a mint a 13. lapon beszéli, maga a szebeni plébános, a szabad művészetek mestere Kálmán Mátyás (+ 1521. aug. 28-án), ugyan még titokban »heimliche« sok előkelő személlyel, különösen kereskedőkkel isten felfedezett ígését »entdecken Wort Gottes« vallá. Azonban Miles, mintmár a 24. l. jegyzet érinté, megbízhatlan. Haner: a. f. h. 149. lap. Kálmán plébánossal ép a reformatio ellen foglaltat állást.

VI.

Huet. Thonhäuser. Flaschner. Hecht.

A vallásujtató mozgalom mindazáltal nemsokára ellenségeire talált Szebenben. Ép ezen izgalmas időszakban töltetett be ujonnan a plébánosság Szebenben. Ez egyházi tisztviselője VI. Sándor pápa engedményéből 1503-tól fogva széles körű előjogokkal a többi plébánosok fölött birt és nagy ünnepeken infulával mondott misét ¹⁾; temploma gazdag volt s 24 oltár volt benne, ugyan annyi alsóbb pap szolgálván hozzá. Kálmán Mátyás mester halála után (1521 augusztus 28-án ²⁾), a szebeniek Huet Mártont (Hutter, Pileus, Pilades) választák plébánosokká. Ez szebeni előkelő családból származott, s a városbíró Huet János fia vala. A bécsi egyetemen tanult, hol ő 1497-ben a magyar anyakönyvben mint Martinus ex Cibinio és pedig »Baronatus et Prelatus minores« osztályban vala beírva; 1498-ban mint a bölcsészeti kar tanára adta elő secundam partem Alexandri, 1499 Examinator, 1506 magister, 1508-ban omlási plébános s egyuttal a magyar nemzet procurator lett a bécsi egyetemen, ³⁾ 1514-ben jött mint plébá-

¹⁾ VI. Sándor pápa breveje d. d. tertio Idus April. 1503. a szász nemz. levéltárban IV. 22. sz. a. Péter pápai legatus beleegyező nyilatkozata d. d. sexta kalendas maji 1503. n. o. IV. 19. Gergely pápai legatusé d. d. Quinta Mensis Julii 1503. n. o. IV. 24. Bakacs Tamás esztergomi érsek levele d. d. in Arce Strigoniensi dominica die prox. post. fest. nativ. b. Joannis Bapt. 1503. másolatban Reschnernél. Diplomatar. kézír. X. 307.

²⁾ Seivert szerint: Nachrichten von siebenb. Gelehrten. Presburg 1785. 304. lap, továbbá Windisch Ung. Magaz. IV. 182 és Provinc. Blätter II. 107, 134. Oltard: Concilio. 23. ellenben augusztus 8-ra teszi; a tévedés onnan eredt, hogy ő a szebeni káptalan egy ódon missalejára tett megjegyzést Kálmán haláláról »obit die S. Augustini (= 28. augusztus) 1521. hibásan olvasta.

³⁾ Frankl: A hazai és külf. iskolázás, 213. 205. lap. Fraknoi: Magyaror. tanárok és tanulók, 28. 35. 89. lap. Teutsch az Archiv d. Ver. U. F. X. 173. I. egy Martinus Piliatoris de Cibinio-t említ fel, ki 1502. január 31-én anyakönyveztetett a bécsi egyetemen; ez azonban nem lehetett egy és ugyanazon személy a későbbi szebeni plébánossal.

nos Nagy Csűrre, végre 1521-ben mint plébános Nagy Szebenbe. Ő »ingenuarum Artium et Juris Pontificii Doctor Protonotarius apostolicus et Causarum Auditor generalis« vala. 1527-ben már prépostnak is irta magát a budai szent Zsigmondról nevezve, s királyi titoknak és tanácsosnak. Egyszersmind nagyváradi kanonok volt. Ő egyházi előjáróinak legmélyebb alázattal bódolt, mint legalázatosabb fia az esztergami érseknek még leveleit is megcsókolta az átvételkor ¹⁾ s élesen lépett fel a reformatióval szemben. — Két más kiváló ellenci valának: a nagy szebeni káptalan dékánja egyszersmind az esztergami érsek vicariusza ez időben, Flaschner Farkas és Thonhäuser Péter; ez egy hasonló nevű szebeni polgár fia volt, ²⁾ 1489-ben mint tanulót látjuk a bécsi egyetemen, hol 1496-ban magisterré lett, ³⁾ azután abrudbányai plébános, 1507-ben plébános Vizaknán, 1518-ban Sellenberken, 1522-től fogva Nagy Csűrön. Disznódi plébános Flaschner Farkassal évente váltakozva volt a szebeni káptalan dékánja 1513-tól óta. ⁴⁾ Vérmérsékletére nézve, úgy látszik heves és szenvedélyes természetű vala. ⁵⁾ 1531-ben, midőn N.-Szeben ostromoltatott, ő is a városba volt bezárkozva. Ép oly határozott volt a reformatio ellen tett rendszabályokban, ha, mint látszik nem is annyira gyűlölt, mint Thonhäuser, — Flaschner Farkas disznódi plébános. Ő Ugrán született, 1516.

¹⁾ Midőn 1523-ban az esztergami érsek levelét nyílt törvényszékezés közben kapta kézhez, beszéli az *A* jegyzőkönyv 3. lapja: »quas literas Reverenter accepit ut filius obediencie Dominus Surrogatus E. Doctor Martinus accepit cum Reverencia et honore et osculo humiliter et reverencie exhibite.«

²⁾ Schuller: Reformatio 39. 21. lap. Siebenb. Prov. Blätter II. 128. 134. III. 4.

³⁾ Fraknoi: Tanárok és tanulók 83. lap.

⁴⁾ Szebeni káptalan levéltára 52. új szám. Theil és Werner 61. lap. Schuller Reformatio 39. 21. lap. A dékán választása (a szebeni kápt. levéltár egy oklevele szerint) fasc. I. 21. conv. I. 33.) évenként történt »dicta Capitula (scil. Cibiniense et Coronense) certis diebus annuatim ad hoc deputatis solita eligere suos decanos) és p. dig. rendszeren ferja tertia post Laetare-kor.

⁵⁾ Magdolna, férjezett Hecht Jánosné főbbbevezésében 1523-ból nyíltan vádoltatik szenvedélyességgel és részrehajlással; lásd a XI oklevelet.

ban ép úgy mint Thonhäuser tagja vala a nagy küldöttségnek, melyet a szászok küldöttek Budára, hogy Bakacs Tamás érsek egyházi újításait ellensúlyozzák. ¹⁾ Ez a három férfi vala az említésre méltóbb ellenfél, kik a XVI-ik század világrendítő eszméivel harcot kezdeni merészkedtek, mely eszmék gyorsan terjedtek el Szebenig.

Különös végzet volt az, hogy magukban jelentéktelen események nyújtottak alkalmat arra, hogy e szellemi küzdelembe heves emberi szenvedélyek vegyüljenek, és a papság, mely konok makacssággal támaszkodott biztosított jogállására, szintugy maga gondoskodott arról, hogy a tusában hasonló ellenfelekre találjon. Ily ellenfelet teremte magának legelőbb a tekintélyes patricius, az akkori szebeni jegyző Hecht (Csukás) János személyében. Egyik fia volt ő a kenyérmezei csatában vitézkedett lovagias hős, Hecht Györgynek. ²⁾ 1488. óta a bécsi egyetemen tanult, hol 1494-ben a magisterséget is elnyerte ³⁾ E nemes patricius korban és ismeretekben egy szintvonalon állott a szebeni polgárral, Thonhäuser Péter tanulótársával: de tekintélye fölött a királyi udvarig. Hogy őt ott jól ismerték s befolyásos pártfogói valának, bizonyítja azon körülmény, hogy 1520-ban II. Lajos király ismételve magára vette azon 500 forint lefizetését, melylyel Hecht anyavárosának tartozott; oly kitüntetés és kedvezmény vala ez, melyben később (1528) a hátralék 300-ftot illetőleg, Ferdinánd is részletté. ⁴⁾ E fölött Hecht ba-

¹⁾ Siebenb. Prov. Blätt. III. 8. Benkő Milkov. I. 222. 1519-ben ő is úgy lép fel, mint helyettese a valószínűleg elaggott nagy-disznódi plébános Mon Jánosnak, papi elődének. Szeredai: Notitia Capituli Alb. Carol. 1791. 134. lap.

²⁾ Seivert Gusztáv: Hermannstadt 22. I. Csukás (Hecht) György Ulászló király által 1493-n miles auratus-sá emeltetett s az ő és fia ezimere megővítettet. Eder: De initiis iuribusque Saxonum. Viennae 1792. 122. lap.

³⁾ Fraknoi: Tanárok és tanulók. 82. lap.

⁴⁾ Lajos már 1519-ben elrendelte volt a visszafizetést *akképen*, tartson vissza a tanács évenként 100 frtot a kir. adóból. Midőn ennek nem vala kellő sikere, s Hecht személyesen panaszkodt Budán, a király megparancsolta másodszer, 1520. július 26-án (szász nemz. levéltár IV. 227.) és midőn 1528-ban a 300 frt még mindig nem volt lefizetve, Hecht Ferdi-

rátja vala azon Kolozsvárinénak, ki az ismert, kereszténységre áttért budai izraelita, — Szalkay László jobbkeze az államkincstár-hivatal vezetésében — Szerencsés Imréhez ment nőül és ez a Szerencsés közvetíté azután Haller János, Haller Péter fivérének összeházasodását Hecht leányával, Euphrosinával, kinek menyegzője Budán nagy pompával tartatott fel és a melyben György brandenburgi határgróf is részt vett több udvari emberekkel. ¹⁾

Miután 1521-ben özvegy lett, második házasságra hártá el magát s Reicherstorffer Nicasius ötvös jegyesét, egy fiatal leányt, Magdolnát, a nem rég elhunyt szebeni tanácsnok Heltner leányát előle elcsente, midőn magát vele eljegyezteté. Ez Reicherstorffer Andrást 1521. ápril 16-án ²⁾ arra inditá, hogy távollevő fia Nicasius nevében Hecht ezen eljegyzése ellen a szent szék előtt tiltakozzék. Azt állitá, hogy Heltner János a mātka atyja Magdolnát *ígért* (per verba de praesenti) által jegyezte el Nicasiusal, s ez eljegyzés mindkettő beleegyezésével és gyűrűserével lett megerősítve. Ő tehát fia, Nicasius nevében azt kívánta, hogy utóbbi eljegyzése semmisnek nyilvánittassék, ellenben fia törvényes eljegyzésének házasságra kötelező ereje elismertessék és Magdolna ennek teljesítésére ha kell kényszerítettessék. Ezen vád Hecht

nandtól Esztergamban 1528. február 29-én kieszközlő, hogy ez összegnek lefizetése is hasonló módon lett elrendelve (szász nemz. levéltár IV. 331.).

¹⁾ Thurnschwamb (Engelnél: Gesch. d. ungar. Reichs u. seiner Nebenländer I. 199.) »Imrich hat seines Weibs Freund des Hechten Tochter von der Hermannstadt aus Siebenbürgen dem Hans Haller zu Ofen einem Bürger verheyraht, und gross Gepränge gehabt, den Markgraf Georgen von Brandenburg auf der Hochzeit und Hofgesind gehabt, auch den Haller gegen Hof geholfen, und zu ein Unterschatzmeister gemacht, wie wohl der Hans Haller in Sprache wohl beredt, hatte eine grosse Schiffahrt gehabt stb. Vesd össze Archiv d. Ver. Uj F. III. 167. az ugyanott közölt leszármaztatási tábla szerint Hecht leányát Euphrosinának hívták s nagyon ifjan halt el. Haller Jánosról nem tesz említést Nagy Iván. V. 26.

²⁾ L. a VII. oklevelet. Ezen Reicherstorffer András atyja volt a később előforduló Ferdinand király ügynökének Reicherstorffer Györgynek. Anyja Verónika 1524. febr. 23. a szebeni káptalan 4 jegyzőkönyve 59. lapján szintén említve van,

tet egykori tanulóársának ítélőszéke elé vezette, a nemesi patricius családból származott szebeni jegyzőt, polgárfiból a szebeni káptalan dékánja s az esztergomi érsek kiküldött bírāja elé. Valószínű, hogy ketten egymással már addig sem éltek a legjobb egyetértésben, mert Hecht már jó eleve Thonhäuser mint elfogult bíró ellen törvényes kifogást tett.

A pör nagy elkeseredéssel kezdődött. Már 1521. május 7-én ¹⁾ Nicasius védője, Molitoris Mihály presbyter ²⁾ tiltakozott a háziaknak mint tanuknak kihallgatása ellen, úgy olyan tanuk elővezetése ellen is, a ki már a pör kezdetén nem lettek mint ilyenek megnevezve. 1522-ről semmi tudósítás. 1523-ban azonban már elvette volt Hecht Magdolnát, anélkül, hogy a Nicasius féle pör be lett volna fejezve; sőt ez mennél tovább tartott, annál hevesebben és szenvedélyesebben folytattatott. 1523. ápril 28-án ³⁾ Magdolna, mint Hecht neje az esztergami érseki székhez föllebbezett. Az aggodó asszony keserűen panaszkodik Thonhäuser kiküldött bírāja ellen, a ki helyette egykori gondnokát Lederer (Cerdo) Györgyöt idézi meg, kinek gyámsága alól ő most már — a férjhezmenetellel bizonyára — felszabadult, a ki általa képviselésére fel sincs hatalmazva az egyházi szék előtt Nicasiusal folyó házassági perében; ellenben férjét Hecht Jánost ismételt folyamodásai daczára mint az ő jogi képviselőjét maga elé nem bocsátotta, nemcsak, hanem a leközelebb tartott szent széki ülésen, midőn őt férje képviselni akará, oly rakonezátlanul vadul és viharosan folytak a dolgok a nagycsüri templomban, hol Thonhäuser a törvényszéket tartá, hogy a pártok már már fegyvert fognak s csak nem vérontásra kerül a sor, anélkül, hogy Thonhäuser, tisztéből kifolyólag nyugalom és békére intett volna. Miután ő egy ilyen bíróban, ki ellenfele Nicasius iránt ily feltűnő módon mutatott rokonszenvet, nem bizhatott, s jogában sokszorosan sértve érző

¹⁾ L. a VIII. oklevelet. Év ugyan nincs az oklevelen, de nem tarthatik más évre, mint 1521-re.

²⁾ Később Gyulafehérvárra áldozár lett s mint ilyen fordul elő 1529. maj. 25. a szebeni káptalan 4 jegyzőkönyve 229. lapján.

³⁾ L. a XI. oklevelet.

magát, pörét Nyas Demeter, az esztergomi érseki vicarius elé föllebbezte. Thonhäuser ezen föllebezést nem vette közönyösen, sőt jegyzőkönyvre adta azt, hogy ő mint bíró e pörben mindig lelkiismeretesen járt el, s jövőre is pártatlanul a jog és törvény értelmében fog eljárni.¹⁾ A felek kibékülésére gondolni sem lehetett. 1524. márczius 2-án Hecht ismét jogi óvást tesz a káptalan előtt, melynek tartalmát nem ismerjük²⁾. Ő tényleg panaszolt volt Esztergamban azon sérelmek miatt, melyeket a Thonhäuser alatt kiküldött bíróság előtt szenvedett. Ez vitte 1524. április 29-én³⁾ Molitorist arra, hogy a káptalan előtt kijelentse, miszerint a pört egyenesen Rómába föllebezi. Őt e Hecht és Lederer ellen folyó pörért súlyos fenyegetésekkel illették; ő halálos félelmet állott ki. Az lehetett a célja, hogy valami joglátszat színe alatt az esztergami érseki székét kikerülje, miután nem remélte ott pörét megnyerni. Thonhäuser megengedte neki, hogy az előtte folyó pört felsőbb bíróság elébe vihesse, t. i. a római curia elé. Azonban ezen idő alatt Hecht sem vesztégett, legalább Molitoris őt cselszövő mesterkedéssel vádoló s hamis árulkodással Esztergamban. Tényleg megtörtént, hogy Nicasius Imre magister procurator generális által Esztergamba idéztetett, mely ellen Molitoris a Nicasius nevében 1524. szeptember 6-án⁴⁾ óvást adott be arra utalva, hogy ő Rómába föllebezett, s Hechtet azzal gyanúsítá, hogy besugásai által Eszter-

¹⁾ A szebeni káptalan 4. jegyzőkönyvének 14. l. 1523-tól következő erre tartozót tartalmaz: Protestatur Dominus Petrus Thonhawszer Magister Arcium liberalium, prius in causa Nicasii et Magdalene Judex et Decanus: semper ad suam conscienciam rite et legitime pro ut dator omnium bonorum et gratiarum deus suum intellectum illuminavit in causa praedicta processisse. Quia autem nunc iterum per delegationem Reverendissimi domini Archipresulis, videlicet suo causarum auditori causa eidem commissa est, vult ut prius recte et legitime procedere: et non vel in sinistram vel dextram declinare per Dei gratiam.

²⁾ Anno 1524. secunda Marci hora tertia vel quasi versus officium vesperarum protestatur Reverendus Magister Hioannes Hecht, coram Egregio Doctore Martino plebano Cibiniensi et Egregio Magistro Wolfgango Decano Cibiniensi. Szebeni káptalan 4. jegyzőkönyve 64. lap.

³⁾ L. a. XXI. oklevelet.

⁴⁾ L. a. XXV. oklevelet.

gamban összköszölte ki e megidézést, hogy az apostoliszék biráskodását, melynél pöre még eldöntetlenül áll, kikerülhesse. — Vajjon ítélte-e a római curia e pörben, nem tudjuk; az azonban bizonyos, hogy e hoszadalmas, költséget és sokszoros hoszuságot okozó jogi eljárás, mely őt a családi boldogság nyugalmas élvezetében oly gonoszul törekvék zavarni, Hechtet és sokakat polgártársai közül megnyert a reformatio eszméinek, s hogy nevezetesen Hecht minden alkalommal határozottan lépett a küzdőterre, a papság hatalmának megszorítását illetőleg.

VII.

A reformatio kezdete Szebenben és az 1523-iki országgyűlési határozat.

Egyházi tekintetben ilyen volt a talaj természete, ilyenek voltak azon kiváló szereplő személyek, kiket Pemfflinger Szebenbe átköltözésekor ott talált. Nem tartott sokáig, s már a küzdelem is megkezdődött e szász városban az egyház reformatiójaért. Azonban a tudósítások arról, kik voltak 1522 végén s 1523 elején azon első papok, kik Szebenben Luther szavait hirdették, nagy ovatossággal veendő. A szebeni káptalan 1526-beli panaszlevelében egy szebeni volt prédikátor, a sziléziai Ambrus — ki azonban akkor (1526) már Luther közelében élt — mint a reformatióval rokonszenvező említetik, anélkül, hogy Szebenben működésének ideje meghatározatnék.¹⁾ Első volt Oltard András szebeni lelkész ki később (1650) Szeben iránti részrehajló előszeretetből, mivel ennek akarát tulajdonítani²⁾ a teljesen keresztül vitt reformatio di-

¹⁾ Lásd a Querelákat a XXXIX. oklevélben. Egy Ambrus nevű szebeni káplán 1523. mártius 4. említették a szebeni káptalan 4. jegyzőkönyvében 6. lapon. Ellenben a Schuller Reformatiójának 12. lapján említett sziléziai Balázs számba nem vehető, miután ez az 4. jegyzőkönyv 219. lapján 1528-ban csak úgy melleleg említetik, mint Calfactor domini Sacerdotum Ecclesiae Cibiniensis.

²⁾ Oltard: Concio. 23. lap. »Velocissimo cursu Evangelii lux et doctrina Transylvaniam nostram occupavit, praesertim vero Urbem metropolitanam Cibiniensem, quae prima reformationis initia jure merito sibi vindicat et ascribit.« »Sintemahl man mit gewissen gründen vud

csőségét, jóval Honterus Brassóban föllépése előtt, egy épenségesen meghamisított oklevelet — valószínűleg felhasználva egy 1513-beli okmányt — legelőbb tett közzé, hogy 1523-ra tehesse két szebeni papnak, kiknek egyike az említett Ambrus lett volna Esztergamba idézését.¹⁾ A bírálat próbáját ki nem álló Oltardnak sokan jártak nyomában; a későbbi krónikás Miles

Argumenten gnugsam darthum vnd beweisen kan, dasz schon Anno 1520. 21. 22. 23. des seligen Herrn Lothari Glauben allhie in dieser vnserer Hermanstadt seine sectatores, anhaenger vnd verthaetiger gehabt habe. . . . »Dasz also zum allerersten in diesem vnserm Vaterland allhie bey vns, in dieser vnserer Königlicher Stadt, nicht anderswo, das selige Liecht des heiligen Evangelii auffgangen vnd das Reformation Werck seinen Anfang bekommen.« 47. lap. »Wird also hieraus klar vnd hell dargethan, ja ad oculum demonstrireret, dasz die selige Reformation dieser vnserer Saexischen Kirchen allhie in vnserer Königlicher Hermanstadt vnd Stuel nicht nur erstlich ihren anfang bekommen, sondern auch vollkommener weise ins Werck gesetzet vnd gerichtet worden ist, gantzer 4 Jar zuvor, ehe noch der selige Herr Magister Johannes Honterus Dominorum Coronensium Reformatio meritissimus, aus Tentschland zu Hause kommen.« V. ö. Seivert Windischnél: Ung. Magaz. IV. 159. Hasonló hűségira találunk már a szebeni káptalan jelentésében is, melynek dékánja Oltard vala, 1647. március 13-áról (Lampe: Histor. Ecclesiae Reformatae in Hungaria et Transylvania. Traiecti a Rh. 1728. 693. lap) e szavakban: Hinc apparuit Reformationem primum hic Cibiui, annis aliquot intercedentibus, adhuc ante adventum Domini Honteri ortum et initium suum accepisse, bár ez észélyesen hallgat az Esztergamba idézett két pap meséjéről.

¹⁾ E hamisított oklevél (L. a XII. oklevelet) legelőbb Oltard által közöltetett a f. i. h. 24. lap. anélkül, hogy forrásáról több mondatnék, minthogy a király parancsa »noch heutiges Tages vorhanden.« Később ezen okmányt Lampe 58 lapon lényegtelen eltérésekkel közlé. De már Oltard az oklevél magyarázatában, a 23. lapon azt állítja, hogy az érsek távol volt Rómában; ép így Haner a 158 lapon, a ki még hozzá teszi, az érsek Hadrian pápa halála után pápaválasztásra utazott oda, tévedés a melyet Seivert (Windisch. Ung. Magaz. IV. 170.) azon állítással czáfol meg, hogy Hadrián csak 1523. szeptember 24-én halt meg és VII. Kelemen 1523. november 19-én választatott meg, míg ezen okmány 1523. május 2-áról van keltezve. Azután Benkő: Milkov II. 450. e szót: »Româ« (»ab eodem Româ« etc.) ép úgy kevéssel alább e szót: praestolandum, közbeszurta és Seivert (Windisch: Ung. Magaz. IV. 170.) később Katona is XIX. 392. e szavakat meghagyták. Az oklevél teljes kritikai hibákkal, mivel az »Ladislaumsancti Martini in montibus sanctae Romanae ecclesiae Presbyterum Cardinalem (Archid. Episcopum) Strigoniensem ac

(1670) minden további kútforrás megnevezése nélkül, Ambruson kívül még egy prédikáló barátot, Weich (Vichius) Kárát említ, mint Szebenben az új tan terjesztőjét.¹⁾

Patriarcham Constantinopolitanum, Summum Secretarium, Cancellarium«-nak nevezi, mi Katonát (XIX. 393.) Fesslert (IV. 250.) és Knausz-Lányit (II. 18.) teljesen feljogosítá az egész okmányt hamisítottnak állítani. Mert az érsekre alkalmazott czimek csakis az 1521-ben elhalt Bakacs Tamás érsekretálának és Szalkay László, kit a hamisító itt aláírat, eltekintve attól, hogy ő, Oláh Miklós följegyzése szerint (Bel: Adparatus 39. lap), csak 1524. május 6-án lett esztergami érsek, nem volt bibernok. Oláh Miklós akkor kanonok Esztergamban, ez adatokat illetőleg megbízható szavatos kell hogy legyen, s mindenesetre téves az, hogy Istvánfi (Editio Viennae 1758. Lib. VII. 64.) 1523-ra mondja Szathmáry György érsek halálát és Szalkay Lászlóval foglaltatja el helyét a méltóságban, s hogy Schuller: Reformatio 13. l. a szebeni káptalan levéltárának egyik okmányára hivatkozva (Conv. I, 33), melynek keletét, sajnos, nem idézi, mely egyébiránt nem lehet más, mint feria tertia proxima ante festum ascensionis domini 1522. az új hajstromzás szerint 70. számú oklevélben a szebeni káptalan levéltárának, — György megnevezését egy 1523-iki oklevélben botlásnak véli, mivel Flaschner Farkas és Antal, a brassai dékán, kik »ad salutandum rev. d. Georg. Czatmar, novum Archiepiscopum« utaztak el, Gyulafehérvárról azonban megtértek, mivel »invaluit rumor clamorosus veritati consensu, quomodo idem dom. rev. vita defunctus sit.« Azonban ezen halálhír, mely a két papot visszatérésre birta, nyilván mendemonda volt, mert Szatmáry György még 1523-ban is élt, a mint ezt Oláh Miklós bizonyításán kívül egy más eredetiben fennmaradt II. Lajostól való oklevél d. d. in festo Beati Egidii Abbatis (sept. 1.) a. d. 1523. Az esztergomi főkáptalan . . . Okmányok tára Pest 1871. 46. lapján határozottan felsorolja: — Mindezen elősorolt kritikai kétségekből kiindulva, ezen oklevelet magam is hamisítottnak vélem, s azt hiszem, hogy a valódi oklevél, mely ehhez az anyagot szolgáltatta, 1512-ben, vagy épen, mint Fessler véli 1513-ban keresendő, mert 1512. késő őszszel két plébános a szebeni káptalanuak, Deel Péter szebeni plébános, Decretorum Doctor, és Beer Péter, szelindeki plébános, a Bakacs Tamás esztergomi érsek ellen folyó pör tárgyában csakugyan jártak Budán és Esztergamban (Siebenb. Quartalschrift IV. 148. Schlözer: Geschichte der Deutschen in Siebenb. Göttingen 1795. 86. lap. Benkő: Milkov. I. 189.), midőn Bakacs érsek Rómában mulatott (Engel: Gesch. d. ung. Reichs. III. 2. 150. 160. 163. lap); s midőn Ulászló király szilárdul elhatározta volt magát arra, hogy patronátusi jogát a hatalmaskodó érsekkel szemben, a szebeni és brassai káptalanok javára érvényesít. (Lányi-Knausz: I. 357. Benkő: Milkov. I. 193. Schlözer: 88. lap).

¹⁾ A 15. lapon »da treten die zween fürnehmste Praedicanen . . . nemlig Ambrosius Silesita vnd Conradus Weich (rechter Vichius, eines

Csak annyi valószínű, hogy Luther tanainak Szebenben terjesztésében részt vettek papok is, s későbbi krónikások megegyező, azonban mondaszerű tudósításai szerint veszélyben forogtak, s megmenekülésüket, mint látszik, csupán Pemflinger azon időben az udvarnál birt nagy befolyásának köszönhették, midőn ő Török Bálint megkegyelmeztetését is kieszközölte. Még Csehországból, hol II. Lajos nejét, Máriát királynévá koronáztatta, a király országgyűlést hívott egybe, legelőbb 1522 karácsonra, azután Prágából, haza utazásának elhalasztása miatt előbb február 14-re, később április 24-re 1523-ban, Budára. ¹⁾ A szászok ezen országgyűlésre szintén meghívtak, ²⁾ s több mint valószínű, hogy oda Pemflinger is elutazott Budára. Bizonyára ez alkalommal történt, hogy a Luther tanait Szebenben legelőbb hirdető ismeretlen papok javára használta fel befolyását az udvarnál.

Egyébiránt a római curia már ez időben határozottabb állást foglalt volt el Magyarországon a reformatioval szemben. VI. Hadrian pápa 1523 június 1-én Cajetan bibornokot ³⁾ mint legatusát küldte Magyarországra, s egyuttal II. Lajos király számára 60000 aranyat küldött segély pénzül a török háborúra. Ezen pápai legatus befolyásának sikerült reá bérni a királyt, alkalmazzon erősebb eszközöket az eretnekek ellen; s minthogy az ifjú király mindenben korlátnokára, Szalkay László egri püspökre hallgatott, ez is meg lett nyerve a bibornoki kalap megigérése által. ⁴⁾ Szalkay tehát a luthera-

Waywodischen Stammens) auff. . . . Seivert: Windisch Ung. Magazin IV. 167. Schuller: Reformatio 12. lap.

¹⁾ Kovachich: Supplem. ad Vestig. Comit. II. 511.

²⁾ Kovachich: a. f. h. Bedeus: Verfassung d. Grossfürstenthums Siebenbürgen. Wien. 1844. 24. lap.

³⁾ Engel: Gesch. d. ungar. Reichs. Wien. 1813. III. 2. 240. Cajetan tulajdonkép Jakob de Vio, a ki később Tamas nevet vett fel és születése helyéről Gaeta-ról neveztetett Gaetanonak, előbb a domonkos szerzet generalisa volt. Teljes czíme, mint pápai legatusnak Magyarországon, gy hangzik: Thomas mis. diu. tit. S. Sixti S. R. E. presb. cardinalis ad Hung. Boh. et Pol. regna S. A. L. de latere. Herzog: Real. Encyclopädie II. 493. Katona XIX. 411. Archiv. d. Ver. U. F. V. 8. 20. Ribini. I. 10. ff.

⁴⁾ Baronius szerint fecit officio satis Rex Ludovicus, a Cajetano legato ad monitus, Ribini: Memorabilia Ecclesiae Aug. Conf. in Regno

nusok ellen kezdett fellépni, s ebben — bármennyire gyűlölt is volt előttük — bizton számíthatott a Szapolyaypárt támogatására. ¹⁾ Szalkay sürgetésére hozta az 1523. április 14-re egybehívott országgyűlés azon kemény határozatot, mely az 53 cikkben megállapítja: a király mint katolikus fejedelem minden lutheranust, valmennyi pártfogóikat s ezen secta minden híveit mint nyilvános eretnekeket s a szentséges szűz Mária ellenségeit halállal s minden javaik elkobzásával büntessen. ²⁾

Bár mennyire siker-nélküliek valának akkor a királyi parancsok és országgyűlési határozatok, a lutheránusokat illető országgyűlési határozat azonnal fogamatba vétetett. A budai tanárok és pedig Grynäus börtönre vetetett, majd az országból kiutasított, Ortelius Veit száműzetett; később mindkettőn kitűnő tanári hivatalt nyertek Bazelben és Wittenbergben. ³⁾ Szebenbe az esztergami érsek biztosa érkezett Kaplyon László, ⁴⁾ küldőjének 1523. július 12-ről kelt parancsával; küldetése, nagyon valószínűen összefüggésben állott

Hungariae. Posonii 1787. I. 10. Engel: a. f. h. III. 2. 240. Schmitth: Episc. Agriens. II. 235. 238. 243.

¹⁾ Ribini I. 11. A Szapolyay párt öt nem szívellette, mert bár magas műveltségű és elragadóan ékezőző férfi volt, a németek barátjának s nagyon vagyonszomjasnak tartá, s azt veté szemére, hogy varga fia. A velencei követségi titkár Masser jelentése, az 1869-iki Századokban 239. l. és báró Burgio pápai követ naplója 1525. május 12-ről Praynál Epistolae Proc. I. 397. Ugyanez bizonyítja különben a velencei követ Vincenzo Guidotto is 1525-iki jelentésében (Kivonata Knauznál: Magyar Sion III. 554.), a ki öt az erdélyi hayasok mellett születettnek írja (verso leselve Transilvania). Ugyanezen jelentéstevő szerint, évenként 35,000 arany jövedelemmel birt s akkor 48—50 éves, tehát egykoru lehetett Pemflingerrel. Jellemző az, mit Thurnschwamb (Engelnél: Gesch. d. ung. Reichs. u. sein Nebenländer I. 198.) felőle beszél: . . . Zalkanus . . . (den die Ungarn Warga püspök genennet, das ist ein Schuster Bischoff). Ist ein unansehnliche kleine schwarze Person gewesen, der niemand hat dürfen unter die Augen sehen.

²⁾ Corpus Juris Hung. 1523. Deor. V. Ludov. II. art. 54. Kovachich szerint: Sylloge Decretorum Comitatum. Pestini 1818. I. 345. art. 53

³⁾ Engel: Gesch. d. ung. Reichs. III. 2. 243. Lampe: 66. l. mig Fabó: Monum. evang. Aug. Conf. in Hungaria historica. Pest 1863 II. 47. s mások az eseményt 1525-re teszik.

⁴⁾ L. a. XIII. oklevelét. E mondat: Que per vos obeunda jusserit, sub debito salutaris obediencie exequi, et effectui mancipare debeatis

Luther tanainak terjedésével. Ha vajjon már ez alkalommal történt-e, a házkutatás, Luther írásainak megégetése, s azon eset, melyet Oltard Luther égő zsoldárkönyvecskéjéről ¹⁾ oly meszeszerűen beszél el, a mint ezt egy újabbkori történetbuvár sejtí, erről nincsenek elegendő bizonyítékok.

Maga a zsinat, melyet az érsek azon évben Esztergamban tartott, s a melyre ő a brassai káptalant meghívta átok terhe alatt, úgy látszik a vallásújító mozgalom miatt tartott ²⁾. Annaira komolyan vette ezt a király, (avagy Szalkay, a ki rúgója vala ezen a vallásújító mozgalom letiprására czélzó föllépésnek), hogy ő ezen időtájt Frigyes szász választónak egy Luther ellen emelt vádakkal teljes levelet írt, s őt arra inté, ne okozzon oltalombavétele által zavarokat idegen országoknak s ne idézzon elő szakadást a polgárok lelkületében különböző vallási tanokkal. Frigyes ugyanazon évben azt felelé: Ő semmiféle eretnekséget nem pártfogol; azon gombba hibák, melyekkel a király Luthert vádolja, hogy a keresztyén vallással ellenkezőt tanít, szidalmazza a keresztyén fejedelmeket, ellenben dicséri a törököt, s a választófejedelem ez eljárása mellett mégis oltalmába veszi, — roszakaratu emberek költeménye; biztosítá a királyt, hogy ő keresztyén fejedelmi kötelmeit soha sem téveszti szem elől, s az egyház javát buzgón munkálandja. ³⁾

VIII.

A gúnyiratok a papság ellen. A tanácsesal való villongásai.

De mennél inkább dühöngött a papság az új tan ellen, annál inkább terjedt az. Luther iratait mind nagyobb szám-

et teneamini — Luther iratainak megégetését nem zárja ki, de nem is bizonyítja. Schuller: Reformatio 16. lap a megégetést már ekkor véghezvittnek mondja, s ezzel kapcsolatba hozza az Oltardféle mondát.

¹⁾ Oltard: 44. lap ezt atyjától, szebeni város papja Oltard Jánostól († 1630. május 9-én) halottnak állítja.

²⁾ Trausch: Geschichte des Burzenländer Kapitels. Kronstadt 1852. 4. lap.

³⁾ Schmitth: Archiep. Strigon. II. 33. Seivert Windisch Ung. Magaz. IV. 168. Ribini I. 8. Seckendorf: Lib. I. §. CXLVII. II. Lajos leve-

mal hozták Szebenbe; olvasták, s a nép tetszéssel fogadta. Szász tanulók kezdék látogatni a wittenbergi egyetemet, ¹⁾ hol a három legelső szász 152 ²⁾/₁ téli felévében íratta magát az egyetem anyakönyvébe. A papság tekintélye a nép közt csökkent, a templomi szokások elhanyagoltattak; a papság ellen gúnyiratok ²⁾ szórattak szét ismételt, sőt éjszakákon, sok helyütt a városban. E mérges nyilak eltalálták a papságot s érzékenyen megsebesíték. Ámde mit használt ily körülmények közt, hogy Flaschner dékán az ismeretlen szerzőket és terjesztőket a káptalan ítélőszéke elé idézte, s midőn, nagyon természetesen, meg nem jelentek, a templom ajtaira kifüggesztett

lének tartalma csak a választófejedelem válaszából lett ismertté. Seivert azt állítja, az erdélyi szászok a választófejedelem jóindulatára számoltak; én effelől mit sem találtam.

¹⁾ Frankl: A hazai és külföldi iskolázás. 298. lap. Archiv d. Ver. Uj. F. II. 135. (Trausch): Beiträge und Aktenstücke zur Reformation-Geschichte von Kronstadt 17. lap. már az előbbi 1521. év április 21-én anyakönyvezett »Joannes Goss de Dacia«-t említi, s ebben akarja felismerni Honterus Jánost. Azonban a wittenbergi matricula ez időben nagyon gyakran Dacia névvel jelölte Dániát.

²⁾ Némely gúnyiratok a papokról, melyeket éjente mindenfelé felszeregettek a városban, azon időből fennmaradtak; ezek sajátos világot vetnek a nép akkori hangulatára a papsággal szemben; ezért álljanak itt az egyházak és világiak közt folyt harc jellemzésül. Egyik Oltardnál a 41. lapon így hangzik:

Papistica secta vanissima vita,
Resipisce et corrige errata, virent tamen
nunc prata, floribus ornata.
Verba vitae spirant valde grata.
Antichristo favent, Divina non vident,
Cernit omnis homo, quam turpiter errent
a Dei domo,

Depopulant gregem, nam Spiritu carent,
Est poena peccati, quod videntes non vident,
Vae tonsoratis, in vertice rasis, indignum
sumentes nomen dignitatis, nunquam
nisi tollant, praestant quicquam gratis.
Vae et tibi praesul qui Simonem turpem agis,
Legere non vis scripturam, sed nec scrutari,
tu inter oves quem pastorem agis, vellera
tollis, et his cauponariis quaesitis lucris.
Meretrices pessimas alia.

levelekkel 1524 január 19-én átok alá vetette ¹⁾. Hogy azonban a becületsértő vádakkal szemben, melyeket ezen gúnyiratok tartalmaztak, ne látszassanak egészen tétleneknek, a káptalan megkísérlé magának némileg elégtételt szerezni. A közvélemény e gúnyiratok szerzőjének tartá a szebeni iskola rectorát *Mild Jánost*. Mindenesetre a reformatió-eszmék messze előre haladottságának egyik jele volt, midőn Flaschner Farkas dékán 1524 február 23-án ²⁾ arra érte magát indíttatva, hogy ezen férfiut, a bécsi egyetem egykori hallgatóját s a szabad művészetek magisterét, márczius 1-re bírói széke elébe idézte, hogy ott magát az őt terhelő gyanu alól, — nem a nyilvános eretnekségtől, mint ezt eddigelé hitték, hanem inkább a gúnyiratok szerzését illetőleg — tisztázza. Ugyanazon törvényes határidőre, márczius 1-re még más két pap: a kakasfalvi plébános, Patay István Baccalaureus, s Clementis János Baccalaureus, presbyter — (Medwischer-nek nevezék — valószínűleg, mert családja Medgyesről származott ³⁾ — megidézettek, hogy tisztáznák magokat az erkölcs-telen életmód vádja alól, miről általánosan vádoltattak. ⁴⁾ Mild megjelent márczius 1-én, 15 napi gondolkozási időt

Verbi divini amator si esses, officii nomen
his non ornans, cum Lutheranis si tu con-
cordares, vere semper insensato, singulis
diebus castior esses.

Sinite quæso coecitatem istam, sinite vitam
foris dealbatam, in corde autem Hypochrisi
plenam, quam nunc speramus, illa erit
vita, vere beata finis.

Egy másik Milesnél: Würgengel ad an. 1525 így hangzik:

Pereant Simones Hypocritæ.
Cauponariis lucris squallentes
Meretrices pessimas alentes!

¹⁾ L. Seivert Windischnél: Ung. Mag. IV. 171. és a XVI. Oklevelet.

²⁾ L. a XVII. Oklevelet.

³⁾ Patay Istvánról l. a 25. lapon 1. végét; Clementis Jánosról l. a XVIII. oklevelet.

⁴⁾ A XVI. század kezdetén volt Szebenben egy tekintélyes patricius család Medwischer nevű. L. Mückesch: Pfarrkirche, 23. l. Seivert Já-

kért ¹⁾, többet ezen esetről nem tudunk. A gúnyiratok szerzését aligha vette magára. Patay István is megjelent a határnapon; javulásra intő figyelmeztetéseken nem volt hiány, ő is 15 napot nyert gondolkozásra s ezzel ügye, úgy látszik véget ért. Clementis elő sem állott. A káptalani bíróság elrendelte nyilvános megidézését a templom ajtóira kifüggesztett levelekkel, és a midőn czélra ez sem vezetett s ő határozottan úgy nyilatkozott, ő nem akar megjelenni, márczius 15-én elhatároztatott, őt, ha Szebenbe jöne elfogatni s a káptalan elébe vezetni ²⁾. Egyébiránt Mild is oly keveset gondolt a káptalan törvényhatóságával, hogy pár nap múlva Péter papnövéndéket a világi törvényszék előtt bepanaszlá s börtönre vettette, a mely tette miatt a káptalan által 40 frt bírság letételére ítéltetett volna, ha vele békésen ki nem egyezendett ³⁾. Nagyobb biztonság kedvéért azonban jobbnak látta a rectorágról lemondani s a tanács védszárnyai alatt egy megfelelőbb állást mint jegyző keresni, s 1525—1530-ig mint ilyen működött ⁴⁾. Mild nem vala az egyedüli, kit a papság ellen irányult mozgalom magával ragadott vala; az egyházi személyek közt többen valának, kik egyenesen Luther tanaihoz hajlottak ⁵⁾. Ez alatt a mindig hatalmasbba vált szellemi

nos a Siebenb. Quartalschrift. II. 170. A bécsi egyetemen tanulók közt 1517-ben megjelenik »Joannes de Meges« (Frankl: A hazai és külföldi iskolázás. 225. lap), valószínűleg a Clementis Jánossal egy és ugyanazon személyiség.

¹⁾ 1524. Mart. 1. Reverendus Baccalaureus Hioannes Myld Rector scolarum Cibinien. Citatus ex officio domini decani, ut se purgaret ab infamia contra ipsum volan. alias debeat castigari Juridice. Qui petiuit terminum deliberan. quem eciam obtinuit usque ad Quindenam. Prot. A. 63. lap.

²⁾ »Accusatur contumacia Hioannis Clementis de Megyes ad rationem officii, contra quem decreta est Enocatio publica in valuis Ecclesiarum.« Prot. A. 63. »1524. 15. marc. Accusatur contumacia domini Hioannis Clementis de Megyesch Enocati, qui dixit se omnino non velle comparere, et decernitur contra eum: Quod dum peruenerit Cibinium, adducatur manu violenta ad videndum se excommunicatum.« Ugyanott a 67. lapon.

³⁾ Schuller: Reform. 27.f. Seivert: Windisch U. Mag. IV. 172. 166

⁴⁾ Teutsch: Archiv d. Ver. Uj F. X. 222.

⁵⁾ Schuller: Reformatio 24. lap. Szalkay 1524. július 18-án így ír

harcz a papságnak s főleg a szebeni káptalannak más ellenfél támasztott, mivel a régi ellenségeskedés alig szűnt vala meg és a ki most felhasználta a kedvező alkalmat, hogy megújult erővel támadja meg a papság külön jogi állását. A szebeni káptalan eme régi ellensége a szebeni tanács volt. A küzdelemnek emez ellenféllel annál makacsabbnak kelle lenni, mert Pemflinger állott annak élén, egy oly férfi, a ki nemcsak nagy szellemi tehetségeivel és tetteirejével mérközhett a papság legderékabb vezetőivel, hanem birt oly befolyással is, mely az ország legfelsőbb köreibe felért, és a ki emellett személyes barátja és politikai pártfele volt Szalkaynak, kitől egyedül várhatott a papság szorongattatásában segílyt. Pemflinger még gondosan került mindent, a miből a papsággal való nyílt szakításra lehet vala következtetni.

Nejének Tabiassy Klárának végrendelete számos jótékony alapítványaival, a templomok és kolostorok javára, bizonyítja, hogy 1523-ban házában még mindig ragaszkodtak a római egyház tanaihoz. — Mindezáltal ismerték azt, hogy, ha nyíltan nem is mutatja, de rokonszenvez a vallásújító mozgalommal. A tanács jól tudta ezt, s két kézzel ragadá meg, a hol arról volt szó, behatolni a papi hatóság ingadozó határai közé. Ily beavatkozásra az alkalom nem hiányzott. Ép egy évvel azelőtt (1523) Altenberger Mihály, egyős szebeni patricius család ivadéka, tiltakozott a káptalannál, hogy mostoha anyja az apai jószágokat a domonkosinaknak végrendeletileg akarta volna hagyományozni. ¹⁾ A vizsgálkozásban élő papi személyeket arra birta a tanács, hogy ügyeiket a világi bíróság elébe vigyék: ha a dékán valamelyi-

a szebeni káptalannak: *Dicuntur enim nonnulli ex vobis ad errores Lutheranos esse prolapsi,* s ugyanő 1524. aug. 15-én írja a szebeni és brassói káptalanoknak: *Nonnullae tam ecclesiasticae quam seculares utriusque sexus personae.*

¹⁾ Siebenb. Quartalschrift II. 176. Archiv d. Ver. Uj F. X. 316. 356. A szebeni káptalan A. jegyzőkönyveinek 6. lapja így ír effelől: *Quarta die Martii 1523, in domo Doctoris Martini protestatus est Reverendus Magister Michael Altenberger coram domino Silvestro et domino Ambrosio capellani Cibiniensi, se inhibere, ne quisquam emat aut sibi usurpet bona, que olim fuerint patris sui, que nonerua sua intendit legare fratribus de S. Cruce etc.,*

két a plébánosoknak egyházi büntetés avagy épen átok alá vetette, a tanács elkergetéssel fenyegette, ha papi tisztjét nem végzendí, a dékán által kiszabott büntetéseket a tanács eltiltá, a pénzbírságokat lefoglaltatá és némely helyeken megvonta a dezmat a plébánosoktól ¹⁾. Legszenbetünőbb volt azonban a tanács papság-ellenes érzülete a Bongárd fölött folyt pörben. Bongárd Szeben közvetlen szomszédságában feküdt s eredetileg gyümölcsösökből állott, melyek a szebeniek birtokát képezték s csak 1370 után lett önálló helység ²⁾. E falut Szeben birta s miután 1480 körül a törökök azt elpusztították, római katolikus lakosok hiányában görög hitű oláhokkal telepíté be. 1518 vagy 1519-ben ezen oláhokat a szebeni tanács a király engedelmével elkergette és ismét szászoknak adta át lakásul. ³⁾ András orvos, ki Lulainak 1521-

¹⁾ Schuller: *Reformatio*, 19. lap. Vess össze II. Lajos parancsát 1524. márczius 8-ról, melyről tovább alant leendő szó.

²⁾ Seivert Gusztáv: *Archiv d. Ver. U. F. XI. 368.*

³⁾ Seivert: *Windisch Ung. Mag. IV. 193.* Schuller: *Reform. 19. lap.* A szebeni káptalan levéltárának egyik oklevele 1524-ből (*Convol. II. 8.*) mondja effelől: *»villa Bongard... ante 40 annos et paulo ultro per Turcas devastata et depopulata fuit, atque interim propter defectum inhabitatorum Christianorum coepta inhabitari per Valachos Schismaticos... quinque vel sex annis hinc effluxis Petrus Volf Magister civium et Joh. Lulay index regius cum toto consulatu Cib. (ut creditur) ex commissione et autoritate regia expulsis Valachis, restituerunt Villam et dederunt certis colonis Saxonibus ad inhabitandum.* Schuller *Reform. 19. l.* Seivert: *Nachrichten 314. lap.* ki az általa 1524. február 16-ról felhozott periratot, azon oklevelet említi, melyet Schuller is használt, hozzá adván még azt, ezen szász teleplakosság Sz. Erzsébet (Hammersdorf)-ról való volt, s az oklevélből még ezeket közli: *»Quae (possessio) alias Paganorum sectae subiecta erat et obruta ac tandem per Dominos Cibinienses christicolis incolis confirmata.* Önként értetik, hogy itt nem (mint Seivert véli) lehet szó pogány lakosságról, hanem a görög hitű oláhokról t. i. nem katolikusokról, kiket akkor egy sorba helyeztek a nem-keresztényekkel. V. ö. Ulászló király oklevelét 1500-ról Szeredainál: *Notit. Cap. Alben. 120. lap.* melyben *»Universis Schismaticis seu Valachis, ubi in Terris Christianorum in partibus Transilvanis commorantibus* megparancsoltatik dézmát adni *ex illis scilicet Terris et Vineis, quae prius a Christianis cultae sunt, et quas nunc illi colerent et inhabitarent.* V. ö. Dec. II. Wladislai Regis 1495. art. 45. Így például 1444-ben György, Rascia despotája Hunyady Jánosnak ajándékozott több helységet Magyarországon *»cum iure patronatus ecclesiarum*

ben történt halála után ideiglenesen viselte a szebeni királybírói méltóságot, a bongárdi parasztok beleegyezésével Pileatoris (Huet) Pétert tette meg plébánossá. Midőn ez három évig viselte volt már e hivatalát, a nélkül, hogy szolgálatai gyakori elhanyagolásaért Péter ellen csak egyetlen panasz is emeltetett volna, Armbruster Mátyás polgármesterrögtön, azon ürügy alatt, hogy a patronatusi jog a szebeni tanácsot illeti, s a parasztok nincsenek plébánosukkal megelégedve, — a dékánra való legkisebb tekintet nélkül, 1523-ban egy városzolga által vétette el Pétertől a templom kulcsait és azokat kedvencének Olezonai Györgynek adatta át¹⁾. Hogy ez az Olezonay György, a mint ezt némelyek állítani akarják, Luther híve volt, bár lehetséges, de okmányilag bizonyítva nincs.²⁾ A dolog 1523. december 15-én a káptalan elé került. Györgyöt Armbruster és a tanács — kinek ügyvivője gyanánt a nem régen tanácsnökká választott Hecht János lépett föl rendesen e pörben — vették oltalmukba, s Péter soha sem jut többé vissza plébániájába, ha Thonhäuser dékán a tanácsnak egyházi hatóság körébe sokszoros beavatkozása miatt nem tett volna panaszt az esztergomi érseknél s az érsek Szathmáry György³⁾ panaszára a király 1524. márczius 9-kén

parochialium . . . tam christianorum quam Walachorum. « Fejér: Genus incunabula et virtus Joannis de Hunyad, Budae 1844. 74. lap.

¹⁾ Schuller: Reform. 19. l.

²⁾ Legelőbb Hermann Dávid állítja: »Annales Ecclesiastici«-jában Olezonai György híve volt a reformationnak. A szebeni káptalani levéltárban található nagyon terjedelmes oklevelek e pörből, erről mit sem említenek. Seivert: a. f. i. h. 193. l. Schuller: f. i. h. 19. lap.

³⁾ Szathmáry György, a vele egykoru budai velencei követ, Bon Alajos följegyzése szerint, alacsony származású vala, t. i. kassai német és egy szabó fia. Szathmáry, Bakacs Tamás utóda, mint Magyarország primása 1521 óta, nagy tekintéllyel bírt a királynál s akarata irányadó volt az országban (Bon Alajos jelentése Magyarországról a velencei nagy tanácshoz 1519. Közli Wenczel Gusztáv. Pest 1856. 11. lap — és Masser a velencei követi titkár az 1523. évről, Századok 1869. 239. lap, a mit Péter is megerősít. Katona: XIX. 378.) Ő igazságszeretete és tudományosságánál fogva nagytekintélyű férfi vala (Pray: Hierarch. I. 251), azonban ő is Németországba a Fuggerekhez szállt el kinséit, félván a törököktől (Századok 1869. 237. lap.)

Megjegyzésre méltó, hogy a reformatio nagy pártfogója Thurzó

szigorú parancsot¹⁾ nem küld vala a szebeni tanácsnak, melyben az egyházi hatóság körébe vegyüléseért valamennyi bejelentett esetben, s különösen a Bongárdot illető eljárás törvénytelen voltáért szigoruan megrögtta, midőn a tanács, saját teljhatalmából, elővizsgálata nélkül, egy plébánost letett, s egy mást, a ki a dékán által jog és szokás szerint megerősítve nincs, beültetett s erőhatalommal védett állásában. Valamint a tanácsot jogai élvezetében megakarja tartani, úgy egyszersmind neki azt parancsolja, hogy az egyházi hatóság körébe még a legcsekélyebb esetekben se avatkozzék. S ha mégis tenné, az érseket s a dékánt ezennel felhatalmazza, hogy minden ellenkező ellen az egyházi jog szerint járjanak el, s a nyakaskodót minden utor módon engedelmességre

Elek, Pisó Jákab tanítványa (Seivert: Nachrichten 238. l.) Szathmáry György testvérét (Katona: XIX. 439. Nagy Iván XI. 201. 204), Thurnschwamb szerint (Engelnél: Gesch. d. Ung. Reiches u. s. Nebenl. I. 198), pedig nővérének leányát bírta nőül.

Szathmáry unokaöccse, Besztercei Lőrincz, — Engel családi névén Kretschmernek írja — a bolognai főiskola növendéke (»qui ad eloquentiae et eruditionis cacumen Bononia teste adspiravit«), még ifjonz korában nevezetett ki Ulászló által székesfehérvári prépostá (Fessler: VII. 204. 225), 1528-ban a pápai engedély daczára vonakodott a templomi drága edényeket a török háboru költségeinek fedezésére kiadni (Engel: Monum. Ung. Viennae 1809. 235. lap), később határozott híve volt Ferdinándnak (Pray: Epist. Proc. I. 376. lap). 1528-ban mint az ő követe ment Herberstein Zsigmonddal Lengyelországba — (Engel: IV. 15.), 1532-ben a király magyar kormány-tanácsosai közt tekintélyes állást foglalt el (Hatvani: Brüsseli okmánytár I. 159.) 1543-ban Ferdinánd király neki adományozta a szepesi prépostságot, de csakhamar erre meghalt, hihetőleg még ugyanazon évben (Engel: Gesch. von Dalmatien. 75. l.)

¹⁾ L. a XIX. oklevelet. Haner: 150 l. Lampe: 54. Schmeizel: 24. Benkő: Milkov. II. 445. Katona XIX. 374. kik ez oklevelet egészen közlék, de hibásan ezen kelettel: Budae feria IV. post dominicam Laetare anno 1522, azaz az ápril 2-án 1522. Mintán azonban akkor a király Prágában mulatott, már Katona megjegyzi, hogy ezen oklevélben vagy a hely, vagy az év hibás. A Bongárdot illető vizsályról a szebeni káptalani levéltárból közölt adatok, mindenekelőtt azonban az eredeti oklevél határozottan bizonyítják, hogy e kelet feria IV. proxima post Dominicam Laetare anno 1524 az egyedül helyes, s e szerint az oklevél 1524. márczius 9-ről van keelve, ezen kelettel bír ama két oklevélmásolat is, melyet két százsz buvár a 17. és 18. században Hermann Dávid

kényszerítsék. Ugyanazon napon ¹⁾ a király a tanácsnak egy második rendeletében tudomására hozta, hogy »kedvetlenül értesült arról, hogy ama bizonyos, a pápa által már átok alá vetett Luther Márton istentelen tanai és iratai a szebeniek közt általánosan elterjedtek s vízshangra találnak, ezért rendeli, hogy Szebenben és minden a tanács alatt álló helységben kuttassa ki Luther iratait, azokat nyilvánosan égesse meg s közhírré tegye, hogy jószágvesztés terhe alatt senkise merészeljen efféle iratokat eladni, venni, olvasni és magyarázni.«

Midőn a király fenyegető szavai Szebenbe érkeztek, a szebeni káptalan újra felbátorodott, s hatalma érzetében április 5-én következő ítéletet mondott: Olczonai György beerőszakolása törvénytelen; Péter ismét visszahelyezendő; György rögtön eltávolítandó. A tanács a dolgot ugyan huzni-halasztani akarta, de a midőn a káptalan szeptember 20-án határozatát ismétlé, engedett ²⁾.

IX.

Szalkay érsek föllépése.

Ez alatt Magyarországon is erősebb vihar támadt a vallásújító mozgalom ellen. A szelíd VI. Hadrián (1523 november) a hitbuzgó VII. Kelemen követte a pápaságban és ez Cajetán bibornokot hazahívta Magyarországból s 1524 januárban Campegio bibornokot küldé ki legatusnak Német- és Magyarországra az eretnekség elnyomására, s Budára külön

és Soterius György készítettek, szintugy Benkő: Milkov. I. 148. ellenkezőleg a II. 499. lapon közlöttel, melynek datuma ismét 1522-re van téve.

¹⁾ L. a XX. oklevelet. Az oklevelet legelőbb Oltard közölte 26 lapon a helyes kelettel: »datum feria quarta proxima post Dominicam Laetare (marchius 9) 1524.« Őt követték Schmitth: Ep. Agr. II. 226. Seivert: Windisch Ung. Mag. IV. 173. Ellenben a hamis keletet: Sabbato proximo ante dominicam Cantate (2. május) 1523. Pariz-Pápai: Rudus redivivum (e felett hézagos és hibás). Haner: 160. lap. Lampe 59. I. Schmeizel: 27. I. Pray: Hierarch. II. 224. Benkő: Milkov II. 453. Katona: XIX, 390.

²⁾ A szebeni káptalan A jegyk. 69. lapján. Ugyanannak levéltára Conv. II. 4. Schuller: Reform 22. lap.

követül küldé báró Burgiot ¹⁾, a kihez nagy volt a bizalom a m. királyi udvarnál. A Fugger-bankháznál Budán letéteményezett pápai segélypénzek még hathatós vonzerővel bírtak s a felsőbb papságnak már kezdetben sikerült volna a reformatiot Magyarországon elnyomni, ha az ország belbajai nem orvosolhatlanok, melyek a mindig magasbra tornyosodó török veszedelemmel szemben szükségkép az ország romlására vezettek.

Továbbá következménydús jelentőséggel bírt az, hogy 1524 április 7-én Szathmáry György esztergami érsek meghalt és május 6-án Szalkay László lett utóda ²⁾. Benne a reformatio épen nem nyert barátot, sőt inkább tüzes ellensége volt annak, annál inkább, mióta magasb egyházi tisztességek, a bíbornoki kalap ígértettek számára ³⁾. Az új érsek, bármily általános elismerésre talált szellemi fölnye, magas színvonalon álló tudományossága és ékesszólása, — gyűlölt volt a Szapolyay-féle nemzeti pártnál alacsony származása miatt — ő egy varga fia volt — s fősvénysége s vagyonszomjáért, de leginkább azon nagy befolyásért, melyet az ifjú királyra gyakorolt az udvarnál lévő német párt javára ⁴⁾. Szalkay ugyan szintén azzal lett vádolva, hogy kincseit, félvén a töröktől, ép úgy mint az erdélyi püspök Várday Ferencz Csehországba vitette ki; ámde midőn a baj növekedett, mégis ő volt az, ki pénzét a török háborúra oda adta, s még aranylánczait is elzálogosítá ⁵⁾. Ily viszonyok közepette nem nyithatott rést számos elleneinek még az által is, hogy a reformationak valami kedvezzen, eltekintve attól, hogy azzal egyáltalában nem is rokonszenvezett — azoknak, kik minden alkalommal

¹⁾ Ribini: I. 11. ff. Pray: Ep. Proc. I. 166. V. 3. Katona. XIX. 452

²⁾ Nicol. Oláh Chronicon Belnél: Adparatus 39. lap.

³⁾ Schmitth: II. 222, 232, 233, 235. Katona XIX. 445. ff.

⁴⁾ Masser velencei köv. titkár jelentése: Századok 1869. 239. I. Báró Burgio Naplója Praynál: Epist. Procer. I. 397. »Ipsium esse eum, qui regnum depilabat et destruebat, et non esse mirum quod non amaret nobilitatem, cum sit filius sutoris« panaszlá a nemesség 1525 május 12-én róla. V. 3. az I. jegyz. a 39. lapon.

⁵⁾ A vádak Massernél: Századok 1869. 237. lap. Ellenben a király dícsérőleg emlékezik meg az érsek áldozatkészségéről, Edernél ad Sini-gianum. 22. l.

hangsúlyozták buzgó ragaszkodásukat a szorosán katolikus valláshoz. Hogy őt még annak gyanújától is megóvjá a pápai követ előtt, mintha kedvezne a reformationnak, később 1525 május 13-án maga a király adott neki bizonyítványt arról, hogy ő az egyház egyik főtámasza az egyházi téren való kárhozatos ujtások ellenében ¹⁾.

Midőn híre jött Szebenbe, hogy Szalkay lépett az esztergami érseki székbe, a szebeni káptalan azonnal követeket küldött a szokott adományokkal Esztergamba, hogy főpapuknak szerencsét kívánjanak, egyszersmind azonban, hogy szorongattatásaik közben oltalmát kikérjék ²⁾. Midőn Szalkay a szebeni káptalan követeit elbocsátá, egy 1524 július 18-án kelt levelet adott nekik tisztársaikhoz szólót, melyben azt mondja, hogy az ajándékoknál kellemesb ragaszkodásuk bizonyítéka, melyet neki adtak; nem lesz kedvesebb teendője, mint a papságot s a keresztyén hitet oltalmazni azon gonoszságok ellen, melyekkel megromlott emberek fenyegetik. Ő azonban attól tart, hogy ők maguk adhattak alkalmat az üldözésre. Némelyek közülök — úgy mond — Luther tévtanaihoz pártoltak, mások oly vásott életet folytattak, hogy példájuk után a nép is hajlandóbb lett a tévedésre. Ez mindenek fölött búsítja őt. Ezért inti őket, őrizzék meg a tévtanoktól. Ne tőrjék meg a lutheranusokat, ha ilyenek köztük találatnának, büntessék és kergessék el. Mindenekelőtt azonban legyen életük példás, mert a milyenek az előjárók, olyanok az alattvalók. Ő nem tűrheti el azt, a mit róluk beszélnek. Azon világiak feltartoztatását illetőleg, kik az egyházi hatóság körét zavarják és a papok ellen dühösködnek, legközelebb más orvosszert alkalmazand ³⁾.

¹⁾ »Non ei damnum esse illaturum, ob respectum Ecclesiae, id enim foret res mali exempli, et si concederetur, intra triennium repulularet in Hungaria paganismus, qui olim fuit,« mondja a király, Pray: Epist. proc. I. 399. lap.

²⁾ Schuller: Reform. 28. lap.

³⁾ L. a XXII. oklevelet. Schuller: Reform. 29. téved, ha az oklevél keletét feria secunda proxima post divisionem Apostolorum 1524. július 22-re teszi; az július 18 a. — Junius 21-én Szalkay még nem nyerte meg a pápai megerősítést, Katona XIX. 439.

Azonban Szalkay oltalma a neki alárendelt papságra nézve mind kétségesbbé vált, különösen miután ezen időben a király az ő tanácsára vette el Szapolyaytól az Ujlaky-féle birtokokat, s ennek következtében ez és az udvari párt közt, melynek élén Szalkay állott, határtalan gyűlölet támadt ¹⁾. Némcsak Szebenből, hanem Brassóból is érkeztek panaszok Esztergamba, s keserű szavakkal nyíltan kifejezék elszomrodásukat a reformatio erős terjedése fölött. Ha a világiak eddigelé beérték volt az egyházi hatóság korlátozásával, s a papság ellen intézett gúnyiratokkal, most már, miután papok is csatlakoztak hozzájuk, Luther tanait nyíltan merték terjeszteni; gúnydalokat énekeltek a pápára, a papságra, tiltott étkekkel éltek böjtnapokon, s a gyónást elhagyták. Ha a papság a szokásos eszközt, az egyházi átkot próbálta ezek ellen alkalmazni, azon elszomorító meggyőződésre kelle jutnia, hogy az emberek ettől már nem féltek; hogy a kiátkozottak tartózkodás nélkül vettek részt az isteni tiszteletben, s éltek a szentségekkel; sőt, hogy a papok gyakran csak nyilvánosságos életveszedelemmel — mint panaszlárok, orgyilkosokat béreltek ellenük fel — tudták az átkot kihirdetni. A kanoni jog ördög találmánya, az egyházi hatóságot el kell törölni a misét megszüntetni, a papok kiváltságait teljesen eltörölni; ezt veték a papság szemére. Egyes esetekben, melyeket a szebeni káptalani jegyzőkönyv sorol elé, e kihágások valóban hallatlanok valának. Simon veresmarti plebános bepanaszlá Stresner Ferenczet, hogy ez őt nyíltan »rablónak, vén ördögnek szidalmazta, kinék ép oly keveset lehet hinni, mint egy cigánynek, s a kit meg kellene égetni.« Az előhívott vádlott azt felelte: nem köteles vádlójának a papi törvényszék és a dékán előtt felelni; vannak neki világi birái, kik előtt magát védeni fogja. A papság minden efféle nyakasság szerzőjének a szebeni tanácsot tartá ²⁾.

¹⁾ Horváth: Magyarország történelme. 2. kiadás. Pesten 1871. III. 367. Engel: Gesch. d. ung. Reichs III. 2. 244.

²⁾ Schuller: Reform. 25 f. Schönmann Simon veresmarti plebános 1522-ben a szebeni káptalan ügyviselője (syndicus) és követő volt Esztergamban. Szebeni káptalan levéltára 70. ujszám.

X.

Ráskay és Gerendi N.-Szebenben. Trappoldi Simon. Flaschner utazása az érsekhez.

Ezek a panaszok 1524 aug. 15-kén arra birták az érseket, hogy a szebeni és brassói káptalanok dékánjaihoz és papjaihoz rendeletet küldött, melyben kiemelve, hogy főpásztori tisztének föladata, a pestises eretnekséget kiirtani, meghagyja nekik, hogy minden vasárnap és ünnepnapokon, minden templomban intsék az isteni tiszteletre egybegyűlt népet a nagy átok terhe alatt arra, tartózkodjék Luther tévtanainak elfogadásától, helyeslésétől és azok követőitől; továbbá irataik vételétől, eladásától, olvasásától és tartásától, a mint ezt a király már több ízben írásbeli parancsaival és küldöttei által a szebeni és brassai tanácsnak megrendelte ¹⁾.

Továbbá Luther és követőinek iratait el kelle égettetniök, az engedetleneket a templomban az egybegyűlt nép előtt kiátkozottaknak nyilvánítani mindaddig, míg azok tetteiket megbánják s az ő, illetőleg az apostoli meghagyásnak eleget teendének. Mit végeztek e részben, erről lelkiismeretesen tegyenek jelentést ²⁾. Három nappal előbb — aug. 12-én — ³⁾ a király két biztost, kamarását Ráskay Gáspárt s titkárát, Gerendi Miklóst szóbeli meghagyással küldé Pemflingerhez s a szebeni tanácshoz, kiknek föltétlenül higgyenek s rendelkezéseiket hajtsák végre. Titkos megbízatásuk nem vala egyéb mint az eretnekek üldözése.

Alaptalan az, mit bizonyos oldalról állítottak, hogy a szebeni dékán s a plebános felvén a már nagyon elszaporodott

¹⁾ II. Lajos 1524 márczius 9-én kelt parancsán kívül ezen »ismételve« kiadott kir. parancsoknak valamint küldötték menesztésének semmi nyoma sincs. Itt utalás csak Ráskay és Gerendi biztosok ugyanazon időbeli kiküldésére lehet.

²⁾ L. a XXIV. oklevelet lenyomva Oltardnál 28. lap. Seivert Windisch Ung. Magaz. IV. 175. Schmitth II. 227. Katona: XIX. 441. Kivonatban Benkőnél: Milkov. II. 454.

³⁾ L. a XXIII. oklev. Nyilván nem fontosság nélküli az, hogy Pemflinger a neve czimzetben, a szokás ellenére, külön meg vala említve.

lutheranusoktól, az érsek parancsolatját elsikkasztották volna ¹⁾; sőt mindketten örömmel fogadták az érsek szigorát s merészebben emelék fel fejöket, midőn a király biztosai a lutheránus eretnekek kiirtására 1524 szeptemberben Szebenbe megérkeztek ²⁾, s ott maradtak novemberig ³⁾. Egyébiránt úgy látszik, hogy ezen biztosok működése nem szorítkozott Szebenre, hanem a többi szász káptalanokra is kiterjedt ⁴⁾.

A biztosok megérkezésükkor Szebenbe, a helyzetet nagyon veszedelmesnek találták; a papi tekintélyvel ellenkezés, az ellen való feltámadás szelleme kihatolt volt Szebenből a legtávolabbi falvakba is. Hisz Szász-Vesződön parasztok merészkedtek nyelvet öltetni plébánosukra, ki a feltámadás éjszakáján 1524-ben a templomba menetelekor kereszttel kezében történetesen elesett volt, istenkáromló módon, szabadon szolván istenről és megváltóról; plébánosukat is megcsalták a dézmával, a mi alkalmat adott Flaschner dékánnak a nagysinkin kerület plebánosainak 1524 szeptember 5-én szigorúan meghagyni, idézzék meg a bünösöket s birtokaikat vegyék zár alá. ⁵⁾ Annál inkább siettek a biztosok, a felsőbb megha-

¹⁾ Schmitth: Archiep. Strigen. II. 59. és Episc. Agr. II. 231. Bzen-szky Rudolf jézsuita jelentése szerint.

²⁾ Schuller: Reformatio, 33. Ráskay Gáspár később (1526) Verböczy Istvánnal mint eretnekbíró működött a magyar bányavárosokban is. Katona XIX. 580.

³⁾ Eretneküldözésük kezdetét a szebeni káptalan a jegyzőkönyvében találjuk a 101. lapon; utoljára említettnek »octava omnium sanctorum 1524.« ugyanott. 105. l. Schuller: Reform. 33. A biztosok Budáról augusztus 12-én utaztak el, s egyebek közt ezüstöt kelle gyűjteniök a szászoktól a török háborúra. Theil és Werner 80 f.

⁴⁾ A király 1524 Augustus 12-én parancsolja a papságnak »alias dedimus in mandatis, quid vobiscum facere debeant. Quidquid igitur vobis nomine nostro commiserint aut alter eorum commiserit, ea exequi et ipsis obedire in omnibus circa praemissas exsequenda tanquam nobis ipsis debeatis.« Theil és Werner. 81. E titkos meghagyás Szebenbe fölléptökkel kapcsolatban csakis a lutheránusokra vonatkozhatott.

⁵⁾ A szebeni káptalan levéltára I. 44. alatt, az 1524 sept. 5-én Nagy Disznódról keltezett, s Flaschner dékánnak az »in surrogatione Schenk« lévő plébánosokhoz intézett meghagyását tartalmazza, melyben írja »fore nonnullis plebeiae conditionis in dicta surrogatione, praesertim in possessione regali Zöd nuncupata, videlicet quosdam Johannem Folker et Joh. Solman — qui ausi fuerunt, nedum in libertatem

gyásnak eleget tenni a szorongatott papságnak az ohajtva várt segítyt megvinni. Luther mindazon iratai, melyeket sikerült előkeríteni, megégettette, minden elpártolt bejelentetett a káptalannak, különösen a papi személyek, kiket a közvélemény az eretnokségben gyanúsoknak jelzett, irgalom nélkül törvényszék elébe állítottak és a kanoni jog értelmében büntették meg ¹⁾.

Egyike az elsőeknek, kik Luther tanai miatt a káptalan előtt bevádoltattak a vürpödi plébános és a szabad művészek mestere Trappoldi (Trapoldianus) Simon vala. Ez Segesvárt eretnek véleményeket terjesztett, emiatt 1524 szeptember 22-én ²⁾ a dékán által megidézttette; szeptember 27-én elismerte botlását, visszavonta és, miután javulást fogadott, tiszt-

eccl. et personas eccl. sacrilega verba evomere, imo blasphemias in deum et illius simulacrum acerrimas effutire atque — etiam suum plebanum iustis suis decimis defraudare. — Schuller: Reform. 24 l. A káptalani jk. A szerint, 96. l. Folker a plébános után kiáltá szászul: Da affichter Koblen Herrgoth bestu gefallen, zo stand wider auff (az az: te bolondos Koblen isten, ha eléstél, kelj fel ismét.) Schaser: Geschichte des Hermannstädter Kapitels. Hermannstadt 1848 12 lap. Az A jegyzőkönyv szerint 97. lap. Különben e kifejezés »Koblen« 1523-ban az A jegyzőkönyvben még néhányszor előfordul, mint szidalom használva az alsóbb néposztály által papi személyek ellen, így például a 3. lapon: »eyn besthye horren koblen phaffen (az az: egy bestia kurva Koblen pap) azután a 23. lapon »eyn Koblen sun« (=filius caballi); 1524-ben »Hat sie dem Koblen schuller geben dem rom, geb sie ym auch dye Wessich« (az az: ha a »Koblen« mesternek adta a tejfölt, adja neki már savóját is.) 110 lap. E kifejezés »Koblen« elő jön Grimmél: Deutsches Wörterbuch V. köt. 1539. lap miut himnemű ily értelemben: »Ördög, gonoszlélek« (Teufel, böser Geist) — (Luther: Tischreden 211-a: »da ward der Teufel und Kobel zornig«), azután rossz emberekre is alkalmaztatott mint nőnemű, ekkor e kifejezés annyit tesz, mint equa=kancza, s egyszerűen szidalom; az elsázi tájszólásban = az asszony fejkötője. E kifejezés úgy látszik azon időben a szász alsóbb néposztálynál nagyon gyakorta használtatott, s bajos arra gondolni, mintha e kifejezésben célzás lenne »Hartmuths von Croneberg Schreiben an Pabst Leonem: an die Einwohner zu Croneberg und an Jacob Kobeln« című iratra, mely 1522-ben jelent meg s Luther iratai közt (Altenburgi Kiadás 1661-ből II. 247. p. 1 Buch §. 131.) ismét lenyomatott.

¹⁾ Schuller: Reformatio. 34. lap.

²⁾ »Eodem die (sept. 27) Reverendus Magister Simon plebanus in Burprich argutus multum per Dominos Capitulares propter heresim, quia

társai kérésére a dékán által felmentetett ¹⁾. Azonban a biztosok nem elégedtek meg ez egész csendben történt visszavonással, s Huet Márton a dékán helyettese által még egyszer megidézttették a vétkest. Midőn ő november 8-án a káptalani törvényszék előtt ismét megjelent és megértette, mit kívánnak a biztosok, megfogadta, hogy az eretnokséget nyíltan az egyházi szöszékről fogja kárhóztatni, Segesvárt tisztársaival megint kibékül, s ha valami módon nekik boszuságot okozott volna, ²⁾ tőlük bocsánatot kérend. Midőn ezt megtette lelkészségében továbbra is meghagyatott.

Még a biztosok ott léte alatt elutazott Flaschner Farkas dékán Budára s az érseknek jelentést tett káptalanja egyházi ügyeinek állapotáról. A baj — ugymond előterjesztésében — mindinkább terjed, s a tüzvész nagy ereje és kiterjedésénél fogva kevés remény lehet a lángok eloltására. Mily gyűlölséggel lép fel a tanács a papság ellen, ezt tudakolja meg a biztosoktól visszatértükkor, kik mindent maguk tapasztaltak. Ezek Szebenbe érkezése az ő súlyos aggodalmai közepette annyira kíváncsi vala, hogy alig okozhatott volna neki valami nagyobb örömet. Azonnal megkezdett a vizsgálat az eretnekek ellen, a bűnösök bevádoltattak, megidézttettek; azonban a tanács legtöbbnek megtiltá az egyházi törvényszék előtt megjelenést, s így csak kevesen tértek meg. Attól lehet tartani, hogy rövid időn arra fognak kényszerítetni, hogy az új tanok hívei előtt nyissák meg a templom ajtóit; ennyire haladtak némelyek Szebenben az ő arcátlan-ságukban. Pemfflinger a szászok grófja, a ki előbb is kedve-

ipsum domini legati detulerunt, petiit: veniam a domino Decano, pollicetur se (si unquam errasset) velle resipere. Cui etiam sub eadem promissione facta est per dominum Decanum misericordia. Ea condicione, quod ambassiatores Regii super tali recognitione minime contenti forent, se ad ulteriora intromittere, iuxta eorum commissionem est paratus, maxime etiam si per amplius eum in eosdem errores prolabi contingat. — A szebeni kápt. A jegyzőkönyve 101. lap. V. ö. Schuller: Reform. 35. l.

¹⁾ L. a XXVII. oklevelet.

²⁾ L. a XXVIII. oklevelet. Seivert: Windisch Ung. Magazin IV. 182. felhozza, hogy őt a mágyával fenyegették. A káptalan okmányai effelől ugyan mit sem említenek, de Huet Márton plébános szavai, ki a dékán távollétében ennek helyettese vala, a biztosok sürgetésére Trap-

zett a lutheranusoknak, most nyilván oltalmába fogadja őket, a tanács egyetért velök s valahányszor szükség mutatkozik, erőteljesen támogatja őket. E mellett némely papnak hit-hűsége is kétséges, mások közülök élvágyó, szegyenletes életmódjuk miatt elveszték tekintélyüket, a többiek kiknek hitében, magukviselésében semmi kivetni való sincs, a súlyos küzdelemre, melylyel szemközt állanak, képtelenek. E váratlan tudósítás által, melynek éle nyilván Pemfflinger ellen volt intézve, kellemetlenül érintve, azt felelő az érsek, hogy a nagy romlás, mely nemcsak Erdélyben, hanem érseki megyéje más részeiben is fenyegeti a vallást ¹⁾ éles fájdalommal tölti el keblét. Neki ez időben súlyos feladat jutott, midőn az ország határai sincsenek a külellenség ellen kellően biztosítva, s a nemesség belvillongása sem akar véget érni. Ha nyugodtabbak lennének a politikai viszonyok, nem lehetne kétség abban, hogy a király, ki nagyon ragaszkodik atyái hitéhez s ő maga az egyházban dúló vihart rövid időre lecsendesítenék. Azonban e pillanatban a királyt, a ki a külfejedelmek segélyét kéri, súlyos gondok vonják el az egyház dolgaitól; ő maga, ki az ifjú uralkodót tanácsával vezeti, gyakran az államügyek egész tömegével van elhalmozva. Mindazáltal őket illető kötelmeiket mindketten szem előtt tartandják. ²⁾

Együttal átadott az érsek a dékánnak egy hirtelenében szerkeztett iratot, a szebeni káptalan papjaikoz szólót, mely 1524. november 27-én kelt Budán. Az érsek ezeket írja

poldi Simont ismét megidézte »dicti oratores regii noluerunt esse contenti de huiusmodi privata revocatione« (t. i. a káptalan előtti történettel) »ép így az A jegyzőkönyv 105. lapján olvasható szavak: »audient dictam commissionem per oratores domino decano factam humiliter se impleturum consensit« — nagyon sokat mondók. Seivert másik állítása is, Simon a későbbi időkben egyike vala az elsőnek, kik az evangélikus tanokat községeikbe bevitték, okmányilag be nem bizonyítható. Schuller: Reform. 36. lap.

¹⁾ 1524 október 14-én, Lajos király a soproni tanácsnak is szigorúan megparancsolta a lutheránus eretnokség kiirtását, Luther iratainak megégetését. Magyar Prot. Figyelmező II. 1871. 525.

²⁾ Schuller: Reformatio 36 ff. valószínűleg a dékánnak jelentése szól erről, melyet azonban a szebeni káptalan levéltárában fellelő nem sikerült.

abban: tudomásul vette, a mit neki a dékán által jelentettek, s általa felel nekik mindenre. Rövid időn biztost küld hozzájuk, a kitől meg fogják tudni nézeteit körülményesen. Miután azonban róluk sok mindenfélét beszélnek, hogy bár nem mindnyájan, de még is nagyon sokan közülök nagyon bűnös életet folytatnak, a mi nem igen illik a papi rendhez — s ez az oka, hogy a világiak oly rosszul vélekednek felőlük — inti őket és parancsolja: javítsák meg életüket, erkölceiket, maguktartását; térjenek tisztes életmódra, különben joggal feléphetnek ellenök. Ő a rajtuk talált hibák arányában fogja őket megítélni, s hivatali hatalmánál és lelkiismereténél fogva az ök s minden más alárendeltjeinek bűnös élet módját büntetés nélkül nem hagyandja. ¹⁾

Azonban mindezek üres fenyegetések voltak, miket az érsek irt vala; nem volt ideje arra gondolni, hogy komoly intéseit valósággal foganatosítsa. Mert a török határon a vihar-fellegek minden magasbra ternyosultak Magyarország ellen; külföldről csak ígéretekot kapott a szerencsétlen ország és nem tetteleges segélyt; benn egyenetlenség uralgott s az Ujlaky-féle örökség megtagadása óta tetőpontjára ért a feszültség Szapolyay és az udvari párt között. Pemfflinger határozottan az udvari párt részén állott. Őt fontos állásában, a szászok élén, a Szapolyay-párttal szemben magához hűségben megtartani, az ugy is sokfelől megtámadott Szalkay érsek jól felfogott érdekében állott. Hogyan merészeltette volna ily viszonyok közt, a befolyásos barátot, a ki még nem szakadt volt el egész nyíltan a római egyháztól, hanem csupán a pápság kevéssé épületes életmódján látszék megbótráncolni, — ingerelni, miután a tetteleges föllépésre ugy sem volt hatalma! Szalkay tehát nem tehetett egyebet, mint hogy a dolgokat nyugton hagyta. Így végződött az 1524-ik év, a mely minden felülről jött szígoz daczára nem vala képes a reformatiót korlátolni. II. Lajos királynak azonban a pápa 1524 október 6-án kelt dicsérő levelét szerzé meg, melyben

¹⁾ L. a XXIX. oklevelet. Az oklevelet Seivert Windisch Ung. Magaz. IV. 180. ép nem közölte teljesen. Schuller téved, ha a keletet december 1-re teszi; mert az november 27-ike.

ez teljes elismerését nyilvánítja azon határozott föllépésért, melyet az eretnekek ellen, különösen Csehországban, tanúsított. ¹⁾

XI.

Thonhäuser az érseknél. Az 1525-iki országgyűlési határozat. Clementis János.

A következő év kezdetén az udvar ismételve tett lépéseket a lutheránusok ellen. Az új tan Felső-Magyarországon is nagyon elterjedt, a mi a királyt arra birta, szigorú parancsokat küldeni oda, s a Luther tanait elfogadókat a királyi végzés értelmében halállal és minden javaik elvesztésével fenyegetni (1525. február). ²⁾ Szalkay ez év első hónapjaiban zsinatot tartott Esztergamban, ³⁾ melyen a lutheránusokról is volt szó. Midőn tehát 1525 márcziusban a hevesvérű Thonhäuser Péter mester a szepeni káptalan által az évenként ismétlődő új választásnál ismét dékánná választott volt s elviselhetlennek találta azt, hogy az érsek által megígért biztos még mindig nem érkezik, — még azon hónapban — valószínűleg az alkalmat használta fel ezen utazásra, midőn az érsek zsinatot hívott egybe Esztergamba — a káptalan egy kérelemlevelében, telve keserves panaszokkal

¹⁾ Raynaldus: Annal. ecclesiast. Tom. XX. Colon. Agrip. 1694. ad ann. 1524. p. 446. f.

²⁾ Publico edicto nostro regio indiximus, nequis sub poena capitis et amissione omnium bonorum sectetur Lutherum et foveat partes et dogmata, librosque et traditiones eius teneat, írja Lajos király a bártfaiakhoz 1525. febr. 4-én. Katona XIX. 495. Való-e, hogy a király már 1523. május 2-án a lutheránus eretnekség miatt írt a bártfaiaknak (Engel: Gesch. d. ung. Reichs III. 2. 243) kétségbe vonható.

³⁾ »insynodo nostra, Strigoniæ proxime celebrata« mondja az érsek, Szalkay egyik levelében a besztercebányai plébánoshoz, kelt 1525 május 21-én — publice presidentibus eiusdem, lamentatus sectam et heresim lutheranam dampnabilem tantum virium in locis illis montanorum summis, et adeo mentes Christi fidelium a discipulis Lutheri institutis eiusmodi pestiferis imbutas esse, ut doctrina evangelica et religio nostra catholica passim iam istic ceperit hominibus esse contemptui. Katona, XIX. 496.

a hatósága körébe avatkozás miatt, s az egyházi személyeken elkövetett sérelmekért, főpásztorukhoz utazott Budára. Az érsek ápril 30-án az egyházi hatóságot illető terjedelmes felhatalmazással látta el őt, egyházi büntetések kiszabására még oly esetekben is, melyek különben az érseki szék elébe tartoztak, fenhagyva azonban az Esztergamba föllebezést, kivéve, ha az esetek oly természetűek lennének, hogy az érseki szék tanácsát még is kikellene kérni. Ezt az érsek azért tette, hogy a dékán mint pásztor annál buzgóbban ügyeljen a reá bízott nyájra, s a vezetése alatt levő juhokból egy se vezettessék félre az emberiség ellenségétől, s ne jusson azon veszélybe, hogy az igaz utról letévedjen. Az érsek felhatalmazá öt a szepeni dékánt határozatlan időtartamra, míg jönnek látandja másként rendelkezni, míg a hasonló meghatalmazás Jakóbinus Marcell brassói dékánnak csak két évi hivataloskodás idejére adatott meg. Tehát az a Damokles-kard, mely szerint Bakacs e két káptalant az esztergami érseki megyével egyesíté, még most sem lett egészen eltávolítva. Egyébiránt május 12-én azzal vigasztalta az érsek Thonhäusert, hogy a közlebbi napokban a király és ő biztosokat küldenek Erdélybe, a kik mind két irányban intézkedni fognak. ¹⁾ Ez ép azon napon történt, midőn a Szapolyaypárt a rákosi országgyűlésen legdühösebben kikelt ellene, a varga-fi, a nemesség megrontója és az udvarnál levő németek ellen. ²⁾ Az érseket ekkor súlyos gondok terhe nyomta saját veszélyeztetett állását illetőleg; honnan vett volna tehát időt, nyugodtságot, hogy a szepeni papságot szorultságában megsegíthesse!

¹⁾ L. a XXX. oklevelet. Schuller: Reform. 39. A »dominica Misericordiae« (ápril 30), az érsek által brassai plébános és dékán Jakóbinus Marcell a szab. műv. és a theologia doctora számára — ki valószínűleg ott volt szűzén az esztergami zsinaton — kiállított okmány a felsorolt meghatalmazásokkal ki van nyomva Beakónél: Milkov I. 241. és Katonánál: XIX. 498. A mutatis mutandis Thonhäuser számára adott meg van eredetiben a szepeni káptalan levéltárában Conv. I. 42. az ujláistromban 97. sz. s lényegesen csak a végén különbözik a brassai dékánnak adottól. Abban a vége így hangzik: »Presentibus durante beneplacito nostro valituris,« — ebben: »Presentibus post futurum biennium minime valituris.«

²⁾ Burgio jelentése Praynál: Epist. Proc. I. 397.

Szalkay daczára annak, hogy őt a Szapolyay-párt gyölölte, s az akkor együtt volt országgyűlés tanácskozásainak vihara ellene s az udvari párt ellen vala irányulva, e napokban is, az ellenséges párttal kezét fogva, mely igazhitűségével dicsekedett tüntetésszerűleg,¹⁾ keresztül tudta vinni azt, hogy az 1525-ki fanaticus 4-ik törvényczikk 5. §. meghozatott, mely szószerint azt rendelte: »a lutheránusok is ir-tassanak ki az országból, s bár hol találtnának, nemcsak egyházi, hanem világi személyek által is megégetethessenek.«²⁾ — Bárha a véres, kegyetlen törvény, tulajdonkép határozat meghozatala módjában, a viharos országgyűlésen, lehetett kifogás alá esőt találni, s bárha ép ez időtájt az országos törvények kevésbé tartattak tiszteletben, — a hitbuzgó főpapok és mágnások még is siettek azt azonnal végrehajtani. Már 1524-ben Budán egy bizonyos György, ki Luther iratai-

¹⁾ 1525 május 20-án azzal menté magát Campegio bíbornok előtt a pápi dézsmák lefoglalásáért: »quod per hoc non intendat, praedjudicare Statui Ecclesiastico, se enim semper fuisse et fore bonus ac obediensimus sanctae matris Ecclesiae, sed necessitate ac ruina regni se ad id cogi et valde pulchris rationibus conati sunt se excusare.« Burgio Naplója Pray: Ep. Proc. I, 408. Thurnschwamb e tekintetben megrója Verbőczy álszenteskedését.

²⁾ Corp. Juris Hung. Constit. An. 1525: »Lutherani etiam omnes de Regno exstirpentur; Et ubicunque reperti fuerint non solum per Ecclesiasticas verum etiam per Saeculares personas libere capiantur et comburantur.« Kovachichnál: Sylloge Dec. Comit. Pestini 1818. I. 351. hiányoznak e szavak: »capiantur et.« Ezen rákosi országgyűlés Jubilate vasárnapra (máj. 7.) vala egybehíva és május 22-én oszlott szét. Határozatai részben már az 1524. Mária születése napján Rákoson tartott országgyűlésen hozattak meg, az 1525 rákosi országgyűlésen megnyitattak, de ezuttal se nyert valameennyi királyi szentesítést, miért a Corp. Jur. Hungarici azt mondja ezekről: approbata non fuerint; ideoque nulla sunt (Batthyányi Leges eccl. I. 595. Katona: XIX. 513. V. 6. Engel: Gesch. d. u. Reichs III. 2. 261. Verbőczy beszédét). Az erre nemsoká következett hatvani gyűlésen (1521. jun. 24-én július 6-ig Engel a n. h. III. 2. 260. 268) a kevésbé azelőtt a Rákoson hozott határozatok felolvastattak s azokhoz újak csatoltattak; a király meghallgatta azok felolvasását s tétleg engedett. (Engel. III. 2. 264. Horváth III. 386). Hogy a határozat élesbbé tétessék ép ezen hatvani gyűlésen a lutheránusok megégetését illetőleg hozott törvény, Kovachich szerint: Vestig. Comit. 596. lap. azon toldással újított meg, hogy azok jószágait a fiscus vagy

val kereskedett, buzgalmaért máglyán lakolt.¹⁾ Alig hogy meghozatott a megégetési határozat a Rákoson, midőn Szalkay Budán Czyslyng (Kreislung) János szt. györgyi plébánost, s Karád Presbytert kik azon gyanuban álltak, hogy Luther tanait terjesztik, elfogatta, s tanukat idéztetett meg, hogy ellenők a pört megkezdethesse.²⁾ Egy más okmány-tudositás szerint e két férfit — Cordatus Karád és Czenszling János néven említettnek — papok, kik isten igéjét Körmöczön hirdették és még 1525. december 29-én a besztercebányai bányászok kérelmeztek e két férfit szabadon bocsátásáért a börtönből és lánczaikból, melyekben fogva tartattak vala.³⁾ Kreislung szabadon bocsátatott és Körmöczön plébános lett a következő évben.⁴⁾ S hogy nemcsak a felsőbb papság, hanem a világi nagyok egy része is komolyan vette a kegyetlen határozat végrehajtását, bizonyítja Báthori István nádor példája, ki az udvari párt egyik legtekintélyesb férfja vala és Verbőczy Istváné, a Szapolyay párt legkitűnőbb vezéréé,

földesúr foglalja le (Engel: III. 2. 267. Lányi-Knauz II. 16). Ennek még inkább kelle buzdítani a megégetési határozat végrehajtására. Azonban valamennyi hatvani határozat az 1526. országgyűlésen semmisnek nyilvánítottatott. C. Corp. Jur. Hung. Lud. II. Decr. art. 17).

¹⁾ Fessler: Gesch. d. Ungarn VI. 210. Luther e tényt egy a bremaiakhoz intézett levelében említi, a tétel így szól: »In quorum Album et catalogum merito referendus est etiam Caspar Tauberus Viennae Pannoniae igni absumptus; item Georgius Bibliopola, quem vita spoliavit Vngaria.« Opera Lutheri, ed. Wittenberg 1557, Tom VII. 493. Ribini: I. 21. Lányi-Knauz: II. 17. — Batthyányi (Leg. Eccl. I. 91) ezt tagadja.

²⁾ Katona XIX. 496. — »Joannes Khrisling de Buda« 1509, a bécsi egyetem tanulói közt jelen meg (Frankl: a hazai és külföldi iskolázás, 223. lap) egyszerre Wolfard Adriannal Enyedről az erdélyi püspök későbbi vikáriusa s a reformatio barátja (Archiv d. Ver. U. F. X. 249. XI. 450) — Lányi-Knauz II. 17. Karád presbytert joggal ugyanazon személynek véli Cordatus Karáddal, a ki 1526-ban Magyarországról száműzetett s később predikátor lett Stendalban (Mark). 1531-ben predikátor volt Cordatus Karád Zwiekauban (Seckendorf III. X. §. német fordítás 1208 lap).

³⁾ A bányászok folyamodványa d. d. Novisolii ipsa die sancti Thome Episcopi Canthuriensis. A. 1525. ki van nyomtatva Knauznál: Magy. Sion V. 126.

⁴⁾ Kachelmann: Geschichte der Bergstädte III. 151. és Ipolyi az 1874-iki Századokban 697. lap.

kik egymással vetélkedve, egyik hármat égettetett meg, míg az utóbbi nyolczat fogatott pörbe a lutheránusság miatt.¹⁾

E feltüzelő példák mögött a szebeni papság nem maradhatott sokáig hátra. Majdnem úgy látszik, mintha az érseknél is hathatós oltalomra számíthattak volna, mióta ő a Szapolyay párthoz közeledett,²⁾ és most már Pemflinger iránt sem kelle annyi kiméletet tanusítania, mint előbb. A papság nyilván azon volt, hogy elijesztő példát adjon, saját kebelében keresett bűnbakot. A vádlott nem vala más, mint a káptalanul szemben már ismert *Clementis vagy Medgyesi János*.³⁾ Mióta őt 1524. február 27-én Flaschner dékán először idézte volt meg, több mint másfél év telt el⁴⁾ a nélkül, hogy életmódjában javulást lehetett volna észlelni. Most ismét azt hírlék róla, hogy Sellenberken és Fenyőfalván Luther eretnekségét terjeszti, a dékán tehát őt 1525. sept. 12-re Gál utáni keddre idézte meg.⁵⁾ Az eretnekségen kívül avval is vádoltatott, hogy asszonyt rablott s orgyilkosságot kísérelt meg. A leg-

¹⁾ Szerémi: 76. lap. »Et iterum eodem anno Lutteriana ad Hungariam descenderat per scribas seminando, et per curiales, qui jam publice publicabant Bude, Palatinus tres fecerat comburere. Inde Stefanus Verbwei in possessione sua octo vrgere preceperat et tamen in dies melius crescebat. »Azt tartom, hogy ezen tény 1525-re tartozik. Később 1526 aprílban Verböczy, mint nádor Ráskay Gáspárral királyi biztosok voltak a magyar bányavárosokban, hol fel kelés történt ki, s ott Luther követőit üldöztette és kivégeztetéseket is hajtatott végre (seductores capitane et authores premisse sedicionis, qui intercipi detinereque poterunt ultimo supplicio capitalique sententia feriri et exterminari facientes.« Katona XIX. 582. V. ö. ezzel Ribini: L. 20. Lányi-Knauz II. 18. f)

²⁾ Hörváth. III. 389. Engel Gesch. d. ung. Reichs III. 2. 258.

³⁾ Szebenben a XVI. század kezdetén volt egy tekintélyes patricius család Medwischer (Medgyesi) nevű.

⁴⁾ Seivert: Windisch Ung. Magaz. IV. 181. Schuller Reformatio 36. lap. Hogy a pör 1525-ben és nem mint Seivert 180 f. lapon mondja 1524. tárgyalatott kitűnik az oklevelekből s azon körülményből, hogy Rappolt a kinek mint polgármesternek közbelépésére szabadittatott meg Clementis, csak 1525-ben volt polgármester. (Seivert Siebenb. Quartalschrift II. 178. Ez évre teszik Oltard: Concio. 37. lap és Schuller: Reformatio 46. lap. a pör folyását.

⁵⁾ »1525. sept. 12. Per E. Dominum Decanum Judicem ordinarium Citatus est sepedictus Dominus Johannes Megien. peremptorie ad feriam terciam proximam post Galli: responsurus obiectis et obiecten.

első alkalommal, midőn Szebenben mutatkozott, befogatott. Október 24- és 31-én tanukat hallgatott ki¹⁾ ellene, s bár ő makacsul tagadott, tanuk által életmódja nagyon is be volt bizonyítva. Feltűnőleg üresen maradt azon hely, mely a Lutherféle eretnekséget illető tanuvalomások felvételére volt szánva.

A mit a tanuk e részben vallottak, az kevésbé vala fontos. Az egyik bevallá, hogy Clementis a közelebb lefolyt börtön Fenyőfalván azt mondá: »Isten megrepesztheti a földet s elnyelhet minden embert;« tovább: hogy a mit a papok a tojás, vaj, sajt ételekről tanítanak, hamisság; ő mond nekik igazat. A mit ő még mondott, a bírák nem is hagyták jegyzőkönyvre venni. Más fenyőfalviak bevallák, hogy nyolcz nap alatt, a míg náluk volt látogatóban, soha se látták őt könyvből olvasni vagy imádkozni s a templomba se ment. Bármily jelentéktelennek lássék is mindez előttünk, Clementis eretnekségét illetőleg a káptalan véleménye mégis az volt: a vádlottat el kell ítélni.

Mily büntetést szabjanak rá? Az országgyűlési határozat értelmében máglyán haljon meg? A szebeni káptalan jegyzőkönyvébe felvett tárgyalás erre nem ad feleletet. A szebeniek úgy látszik ily ítélettől tartottak, s a fogoly családja mindent elkövetett, hogy őt megmentse. A papság rosszul számított, ha azt hitte, hogy a nép közönyös marad, miután csak egy úgy sem igen ártatlan áldozatról van szó. A nép más véleményen volt; nem akarta engedni, hogy Szebenben a hit miatt máglyát gyűjtsanak; sőt inkább azon volt, hogy a papság túlbuzgóságát mindjárt eleve korlátozza, nehogy később több áldozatot kívánjon. A nép ezen akaratát vették számba Pemflinger és a tanács, midőn 1525-ben november 28-án²⁾ azon napon, melyen az ítélet Clementisre kimondandó vala, Rappolt János polgármester a maga s a távollevő Pemflinger nevében, Agathe János, Hecht János mester, Kakas

de Lwthera secta in Schellenberg et Geryszaw, per eum pullulata: et Ecclesiastica instituta infracta.« A szebeni káptalan A jegyzőkönyve 131. lapon.

¹⁾ L. a XXXI. oklevelet.

²⁾ L. a XXXIII. oklevelet.

Márton, Huet György és Seidner András belső és külső tanácsbeliekkel az egybegyűlt káptalan előtt megjelent s tekintélyük s kérelmező előterjesztéseikkel háriták el Clementisről a megsemmisítő ítéletet. Az egész gyülekezet előtt elismeré Clementis, hogy a böjti eledeleket illető parancsot megtúrte; de tagadta azt, mintha a papok hazugságáról, ámtásairól, csábításairól beszélt volna, s hogy ezelőtt ő maga is ilyen csábító lett volna; a mire elébe adatott az, hogy két tanu bizonyít ellene. Ebben állott tehát Clementis eretneksége. A káptalan egyéb hibáira a felebaráti szeretet leplét veté, s őt a tanács közbenjárására, s különösen Pemfflingerére, tekintettel Clementis előkelő családjára, felmenté az eretnekség büntetése alól; de reversalist íratott vele alá, melyben magát a Lutherféle eretnekségben részesnek vallá s felfogadta, hogy jövőre attól őrizkedni fog; s ha mégis úgy történne, hogy abba ismét bele essék, akkor, mint nyilvános eretnekekkel bánjanak el vele, s e szerint büntessék. Egyszersmind arra is köteleztetett, hogy Szebenben, Sellenberken és Fenyőfalván ünnepe napokon prédikáció végével, az egyházi szöszékről, az összegyűlt nép előtt, nyíltan vonja vissza a lutheránus eretnekséget.

Ily módon ért véget Szebenben a papság rohamos támadása a Luther tanai ellen, sőt Pemfflinger, bár ő böles előrelátással még csak annyit tett volt, hogy nevét oda adta, már ezen lépés által közreműködött arra, hogy a papság üldözési vágyának elébe áthághatlan korlátok állitassanak. Buda felől ugy sem volt mitől tartani. Mert azon ígéret, melyet az érsek a szebeni dékánnak tavasszal adott, hogy nem sokára a királytól és ő tőle kiküldött biztosok fognak Szebenbe érkezni, a mint ezt itt a papság várta, nem valósult. A király ugyan elküldé Dóczy János kincstárnokát s titkárát Gerendi Miklóst 1525 november 15-én a szászokhoz titkos megbízásokkal¹⁾; azonban a két királyi biztosnak pénzügyi és nem vallási dolgokon járt az eszük. Az ön magában meghasonlott, és meggyengült országot a közelgő török veszedelem annyira

¹⁾ L. a XXXII. oklevelet.

fenyegette, mint azelőtt soha, és sem a király, sem az érsek nem valának azon helyzetben, hogy az ország védelmére szolgáló intézményekre szegzett figyelmüket eretneküldözésre fordíthassák.

XII.

A reformatió haladása N. Szebenben.

Szebenben, Erdélyben a reformatio e fő tűzhelyén, nagyon is jól tudták, hogy a reformatio ellen felülről jövő fenyegetések üres szavak, melyektől nincs mit tartani.

Ez időtől fogva látjuk, hogy Pemfflinger is nyíltabban kedvez Luther új tanainak. E viszonyok természetes és legközelebbi következménye vala, hogy a szebeni polgárság az időt és alkalmat egész elhatározottsággal felhasználta, hogy a papság gyámkodása alól magát felszabadíthassa s az evangeliumot olyan formán hirdettesse magának, a mint ez Németországon történt. Idő és alkalom erre elérkezett volt.

Hogyan terjedezett a reformatio ez idő tájt Szebenben, ennek részletes körülményeit előadja a szebeni káptalannak Szalkay érsekhez intézett, 1526-ban kelt panaszlevele, melynek tényei 1525 őszére nyulnak vissza. ¹⁾ Egyik főszerepet játsza ebben a Heltner Magdolnával kötött házassága miatt Thonhäuser dékán és a káptalan által sokat zaklatott taná-

¹⁾ L. a XXXIX. oklevelet. E panaszlevelet legelőbb Oltard: Concio. 56.—62 lap közlé 1650-ben. E lenyomat szövege megegyez azon másolattal, melyet arról Lupinus Keresztély (+ 1612.) szebeni várospap előbb vett volt. (Seivert: Windischnél Ung. Magaz. IV. 186. és Nachrichten 315. lap.) Sajnos, hogy Oltard nem mindig pontos oldaljegyzeteit Páriz Pápai beékelte a szövegbe (Seivert 161 lap) a mi sok tévedésre adott alkalmat. A legbosszantóbb zavart okozta a hozzátétel: »Reverendus Matthias Ramaschi« a szöveg ezen szavaihoz Plebanus Cibiniensis, mert Ramasi még akkor nem volt plébános Szebenben, hanem csak 1536-ban lett azzá. E hibás szöveget később Pariz Pápaiktól átvették: Haner: 167. — 178. lap; Lampe: 60.—64. I. Schmeizel: 50.—33. lap; Benkő: Milkov. II, 455.—464; Pray: Hierarch. 227.—235; Schmitth: Episc. Agr. II, 246; Katona XIX, 639.—645. A helyes szöveget legelőbb állítja helyre Seivert: Nachrichten 305.—315. és Windischnél Ung. Magaz. IV, 187.—195.

csos Hecht János mester. Lelkületének hosszas évekig tartott elkeserítésére gyógyító balzsam volt az egyházi szabadságra törekvő mozgalom. Ez időben a reformatio határozott és elszánt barátjaként lép föl, ki 1525 vége felé saját házában — a mai szász nemzeti házban — egy iskolamester ¹⁾ által, iskolát állíttat, melyben a niceai hitvallomás és énekek, melyek a mise és istenítiszteletre tartoztak, németül énekeltek. Ebben neje, cselédjei, első házasságából származott fiai s az egész család részt vett s arra czélzott, hogy a mise németül tartassék.

Ugyanczen időben az egykor szebeni prédikátor, Ambrus, a szileziai, valószínűleg egyike azoknak, kik Luther tanait legelőbb hirdették Szebenben, ki azután Szebenből eltávozott s ekkor Luther mellett élt, egy volt domonkosi szerzetest, György nevűt, a ki a szerzetesi fogadással együtt a szerzetesi ruhát is levetette volt s Luther híve lett, Szebenbe küldé, hogy itt is terjessze a nép közt Luther tanait. E hit-követ szintén Hecht (Csukás) házában talált barátságos fogadtatásra, a plébános engedelmével nélkül prédikált a város kisebb templomaiban s a népet — mint ezt ellenei szemére veték — csakhamar eltéríté az engedelmességtől, a böjtöléstől, a templomi parancsoktól, tanítván azt, a mi a népnek tetszetős, s nem fogadott el pénzáldozatokat. Ő, úgy vélték ellenei, prédikátornak akarja magát feltöltni. Általában sok lutheranus érzelmű tanár, pap és világi utazott Szeben felé. Mert a mig az ilyeneket Erdélyben csaknem sehol sem tűrték, Szebenben kedveztek nekik, szívesen látták, s ellentétben a kevésbé tisztelt egyházi méltóságokkal, őket tiszteletteljesen fogadták. A tanács felkérte volt a plébánost, engedje a volt domonkosrendit s a többi lutheranus prédikátort egyházi szószékre lépni. A plébános nem állhatott ellent az unszolásnak s kénytelen-ségből megengedte. Györgyöt gyakran hívták vendégül a kereskedők és polgárok, ki ily alkalmakkor tanított, elmondá:

¹⁾ Miles: Würgengelje 14. lap hibásan ezen »Scholasticus«-t ugyanazon személynek tartja »Apostata Georgius«-sal, kit e miatt »szegény iskolamesternek« (einen armen Schulmeister) nevez. V. ö. Seivert: Wind. Ung. Magaz. IV, 184. Schuller: Reform. 43. lap.

hogy az evangelium több mint 400 évig el volt rejtve; a papok nem az igazságot taníták; a keresztyének szabadok az evangeliumi szabadságnál fogva; s nem tartoznak engedelmeskedni az emberi tanoknak s az egyházi atyák rendelkezésének. Szebenben az Erzsébet templomban egy szürke-barát prédikált ¹⁾ ismét egy szileziai, de csekély műveltségű; minden

¹⁾ Általában a szürke barátban Surdaster Jánost keresték, ki a reformatiót később terjeszté Szebenben. E tévedésre Oltard: Concio. 59. l. nyitott rést, midőn ehhez azon oldalgjegyzetet tév: De Johanne Surdastro loquantur s ezáltal Milest a: Würgengel 14. lapján az eset további részletezésére indítá. Azonban Surdaster a »Monachus griseus«-sal össze nem tévesztendő »hiteles tudósítások szerint nem a huszas, hanem csak Ramasi (+ 1546) plébános idejében a negyvenes években terjeszté Luther tanait Szebenben. Schesaeus medgyesi várospap, (+ 1585.) azt írja 1580. máj. 8-án az evang. papság Berethalomban tartott zsinatján elmondott Oratióban de origine repurgatae et propagatae coelestis doctrinae in Transilvania et vicina Hungaria róla: »Urbs Cibiniensis, Regni caput, quantum equidem mihi constat, habuit concionatorem Joannem quendam Surdastrium vulgo appellatum; is magno ac ardenti spiritus zelo fruens, mirificam in persuadenda et provehenda religione vim apud imperitam plebem habuisse dicitur. Docuit fere eodem tempore ibidem in schola et templo eruditus et Astronomiae artis peritia insignis D. Martinus Henzius.« Ugyanezt is ismételi szórul szóra a medgyesi káptalan, reformatióról tudósítása 1647-ről (Lampe 683. lap). Rövidebben szól Schesaeus Surdasteréről a Ruinae Pannoniae-ban, mely legelőbb 1571-ben nyomtatott ki Wittenbergben. Így szól róla (Edit. Eder. 51. lap):

Hermannii vixerat Surdaster in urbe, Joannes

Cui fuerat nomen, magno sudore fideque.

Papicolum is plebem docuit cognoscere Christum.

H o n t e r u s után említé őt, s oda állítja egész bátran a negyvenes és ötvenes években élt hazai reformátorok Heltai Gáspár, Altenberger Bertalan, Saliceus Ferencz mellé. Az is be van bizonyítva, hogy Henzius Márton, a ki Schesaeus szerint ugyanazon időben működött Szebenben, csak 1543—1547-ben viseli a szebeni iskolák igazgatói tisztét; ezután 1547-ben medgyesi város-papjává lesz, a püspöki helyettes által boszantva, ez állásról leköszön s ismét Szebenbe tér vissza, azután pap Kelneken s utóvégre Szászsebesben, hol 1562. halt meg. (Schwarz szebeni gymnasium programjában 185⁹/₁₀ 18. lap). Én azonosnak tartom ezt a »Dominus Joannes predicator« — 1551 és 1552-ben ezen hozzáttétellel: »in Claustro«, ki a szebeni városi számadások szerint 1539, 1549, 1550, 1551, 1552-ről, évi 40 forint fizetést huzott a város pénztárából Mindezen

beszédében, a mint panaszlák, hevesen megtámadta a papirendet; a kereskedők úgy nézték őt mint a világosság terjesztőjét s örömet hallgatták. Ily tanításokkal oly annyira megnyerték e lutheranus prédikátorok a polgárok szívét, hogy különösen a kereskedők nagyra becsülék őket s versengtek a felett, melyik hívja meg őket asztalához. Természetes, hogy ez az újtán hirdetőit is jobban jobban neki bátorítá.

Az egyházi hatóság csaknem megszűnt. Még csak kevesen fordultak hozzá, miután a szigorú parancsok s a halálbüntetéssel fenyegetés miatt csaknem mindannyian kikerültek az egyházi törvényszéket, mondván: megvannak világi bírálók s nem akarnak papok előtt pörlekedni még az egyházi ügyekben és egyháziak és világiak közt fennforgó vitákban sem. Ugylátszik, hogy a panaszosok azon bosszantó esetre gondoltak, melyet 1525 márczius 7-én irtak be jegyzőkönyvükbe. Egy szebeni jelentéktelen varga Hioannes, kité Tamás pap az egyházi törvényszék elé idéztetett, nyugodtan hallgatta meg az ellene emelt vádokat, de az egyházi törvényszék illetékességét tagadta azon megjegyzéssel, ő itt nem tartozik felelni, őt a világi urak taníták meg arra, hogy a dékánnak ne adjon

adatok szerint tehát Surdaster csak a negyvenes években élt és működött Szebenben. Ezzel szemben azonban érthetetlen előttem az, a mit Várady Gábor (Szigeti Album. Kiadták Szilágyi István és P. Szathmáry Károly. Pest 1860. 7 lap) elbeszél, »1524-ben . . . épen Ramasi Mátyás idejében egy Szebenből megjelent s Luther tanait terjesztő Surdaster János nevű pap, a helybeli (t. i. szigeti) plébánossal egyetértőleg, a lakosság legnagyobb részét megnyervén a reformationnak.« Ugyanezen szerző beszéli tovább 2. lapon: »Az ezenvidéki reformatusok közt Ramasi Mátyás szebeni reformator áll legelől, ki a már protestáns Perényi Gábor, máramarosi sókamara grófnak, máramarosi főispánsága idejében, 1524-ben kezdte Viskén a reformatio magvait hintegetni, s utóbb oda bizonyos német származású tanítványát is elküldte, általa Luther tanait terjesztetvén.« Bár mily érdekesek logyenek ezen adatok, miután szerző nem hoz fel bizonyító tételeket, azok kijelöléséig e Surdaster és Ramasiról felhozott adataiban kételkednem kell. Hogy Ramasi 1516-ban a bécsi egyetemen anyakönyveztetett (Archiv d. Ver. Uj. F. X. 176) s hogy az itt említett Perényi Gábor 1526-ban Mohácsnál esett el (Nagy Iván: Magyarország családai IX, 227, 235), a Várady által felhozott tényeket ugyan lehetségeseknek tünteti fel, de még is kíváncsiassá teszi több bizonyítékok idézését is.

feleletet; ha valakinek vele van baja, keresse őt világi bírása előtt. A dékán a világi előjárásának ezen beavatkozása ellen tiltakozott s arra utalt, hogy a bírák, tehát Pemfflinger is, polgármester és tanácsbeliek arra törekcszenek, hogy az egyházi hatóságot megsemmisítsék; de ez a tiltakozás természetesen mit sem használt. ¹⁾

Ehez járult még a világi uraknak egészen másszerű beavatkozása a papok eddigi jogkörébe. Hisz őket, a mint panaszlák, még személyes hadi szolgálatra is akarták kényszeríteni. Ugyanis Szapolyay János vajda 1526 tavaszán Enyeden erdélyi tartománygyűlést tartott, hogy a közel bekövetkező török hadjáratra a hadfelszerelés eszközeit meghatározzák. Itt azon határozat hozatott, száljon táborba az ország fegyverhordásra képes összes férfi népessége, a késlekedőkre halál és jószág elkobzás mondatott ki, a papok közül is csak annyian maradjanak honn, mennyi a lelkeszkedésre okvetlenül szükséges t. i. két községre csak egy pap. April 3-án ezen határozatot közölte Szapolyay Thonhäuserrel is. ²⁾ A világi urak, mint a papok panaszlák, nem tartózkodtak ilyen, a papság kiváltságait sértő határozatokat venni fel végzéseikbe, melyek által az egyház átkát vonták magukra, és keveset törődtek azzal, hogy a lelkek gondozásának elhanyagolásával Luther tanai még nagyobb előhaladást nyerendek.

¹⁾ 1525. márczius 7-én a káptalani törvényszék előtt Tamás pap (Thomas Sacerdos) Hioannes sutor (Varga János) elleni keresete tárgyalatott. Utóbbi: »excepit de foro dicen. se hic non teneri respondere sed sit institutus a dominis temporalibus Cibiñien. Quod non respondeat Decano sedis si quis contra ipsum haberet interesse, querat eum coram Iudice suo seculari.« Az e részben jegyzőkönyvre adott tiltakozásban a dékánnak ezen érdekes mondása fordul elő »Domini Iudices et consules vna cum Magistro ciuium conantur opprimere et subuertere dictam Jurisdictionem.« A szebeni káptalan A. jegyzőkönyve, 119. lapon.

²⁾ Lenyomott Seivert: Nachrichten 309. lap és Wind. Ung. Magaz. IV, 190. Schlözer: Gesch. d. Deut. in Siebenb. Göttingen 1795. 91. lap. Különben már az 1523-ki országgyűlésen el volt határozva, hogy olyan papok, kik két egyházmegyét bírnak, a püspök ítélete szerint személyesen menjenek a hadba. Corp. Juris Hung. Decr. Ludov. II. 1523. art. 44. — 1526. apr. 29. a pesti országgyűlésen is szó volt a papok hadba vonulásáról. Pray: Epist. Proc. 414. f.

A királyi udvari tisztek, s különösen a kincstárnok — Dóczy János volt az — ¹⁾ a paplakokban szálltak meg, maguk számára ételt, előfogataiknak takarmányt adattak, adókat vetettek a papokra s vonakodások esetében jöszágaik elvételével fenyegették őket, míg ugyanezen időben a szokásos sütemény s a tized-tyukok is kimaradtak; sőt ha Szebenben a káplánok azok begyűjtésére körül jártak, kacajjal, gunylyal fogadtattak. Az átok villama ilyen elnyomatásokkal szemben annyit veszített már erejéből, hogy attól senki sem tartott. Huet (Hutter) Márton Szebeni plébános saját élete veszélyeztetése nélkül nem is gondolhatott bárkinek kiátkozására. Thonhäuser szebeni dékánt, az esztergami érsek helyettesét, egy szebeni kereskedő, mivel őt átok alá vetette volt, Szebenből haza utazta alkalmával lovasokkal vétette körül, ijesztgette, szidalmazta, s mint némelyek beszélék, meg is verette. ²⁾

¹⁾ Ez nem volt Nicolaus de Gerend, mint Oltard a 60. lapon felhozta, — a ki 1525. őszén igaz, hogy közügyekben járt Erdélyben, de nem mint kincstárnok, s utazási költségeit a király 400 frttal a szászokra utalványozta (Eder: ad Simigian. 22. lap) — hanem, mint Schuller 57. lap helyesen sejtí, Dóczy János, a ki a királytól ugyanazon évben a királyi jövedelmek számbavételére Erdélybe küldetett s a szász papságnak ajánlatott (az oklevél a szebeni káptalan levéltárában I. 52. Schullernél az 57. lapon) s mint a »des kyngs schaczmeister« 1525. nyáron szebeni tanácsnok Huet (Hutter) Györgynek egy fiát keresztvízre tartá Seivert Gusztáv: Hermannstadt. 31. l.). Hogy Dóczy akkor thesaurarius volt, bizonyítja a XXXII. oklevél is. Különben az országgyűlésen elhatározott volt egy új kincstárnok választása. Corp. Juris Hungarici Decr. VII. Ludov. II. 1526. art. 3.

²⁾ A Querelae csak szidalmazást említnek, azonban Oltard a 41. azt írja effelől: »Der Decanus Capituli, Petrus Thonhäuser Pastor Horrei majoris, hats an einem Kaufmann tentiren vnd versuchen wollen, er hats ihn aber redlich wider abgeben vnd Reiter auf ihn gedinget oder bestellet, welche ihn vnterwegens, jenseyt dem alten Berg, als er aus der Stadt nach Hause gewollt, mit ihrem Gewehr also angefallen und tractieret, dass er der Excommunication wol vergessen, vnd Gott gedanket, dass er durch fleissige Bitte aus ihren Händen nur losz worden vnd nach Hause kommen, hat sich auch sobald nicht wider in der Stadt finden lassen,« és a későbbi szász gróf frankensteini Frank Bálint (+ 1697), kinek Oltardfelé Concio való példányát én bírom, a 60. lapon kézirati megjegyzést írt a Querelák ezen pontjához, melyben

Másfelől a szász egyetem is panaszkodott az egyházi törvényszékeknek az ő jogaiba avatkozása miatt, különösen azért, hogy a szászok tisztán világi ügyekben, melyek nem az egyházi, hanem a világi törvényszék elébe tartoztak, az egyházi hatóság elé idéztettek s illetéktelen fizetésekkel terheltek. Ezért 1525. október 6-án ¹⁾ megparancsolá a király Gosztony János erdélyi püspöknek, helyettesének, s ép így a szebeni és medgyesi dékánoknak, kik ellen irányult az egyetem panasz, szorítkozzanak csupán oly pörök fölvételére, melyek ítélőszékük elé tartoznak, és ha valamelyik közülök avagy a parasztok közül világi ügyekben szászszal akar perelni, tegye ezt a világi bírák előtt. E vivmány felbátoríthatta az egyetemet arra, hogy egy második határozott lépést tegyen a papság ellen. 1525. Katalin nap táján azon határozatot hozta, hogy jövőre egyetlen végrendelkező se hagyhasson lelki üdvéért földeket templomoknak, kolostoroknak, vagy más jámbor czélokra, sőt a végrendelkező halála után rokoni, vagy ha ilyenek nincsenek, a város polgárai az ily jöszágokat becsáron visszaválthassák. ²⁾ Vajjon e határozatot

ez áll: »Diesz geschah jenseit dem Altenberg, da er nach Hausz aus Hermannstadt fahren wolte, er bekam eine tüchtige Tracht Schläge.« Így beszélék el az esetet Hauer: 66. lap és Filtich kéziratban levő Erdély egyházi történetében. V. ö. Schuller. Ref. 25. lapját.

¹⁾ Datum Badae feria VI. proxima post festum Michaelis Archangeli Anno 1525. Az oklevelet közzétette Pray: Hier. II. 273. Szereclai: Series antiquorum et recentiorum Episcoporum Transilvaniae. A Carolinae 1790. 185. lap.

²⁾ A szebeni tanács (egyszeremiad egyetem-) jegyzőkönyve II. 32. »quomodo in posterum et perpetuis semper temporibus affuturis nullus testantium ullam haereditatem suam pro refrigerio vel salute animae suae ad usum claustrorum vel ecclesiarum aut alios pios usus sub perpetuo possessionis titulo tam in vita quam mortis articulo possit aut valeat testamentari, conferre (Schuller: Reform. 49. lapon testamentaliter conferre-t ír) sed affines et consanguinei illius testantis post obitum — — pro digno aestimationis pretio rehabere, — si autem affines vel consanguinei testantis defecerint, ex tunc civitatenes — — possint et valeant haereditates juxta conscienciosam aestimationem obtinere.« Libloy Schuller: Sieb. Rechtsgesch. I. kiad. Hermannstadt 1858. II. 346. a 2. kiadásban hiányzik. V. ö. Arch. d. V. Uj. F. I. 372. Hogy ez egyetemi határozat tétleg végrehajtatott, bizonyítja a Moldner Péter özvegye

azon pör idézte-e elő, mely Altenberger Mihály és mostoha-
anyja közt folyt, mivel ez 1523-ban az apai javakat a domon-
kosiaknak akarta adományozni, — avagy talán éppen Pemff-
linger neje, Tabiassy Klára végrendelete, mely oly gazdagon
ajándékozott templomok és kolostoroknak? Erről mit sem tu-
dunk. A papok közt Pemfflingert tarták, minden reájok özön-
lött baj kutfejének; azonban, úgy látszik nem volt bátorságuk
nyíltan és nyomatékosan lépni föl az udvari körök előtt sok
hitellel bíró férfiú ellen.

Mindenek közt nagyon kényes állása volt Huet Már-
ton plébánosnak Szebenben. Hajthatlan természeténél fogva
egy hajszálnyit se szeretett volna engedni. Míg azonban ellene
a feszültség tetőpontjára ért, a tanács eltúrta a papokat, kik
az új tant követték; másoknak mesterségek tanulását engedte
meg, még azoknak is, kik már fel valának szentelve s ezekkel
nagyon is meg volt elégedve. E lutheránus genosz emberek
Szebenben, így panaszkodott a papság, még a karácsonyiünnep
ös tisztés énekét, a Puer natus-t is németre s legnagyobb boszu-
ságukra, kevéssé illemes szavakkal fordíták le s így éneklék. Ők
leszolták a szűz Máriát, elveték a lelkekért mondandó miséket,
a kánoni imaórák megtartását hőbortos idővesztegetésnek neve-
zék, s azon iparkodtak, hogy apáczákat és szerzeteseket fo-
gadásaik megszegésére birjanak mondván, Krisztus csak a
»Miatyánk« imádkozására tanított.

A vallásujtó mozgalom nem szorítkozott többé csupán
a városra, a szebeniek Luther tanai követésére csábíták —
így panaszlák a plébánosok — a lakosokat a környéken s a
többi szász székekben ugyanarra, hogy a parasztok gunyo-
lódva bántak plébánosaikkal. A parasztok is nevelték a vi-
rág vasárnapi, nagypénteki ceremóniákat s husvétkor az ét-
kek megszentelését! Egyik faluban, Kis Osűrön a plébános
és község közt már akkora volt a feszültség, hogy a midőn a
plébános vonakodott a templom-kulcsokat a községnek kiadni,
Pemfflinger ¹⁾ a szászok grófja, az ajtókat betörette, legke-

végrendeletében 1531-ben Beszterczén templomi célokra eladományo-
zott fekvőségek és ház eladatásának elrendelése. Wittstock: Reform.
Gesch. der Nösner Gauen. Wien 1838. 12. lap.

¹⁾ Pemfflinger neve ugyan nem fordul elő a querelák hibátlan

vésbbé sem törődve a dékán hivatalos tekintélyével. Bon-
gárd falu, mióta a lakosság által gyűlölt plébános Hutter Pé-
ter királyi parancscsalismét vissza helyezett volt, pusztán
állott; a szebeniek kiutasíták a szász telepeseket a faluból, s
e közvetett módon még is megfoszták a plébánost plébániától
s koldus botra juttaták őt. ¹⁾

XIII.

Gosztony. Pemfflinger elutazása Budára. A papság panaszlevele és ennek következményei.

Végre a papság folytonos panaszkodása 1526. tava-
szán a király Pemfflingerhez intézett szigorú parancsát ered-
ményezte. A király meghagyta a szász grófnak, nyomja el a
lutheranus eretnokség fejeit és terjesztőit, kik Szebenben s a
többi szász városokban kiterjeszkednek s egész szorgalommal
igyekezzék azokat a régi vallásra visszatéríteni. ²⁾ Azonban
a királyi parancs akkoron kevés erővel bírt, s Pemfflinger a
parancs vétele után sem cselekedett a papság kedvére; miért
is ez őt lanyhaság és hanyagsággal vádolta. Most már a nagy
szükségben a Gyulafehérvárra bevonulása alkalmával Pemff-
linger által a szászok nevében is szívesen üdvözlött ³⁾ új er-

szövegében, de csupán ő értendő a Magnificus czim alatt, mintán ugyna-
azon oklevélben e hely »a Domino Magnifico Judice Regio« előfordul
és Szebenben e czim senki mászt nem illetett, mint őt, a mágnást. Czi-
ráky: Jus. Publ. Regn. Hung. Viennae 1851. I. 182. Azonban feltűnő
marad az, hogyan nevezi őt a káptalan itt Magnificusnak, míg máskor
csak kevéssel ez előtt. 1526. ápril 17. csak Egregius et Circumspectus-
nak nevezte.

¹⁾ Péter különben még 1528. Január 28-án mint bongárdi plébá-
nos említették a szebeni káptalan A jegyzőkönyve 198. lapján.

²⁾ Az oklevél úgy látszik elveszett, csak a király későbbi paran-
csából d. d. Budae feria V. ante festum beatae Mariae Magdalenae A.
1526. ismeretes.

³⁾ »Dominica Septuagesimo misso Domino Judice Regio Cibiniensi
versus Alban ad Dominum Episcopum suam Reverendissimam Domina-
tionem ad excipiendum et ad bone vicinitatis conservationem admo-
nendum, expensa pro vectura fl. 5. — Eidem Domino Reverendissimo
vna cuppa argen. deaurata pro munere missa continen. M. 5. p. 41. sin-
gulam M. pro fl. 13. insimul computatis facit fl. 75. — Eidem tapeto

déli püspök Gosztöny János is nagyon helyesen belátván azt hogy Szebenből fenyegetik saját püspöki megyéjét — a keményen szorongatott szebeni papság oltalmára kelt. Nem kerülhette el figyelmét, hogy a királynak Pemflingerhez és a szebeniekhez intézett parancsai sikertelenül maradnak, hogy, bár a szebeni és brassai dékánok püspöki hatósági jogokkal valóan felruházva, tulajdonkép hiányzott a püspöki hatalom miután az esztergami érsek megyéjének ezen részétől nagyon is távol volt. Ez okokból nem nézhette tétlenül a püspöki megyéje közvetlen közelében tovaaharapozó bajt. Barátságos, szenvedélytelen de egyszersmind komoly és intő szavakkal irt figyelmeztetést küldö 1526. márczius 10-én a szebeni tanácsnak. ¹⁾ Pásztori tiszte, így ír, ösztönzi őt gondoskodni nemcsak az ő hozzá legközelebb állók lelki üdvéről, hanem általában minden az üdvösség útjáról letévedteknek atyai és testvéri szeretettel megmutatni az üdv útját. Miután azt hallotta, hogy némelyek közülök az új tanra hajlanak s egynémely dolgot forgatnak elméjökben az egyház és lelkészei ellen, — ezt, azon hajlamnál fogva, mellyel irántuk és népök iránt kezdet óta viseltetik, nagyon fájlalja: mert attól tart, hogy kevesek eltántorodása mindnyájuknak árt hat s a jelen szerencsétlenség az által növekednek, hogy a keresztény egyház istentelen tértanok által szétmarcangoltatnék, melyek a prófétai szellemet nem a világosság forrásából, hanem a sötétség fejétől kölcsönöznék. Kéri őket mint barátait és testvéreit, legyenek szeretetteljes segítséggel az ily mótelybe esettekhez, ha a dolog csakugyan úgy áll, a mint ő hallotta. Gondoljanak öseik tantoríthatlan állhatóságára, kik keresztény hitüket oly csorbitlanul megőrizték, hogy sem éhség, üldözés s még a fegyver se választhatá el Krisztustól. Emlékezzenek arra, hogy a királyok és fejedelmek az egyház hite s a polgári rend ellen pártot ütőkkel szemben mindig férfias elhatározottsággal lép-

vum magnum pro munere missum pro fl. 35. — Az 1526-iki szebeni számadás a szász nemz. levéltárban.

¹⁾ L. a XXXV. oklevelet. Guidotto Vincenzo velencei követ 1525-iki tudósítása szerint (Knausz Magy. Sion III. 555.) Gosztönyi nemes eredetű volt, titkára a királynénak, tudor, tiszta életű, természetére kicsiny és nagyon vastag.

tek a sikra s azokat érdemek szerint büntették meg. Ellenben azon községek, melyek nem ingadoztak nádként ide-oda hanem hiven kitarítottak, becsülettel megjutalmaztattak. Gondolják meg, mily sok költséget és fáradságot okoztak községeiknek, midőn valamit a papok és egyház ellen akartak keresztül vinni, mert ez Isten, a pápa, a világi többség ellen van, nagy erőszakot tesz a plébánosuk szeretetén, ki, meg van győződve arról, készebb lenne juhaiért életét oda adni, mintsem a keresztyén hitet s az egyház jogait csufosan letiportatni engedje. Fontolják meg, mennyit ér az arany-béke s mennyire utálatra méltó a véres lázongás. Ezért kérve kéri őket, lépjenek öseik nyomdokaiba, s ne merészeljék az egyház megszentelt rendelkezéseit megsérteni: tanítsák meg öveiket, arra mi vezet becsületre, üdvözülésre s az eltévedteket vezessék vissza az üdv útjára, meggondolva azt, mit tehet isten boszúló haragja. Ha őket valaki sértené, mondják meg; az ellen intézkedés fog történni; senkit se kell kimélni.

Azonban az erdélyi főpásztor jóakaró szavai is elhangzottak; Szebenben a vallásujtó mozgalom elé mi akadály se gördítetett. Május 1-én Pemflinger nem annyira az országgyűlés mint inkább a szászok politikai viszonyai miatt ¹⁾ Budára utazott. Távollétét felakarták használni a szebeni papok. Legelőbb is arra törekedtek, hogy György volt domonkosrendit Szebenből eltávolítsák. Kérdőre vonták, miért vetette le szerzetesi ruháját s miért hagyta oda a rendet? Azt felelé, hogy erre vonatkozólag megkapta a felmentést. Miután azonban azt előmutatni nem tudta, a dékán, úgy látszik abba járt, hogy őt Szebenből kiittasítsa. Azonban György fennhangon dicsekedett, hogy Pemflingertől kapott parancsot a Szebenben maradásra, míg ő Budáról visszatérend. Most a

¹⁾ In festo Beatorum Philippī et Jacobi Apostolorum (május 1-én) missis Dominis Judice Regio Cibiniensi et Magistro civium Segeswariensi ac Sacheria ad Regiam Maiestatem ex parte variorum negotiorum totam Universitatem Saxonum tangentium nomineque ipsorum exequendorum cum comitativa frequentiore, quod vie magna imminuebant pericula et ob thurcaram rumorem diucius ibidem sunt retenti, vt finalis relacio eisden minime dari potuit, expen. fl. 330. — Az 1526-iki számadás a szász n. levéltárban.

tanácsnál próbáltak a papok szerencsét s nem eredménytelenül; mert ez megriadt s elhatározá Györgynek Szebenből kiutasítását. De György ezzel sem törődött. Így nyilatkozott: »ha a plébános, a dékán, sőt a tanács megrepednek is, valamennyjük gunyjára Szebenben maradok.« E magaviselet eléggé bizonyítja, hogy ő a szebeni polgárság közt nagyon számos pártolóra számíthatott, s a káptalan közelinek vélt egy fölkelést György javára és pedig nem minden alap nélkül. Mégis sikerült később őt Hecht (Csukás) házából kiköltöztetni. Most azonban Pemfflinger házába fogadták be, a hová nem ért el a tanács és a dékán birói hatalma, vagy azért, mert Pemfflinger magas hivatala egy ily föllépést nem mutatott tanácsosnak, vagy azért, mivel a ház, melyet Pemfflinger nejtől, Tabiassy Klárától örökölt, s melyben ő, a mágánás, mint tulajdonában lakott, a sérthetlenség nemesi kiváltságával bír ¹⁾.

Pemfflinger csak Juliusban tért vissza Budáról Szebenbe ²⁾. Melyik párthoz csatlakozott a fővárosban, ezt azon napok iratai homályban hagyják ³⁾; de aligha tévedünk, ha azt hisszük, hogy ő nem tartozott a Szalkay-Szapolyai párthoz, hanem híve maradt az udvari pártnak. Pemfflinger nem volt kénytelen a vallási ügyekben követett eljárásá-

¹⁾ Cziráky: Jus pub. Hung. I. 132. E ház nemesi kiváltsága ugyan sehol sincs világosan kitéve, azonban Tabiassy Klára 1523-ban végrendeletében említ egy domus *alodialis inferior*-t, nyilván a superior-t különböztetve meg a felsővárosban, hol a család fölaká vala. Ezért gondolhatott Ferdinand is 1543-ban Pemfflinger János halála után arra, hogy a fiscusra visszaesett nemesi javak közt a szebeni házakat is elajándékozzatja, s ép ezért kelle 1545-ben a Tabiassy nemes családnak e ház átadásakor, miről később lesz szó, könyilatkoztatni, hogy azt illetőleg magának nullum jus et proprietatem sem tart fenn.

²⁾ Az országgyűlés május 9-én oszlott szét. Horváth: III. 400. Engel III. 2. 286. Pemfflinger Budán mulatásáról l. a XXXVII. oklevelet. A küldöttség csak Juliusban tért vissza Budáról. 1526-iki szebeni számolás a szász nemz. levéltárban.

³⁾ Ajándékokat a szászoktól ép úgy a királyné mint Szalkay, az érsek, kaptak, s pedig: »Reginali maiestati vnum granum auri pro fl. 70 Reverendissimo Domino Strigoniensi vna cuppa a Caspar Aurifabro empta continens M. 5. p. 39, singulam M. pro fl. 13. in vna summa facit fl. 75 d. 32.« 1526-iki szebeni számolás a szász nemzeti levéltárban.

ért mentegetőzni a királynál, mert a fővárosban fejtelten zavar uralgott ¹⁾ s a politikai lét éme utolsó pillanataiban is elnyomott a szenvedélyes pártcselszövény minden hazafias érzületet. A hatvani viharos gyűlés által nádorságra emelt Verböczy István meg lett bukztatva, Erdélybe menekült Szapolyayhoz, a király által elítéltetvén; Mária királyné erélye a rendekkel szemben nagyobb vala mint bármikor, hanem azért a királyi hatalom a király gyengesége miatt el volt alélva; a mellé adott országtanácsban a legveszélyesebb pártusák folytak, a melyek miatt boszusan távoztak Szapolyay vajda Erdélybe, Szalkay érsek Esztergamba, s mind ehez, a pápa fáradozásai daczára az ő segélypénzein kívül semmi segély a külföldről, nem volt pénz az üres államkincstárban, nem volt hadsereg, nem hadvezér, s hiányzottak a szükséges védelmi eszközök Solimán szultán ellen, ki egy, több mint háromszázezer emberből álló hadsereg élén már megindult volt Magyarországon ellen s előcsapatai már ostrom alá fogták volt a magyar határvárakat. Ezek valának azon megrázó benyomások, melyeket Pemfflinger kastélyszerű házába, mely a menekült Györgyöt befogadta volt — magával hozott haza Szebenbe. A lutheranus hitágazatok üldözésétől felülről, ily körülmények közt legkevesebbet sem lehetett tartani.

Természetesen Pemfflingernek nem volt kedve, a papság kívánságára kiűzni Györgyöt házából; hisz a polgárokat annyira feldühödve találta a papság ellen, hogy ellenök egy formaszerű lázadástól lehetett tartani. Tiszteletről irányukban a nép közt többé szó sem lehetett; körmenetek alkalmával tartózkodás nélkül csufolták, gunyolták őket. Urnapján (máj. 31) s az erre következő nyolczadon a szebeni papok szokás szerint ünnepélyes körmeneteket tartottak, délelőtt a mise, délután a vecsernye alkalmával. Ekkoron több szebeni polgár istenkáromló módon viselte magát. Némelyek így kiabáltak: »papjaink azt hiszik, hogy az isten nem lát jól, azért gyujtának meg annyi gyertyát!« Mások: »papjaink biztonnal azt vélik, isten oly gyerek, kit gyerek módjára kell a városban körülhordozni, s azt akarja, hogy vén asszonyok hordozzák

¹⁾ Engel: III. 2. 274. ff.

ölükben! ¹⁾). A nép mindezekben nem látott egyebet bolondságnál, szemfényvesztésnél a csaló papok részéről. Nem sokára kellett még valaminek történni, a miről mit sem tudunk, a mely azonban a plebános és tanács közt a szakadást formászerűen előidézte s utóbbit arra vezette, hogy saját teljhatalmából kimondja Huet Márton plebános letétele ²⁾).

E legújabb elkeseredés hatása alatt megkísérlé a szebeni káptalan papsága még egyszer kitárni az érsek előtt megszorított szíve fájdalmait s végső szorultságában hathatós és erélyes segélyt kikérni. Tudták az érsekről azt, hogy a lutheranus eretnekek üldözésében buzgalma nem laukadt. Mert csak 1526. ápril 10-én megparancsolta volt a pozsonyi terület papságának és világi híveinek a legszigorúabban, őrizkedjenek a lutheri tanoktól s efféle kövyveket ne olvassanak ³⁾). 1526 június 12-én a szebeni káptalan egyhangú határozattal bizottságot alakított meg Thonhäuser Péter dékán, Huet Márton plebánosból állót, melynek fölterjesztést kellett készíteni az érsekhez ⁴⁾). Megfeleltek feladatuknak; mit irtak, látjuk a szebeni káptalan reánk maradt 1526-ki panaszszelevelében.

Ebben élénken festik és felsorolják mindazon csufságokat, melyekkel utóbbi években a papságot illették, s katolikus szempontból nagyon siralmas állapotát vázolják a vallási ügyeknek Szebenben. Nem titkolták el azt, hogy »ezen luther-

¹⁾ Pray: Hierarch. II. 233. fennakad e szón vetularum, mivel aszszonyok soha sem tettek ilyen templomi szolgálatot s e helyett vetulorum-ot vél teendőnek. Azonban Oltard vetularumot ír, ezt tartá meg Seivert, Vajjon e gunyszó nem apácákra alkalmaztatott-e?

²⁾ A hivatalból letétel csakis ekkor történhetett, mert urnapján s az erre következtet napokon ő még ténykedett, s a június 12-én készült panasz-levélben — a káptalan küldötte — letétnek mondatik. A letétel azonban ugy látszik nem hajtott végre egészben, a mint ezt Huetnek egy a fődékán és berethalmi plebános Lukács mesterhez 1528 nov. 28-án intézett leveléből látjuk.

³⁾ Az oklevél kinyomatott Knauznál: Magyar Sion. I. 713. ff.

⁴⁾ »Domini Commissarii electi et rogati ad constructionem et compositionem Articulorum rerum et negotiorum Capitularium Strigoniensis Reverendissimo nostro Iusinuandorum communi voto sunt Egregii d. decanus et E. Doctor Martinus et quidquid hij super suis soleroijs fecerint et concluderint Capitulum promittit de rato. A szebeni káptalan A jegyző-

rana pestis» annyira elhatalmasodott, hogy az, mint szemtanuk bizonyítják, ama városban, hol maga Luther él, sem tehet nagyobb rombolásokat. Kik kedveznek az előkelők és hatalmasak közül az eretnek tanoknak, ebből többé nem csináltak titkot. Hecht (Csukás) János mester, a ki ugy látszik leginkább felkelté maga ellen a papság gyűlöletét, kit az érsek már a házassága miatti pörből elegendően ismert, s nála mentésre épen nem számíthatott, — világosan meg volt benne nevezve; Pemfflinger, a befolyásos és hatalmas, ismételtelen nagyon felismerhetőleg jeleztetett s magnificus címmel. Fölöle, a baj tulajdonképi szerzőjéről, a káptalan küldöttének szóval kelle a többi előadni ¹⁾). Pemfflinger ezen ovatos megjelölése arra látszik mutatni, hogy a szebeni papság abból indult ki, miszerint a Szalkay és Pemfflinger közt előbb fennállott baráti viszony a pártviszonyok változtával, melyek Szalkayt Szapolyay vajdához közelíték, meghidegült, s most könnyebb lesz az érseket erélyes föllépésre bírni Pemfflinger ellen. Ha ezt így gondolta, akkor a káptalan roszul számított, mert Pemfflingernek még mindig akkora tekintélye volt az érseknél, hogy ez 1526 június 25-én a szebeni tanácsnak azt rendelte, hogy azon összeget, melylyel neki az államkinestár tartozott, s mely a szászok adójára volt utalványozva, Pemfflinger kezéhez fizesse le. A baráti viszony tehát kettőjük közt még ekkor nem volt meglazulva ²⁾). A szebeni papok panaszszelevelük végén arra kérték az érseket, vegye őket Isten nevében oltalmába, mert nagy nyomorukban szájukat se nyithatják ki. Ha tekintélyét most is lábbal engedi tapostatni, akkor nem sokára fölötte és fölöttük ez a szó fog menydörögni: »Csufság és gúny tárgyává lettünk az emberek és nép előtt! ³⁾). A káptalan ezen panaszszelevelével Huet

könyve 171. lap. V. ö. Seivert: Windisch Ung. Magaz. IV. 186. Schuller: Reform: 57. 45. lap.

¹⁾ Ha a Querelákban csak ez áll: »Fundamentum istius disturbii quis sit, orator dicet« a dékán efelől világosabban szól tiltakozása alkalmával; erről lásd a 69. lapon való 1. jegyzetet.

²⁾ Lásd a XXXVIII. oklevelet.

³⁾ A végszavak: »Facti sumus opprobrium hominum et abjectio plebis!« ugy hangzanak mint a Vulgata 78. zsoltár (Luther fordítása 79.

Márton plébános küldetett fel az érsekhez Esztergamba¹⁾. A panaszlevél gyorsan hatott. Szalkay a király sürgető kívánatára július 8-án ismét Budára jött, ²⁾ s az ingatag királyra ismét előbbi befolyását gyakorolva teljes mértékben. Valószínű, hogy az érsek panasza a királynak Pemfflinger magatartásáról; minek következménye lett, hogy Pemfflingerrel ezután a király se bánt oly kimélettel, mint előbb. A súlyos hadi gondok daczára talált a király időt július 19-én ³⁾, tehát a törökök ellen Budáról kivonulása ⁴⁾ előtti napon, fenyegető parancsot küldeni Pemfflingerhez, melyben keményen megdorgálta lanyhaságáért, hogy a néhány hó előtt kiadott rendeleteket teljesíteni elmulasztá; kijelenté, hogy semmi esetre sem tűrendi el, hogy a lutheranus eretnokség most már nyíltan terjesztessék a szász városokban. Megparancsolta neki hivatalából letétel és javainak elkobzása terhe alatt, kutasza ki az eretnokség híveit minden buzgalommal s azokat, kiket ily tévtanon találánd, büntettesse még vétkük nagysága szerint.

Késő volt, a fenyegetésnek többé súlyt adni nem lehetett. Az általános szerencsétlenség hullámai tajtékozva csaptak össze Erdély hegyei fölött; a törökök Péterváradot ostromlák; az országban a véres kardot hordozták körül s a fegyverhor-

4) a hol ez áll: »Facti sumus opprobrium vicinis nostris: subsamnatione et illusio his, qui in circuitu nostro sunt!«

¹⁾ Schuller szerint: Reform. 57. l. Thonhäuser dékán és Huet Márton által viteti a panaszlevelet Esztergamba. Azonban a panaszlevél ismételen csak egy orator-ról szól, s mintán ebben az mondatik: »Oratorem praesentem Magistratus constituit privare beneficio suae Plebaniae, sua duntaxat autoritate fruiturus,« ezen orator alatt tehát (nem mint Seivert: Nachrichten 308. l. és Wind. Ung. Magaz. IV. 186., 189. lapon véli) a bongárdi plébános Hutter Pétert (Pileator,) a kiről a panaszlevélben más helyütt tétetik említés, hanem csak is a szebeni plébános Huet Márton lehet érteni. A káptalan tekintélyével kevésbé is egyezett volna meg az, épen ezen, nem igen tisztos hírű papot (Hutter Pétert.) küldeni követül Esztergamba.

²⁾ Engel: III. 2. 292.

³⁾ Lásd a XL. oklevelet. Lenyomva Oltárdnál 33. lap. Seiwert: Wind. Ung. Mag. IV. 196. Schmitth: Epis. Agr. II. 246. Katona XIX. 645.

Pray: Epist. Proc. I. 263. Fessler: VI. 299. f.

dozható férfiak táborba szálltak; e mellett minden, még a király által elrendelt eretneküldözés is feledésbe merült. Még sokkal később — 1526 szeptember 22-én ¹⁾ VII. Kelemen pápa szintén, valószínűleg a szebeni káptalan panaszlevele folytán, avagy két domonkosi szerzetes panaszára, kik Romában jártak volt, azon szigorú utasítást küldé Gosztony püspöknek, vonják kérdőre a rendjéből kilépett szerzeteseket s bírják őket a szerzetbe visszalépésre. Ha azonban nem tudná őket erre reá venni, további rendelkezéseig tartsa őket szoros fogságban, avagy ha ez is lehetlen lenne, legalább püspöki megyéjétől tartsa távol őket. Midőn Gosztony püspök a pápai parancsot a szebeni, brassai, keresztényszigeti, nagycsüri, nagydisznódi, szelindeki, prázsmári és feketehalmi plébánosokkal közlé, az eretneküldözés ideje elmúlt vala.

Midőn a király e tárgyban irt Pemfflingernek, a szászok már parancsot kaptak volt Szapolyay vajdával egyetemben a tolnai táborban megjelenni ²⁾; mint királybírónak Pemfflingernek kelle a szászok fegyvereseit vezetni ³⁾; a szászoknak a gyalogságon kívül 5000 lovast kelle állítani és Szapolyay nagy buzgósággal igyekezett június és júliusban Szász-Sebesről az egyes dandárokat utnak indítani ⁴⁾. — Hogy Pemfflinger ezen súlyos időben lelkiismeretesen teljesíté tiszteiből kifolyó kötelmeit a haza irányában, bizonyítja az hogy a

¹⁾ Az oklevél, sajnos, csak töredékekben maradt fenn. Lásd azt XL. a. alatt.

²⁾ Fessler VI. 302.

³⁾ Kétségtelen, hogy ez időben már teljes gyakorlatban volt az, mit néhány év mulva Veranesica elbeszél: in Bellieis (sc. negotiis) Judex Regius Cibiniensis Dux reliquorum est et Belliductor, qui eo tempore omnibus mandat Judicibus R. reliquarum Civitatum et Sedium. . . Hunc sequuntur Judices regij cum suis Turnis, cui prefertur vexillum Regis, quod eo tempore illi traditur, cum eligitur. Archiv d. Ver. Uj F. X. 237. Ez okon egy 1558-ban ezt illetőleg kelt országgyűlési végzésnél fogva ez törvény gyanánt felvétellett az App. Const. Reg. Trans. Pr. III. Tit. 19. Art. 14-be ekként: »A szebeni királybíró, tanquam Comes Universitatis Saxonicae, sőt a többi királybírók - is a szász gyalogokkal edgyütt a Hadban tartozzanak elmenni két két Polgár emberekkel edgyütt, kik a fejedelem mellett legyenek.«

⁴⁾ Lásd Szapolyay parancsait a besztarczei tanácsához 10. június és 31. júliusról 1526 a szász nemzeti levéltárban III. 429 és 428., valamint MAGYAR TUD. AKADÉMIAI ÉRTÉKEZÉSEK. A TÖRT. TUD. KÖRÉBŐL. 6

jól felszerelt lovasok és gyalog lövészek tekintélyes csapatával állt ki a síkra, augusztus első napjain vonulván ki Szeben kapuin a kiscsüri táborba ¹⁾.

A papság nem sietett ily mértékben eleget tenni az enyedi tartománygyűlés határozatának, a pápa kívánatának, s a király parancsának. Az erdélyiek Enyeden hozott végzése az országgyűlésen (1526. ápril 24-én) olvastattak fel s

Gábor mester iratát Szászsebesből a besztercei tanácshoz »am Sandt Ladislai tag 1526. Archiv d. Ver. Uj F. IV. 3. 81. Gábor mester úgy látszik azért küldetett volt, hogy a beszterceieknek halasztást vagy könnyebbítést eszközöljön, de mire sem mehetett, Ezen tétel: »Darwmb hab ich pay wserem genedigen herren nix mögen ausrichten« nem vonatkozik Pemflingerre, hanem Szapolyay vajdára, ki július 31-én az erdélyi haderőt 10 nap alatt Kolozsvár alá szelítá gyülekezésre (Szilágyi Sándor: Erdélyország története. Pest 1866. I. 189.) Mert általános háború idején a szászok a vajda főparancsa alatt állottak (Eder: Archiv d. Ver. I. 2. 48. Libloy-Schuler Sieb. Rechts Gesch. 2. kiad. I. 304. ff.

¹⁾ Az 1526 szebeni számadásban (a szász nemz. levéltárban) az ide vonatkozó kiadási tételek így hangzanak: »Eodem die (jun. 29-én) misso Clemente stipendiario nomine totius Universitatis Saxonum ad Budam veloci gradu ad Dominum Judicem Regium Cibiniensem et magistrum civium Segesvariensem ratione mandatorum Regiorum per Georgium Horwath intimatorum, vt scilicet ex singulis Sedibus duo pociores ad Regiam maiestatem mox venire debeant, expens. fl. 8. — — — Magnificus Dominus Wayvoda noster ante Festum Natiuitatis Beati Iohannis Baptiste mandauerat, vt septem Sedes cum gentibus suis ad expeditionem se moueant, et castra sua in possessione Regali Kyscheyr mententur, vt ad omnia tam sue Magnificencie iussa, quam etiam ad alia pericula imminencia semper prout et parati sint; commissioni itaque sue obtemperant. Dominus Iudex cum vexillo et vexilliferro, tubicine et timpanista ex Cibinio exiit ... Ad eiusdem Domini Wayvode iussa quando iijc pixidar. a Septemsedibus requisivit, certis pixidarijs melioribus, qui ceteros alloquantur et conueniant, ut si alias fieri nequit, illi pixidarij statim sint parati, sunt dati fl. 8. — — — Eodem die (Augustus 10-én) missis literis ad Sedes superiores et inferiores, ut ad festum Assumptionis Beate virginis iuxta commissionem Domini Wayvode exercitualiter cum gentibus suis in thorda constituantur, exp. fl. 1. — — — In festo Assumptionis gloriose virginis (Augustus 15-én) missis literis Domini nostri Wayvode ad Brassoviam, quibus sua Mag. mandavit ut dies et noctes omnes Saxones se ad expeditionem moveant expense fl. 1. — — — In crastino Festi Assumptionis Beate virginis misso domino Martino Kakas ad Dominum nostrum Wayvodam ratione villicorum et Juratorum Seniorum, ac Ingeniorum et pixidariorum alias buxenmayster, quos Dominus ipse Wayvoda

tetszéssel fogadtattak ¹⁾. Juniusban megparancsolá Szapolyay János vajda még egyszer, a papok szálljanak táborba; de mivel a szebeni káptalanhoz intézett levelében Gosztony János püspököt nevezte »uroknak,« ²⁾ a káptalan június 12-kén tartott ülésében tiltakozott, miután nem tartozik az erdélyi püspök, hanem az esztergami érsek alá. Ily kicsinyes ürügy alatt igyekezett a káptalan a vajda parancsát mellőzni azon súlyos időben, midőn a haza fegyverre szólított. A többi szász káptalanok sem cselekedtek máskint, bár ezek az erdélyi püspök alá tartoztak. Gosztony püspök közbejárt érettek a pápánál és királynál; azonban amaz megengedte, ez megparancsolta a papok kivonulását, s Gosztony püspök szintén kemény parancsot vett gyorsmenetben siessen Tolnára ³⁾. Különös,

ad expeditionem requirit et ex parte dominorum magistri civium Judicis regij ac quatuor Consulium quos ipse Dominus Wayvoda ob detentionem Magistri Joannis Bombardarij in presenciam suam citavit expense fl. 12. Eodem die missis literis ad Sedes, ut se iuxta mandatum Domini Wayvode dies et noctes ad expeditionem moueant expen. fl. 1. — Pro provisione ac executione expeditionis, que ad mandata Regie Maiestatis Domini nostri gratiosissimi ac Domini nostri Wayvode in auxilium sue Maiestatis Regni Hungarie est facta, quum videlicet Iudex noster Cibiniensis cum gentibus Hungariam versus est profectus data et exposita sunt infrascripta etc.

Teutsch szerint (Gesch. d. sieb. Sachsen, 2. Auf. Leipzig 1874. I. 224). Szapolyay általános fölkelésre hívásának akkor még semmi sikere se lett volna. De ugy érthetlen, hogyan írhatta Gábor mester június 27-én oly határozottan: »der Adel schrayt nwr wber wnsz die do mit do haym wnsz gesampt haben, Szy aber mit dray wochen geschickt seyn gewesen?« Haner: 179. s utána Schmeizel: 34. Benkő: Milkov II. 465. Katona XIX. 646. Pemflingert a parancs vétele után azonnal az udvarhoz indítják, részint, hogy személyesen mentegőzzék, részint, hogy a hadi szolgálatra felhívott papságnak könnyebbítést eszközöljön. Az utazást semmi egykoru tudósítás sem tanúsítja s e mellett nem is valószínű, mivel Pemflingernek erre ideje nem volt s Szapolyay hadával ugy is a királyhoz remélt csatlakozhatni; s mivel a papságon könnyebbítés mint ellenein segítés nem állt érdekében. A szászok voltak Enyeden, hol a határozat hozott a papságot illetőleg, s hibetöleg Pemflinger is ott volt e képviselők között.

¹⁾ Corp. Jur. Hung. Decret. VII. Ludovic. II. 1526. Art. 12.

²⁾ »quod Dominus Reverendissimus Johannes Gostoni, Dominus vester, vos belligerationi commiserit,« írta Szapolyay. Seivert: Windisch Ung. Magaz. IV. 191.

³⁾ Fessler: VI. 301. Engel: III. 2. 293.

hogy a legnagyobb veszedelem emez órájában is a püspök Mihály arkangyal (september 29.) napjára hívta össze papjait s őket még ezen határidő közeledtével is azzal vigasztalta, hogy a királynál érettek ismét kérelmezett, hogy otthon nyugton hagyassanak; s csak ha e kérelemnek sem lenne sikere, akkor legyen mindenik készen a kellő órában jól felszerelve megjelenni. Addig maradjanak nyugton hon, s imádkozzanak buzgón a keresztyén fegyverek győzelmeért ¹⁾. Ez szeptember 25-én történt; a püspök maga sem tudott még ekkor a mohácsi csatáról s annak véres kimeneteléről! De Mohácsnál már eldőlt volt a véres koczka Magyarország sorsa fölött, a nélkül, hogy az erdélyi hadsereg a királyhoz csatlakozott volna. A veszedelem napja, augusztus 29-ke a királylyal és Szalkay érsekkel eltemette azon reményt is, melyet a szebeni papság a felülről nyújtandó segélybe vetett vala. A reformatio most már egyelőre semmiféle államhatalomtól se tarthatott.

XIV.

Az eretnekek elleni fenyegetések a mohácsi vész után. — A világi papság megszelidülése.

A törökök elvonultak s veszedelmes vetélkedés kezdődött a trón fölött. Egyelőre úgy látszott, miután Ferdinánd halogatá Magyarországra lejövetelét, hogy a (1526 november 11-én) nagy sietséggel megkoronázott király Szapolyay háborítlanul fog uralkodni, s ezen remény vezethette a szebeni papságot arra, hogy 1527 elején, hihetőleg küldöttség által hozzá s az újonnan kinevezett érsek Várday Pálhoz forduljanak a vallásújító mozgalom ügyében. Meghallgattattak. Legelőbb is az érsek 1527 jan. 21-kén szoros parancsolatot küldte

¹⁾ Theil és Werner: 81. f. lap. Az oklevél kelt: Albe Julie feria tertia proxima ante festum beati Michaelis archangelii (september 25.) 1526 s rendeli: ecclesiarum parochialium plebanis, nec non capellarum hospitaliumque et altarium rectoribus ac vicis eorumdem gerentibus, cunctis et item gratianis capellanis, clericis et presbyteris curatis et non curatis ubi libet et in quibuscunque comitatibus atque sedibus Saxonicalibus constitutis

a szebeni káptalanhoz, melyben meghagyta, mindenkit, ki az eretnokség mérgétől van megmételvezve, segítsenek az általa kiküldendő biztos és a dékán által kigyógyulásra ¹⁾. Már két nap mulva, január 23-án elküldé e biztost saját titkára és luczmáni főesperes Balázs mester személyében s a szebeni káptalan összes papságának meghagyta, adjanak neki hitelt mindabban, mit velők nevében közlend, s engedelmeskedjenek mindenben, mit tőlük kívánand ²⁾.

János király is sietett, hihetőleg az érsek által felkérve, szigorú parancsolat küldeni Esztergamból január 25-ről a szebeni tanácshoz. ³⁾ Ugy értesült — írja — nagy megütközéssel, hogy Szebenben létezik néhány a becsülettől elfordult gonosz, a kik nem szégyenlik, az apostoli szék által az egész világon elátkozott lutheránus eretnokséget nem csak olvasni, helyeselni, hanem nyilván vallani is és terjesztetni, a katolikus hit és pápai szék nyílt megvetésével és lenézésével. Miután ő, a mennyire tőle függ, meg akarja alattvalóit óvni az eretnokség ezen mérgétől, a legszigorubbán parancsolja neki, fogassa be mindazon világiakat rend és méltóság külömbisége nélkül, kik az említett eretnokséghez ragaszkodnak, foglalja le javaikat a királyi kincstár javára, s mindenkép azon le-

... viritum bene armati et loricati instar exercituantium cum sufficientibus expensis et aliis apparamentis necessariis unacum scolasticis et secularibus vestris arma capere valentibus contra infideles praefatos ad bellum venire et ita in omnem horam parati esse velitis debeatique et teneamini, ut quam primum usu venerit, vosque superinde per alias litteras nostras certificati fueritis, quo necesse fuerit, vos ipsos in auxilium regiae majestatis atque communem defensionem regni movere possitis et valentis. Interim autem placeat vobis, ut vos ipsos domi contineatis pro victoria per christianos contra praefatos infideles reportanda regi semper in dei ecclesia iugiter devote famulaturus et deo coeli supplicaturus.

¹⁾ Az oklevél kelt in Festo Beatae Agnetis többé nem létezik, de jelezve van Oltardnál a 36. lapon s az irat tartalma, János király egy 1527 január 25-kén kelt parancsa. Lásd a XLII. oklevelet.

²⁾ Lásd a XLI. oklevelet lenyomva Seivertnél: Windisch Ung. Magaz. IV. 197.

³⁾ Lásd a XLII. oklevelet lenyomva Oltardnál a 34. lapon és Seivert: Wind. Ung. Mag. IV. 198. Schmitt: Ep. Agr. II. 282. Katona: XX. 31.

hogy a legnagyobb veszedelem emez órájában is a püspök Mihály arkangyal (september 29.) napjára hívta össze papjait s őket még ezen határidő közeledtével is azzal vigasztalta, hogy a királynál érettek ismét kérelmezett, hogy otthon nyugton hagyassanak; s csak ha e kérelemnek sem lenne sikere, akkor legyen mindenik készen a kellő órában jól felszerelve megjelenni. Addig maradjanak nyugton hon, s imádkozzanak buzgón a keresztyén fegyverek győzelméért ¹⁾. Ez szeptember 25-én történt; a püspök maga sem tudott még ekkor a mohácsi csatáról s annak véres kimeneteléről! De Mohácsnál már eldőlt volt a véres koczka Magyarország sorsa fölött, a nélkül, hogy az erdélyi hadsereg a királyhoz csatlakozott volna. A veszedelem napja, augusztus 29-ke a királylyal és Szalkay érsekkel eltemette azon reményt is, melyet a szebeni papság a felülről nyújtandó segélybe vetett vala. A reformatio most már egyelőre semmiféle államhatalomtól se tarthatott.

XIV.

Az eretnekek elleni fenyegetések a mohácsi vész után. — A világi papság megszeliidülése.

A törökök elvonultak s veszedelmes vetélkedés kezdődött a trón fölött. Egyelőre úgy látszott, miután Ferdinánd halogatá Magyarországra lejövetelét, hogy a (1526 november 11-én) nagy sietséggel megkoronázott király Szapolyay háborítlanul fog uralkodni, s ezen remény vezethette a szebeni papságot arra, hogy 1527 elején, hihetőleg küldöttség által hozzá s az ujonnan kinevezett érsek Várdai Pálhoz forduljanak a vallásújító mozgalom ügyében. Meghallgattattak. Legelőbb is az érsek 1527 jan. 21-kén szoros parancsolatot küldö-

¹⁾ Theil és Werner: 81. f. lap. Az oklevél kelt: Albe Julie feria tertia proxima ante festum beati Michaelis archangelii (september 25.) 1526 s rendeli »ecclesiarum parochialium plebanis, nec non capellarum hospitaliumque et altarium rectoribus ac vicis eorumdem gerentibus, cunctis et item gratianis capellanis, clericis et presbyteris curatis et non curatis ubilibet in quibuscunque comitatibus atque seilibus Saxonieallibus constitutis

a szebeni káptalanhoz, melyben meghagyta, mindenkit, ki az eretnekség mérgétől van megmértelyezve, segítsenek az általa kiküldendő biztos és a dékán által kigyógyulásra ¹⁾. Már két nap mulva, január 23-án elküldé e biztost saját titkára és luczmáni főesperes Balázs mester személyében s a szebeni káptalan összes papságának meghagyta, adjanak neki hitelt mindabban, mit velük nevében közlend, s engedelmeskedjenek mindenben, mit tőlük kívánand ²⁾.

János király is sietett, hihetőleg az érsek által felkérve, szigorú parancsot küldeni Esztergamból január 25-ről a szebeni tanácshoz. ³⁾ Ugy értesült — írja — nagy megütközéssel, hogy Szebenben létezik néhány a becsülettől elfordult gonosz, a kik nem szégyenlik, az apostoli szék által az egész világon elátkozott lutheránus eretnekséget nem csak olvasni, helyeselni, hanem nyilván vallani is és terjeszteni, a katolikus hit és pápai szék nyílt megvetésével és lenézésével. Miután ő, a mennyire tőle függ, meg akarja alattvalóit óvni az eretnekség ezen mérgétől, a legszigorubbán parancsolja neki, fogassa be mindazon világiakat rend és méltóság külömbisége nélkül, kik az említett eretnekséghez ragaszkodnak, foglalja le javaikat a királyi kincstár javára, s mindenkép azon le-

... viritum bene armati et loricati instar exercituantium cum sufficientibus expensis et aliis apparamentis necessariis unacum scolasticis et secularibus vestris arma capere valentibus contra infideles praeatos ad bellum venire et ita in omnem horam parati esse velitis debentisque et teneamini, ut quam primum usu venerit, vosque sperinde per alias literas nostras certificati fueritis, quo necesse fuerit, vos ipsos in auxilium regiae majestatis atque communem defensionem regni movere possitis et valeatis. Interim autem placet nobis, ut vos ipsos domi continentis pro victoria per christianos contra praeatos infideles reportanda regi sempiterno in dei ecclesia iugiter devote famulaturos et deo coeli supplicatu-
turos.*

¹⁾ Az oklevél kelt in Festo Beatae Agnetis többé nem létezik, de jelezve van Oltardnál a 36. lapon s az irat tartalma, János király egy 1527 január 25-kén kelt parancsa. Lásd a XLII. oklevelet.

²⁾ Lásd a XLI. oklevelet lenyomva Seivertnél: Windisch Ung. Magaz. IV. 197.

³⁾ Lásd a XLII. oklevelet lenyomva Oltardnál a 34. lapon és Seivert: Wind. Ung. Mag. IV. 198. Schmitth: Ep. Agr. II. 282. Katona: XX. 31.

gyen, őket ezen istentelen eretnekségről visszatéríteni. Egyszer mind meghagyta neki, valahányszor e végből az esztergami érsek biztosra és a dékán által megkeresettnek, minden uton módon nyújtson nekik segílyt. Bár a parancs a királybíróhoz is volt intézve, úgy látszik Pemflingerre és Hechtre czélzott. János király ez által arra törekedett, hogy Magyarországon a hatalmas főpapságot s ezek által a pápát, kívül épen alkudozást folytatott, ¹⁾ maga részére nyerje; de ép ez által Luthernek már számos és hatalmas híveit még inkább Ferdinand karjaiba vezeté. Mit végzett az érseki biztos Szébenben, erről hallgat a történelem. Semmi esetre sem talált a szebeni tanácsnál készséges támogatásra, s a királyi parancsok aléltságnál fogva nem sokára, mit se végezve kelle ismét elutaznia, annál is inkább, mert a János király által kinevezett erdélyi vajda, Perényi Péter is már ekkor, úgy látszik nyílt követője vala Luthernek ²⁾

Midőn később (1529) Szapolyay János a törökkel kötött szövetség miatt VII. Kelemen pápa által átok alá vetetett ³⁾ s csak 1534-ben sikerült követének gróf Frangepán Ferencz egri püspök és kinevezett kalocsai érseknek, az átok alól fölmentést a pápától kieszközölni; ⁴⁾ Luther követőinek száma évről évre szaporodott, maga Szapolyay is az új tanok-

¹⁾ Szalay László: Adalékok a magyar nemzet történetéhez a XVI. században. 2-ik kiadás. Pest 1861. 12 ff.

²⁾ Ribini: I. 18.

³⁾ Pray: Annal. Reg. V. 228. f. Katona: XX. 525. Szerémi: 240. 216. lap.

⁴⁾ Pray: Annal. Reg. V. 229. Érdekes e tekintetben a Praynál kihagyott rész Raynaldnál: Annal. Eccl. Tom. XXI. Pars. I. Romae 1676. ad an. 1534. Nr. 7. »Irrepsisse vero in Hungariam Lutheranam Haerisim, atque eo infelicis auctum, quod Joannes Rex Ferdinandi aemulus a Clemente Pontifice ob Turcas in illud Regnum excitos anathemate defixus esset; nec haeresis reprimi posset, nisi Joannes Rex Ecclesiae conciliaretur, quod ex actis Consistorialibus constat.« Azután következik a Praynál a jegyzet alatt közölt consistorialis oklevél, mire Raynald e szavakkal végzi: Haesisse in pertinacia Joannem Regem, nec curasse anathematis vinculis solui, referunt Auctores cuius impietatis exemplum in subditis transfusum est.« V. ö. továbbá Bucholtz. Ferdin. I. Urkunden-Buch 60 lap.

hoz vonzódással gyanúsított, melyeknek legbensőbb környezetében is voltak hő barátai. ¹⁾

Ép ily hatástalan volt Ferdinand edictuma, melyet ő 1527. augusztus 20-án, ép azon napon, melyen Budára bevonult, a lutheránusok ellen kiadott. ²⁾ Szigoruan megtiltá, hogy senki se merje Luther, Zvingli, Oecolampadius tanait elfogadni és terjeszteni: megparancsolá az eretnekségben találtak megbüntetését; elrendelte, hogy e parancs évente újévnapján és husvét napján az egyházi szószekekről hirdettessék ki. Senki sem ügyelt az efféle parancsokra; mert Ferdinand hadseregében, melyet Magyarországra küldött, sok volt a lutheránus, a kik hitvallásuk érdekében működtek. ³⁾ E körülmény szolgálhatott ürügyül János királynak is, midőn Ferdinand csapatai által egyik állásból a másik után kiszorított, arra, hogy 1527 októberében Ferdinándot nyíltan mint a katolikusok ellenségét vádolja. ⁴⁾ János megveretett s később Len-

¹⁾ Szerémi: 165. lap.

²⁾ Ribini: I. 21. Engel: IV. 8.

³⁾ Ribini: I. 18.

⁴⁾ »Iudibria fidei et religionis christianae, quam una cum libertate vestra pessumdare nititur.« Pray: Ep. Proc. I. 310. Martinuzzi ezt szintén felhasználta, midőn 1528-ban titokban izgatott a Lengyelországba menekült János király javára Magyarországon. A papsághoz intézett ebbeli előterjesztésének illető téttele így hangzik: »Parmi les gens d'Eglise et dans les Communautés Religieuses il ajoutoit à ces raisons le danger où étoit la foi catholique, que la Hongrie avoit toujours inviolablement conservée, mais qui sous Ferdinand d'Autriche étoit en danger de se perdre: que parmi ses troupes et ses officiers, le plus grand nombre étoit infecté de l'herésie de Luther, que ce Prince, ni l'Empereur son frere, n'en avoient pu arrêter le progrès dans leurs propres Etats, à plus forte raison dans la Hongrie, où il ne pouvoit se maintenir sans le secours de ces Herétiques; qu'ils avoient devant les yeux les désordres horribles, que cette Secte nouvelle avoit causé en Allemagne; les Eglises profanées, l'Episcopat et les autres dignitez éteintes, leurs biens usurpés, les sociétés Religieuses et les voeux anéantis; que tous ces malheurs menaçoient la Hongrie, que leur zèle ni leur capacité ne pourroient les détourner, s'ils n'étoient soutenus par l'autorité d'un Roy aussi grand et aussi pieux que celui qu'ils avoient élu et reconnu.« (A Bechet): Historie du Ministère du Cardinal Martinusius. A Paris 1715. p. 51. f.

gyelországba menekült, míg Ferdinánd Székesfehérvárott megkoronáztatott (1527 november 3-án).

Különben a súlyos világi gondok miatt a szebeni papságnak is elment a kedve az üldözéstől inkább mint valaha. 1526. marczius 1-én Szapolyay vajdája Perényi Pétertől — ki akkor még János pártján állott — azon utasítás érkezett Keresztényszigetről a szebeni káptalanhoz, tartsa magát készen teljes hadi felszereléssel, háboruba szállani. ¹⁾ Huet Márton plébános e mellett ugyanazon évben Czibak Imre nagyváradi püspökkel is annyira összetűzött volt, hogy ez őt a templomajtokra kiszegzett iratban hívta fel, foglalná el kanonoki székét Nagyváradon. Ez nem történt a reformatio iránti tekintetből, mert Czibak nem volt barátja a lutheránusoknak. ²⁾ Huet nem ohajtott Nagyváradra menni s 1527 augusztus 27-én a káptalan előtt, mint a pápai curia által kinevezett protonotárius ebbeli kiváltságára hivatkozott. ³⁾ Ugy látszik, itt czélt is ért; azonban magában Szebenben annyira fenyegetve volt állása, hogy bármily szerények lettek is legyen kíváncsiak, plébánosi állása már a következő évben (1528) tarthatlannak látszott s ő szívesen elment volna Nagy-Váradra, ha ez a város nem állott volna Ferdinánd előtt gyanus színben. ⁴⁾ Mindazáltal folytatta tisztét s 1527. augusztus 23-án a szebeni

¹⁾ Seivert: Wind. Ung. Magaz. IV. 200.

²⁾ Szerémi: 165. lap. »Lutherianos valde redarguebat.«

³⁾ »Protestatur Egreg. Dom. Martinus DD. Civitatis Cibiniensis plebanus Canonicus Ecclesiae Waradiensis, Quod licet Reverendissimus Episcopus Waradien. Eundem in Valvis Ecclesiarum citare et ad residendum vocare fecerit: Certo sibi assignato termino, Quo advenien. Ipsaque non comparen. ad priuacionem dicti Canonicatus procedere intenderet. . . . appellavit allegando priuilegium Prothonotariatus apostolici, quo fungitur, sibi a sede apostolica graciosse concessum, Quod et eum tempore paratus est predicto domino decano originaliter et in specie offerre, Cui etiam in minimo nec in maximo renunciare intendit.« Szebeni káptalan A. jegyzők. 193. lap. V. 6. Seivert: Wind. Ung. Magaz. IV. 165. Sieb. Prov. Blätt. II. 107.

⁴⁾ Huet 1528. nov. 28-án azt írja erről fődékán és berethalmi plébános Lukács mesternek: »de meo beneficio nulla mihi cura est, nam in nihilum pene illud redactum est, et nisi Varadinum regiae maiestati esset suspectum, iam illo concessissem et ibi exul et extorris me meo

káptalan dékánja is vala. ¹⁾ A szebeni papok Esztergamból segélyre nem számíthattak; az erdélyi püspök Gosztönyánál még kevésbé. Mert ez, hiva Ferdinándnak ²⁾, azon hír vételelénél, hogy Ferdinánd bevonult Budára, minden harangot meghuzatott s Tedeumot énekeltetett. Ezért Szapolyay vezérei Dóczy János és Bodó Ferencz őt elfogatták, lakását kiraboltatták, sőt magát annyira elverették, hogy a szerencsétlen két nap múlva meghalt. (1527 november). ³⁾

A polgárháboru súlyos, csakrem elviselhetetlen terheket rótt a szász papságra is. 1527-ben a szebeni tanács által tett kirovás alapján 284 puskás gyalogot kelle állítaniok. ⁴⁾ A fogarasi kastély elfoglalására, mely Szapolyay hívének, Tomórinak volt a kezén, s a melyet most a Ferdinánd szolgálatába át állott Perényi Péter vajda ostromolt, ⁵⁾ hámos lovakat és szekereket kelle állítaniok, s a fődékán és berethalmi plébános Lukács mester, miként 1528 martius 29-én a szebeni káptalanhoz intézett leveléből kitetszik elég okos volt a parancsnak engedni s egyuttal tanácslá: egyezzenek meg a világi urakkal. A szebeni káptalan erre késznek nyilatkozott. ⁶⁾ Ép így a kinstárnok Gerendi Miklós püspök által 1529. január 21-én Gerenden tartott erdélyi tartománygyűlésen az

ecceles, praesentassem, cum hic vel modico in longum vivere mihi impossibile erit« Schuller: Reform. 46. lap.

¹⁾ Benkó: Milkov II. 200.

²⁾ A győzelmi hírek előtt a püspök nagyon visszatartozkodó volt, legalább Reicherstorfferrel Ferdinánd ügynökével szemben. Schuller: Georg Reicherstorffer u. seine Zeit. Wien 1859. 16. lap.

³⁾ Szerémi: 193. f. lap. Bodó azért később meglakolt, mert a midőn Ferdinánd katonái őt Kereszténánál elfogták, ép ezért vitetett Bécsúvárosra, hol fogságban halt meg. Engel: IV. 13. A püspök ez időt történt halálát bizonyítja Reicherstorffer is. Schuller: Reicherstorffer. 22. lap. Deutsch: Zohntrecht. Schässburg 1838. 49. lap.

⁴⁾ Kolb: Annales ecclesiastici, MS.

⁵⁾ Schuller: Reicherstorffer 24. lap.

⁶⁾ Lásd a XLIII. oklevelet.

⁷⁾ A szebeni káptalanra 25 hámos ló kiállítása esett. Thonhäuser dékán írja a fődékának: Rogamus D. V. R. tanquam Dominum et Factorem specialem, velit nobis rescribere, et bonam informationem dare, ut miser Clerus consilio V. D. R. adjutus conservari possit.« Benkó: Milkov. II. 200.

összes szász papságra 100 ember kiállítása rovatott. Woll Péter doctor fődekán és plébános Riomfárváról február 17-ről szebeni dekán Thönhäuserhez intézett leveléből kiténik, hogy a papság ekkor is engedett, minden ellenmondás nélkül. ¹⁾ Nagyon megszelídült volt, s ez vala szerencséje. Ferdinánd kormánybiztosa, Bethlen Elek is felszólította mindkét vitázó felet, hogy zabolázzák a szenvedélyeket és értsenek egyet. ²⁾ Akkoron — ha helyesen tétetik ez 1529-re, a mit alig lehet elfogadni — csak Szászsebesen nem uralkodott a böles mérseklet hangulata, mert az ottani tanács erőszakot követett el az ottani káptalan ellen, s emiatt Tomori alvajda által megidőztetett. ³⁾

XV.

A szerzetesek N-Szebenben.

A szász városokban lakó szerzetesek, úgy látszik nem maradtak az okos engedékenység ösvényén. Lehet, hogy őket is hevesebben támadták meg. Míg a polgárok a közterhek sulya alatt csaknem összeroskadtak, a szerzetesek, ősi szabadságaikra támaszkodva, nem akartak abból részt vállalni, mi

¹⁾ Az okmány lenyomat Praynál: Hierarch. II. 275. »toti Clero Transilvanico« áll ugyan benne, azonban az oklevél szövegéből és tartalmából kitészik, hogy csak a szász papságról van szó. Még világosabban kiténik ez Thönhäuser egy 1519-iki leveléből, Benkőnél: Milkov. II. 199. (Theil és Werner 61. lap), melyben ez áll: quia haec consuetudo nostra et colligatura esset, ut quum aliqua causa totam Universitatem Cleri Trans. afficeret unum per omnia essemus cum Decan. Medgyes et caeteris Decanis, quare in hoc actu nihil efficere possemus, nisi convectione habita omnium Decanorum, per ipsum dominum Decanum Generalem.

²⁾ Haner 188. Schmeizel 35. a forrás megjelölése nélkül.

³⁾ Tomus fragmentorum III. Eder: Adversaria I. 129. Kézirat, Ez azért történt, mert a káptalan »ratione quorundam novorum actuum potentiorum litigare vult.« De miután az oklevélben ez áll: Requirimus vos et vobis in persona Domini nostri gratiosissimi Domini Joannis Comitis et Voivodae firmissime committimus.« ez mindenesetre egy előbbi évbe tartozik, s tényleg alvajdának találják Tomori Istvánt már 1514-ben. Nagy Iván Magyarország családai XI. 241.

által a reformatio szellemétől áthatott polgárságot, mely a kényelem és bőségben élő kolostorlakosok iránt úgy sem viseltetett barátságos érzülettel, még inkább elkéséríték maguk irányában. A segesvári domonkosi kolostor perjelje Köhalmi Péter 1529-ben keservesen panaszozza, mennyire megfogyott a szászok szívében az istenfélelem, mert ők — ugymond — csaknem kivétel nélkül Luther Márton tévtanaihoz ragaszkodnak; megvetik az egyházi rendeleteket s papokat; husos és tejes étkekkel élnek nemcsak az ünnepnapokon, hanem a böjtnapokon is; mit sem törődnek az egyházi átokkal, üldözik az ur igaz szolgáit s az egyházi rendet s elveszik javait. Az 8 rendje is sok támadásnak van kitéve. ¹⁾ A vihar legelőbb Szebenben tört ki a szerzetesek ellen. Lehet azért, hogy itt vonakodtak a közterhekben részt venni, avagy, a mi sokkal valószínűbb is, mivel a Lengyelországból hazatért Szapolyayhoz hajoltak, míg a szebeniek Ferdinándhoz ragaszkodtak; elég az hozzá, hogy a szebeni polgármester Armbruster Mátyás az ottani domonkosrendi kolostor perjeljét Vitalist ²⁾ még egy szerzetessel együtt sötét tömlőczre vettette, s megparancsolta, hagyják oda a szerzetesek a várost s mindezt, a mint a tudósító kiemeli, a nélkül, hogy őket valami vétséggel vádolhatták volna. Ez által különös módon megerősítették Oltárd azon tudósítása, mely szerint a szebeni tanács 1529 február 18-án azt határozta, hogy valamennyi szerzetes és katolikus pap mindazzal, a mit magukkal elvihetnek, 8 nap alatt

¹⁾ Archiv d. Ver. U. F. V. 28.

²⁾ Vitalis de Cibinio — tehát egy szebeni születésű — 1524-ben, mint szerzetes áldozár élt Alvinczen (Archiv d. Ver. U. F. V. 31) s hihetőleg egy és ugyanazon személy Vitalis-sal de Kolosvár, ki 1536-ban hihetőleg, mint a domonkosiak kolosvári kolostorának perjelje erdélyi püspök Statilius Jánossal csereszerződést kötött. (Szeredai: Series Episcoporum Trans. 194. lap.) Sejtteni lehet, hogy kellemesnek találta Kolosvárt mint a Szebenben lakást, miután a város Szapolyay Jánoshoz annyira ragaszkodott (Jakab Elek: Kolosvár története, Budán 1870. I. 614 ff. Okmánytár I. 368), s erősen megmaradt a régi egyházban. Mert Kolosvárti vallásújító mozgalmat még azon időből nem jeleznek, sőt a kádár ezéh Kolosvárti még 1524—1527-ben Rómából bűnbocsátó levelet kért (Jakab: Okmánytár I. 362.), azon időben, midőn Szeben polgári körei szakítottak volt Rómával.

hagyják el a várost, ha csak a katolikus egyházból nem lépnek ki.¹⁾ A mint ezen határozat nyilvánosan kihirdettetett, a katolikus papság legnagyobb része nem várta be a 8 napot, hanem már a harmadik nap előtt ingóságak javával kivándoroltak a városból.²⁾ Azok a papok, kik a városban maradtak, kiléptek a katolikus egyházból, elfogadták a lutheránus hitet s egyházi javadalmaikat megtarták. Így történt a többek közt, hogy egyikök, Fölcker Márton, 1508-tól 1567. szeptember 12-én történt haláláig szakadatlanul az egyházi szolgálatban maradt.³⁾ Valószínűleg ez alkalommal Huet Márton plébános is letétetett hivatalából, a mint ezt egy régi tudósi-

¹⁾ Concilio, 44. ff. »Nimbt der Glaube allhie bey vns so gewaltig zu, dasz . . . Anno 1529. den 18. Februarij den Mönchen vnd Pfaffen von einem gesambelten Ehrsamem, Wolweisen Rath vnd Hundertmanschaft, Acht Tage gesetzt vnd bestimpt werden, in welchen sie das Kueh Fenster suchen, vnd mit dem was sie bey sich mit tragen vnd mit nehmen könnten, sicher zur Stadt hinaus packen und machen solten, wo sie nicht abfallen vnd dem Bapsthum vrlaub geben wolten« . . . »Gnug ist dasz so balde dieser Schlusz zu Rathause gemacht, vnd publicieret worden, haben der meiste theyl der Mönche vnd Pfaffen auch nicht des dritten, geschweig des achten Tages erwartet, sondern mit den besten Sachen, so sie mit haben nehmen können in schneller eyl sich zur Stadt hinaus begeben vnd gemacht.«

²⁾ Schneizel: 36. lap a határidőt három napra szállítja le. Oltard: 46. lap következő gúnyíratot ír le, melyet ez alkalommal készítettek volna:

Ite pingves Monachi, praebendis pingvibus pleni.
Luxuriati estis, donec eiectioni estis.
Quid nunc Cuculla, quid prodest Praesulis Bulla.
Cum Lutherani fratres contemnant candidos patres.
Veritas luceat, Papismus jamque vilescit.
Coguntur sancti Patres manere domi.

³⁾ Mint kórházi predikátor Oltard, Miles és Hanernél (199. lap). Fölcker Márton 1523. mart. 11. mint Capellanus Cibiniensis (A jegyzék. 8. lap) jelenik meg s 1524. szeptember 27. lesz notarius publicus, ugyanott. 101. lap. Tehát nem volt szakadatlanul kórházi predikátor, hanem mintegy 1508-tól szakadatlanul az egyházi rendhez tartozott. Az 1553-iki szebeni számadásban ezen kiadási tétel találtatik: »Ad hospitale pro reparan. tecto Do. Martinj Felker Do. Magister civium solvit Do. Martino Felker fl. 8. d. 50.«

tás állítja; ¹⁾ némely későbbi írók tovább mennek, midőn már ez időtől fogva e város 24 oltárral felékesített főtemplomában evangelicus isteni tiszteletet tartatnak s annak birtokait világiasíttatják, a mi mindenestre korai.²⁾ Ugy látszik különben, hogy a katolikus papoknak e városból kiutasításakor nemcsak egyházi, hanem politikai indokok is szerepeltek.³⁾ Ferdinánd messze volt, segélyt nem küldte; ellenben Szapolyay hada közelgett; ily veszélyes napokban csendességben akartak lenni Szeben polgárai falaik közt. A kiutasítási határozat után hat nappal (1529 február 24-én) Szapolyay János Lippáról felhívta a szászokat, adják meg magukat.⁴⁾

Azonban a szerzetesek és papok nemsokára ismét visszatértek Szebenbe; csak Huet Márton plébános nem. Helyette Szebenben ez idő óta Woll Péter decretorum doctor, addig riomfalvi plébánost és fődékánt látjuk. Nagyon valószínű, hogy Huet Wollal állást cserélt s mint riomfalvi plébános csak 1540. augusztus 10-én halt meg.⁵⁾ Woll szintén

¹⁾ Seivert: Windnöl. Ung. Magaz. IV. 166. Schuller: Reform. 46. Soterius kézirati műve szerint (Cibinium Cap. IX). Soterius e tudósítást egy régi könyvben találta a szebeni gymnasium könyvtárában egy bizonyos Tamás által följegyezve.

²⁾ Így állítják azt a jezsuiták Llia András: Ortus et progressus variarum in Dacia gentium et religionum. Claudiopoli 1764. 33. Schmitt Ep. Agr. II. 288. Kitél át vette Katona XX. 529. Hogy különben ezen Parochia Cathedralis, suo Praesule infuato digna, viginti et quatuor sacerdotum adaucta aris volt, tudjuk Reicherstorffer Chorographia Trans. Schwanltnernél: Scriptor. R. H. I. 789.

³⁾ Haner: 189.

⁴⁾ Eder ad Simigianum 69.

⁵⁾ Seivert szerint Windischnöl: Ung. Magazin IV. 166. Huet 1530-ban halt volna el. Seivert Gusztávnak kevéssel halála előtt nekem tett szíves közlése alapján módomban áll, e téves állítást megczáfolni. A szebeni gymnasium könyvtárában egyik folio kötetében, mely a »Historia Josaphat et Baalam dei servorum« (Incunabula) magában foglal s mely az azon található monogram szerint 1560-ban Huet Albert, Huet Márton unokaöccse birtokában volt, a tulajdonos következő megjegyzése áll: »Liber Martini decretorum doctoris, praepositi Sancti Sigismundi de Buda et plebani in Riomfalva 1531. Ő legalább később János király szolgálatában állt a mint ez ennek alább

nem vala barátja Luther tanainak.¹⁾ Külsőleg Szebenben minden a régi katholicus hiten maradt.

Még a káptalan ítélőeljárás is a régi formák megtartottak, s csak az új plébános Ramasi Mátyással, a ki miután Amicinus Mihály vidombáki plébános s a musnai plébános a szebeniek választását visszautasíták, 1536-ban követte Woll Pétert a szebeni papi lakba egy a reformatióval rokonszenvező férfiú, a ki azután később a fényes tehetségű Honterus János által Brassóban újból megindított vallásújító mozgalomhoz készséggel csatlakozott.²⁾ Vitális domokosrendi szerzetes be-
börtönöztetése s kiutasítása daczára 1529 nov. 8-án szintén úgy említették, mint a szebeni kolostor perjelje; 1532-ben még könyvet vesz ennek könyvtára számára, a mi korántsem

következő meghitelező iratából kitűnik. »Medio huius fidelis nostri Venerabilis Martini Decretorum Doctoris Propositi Ecclesie Sancti Sigismundi Budensis, Secretarij nostri« írja a király a szebeni tanácsnak d. d. Coloswar in festo Beati Stephani Prothomartiris A. D. 1538, »Nonnulla Vobis nunciamus, que ab ipso fusius intelligetis, Quare committimus fidelitati vestre ut ea que idem Martinus Decretorum Doctor Nomine nostro Vobis referet, credere et facere debeatis et teneamini.« Halála idejét a keszthelyi breviarium kronikája jegyzi fel. (Archiv des Vereins Új foly. X. 383. l.)

¹⁾ Ez már 1521-ben plébános volt Riomfalván (Theil és Werner 67.) Midőn később Luther néhány követőjét a káptalani törvényszék elé idéztette s azok nem jelentek meg, azt követelte Woll († 1538. május 17-én) 1538. február 22-én a dékántól, Tabiassy György szterzébeti plébánostól, ezeket mint lázongókat, nyakasokat és engedetleneket egyházi átokkal büntesse, a mit a dékán ülnökeinek meg is engedett. Seivert Wind. Ung. Magaz. IV. 203.

²⁾ Trausch: Chron. Fuchsi, Lupin. Oltard. I. 49. és ép így a Kolbőle Annales ecclesiastici Marienburg Lukács József kivonatában: »Cibinienses sub obsidione Stephani Báthori ad párochiam vocant Mich. Amicinum Past. Veidembacensem, eo vero renuntiantem compulsi necessitate, vocant Saxopolitanum,« ezen eseményt 1529-re teszik. Azonban, hogy ez 1536-ra teendő bizonyítja a szász nemz. levéltárban őrzött szebenvárosi számadás ugyanezen évről következő kiadási tételekkel: Dominica Iudica . . . Missis Dominis Martino pilgram ac Jacobo armbruster pro plebano ad Weydenbach, expen. fl. 8. . . . Gregorio Mayr eosdem Dominos istuc ducen, fl. 2. . . . Feria Secunda maioris hebdomade, Misso Domino Ioanne rott ad Muschnam, ad intelligendum de plebano, an venire velit, expen. fl. 1. . . . Dominica proxima

mutat arra, mintha a kolostor ez évben néptelen lett volna.¹⁾ Ép így 1531-ben még a városban voltak a ferenczrendiek is. Ezt bizonyítja a rend tartományi főnökének Lippay Ferencznek egy irata, melyet a rend küldötteinek, 1531²⁾ február 19-én Debreczenben tartott gyülekezetéből Pemfflingerhez intézett. Bár Pemfflinger ezen iratban úgy dicsőíttetik, mint a katholicus vallás s különösen a ferenczrendiek nagy pártfogója Szebenben, az egész levél hízogó szövegéből még is eléggé kiolvasható a sorok között, hogy a tartományi főnök itt csak az okos udvariasság kifejezéseit használta, hogy a ferenczrendiek Szebenben, ha akkor még a városban eltűntek is, de nem kerültek ki a kiméletlen megtámadásokat, s hogy továbbra is a városban maradásuk egyedül a hatalmas Pemfflinger akaratától függött. Ezért kérte őt a provinciális oly finom módon, hogy ha netalán rendtársainak magatartása nem vala tökéletes vagy visszatetszést szült, legyen közbejáró, s ajánlá neki az új Custost. Mi fogantja volt ez iratnak Pemfflingernél, s a ferenczrendiek még meddig maradtak a városban, nem tudjuk. Pemfflinger maga még ugyanazon évben elhagyta a várost. A klarissa apácák még 1536-ban is laktak Szebenben.³⁾

ante Sernacij, Missis Dominis Ioanne rott, Georgio Schenker, atque Christoforo proll ad Zázwaros pro domino plebano, expen. fl. 5. Pro vectura eorumdem Relicte petri puff. fl. 2. . . . Dum d. plebanus ad ecclesiam portabatur, iis qui magna Campana pulsabant, bibal. fl. o. d. 16. . . . Feria quinta ante Dominicam Rogacionum Domino Ioannj rott, plebanum apud se per duos dies in expen. seruan. pro carnibus, pane et vino ac ceteris expen. in summa, soluit fl. 5. d. 50.

¹⁾ Archiv d. Ver. Új. F. V. 26.

²⁾ L. a XLVI. okl. A ferenczieket Szebenben illetőleg azt állítja a Schematismus Provinciae Hungariae nunc Sanctae Mariae nuncupatae Ordinis Minorum Refor., S. P. Francisci ad Annum Christ. 1851. Posonii 54. lap előadván a szerzeteseknek 1529. február 18-án történt kiűzetését, de forrás megjelölés nélkül: »Fratres nostri ad interpositionem Joannis de Zápolya iterum recepti, Conventuque donati sunt, ast post annum 1533 rursus exulare iussi.« Ez a hír nagyon hihetetlen, miután Szapolyay közbejárása keveset segíthetett volna a ferenczieken Szebenben, mely őt akkor még el sem akarta ismerni s ezért hadaitól évek hosszú során át ostrom alatt tartatott.

³⁾ Seivert: Windisch Ungar. Magaz. IV. 204.

XVI.

A vallásujító mozgalmak Segesvártt, Beszterczén, Brassóban. Pemflinger elutazása Nagyszebenből.

Válamint testvéreik Szebenben, úgy 1529-ben Segesvártt is nehéz napokra virradtak a domonkosok. Három izben tört vad népesoport ellenséges szándékkal a zárdába s a szerzeteseket erőszakosan fenyegették; de mindannyiszor kiengeztelte őket a perjel s így senkit sem bántottak; mindazáltal sokat kelle a szerzeteseknek tűrni. A segesváriak nem sokára más ötletre jöttek. 25 márka ezüstöt követeltek a sekrestyéből, valószínűleg a városi szükségekre; a szerzetesek ismét azon jámbor ajánlattal jöttek elébük, vegyék el, a mit fölöslegesnek tartanak; és semmit sem vittek el. Mindezek daczára a szerzetesek érezték közel végüket. Mert az udvarhelyi és fejérvári kolostorok kivételével az erdélyi rend-vicariában egyetlen kolostora sem maradt bántatlanul ¹⁾.

Hogyan maradhattak volna ily körülmények közt a szerzetesek zavartalan békességben Beszterczén, midőn a maguk közt támadt egyenlenség által alkalmat adtak a tanácsnak a beavatkozásra! 1529-ben oly veszekedések folytak a szerzetesek közt, hogy a tanács néhány szerzetest, a mint látszik nem igen nagy kimélettel fogságra vettetett. Keserves szavakkal panaszkodt a püspöki vicarius, Thordai Pál 1529 június 26-án az egyházi hatóság megsértése miatt s az elfogottak szabadon bocsátását kérte ²⁾. Ez azonban nem akadályozta

¹⁾ Archiv d. Ver. U. F. V. 28.

²⁾ Accepimus novissime quosdam fratres Religiosos occasione Quarundam dissidiarum, inter eos subortarum, per v. d. captos et detentos esse . . . dignum fuisset vt delicta ipsorum primum nobis, aut Custodi seu Provinciali ipsorum insinuassent et non ita precipitanter . . . fines Jurisdictionis . . . excedentes, ordinem et Religionem scandalizassent . . . d. v. Rogamus magnopere Quantinus . . . ipsos fratres Religiosos . . . a captura et detencione . . . Emancipare velint et dignentur . . . Ex alba in profesto Beati Ladislai Reg. et conf. 1529. Wittstock: Reform. Gesch. des Nösergaues. Wien 1858. 13. lap.

meg a tanácsot abban, hogy a reá következő évben még egy lépéssel tovább ne menjen. Egy Fabianus nevű áldozár azon időben, midőn Péter moldvai vajda Beszterczét ostromlá, az oláhokkal szövetségbe, a város környékén több templomból elrabolta volt az egyházi edényeket s rablótársai zsákmányrészét 22 forinttal magához váltotta. Péter elvonulása után a megrablott községek lakosai a besztercei tanács kezébe adták a gonosztevőt s ez a templomrablót tűz általi halálra ítélte; míg a községek képviselői magukra vállalták, hogy a tanácsot ez igazságszolgáltatásért úgy a király, mint a püspök előtt kimentik ¹⁾. A domonkosiak és ferencziek, kiknek kolostoruk volt a városban, egyáltalában kevés kiméletet tapasztaltak. 1531-ben a tanács a domonkosoknak a város falánál épült házárt kertestől együtt lerontotta, védelmi szempontból; a ferenczrendiektől pedig megvonta azon jogot, hogy a város területén a Péter moldvai vajda ostromakor lerontott malmot ismét fölépíthessék, azon jellemző megjegyzéssel: a ferenczrendiek szerzetők szabályai szerint, melyeknek megtartásával dicsekszenek, úgy sem bírhatnak sem tulajdont, sem örökséget ²⁾.

A vallásujító mozgalomról Brassóban ezen időből keveset tudunk. 1526. január 7-én ³⁾ a brassai káptalan keserves levelet írt Thonhäuser szebeni dékánhoz, a nélkül, hogy ebben tüzetesen előadta volna mély elszomorodása okait, s azt,

¹⁾ Az ítélet a legrégibb besztercei tanácsi jegyzőkönyv szerint, így hangzott: «Quapropter Nos Judex et Jurati cognita causa propositionali et responsionali, de communi consilio maturo, et conclusione super hoc negocio diligentissime habito, solum deum et eius iusticiam pro oculis habentes et presertim ex cognitione Juris civilis dictantis qualem te invenio talem te Judico talem ferimus sententiam. Quod Eiusmodi homo in dilapidacione et furticio sacrorum vasorum repertus, tanquam Sacrilegus, more legum naturalium, amplius vita dignum non esse, et vt in locum consuetum eductus, In fauillam et cinerem corpus ejus igne comburatur et consummatur.» Wittstock: 14. l.

²⁾ A tanács határozatát következőleg indokolá: Racio vero lumen sic assignata est, Notum esse omnibus, quomodo ipsi fratres franciscani nichil proprii habeant, sed neque hereditates, idque regulis suis, quibus se vivere gloriantur, sanctum esse, proinde, neque fluvius ille sit ipsorum Monachorum, sed Civitatis.» Wittstock: 15.

³⁾ Lásd a XXXIV. oklevelet.

mi a király haragjával s az egyházi előjárók átkával fenyegeté. Ugy látszik azonban, hogy ez az ügy inkább egy, a papságra kirótt adót illetett s nem volt semmi összeköttetése a vallásújító mozgalommal Brassóban. Különben, hogy a reformatio hatása itt is érezhető volt, bizonyítja azon körülmény, hogy Köhalmi Péter a brassai domonkosiak kolostorát nem számlálja azok közé, melyek békén hagytak. Daczára ennek a brassai jegyző azon följegyzése 1528-ról, mely szerint sok barát, apáca és pap lépett házassági frigyre, nem Brassóra, hanem Németországra vonatkozik, s a reformatio csekély haladására nézve a Barcaságon az is jellemző, hogy azon jegyzés írója indítatva érezte magát, ezt olybá tüntetni fel, mint bizonyos Luther Márton doctor, egy német tanainak következményét ¹⁾.

Különben, hogy a reformatio itt is követőkre talált, bizonyítja Szalkay érsek 1524 augusztus 15-én kelt előbbi parancsán kívül Jakobinus Marcell Doktor dékánnak tág körű felhatalmazással ellátása, melyet az érsek 1525 ápril 30-ikán — bárha csakis a két közelebbi évre, miután Brassóban a veszély nem látszott olyan nagynak mint Szebenben — kiadni szükségesnek tartott, — azon menlevelek is, melyeket a brassai káptalan 1528 június 24-én Ferdinánd királytól és 1531. júniusban János királytól a világi hatóságoknak jogaiba avatkozása ellen adatott magának ²⁾. E tényeknél fogva alaptalan azon tudósítás, hogy a többi székekben lakó szászok már 1529-ben Brassóhoz fordultak volna az új tan hirdetői kiküldését kérve az elűzött szerzetesek helyébe ³⁾. Szintén így lehetséges, de nincs bebizonyítva azon hír, hogy a brassaiak 1530-ban, követve a szebeniek példáját, a katolikus papokat

¹⁾ »Iisdem temporibus vixit quidam Doctor Martinus Lutherus Germanus, ex ejus doctrina Monachi et Moniales, seu Virgines Vestales imo Sacerdotes multi in matrimonium sese locarunt.« Albelius Simon a brassai város pap tudósításában 1647-ről, Lampenél: 694 Grüngas. Lukács brassai jegyzőnek 1528-ból való följegyzései szerint.

²⁾ Trausch: Geschichte des Burzenländer Kapitels. Kronstadt 1852. 5. lap.

³⁾ Erről legelőbb tudósít Schmeizel: 36. l. a nélkül, a mi neki nem is lett volna lehetséges — hogy valami bizonyítékot is szolgáltatna.

és szerzeteseket elűzték, a kik azután Csíkban találtak menhelyet, míg az apácák nagyobbára férjhez mentek ¹⁾. A barcaság reformatiója csak később vett nagyobb kiterjedést.

A politikai viharok, melyek utóbb úgy is erősen háttérbe szorították volt a reformatio mozgalmát, végre kényszeríték Pemflingert, Szebent s általában Erdélyt örökre elhagyni 1531-ben. Benne a haladás emberei, a szellemek nagyszerű harcában a bátor és rettenthetlen vezért és védőt vették el; erre megállapodás következett, mely csaknem a hátralépéshez hasonlított s addig tartott, míg a szászok a brassai Honterus Jánosban újra egy fényes tehetségű vezért nyertek a szellemi harcra és benne az evangelium egyik lelkesült védőjére találtak. A küzdelem Rómával s az ellenállás azzal szemben vérontás nélkül lett a szászok közt a nép ügyévé. Ez kiválóan Pemflinger érdeme vala.

¹⁾ Illia: Ortus et progressus. 34. l. Jakab Elek a Tört. Társas. XIII. 81: A száműzetés s ez által kivándorlásra kényszerülése a katolikusoknak maradt papoknak Csíkba talán később történhetett; így azután érteni lehetne Schwarz Antal szászdiányi papnak 1570-ben tett hagyományozási szerzetesek, apácák és katolikusoknak maradt papok számára Csíkban. (Archiv. d. Ver. Uj f. I. 365. 369. 373.)

O k l e v e l e k.

I.

1477. Február 14.

Relatio dominorum Gregorij pellificis
Nicolai Ebendorffer
Juratorum.

Nos Stephanus Kowach dictus Iudex Iurati ciuesque Castri noui montis Pesthiensis Memorie commendamus Quod coram nobis personaliter consituti Reuerendus in christo pater dominus Michael Episcopus Milkoniensis necnon Reuerendissimi In christo patris domini Johannis Archiepiscopi Strigoniensis locique eiusdem Comititis perpetui primatis Hungarie et Apostolice sedis legati Nati Vicarius In ecclesia Strigoniensi et causarum auditor generalis Commendatarius Archidiaconatus Neugradiensis ac Canonicatus Strigoniensis Necnon Rectoratus Altaris sancte Margarethe Virginis in dicta ecclesia Strigoniensi fundati ab vna et circumspetus Johannes pemflinger conciuis noster ac domina Barbara consors sua legitima partibus ex altera Per eundem Dominum Michaellem Episcopum sponte et libere confessum extitit in hunc modum Quomodo ipse quandam domum In plathea omnium sanctorum In vicinitatibus domorum Magnifici Johannis thws de lak Bani selauonie et Vdalrici obrendorffer conciuis nostri sitam et habitam Prefato Altari sancte Margarethe per quondam Reuerendissimum dominum Georgium Archiepiscopum Strigoniensem pro Refrigerio salutis anime sue legatam quam alias a dicti Altaris Rectore quondam Magister Waldevinus phisiens de frizia pro annuo censu Vigintiquatuor florenorum aurj purj dictoque altari et eius Rectori soluen. tenebat prout in alijs literis ipsius Venerabilis Capituli Strigoniensis superinde coaffectis continetur ac vniam vineam in monte kegler vocato habitam que alias pro censibus dicte domus non soluta a quondam Conrado fazekas ad ipsum dominum Michaellem episcopum erat deuoluta cum cunctis vti-
tatibus et pertinenijs earundem pro totidem Vigintiquatuor flore

nis aurj perpetue annuatim Strigonij sub obligaminibus subscriptis soluen. prefato Johanni pemflinger et domine Barbare vxori sue prefate eorundemque heredibus et posteritatibus vuluersis perpetuo iure et pacifice locasset, ymmo locauit dedit et vendidit atque tradidit tenendum possidendum pariter et habendum Ita videlicet quod ipsi Johannes et domina Barbara ipsorumque successores dicto domino Michaeli episcopo et suis successoribus rectoribus Altaris predicti de eadem domo dictos Vigintiquatuor florenos aurj hungaricales iusti ponderis omni estimacione exclusa annuatim Strigonij medietatem circa festum Sancti Georgij martiris et aliam medietatem circa festum Beati Michaelis Archangeli post sese terminis immediate sequentibus solvere annuatim eandemque domum in suis Rupturis et edificijs correquiren. reformare et reformari facere ac Imposterum semper cum bonis edificijs conseruare censusque et collectas et qualescunque alios census ordinarios et extraordinarios preterea eiusdem domus quocunque tempore debentes iuxta cursum ciuitatis nostre illi vel illis cui vel quibus tenebuntur expedire et soluere teneantur et sint astrieti Illo declarato Quod si ipsi Johannes et vxor eiusdem eorundemque successores prefati prefatam domum in suis rupturis non reformarent ac Imposterum cum bonis edificijs et reformationibus non tenerent vel eorundem heredes successu temporum tenere non curarent et illos census annuatim Vigintiquatuor florenorum aurj siue pheudum wlgo purkreijth infra tres reuoluciones annuales soluere non curarent Extunc dominium et perpetuitatem eiusdem domus et vinee amittant atque in prefatum Rectorem altaris et suos successores deuoluatur ipso facto Illo denique declarato Quod successu temporum ipsi Johannes pemflinger et domina Barbara consors eiusdem eorumque successores eandem domum et vineam cum obligaminibus prescriptis et non aliter neque alio modo cum consensu ipsius Capituli Strigoniensis nec non Rectoris Altaris protacti liberam habeant facultatem vendendi et locandi cui Maluerint Ad que omnia premissa ipse partes ambe coram nobis se sponte obligarunt Assumen. nichilominus ipse dominus Michael Episcopus prefatos Johannem pemflinger et dominam Barbaram eorundemque heredes in dominio earundem domus et vinee tenere et conseruare proprijs suis laboribus et expensis Harumstrarum literarum Alphabeto intereisarum Sigillique nostri munimine roboratarum testimonio mediante Datum ipso die sancti Valentini martiris Anno domini Millesimo quadringentesimo septuagesimo septimo.

Kivül egykorú kézirat: »Pro domo Budensi a pemflinger Empta etc.«

Az eredeti hátyán a budai kamarai levéltárban. Eccles. fase. 3 nr. 16. Az okmány hátlapján vörös viaszban nyomott városi hárbortornyú pecsét részben le van pattanva.

L. a.

1480. Maius 15.

Relacio dominiorm Leopoldi dux Indieis pecuniarum Gregorij pellificis Iuratorum

Nos Laurencius de Bayon Index Iuratiue Cines Castri noui montis pestliensis Memorie commendamus tenore presencium signifi-
fiantes quibus congruit vniuersis Quod coram nobis personaliter constitutus Circumspectus Johannes Dicitus pemflinger concinis noster oneribus omnium prolium proximoorum et consanguineorum suorum in se assumptis fassus est eo modo Quomodo ipse quandam domum suam lapideam in platea omnium sanctorum in vicinitatibus Domorum Magnifici Domini Johannis Thwz de lak Taternicorum Regalium Magistri ab vna et prouidi Vdalrici Obrendorfer partibus ex altera sitam et habitam de qua domo ipse cunctique sui successores ipsam domum successu temporum possiden. singulis annis et perpetue Racione Redditus wlgo porkreht dicti Rectori Altaris Beato Margarethe virginis In ecclesia Strigoniensi fundati pro tempore constituto atque constituendo Vigintiquatuor flor. ann aut pecuniam vsualem equiualentem absque ulla estimacione quorum medietatem circa Festum Beati Georgij martiris et aliam medietatem circa Festum Beati Michaelis Archangeli terminis post sese immediate sequentibus dare et soluere tenerentur, onere et condicione sub eisdem vna cum vinea in promontorio kegler vocato vince prouidi Mathei Carnificis adiacente, necnon omnibus suis vtilitatibus ac pertinencijs atque edificijs quibuslibet ad eandem domum spectantibus cum consensu honeste Domine Barbare conthoralis sue legitime ymmo nullo penitus contradicente vendidisset et assignasset Magnifico Domino, Domino Vrbanio de Nayghlwehe Serenissimi principis et Domini Domini Mathie dei gracia Hungarie Bohemie etc. Regis Domini nostri generosissimi, Thezaurario Et per eum Egregijs Blasio et Johann fratribus suis carnalibus ipso-

rumque heredibus et posteritatibus vniuersis Iure perpetuo et pacifice possiden. tenen. pariterque haben. ymmo vendidit et assignauit coram nobis pro florenis auri puri Mille et trecentis plene perceptis et leuatis ab eodem Illo nichilominus adiuncto Quod idem Dominus Vrbanus thesaurarius cunctique sui successores ipsam domum successu temporum possidentes eandem in suis Rupturis et edificijs correquiren. reformare ac imposterum cum bonis structuris reformari facere Censusque qualescunque ordinarios et extraordinarios siue collectas pretextu eiusdem domus quocunque tempore debentes iuxta Cursum Cinitatis nostre illi vel illis cui vel quibus tenebuntur, expedire et soluere teneantur et sint astrictj Quod si vero idem dominus thesaurarius fratresque sui prenotati et eorum posteritates pretaetam domum in suis Rupturis non reformarent aut imposterum cum bonis edificijs non tenerent Atque illos census siue Redditus vlgo perkreht dictos vtpote Viginti quatuor florenos auri annuatim soluere. infra tres reuoluciones annuales soluere non curarent Extunc dominium et perpetuitatem earundem domus et vinee amittant, atque in prefatum Rectorem Altaris et suos successores deuoluatur eo facto Verumeciam temporum successu ipse Dominus Vrbanus thesaurarius Regius fratresque sui predicti eorumque successores eandem domum et vineam cum condicionibus prefatis et non aliter liberam habeant facultatem vendendi et locandi cui maluerint, consensu tamen ipsius Capituli Strigoniensis et Rectoris altaris predicti ad id accedente Assumpsitque preterea Memoratus Johannes pemflinger eundem Dominum Vrbanum Regiemaiestatis thesaurarium ac Blasium et Johannem fratres suos antedictos cunctosque ipsorum heredes et posteritates vniuersos ab omnibus racione pretaetarum domus et vinee necnon cunctarum vtilitatum earundem contra quoslibet impeditores defendere et tueri proprijs suis laboribus et expensis secundum vsu et consuetudinem Cinitatis nostre ab antiquo approbatam Saluo tamen reddito supradicto super remanent. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuum presentes literas nostras alphabeto interceissas Sigillique nostri munimine roboratas duximus concedendas Promittentes priuilegijs literis nostris confirmare dum nobis eodem in specie fuerint reportate Datum ipso die Beate Sophie vidue Anno domini Millesimo quadringentesimo octuagesimo.

A

B

C

Kivül: ugyanazon kéztől mint: Relacio etc. » Magnifici domini Vrbanus thesaurarij Regiemaiestatis« ; más de egykoru kéz által: »Super domo Budensi.«

Az eredeti hártyán a budai kamarai levéltárban. Eccles. fasc. 3. nr. 17. Az okmány látán vörös viaszban nyomott háromtorony városi pecsét részben lepattanya.

L. b.

1489, Jūnius 2

Mathias dei gracia Hungaria Bohemiaque Rex, necnon dux Austria etc. fideli nostro Egregio Emerico Czobor Comiti castri et ciuitatis nostre posoniensis etc. vel eo absente, hominibus et familiaribus suis, ad exactionem Tricesime nostre posoniensis, tam scilicet istie posonij, quam etiam alias ubinis constitutis, Salutem et gratiam, Quia nos fideli nostro Circumspecte Johanni pemflynger, Cui Ciuitatis nostre Budensis, pro refusione et recompensa illius damni, quod idem, his temporibus superioribus in Carinthia, ab alemanis, tempore pacis et treugarum inter nos et eosdem initarum in ablacione Riuiolorum suorum, peressus existit, ducentos flor. auri in illa Tricesima nostra posoniensi, de rebus et Mercibus per eundem aut homines et familiares suos deferendis, per te successiue defalcari facere decreuimus, fidelitati igitur tue harum serie firmissime committimus et mandamus, aliud habere nolen., quatenus, dum et quando prefatus Johannes pemflynger, aut homines et familiares eiusdem, presencium scilicet ostensores, cum Mercaneijs, et alijs quibusuis rebus suis venalibus, ad loca cuiuscumodi Tricesime nostre peruenerit, Eidem predictos ducentos aureos, successiue, absque vlla renitencia et difficultate, defalcare et defalcari facere modis omnibus debeas et tenearis, Et aliud nulla racione facere presumas, presentes vero post complecionem huiusmodi ducentorum flor., pro tua poteris superinde expedicione reservare, Datum Bude, feria tertia proxima ante Festum penthecostes, Anno Domini Millesimo quadringentesimo octogesimo nono.

Mathias Rex.

manu ppa.

(P. H.)

Az eredeti papíron — az ostya alakban alól odanyomott pecsét lehullott — a magy. kir. kamarai levéltárban Budán Neoregstr. Fasc. 1614, Nr. 2.

II.

1515. Február 21.

Nos Capitulum Ecclesie Budensis Memorie commendamus per presentes Quodeum Magnificus Dominus Gaspar de Som iuxta continen. literarum suarum obligator. proprio cyrographo suo et Sigillo similiter proprio in qua Arma sua sculpta habentur, consignatarum, Ad Festum Beati Nicolai Episcopi in Anno Domini Millesimo Quingentesimo Tredecimo transacto preteritum sub certis condicionibus vinculisque et obligaminibus in eisdem literis suis obligator. contentis et specificatis, Egregio Marco Pemflynger de Regedo Mille et Quadringentos flor. hic in Capitulo coram Nobis integre ac parata in pecunia in Monetisque simul et semel, semota omni occasione Allegacion. exensacion. seu quavis Novitatis excogitacion. aut adinuencion. reddere et persolvere debuisset, ipso itaque Festo Beati Nicolai aduenien. Idem Gaspar Somlj. nec cõtune et neque vsque in diem datarum presencium, nostram in presenciam venit neque misit et nec dictos Mille et Quadringentos flor. Auri prout videlicet debebat Annotato Marco Pemflynger persoluit, sed se in vinculis et obligaminibus in prenotatis literis suis proprijs obligator. contentis et specificatis coniunex et agruarj permitten. In cuius Rei Testimonium presentes literas nostras paten. duximus conceden. Datum in profesto Cathedre Beatj Petri Apostoli, Anno Domini Millesimo Quingentesimo decimoquinto.

Az eredeti papíron hátára nyomott — erősen megviselt pecséttel — a magy. kir. kamarai levéltárban Budán Neoreg. Fasc. 41. Nr. 65.

III.

1515. April 11.

Nos Comes Petrus, Comes de Sancto Georgio et de Bozyn, Iudex Curie Serenissimi Principis Domini Wladislaj de j. gracia Regis Hungarie Bohemie etc. Memorie commendamus Quod Nobilis Domina Vrsula, alias Relicta Circumspecti condam Johannis Pemphlinger Cuius Ciuitatis Budensis, nunc vero consors prudentis et Circumspectj Leonardj Galyncezer consimiliter Cuius et Inhabitoris eiusdem Ciuitatis, personaliter coram nobis constituta, sponte et libere confessa est in hunc modum Quod quia Spectabilis et Magnificus Dominus Emericus de Peren, Comes perpetuus Comitatus Abawyariensis dicti Regni Hungarie Palatinus et Iudex Comanorum necnon in absencia prefati domini nostri Wladislaj Regis locumtenens, prefate domine Vrsule consortj dictj Leonardi, de et super Illis Mille et Quadringentis flor. aurj pro quibus videlicet Totales possessiones Egregij Gasparis filij Magnificj condam Jose de Som, Horhij in Pilisiensi, et Tharnok vocate in Pesthiensi Comitatus existen. necnon domus et Curia Nobilitar. eiusdem Gasparis in dicta possessione Horhij habite cum earundem eunctis vtilitatibus et pertinentiis quibuscumlibet, ad eandem de Iure et ab antiquo spectan. et pertinere debent, vigore eorum literarum Capituli Ecclesie Budensis fassionalium pariter et obligator., ac eciam aliarum superinde confectarum prenominate domine Vrsule et per consequen. prefato Leonardo domino et Marito suo, titulo pignoris obligate et inscripte fuissent, pecuniarum solucion. median. plenar. atque omnimodam impendisset satisfaccionem, Et ob hoc jam fata domina Vrsula super eiusmodi solucione et satisfaccione ad plenum contenta, predictas Totales possessiones Horhij ac Tharnok ac domum et Curiam Nobilitarem cum eunctis suis vtilitatibus et pertinencijs quibuscumlibet sub eisdem vinculis, obligaminibus, Articulis, punctis, Clausulis, et condicionibus, quibus scilicet eedem possessiones ac domus et Curia Nobilitaris, antefatis domine Vrsule et Leonardo, domino et Marito suo inscripte et obligate fuisse dinoscuntur Memorato Domino Emerico Palatino ac Generoso domine Dorothee consortj, necnon Reverendissimo et Magnificis dominis Francisco Electo Ecclesie Waradiensis, et Petro filijs eiusdem, pro prescriptis Mille et Quadringentis flor. aurj, ab eodem domino Palatino vt premittitur, per annotatam dominam Vrsulam leuatis et receptis, rursus et iterum titulo pignoris

obligasset, Immo obligauit et reimpignorauit coram nobis harum nostrarum vigore testimonio literarum median. Datum Bude foria quarta proxima ante festum Beatorum Thybareij et Valeriani Martirum Anno Domini Millesimo Quingentesimo decimo quinto.

(P. H.)

Coram Heztiff.

Az eredeti papíron — horgony vízjeggyel — vörös viaszba nyomott pecséttel, a magy. kir. kamarai levéltárban Budán, Neoreg. Fasc. 10. Nr. 73.

IV.

1515. Decemb. 31.

Nos Joannes de Zapolya Comes perpetuus Scepusiensis Waywoda Transiluanus et Siculorum Comes. Nec non Capitaneus Generalis Regie Majestatis Memorie commendamus tenore presentium significantes quibus expedit vniuersis Quod Egregius Nicolaus, filius eandem Marci de Bethlen coram nobis personaliter constitutus, onera et quelibet gravamina Joannis et Wolffangi filiorum suorum in subscriptis, per omnia super se et cunctas hereditates suas assummen, sponte et libere confessus est retulitque nobis in hunc modum. Quomodo ipse digna mentis consideratione pensatis perspicacique meditatione recensitis multiplicibus illis fauoribus et sinceris complacencijs Egregij Joannis Lwlay, Cammerarij et Iudicis Regij Cibinienesis quibus ipse sibi plerisque in rebus suis expedien, prompta sollicitudine et animi integerrima constanterdesse per hocque se Eidem Nicolao gratum reddere studuisset et acceptum, tum igitur ex eo tum vero pro illa duobus millibus flor. Auri, quos ipse Nicolaus ad nonnullorum negotiorum suorum expedicionem et presertim diuersarum piscinarum constructionem ab eodem Joanne Lwlay jam effectiue lenasset et accepisset, totales porciones suas possessionarias in possessionibus Nagh Bolya, Ingodal, Saldorf, et Salko, ac predio kysbolya nominatis omnino in Comitatu Albensi Transsiluan, existentibus habitas simulcum demo lapidea et curia nobilitari in eadem possessione Nagh Bolya constructa et adiacente ac alijs cunctis ipsarum vtilitatibus et pertinentiis quibuslibet, terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, fenetis, siluis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis,

vinearumque promonthoribus, aquis, fluuijs, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis et eorundem locis, generaliter vero quarumlibet vtilitatum et prouentuum, pertinenciarumque suarum integritatibus quouis nominis vocabulo vocitatis ad eandem domum et curiam nobilitarem ac porciones possessionarias de jure et ab antiquo spectantibus pertinereque debentibus ac omni eo jure et jurisdictione, quo eidem Nicolao dinoscitur attinere, memorato Joanni Lwlay ac Generosae domine Clare consorti suo filie videlicet Egregij condam Thobie Thabijassy de Eczel, ipsorumque heredibus et posteritatibus vtriusque sexus vniuersis dedisset, vendidisset et ascripisset jure perpetuo et irrevocabiliter in sempiternumque tenendum possidendum pariter et habendum, nullum jus, nullamque juris et domini proprietatem idem Nicolaus de Bethlen pro se vel suis heredibus et posteritatibus in pretaetis porcionibus possessionariis ac demo et curia nobilitari per amplius reseruando, sed totum et omne jus suum omnemque juris et domini proprietatem, quod et quam ipse in eadem pro nunc habuisset, vel se aut suos heredes eciam in futurum, quomodolibet habere sperasset, in prelibatum Joannem Lwlay ac ipsam dominam Claram consortem suam ipsorumque heredes et posteritates vniuersos transtulisset pleno cum effectu, imo dedit vendidit et ascripsit, totumque jus suum et dominium transtulit coram nobis harum nostrarum vigore et testimonio Literarum mediante. Datum in villa Elcsfalwa in festo Beati Siluestri Pape Anno Domini Millesimo Quingentesimo Decimo Quinto.

L e c t a.

Hivatalos másolat — valószínűleg 1555-ből — a magy. k. kamarai levéltárban: annexum 1-mum ad nr. 48. Trans. Fasc. 1°. Külső oldalán a másoló kezírása: Inscriptio Nico. Bethlen Joanni Lwlay et Domine Clare facta super Bolya et jur. nobilitar. etc. Más kéztől ugyanakkorról: Literae originales scriptae sunt in pergamento et habent sigillum independentem. A másolat papírján a korona és fatörzs vízjegy látható.

V.

1519. Máj. 23.

Nos Joannes de Zapolya, Comes perpetuus terre Scepusiensis Waywoda Transiluanus et Siculorum Comes etc. Memorie commenda-

mus per presentes Quod Egregius Nicolaus de Bethlen, ouera et quelibet grauamina Joannis et Parkasy filiorum ac Domine Elizabeth filie suorum consortis videlicet Egregij Nicolaj Pathoezy de Kecskemeth in subnotan. super ac per omnia assummen. eoram nobis personaliter constitutus sponte et libere confessus est et retulit in hunc modum Quomodo ipse, digna mentis consideratione pensatis perspicacique meditatione recensitis multimodis illis favoribus sincerisque complacencijs, Egregij Joannis Lwlay Iudicis Regij et Camerarij Cibiniensis, quibus ipse annis plurimis et temporibus jam exactis in plerisque rebus et factis suis prompta semper sollicitudine et animi integerrima constan. eidem adesse studuisset, pariter et prodesse, tum igitur horum intuitu tum vero pro illis mille et sexingentis ac quinquaginta flor., quos idem Nicolaus de Bethlen paratis in pecunijs hungaricalibus in sortem et ad Redemptionem aliorum Bonorum et Iurium suorum possessionar. a prefato Joanne Lwlay jam levasset et recepisset, effectiue totales porciones suas possessionar. in possessionibus alamar, Zekeš, Fekethewyz et Warallya, nec non illam porcionem possessionariam in possessione Marthonfalwa dicta, que alias condan Joannis filij olim Michaelis Zekel de Zentyhwan prefuisset omnino in Comitatu albensi Transsiluan. existentibus habitas simul cum cunctis earundem vtilitatibus et pertinen. quibuslibet, terris scilicet arabilibus cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, fenetis, siluis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis, vinearumque promonthorijs, aquis, fluvij, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis et eorundem locis, generaliter vero quarumlibet vtilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus quouis nominis vocabulo vocitatis ad easdem de jure et ab antiquo spectantibus pertinereque debentibus memorato Joanni Lwlay, et Domine Clare consorti sue ipsorumque heredibus et posteritatibus vtriusque sexus vniuersis dedisset, vendidisset contulissetque et ascripisset, jure perpetuo et irrevocabiliter, tenendas, vtendas, possidendas pariter et habendas, nil juris nilue proprietatis et dominij porcionibus possessionariis in eisdem pro se aut suis heredibus et posteritatibus reservando, sed totum et omne jus suum, omnemque juris et dominij proprietatem, quod et quam ipse aut sui heredes et posteritates vniuersi porcionibus in eisdem possessionariis prout habuerunt aut in futurum quomodolibet habere sperassent in prelibatos Joannem Lwlay et Dominam Claram consortem, ipsorumque heredes vniuersos transtulisset pleno jure atque

cum effectu assummen. nihilominus idem Nicolaus de Bethlen memoratos Joannem Lwlay et Dominam Claram consortem ipsorumque heredes prescriptos in pacifico dominio dietarum porcionum suarum possessionar. in pretaetis possessionibus habitatum contra quoslibet legitimos impeditores, causidicos et actores successiuus semper temporibus tueri, protegere et defensare proprijs suis laboribus et expensis hoc tamen per expressum declarato Quod si prefatus Nicolaus de Bethlen aut heredes sui prescripti annotatos Joannem Lwlay et Dominam Claram consortem aut heredes suos temporum forsitan in euentu inter alios legitimos impeditores causidicosque et actores contra et aduersus Generosam Dominam Annam *) consortem Egregij Joannis Baladffij de Kyskend tueri seu protegere non posset aut non valeret quouis modo extunc idem Nicolaus de Bethlen aut heredes sui prescripti pro qualibet sessione jobagionali integra in sortem et ad porcionem ipsius Domine Anne ex hujadem porcionibus possessionariis coden. prouenireque debent. singulos viginti flor. paratis in pecunijs memoratis Joanni Lwlay et Domine Clare suisque heredibus vniuersis deponere et persolvere teneretur sicutque obligati. Imo dedit vendidit et inscripsit totumque jus et dominium transtulit eoram Nobis harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediaute. Datum in Civitate Segeswariensi feria secunda proxima ante festum Beati Urbani Pape Anno Domini Millesimo Quingentesimo Decimo Nono.

Hivatalos másolat — valószínűleg 1555-ből — magyar. kir. kamarai levéltár Annexum 2-dum ad Nr. 48. Trans. Fasc. 1°. Külső egykorú felirat: Littere originales scripte in simplici papyro, ac in inferiore margine ab intra sigillo autentico consignate. A papir vízjegye korona fatörzsszel.

VI.

1520. Majus 15.

Amicis suis Reverendis Capitulo Ecclesie Alben. Transylvaniae Leonardus Barlabási de Hederfűja vice Vajvoda Transylvanus, et Si-eulorum vice Comes, amicitiam paratam cum honore: dicitur Nobis

*) Ez Bethlen Miklós nővére való L. Nagy Iván: Magyarország családai II., 77.

in persona Egregii Joannis Lullai Iudicis Regii civitatis Cibiniensis quomodo ipse in dominium Totalium medietatum Possessionum Alamor, et Szekes, ac similiter Totalium Portionum possessionariarum possessionum Feketeviz, Váralja, et Martonfalva omnino in Comitatu Alben, Transilvaniae habitae, quae alias quondam Egregiorum Casparis de Bollya, et Nicolai de Bethlen jure perennali praeuissent, ipsum exponentem recto juris emptionis titulo, et praefato quondam Nicolao de Bethlen emptitiae continen. legitime vellet introire, Super quo vestram amicitiam presentibus petimus diligenter, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fide dignum quo praesente Michael aut Joannes, vel Ambrosius Horváth de Mikeszásza, nec non Michael de Kis-Enyed, et Petrus Theuk de Peterfalva etc. alijs absentibus homo noster ad facies praescriptarum totalium medietatum, et Portionum possessionariarum, quondam Egregiorum Casparis de Bollya, et post decessum ipsius, Nicolai de Bethlen, Possessionibus et Comitatu in praedictis habitae, vicinis et commetaneis earundem universis inibi legitime convocatis, et praesentibus accedendo, introducat praefatum exponentem in dominium earundem, statuaturque easdem simul cum cunctis suis utilitatibus, et pertinentijs quibuslibet. praemisso jure eidem incumbente, perpetuo possidendas, si non fuerit contradictum, contradictores vero si qui fuerint evocet eosdem contra annotatum exponentem, nostram in praesentiam, ad octavas festi Epiphaniarum Domini nunc venturi, rationem contradictionis eorum redditur. Et post haec hujusmodi introductionis et statutionis seriem, cum contradictorum et evocatorum si qui fuerint vicinorumque, et commetaneorum qui praemissae statutioni intererunt nominibus, octavas ad praedictas ut fuerit expedien. Nobis suo modo amicebilitate rescribatis. Datum in Possessione nostra Hederfaja praefata, feria tertia proxima ante festum Ascensionis Domini. Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo.

In die Trinitatis executio facta est in Alamor; et ibidem nullus contradictor apparuit tamen hic Joannes de Veszöd contradixit. vicini, et commetanei Arnoldus de Kis-Enyed, Sigismundus de Veszöd, Ladislaus Biro, Joannes Zijthij In nagy Ludas, Ladislaus Zisith et Udaliens in Toporcsa, Vilhelmus Székely in Hasagh, Balthasar literatus in eadem Hasag Homo vajvodalis Michael de Kis-Enyed Capitularis Magister Joannes Rector Doctorum.

Titulus: Amicis suis Reverendis Capitulo Ecclesiae Transilvaniae Pro Egr. Joanne Lullay — Regio Civitatis Cibiniensis

super quadam — — — possessionar. Statution. per nostrum et vestrum homines modo inscripto fin. Erantque Sigillo Vajvodali communitae.

Capit. Albens. Fragment. Tom. II., p. 187. kk.

VII.

1521. Aprilis 16-én.

Coram vobis Venerabili Magistro Petro Thonheusser Decano Cibinien. Ego Andreas Richistorffer nomine et interesse filii mei Nicasij aurifabri nunc absentis tanquam persona conjuncta intervenio in iudicio protestor et propono contra omnes et singulos sua communiter et diuisim interesse putan. et praesertim adversus quendam Magistrum Johannem Hecht Notarium Cibiniensem occasione quorundam sponsalium pretensorum videlicet inter dictum Johannem Hecht et certam Magdalenam quondam filiam Circumspecti Johannis Heltner civis Cibiniensis iudicialiter in sede Cibiniensi causa desperata ac temere et de facto intentata, quod quia dictae Magdalene genitor pie recordacionis dum in humanis adhuc saluo corpore et recta ratione viveret ipsam Magdalenam dicto Nicasio per verba de presenti desponsavit ad hoc etiam dictorum Nicasij et Magdalene mutuo consensu concurrente et superveniente cum annulorum mutuum fidei sponsali ac subarracione roborat. ac coram dictis sponsalibus sic per verba de presenti inter ipsos contrahentes per.... ada intervalla durante atque ut spero et credo per easdem partes eodem vinculo et fide Haetenus semper ratis et rectifican. fixoque permanentibus Sed nescitur quo spiritu permotus dictus Johannes Hecht in preiudicium talis desponsacionis legitime, et damnum dictorum contrahentium scandalumque non minimum ac sacramenti matrimonialis vilipendium, et (ut creditur scilicet) dictam Magdalenam medio personarum levium inducere vel seducere conatus est ad contrahendum secum sponsalia talia et qualia quae de sui nullitate sponsaliorum nomen recipere non merentur, ymo si facta essent aliqua quod tamen minus creditur ratione nulla saltem iuris possent legitime subsistere aut tenere Idecirco ego andreas qui supra et eo nomine filij mei Nicasij vestrum officium ordinarium imploro et peto quatenus dicto Magistro Johannij Hecht super huius-

modi molestacione sponsaliorum indebita perpetuum silentium imponere velitis et debeatis et constituo vobis de simplici et de plano super legitima desponsacione matrimonium inter dietos Nicasium et Magdalenam tenere pronuncietis declaratis et promulgetis vestra sententia diffinitiva mediante. Et super hijs omnibus in facie iudicii protestor publice et solemniter, quatenus domine Index in huiusmodi causa minime ultra procedatis tam diu donec vobis in causa huiusmodi omnia sufficienti iuri liquere et deduci possint promittent. me hec omnia et singula suis tempore et loco opportunis per vos moderari. deducturus et probaturus citra tamen omne superflue probationis ad quod me filiumque meum nullatenus astringo promittent. eciam de satisfaciendo sufficienter nomine filij eiusdem de rato et iudicatum soluere ac Iudicio stare et sistere debent. preterea partem adversam in expensis legitimis vestrorum iudicio mediante condemnari Et in euentum quo dicta Magdalena sponsalia huiusmodi negaret vel non ratificaret salvo alias iure nisi contra eandem ac alios omnes et singulos tutores curatores gubernatores fidei commissarios agnatos cognatos. et executores quoscumque impediendum prostant. competenti vestra auctoritate ordinaria compesa per vos peto ac ipsam Magdalenam cogi quatenus sponsalia legitime iniuncta per matrimonium verum consummare dignetur non obstante quod forsitan cum alio minus iuste sponsalia pretendisset seu contraxisset que omnia in irritum reuocare postulo de iure omnibus melioribus modo via forma et iure.

Saluo iure adven. minuent. etc.

Et protestatur de expensis etc.

Kivül: Anno Domini 1521. Die vero sedecima Aprilis presentatus est presens libellus in Sede Capituli Cibiniensis Iudicialiter lac. és más kéztől alatta:

Decano Petro Thonhanser.

Az eredeti — papíron patens formában — a szebeni káptalan levéltárában. Fasc. L. 24 vagy 66. száma alatt az új lajstromzásnak.

VII.

(1521) Május 7-kén.

Coram Vobis Venerabilibus dominis Arbitris Michael Molitoris presbiter procurator. Discreti Nicasij Rýsdorffer et eo contra quosdam pretensos testes domesticos iudices cause delegate contra quem pretensa Suspectio orta est excipien. dicit Quod Si et in quantum pro se faciant vult eisdem admittere et admittit Sed in quantum contra se faciant cum protestacione dicit non esse admittend., Quia domestici contra patronum et dominum, filij, filie, Nepotes, adoptivi, Arrogati, Alumpni contra paren., promotores et Benefactores eorum, Secreto tractatus communes non tenentur prodere, Ne ex ingratitudine obliuionis Beneficiorum traditores et proditores fide nomine censeantur, Super quibus iura contra habentur de quo protestatur Sollemniter et. . .

Vos itaque domini Arbitri estis iuris arbitri et non compromissarij arbitri inde iuris auctoritas vos uoeat Arbitros ideo quod Arbitrio vestro cognicio Articulorum et causarum Recusacionem (?) sit attributa vt velut in summarijs, non necessarijs Subtilitatibus admittendis procedere poteritis et debeatis, Quia propria auctoritate canonum sub obtestacione Divini iudicij, et excommunicationis pena in textu iuris vobis commissit (?) vt habetur De appellacionibus in capite, Cum Specialj per to: c. Suspicionis de off: del. cum concor: glo: Et. c. legitima tt. preel: li: Sexto. L. apertissime, C. de Jud. Cognoscant itaque Vestre Reuerencia. Dominaciones ex equipollen. Juris quod obuiamen appellacionis et recusacionis in Jure paris est racionis, Inde reuideant V. R. D. Quod si articuli quos pretendit Jugitor iohannes Hecht de iudicis Suspicion., Sint Sufficien., Sint verj., Sint racionabiles sint denique legitimi, et Juribus conformes, Ac in corpore iuris expressi, Veluti casus est in Capitulo. Cum R. canonicus de off: del: vbi sicut canonicus non potest esse iudex sui concanonici, itaque neque Socius pro Socio, et Similes etc. De quibus Sollemniter protestatur.

Item Protestatur procurator Qui Supra eo Nomine Quod alios testes pretensos quos iugiter iohannes Hecht producit, qui non fuerint a principio in hac causa, medio et fine non esse admittend.,

cum hec omnia et Singula id requirantur ad veros testes Sicuti Jurj
cautum esse Dinoscitur, Supra quibus denuo protestatur etc.

Saluo Jure etc.

Et protestatur etc.

Kl v 11: Oblata est hec excecpcio per procuratorem introscrit-
ptum die 7. Mensis Maij (1521).

Az eredeti nyílt papíron a szebeni káptalan levéltárá-
ban Fasz. I. 29.

IX.

1521. October 8-kán.

Prudentes et Circumspecti Domini, amici nobis honorandi,
Egregius Dominus Marcus Pemfflynger, divina dispoſiciónē contulit
se ad istam Civitatem, et accepta Domina Relicta Egregij, condam
Domini Iohannis Lulay in consortem suam, deposuit se in medio
Dominacionum Vestrarum, Qui quia Regie Maiestati fideliter, et post
suam Maiestatem nobis quoque libenter servivit, nobis gratus admo-
dum tum propterea, tum potissimum propter Virtutes suas, quas in
eo cognovimus, fuit estque, et ideo ipsum quantum in nobis fuit
inimus, et innare deinceps eelam volumus, Quare eundem tanquam
bonum, probum, et nobis charum hominem, Dominacionibus Vestris
singulariter commendantes, easdem rogamus, velint profatum Domi-
num Pemfflynger, imprimis ob eius virtutes, et deinde nostri contem-
placione sincero corde videre, et amore ac benivolencia carum prosequi,
honorem, quem deest sibi exhiberi, et exhiberi facien., Profuimus
autem eelam Civitati isti, et Dominacionibus Vestris, vt eodem nobis
testes in hoc esse possunt, et prodesse curabimus, si erga Marcum
nostrum, Juxta nostram expectacionem, benivolencia eorum decla-
rauerint, Easdem bene valere optamus, Datum Quinquecelesys,*
feria secunda ante festum beati Dionysij martiris. Anno Domini 1521.

Ladislavus Episcopus Vaciē. Regie Maiestatis Cancellarius etc.

Idem. L. Episcopus Manapp.

Kl v 11: Prudentibus et Circumspectis Magistro Civium, Judi-
cibus, et Juratis Senioribus, ac toti Consulatui Civitatis Cibiniē,
amicis nobis honorandis.

Az eredeti papíron a szécs nemzeti levéltárban IV. 235
sz. n. A vörösviaszba lenyomott kis gyűrűpeesét egy római
gemmből áll, mely egy balra vágató lovast ábrázol.

X.

1522. October 14-kén. *)

Namhaftig Ersam weys lieb Herran Vnus nimbt grosz Wunder
dasz E. W. nit pisher gelt geschikht hat, vnd wellenn vnusser khume-
mernusz vnd beschwarmusz nit gedennkhen Wier habenn oft auff ain
tag vier oder funff poten vonn dem wayda, vnd begert gelt. So
hab wyer im 500 ff gebenn, item der Richter von Cron hat 59
pixenschwezen vnd 16 raysig gebenn deen hab wyr ezaltt ff 225.
Auch schoollen wyr dem vnssren pixenschwezen auch gelt gebenn,
wenn sy khainen pffenning habenn, Auch Begert der wayda das gelt
von den pixenschwezen die da abenn. Auch Eruenthlich begertt Er
dasz gelt was vonn vnus auff die 2000 ff geffelt, die anndren habens
geben. Nuer wyr alain pleiben hynden wie khonnen oder mögen wyr
etwas guets mit im ausrichten so wier im nithts zugebenn habenn
E. W. glaubenn nitht wasz wyr fuer sorg nue vnd arbeyt haben
vnd khumerne leyden muessen. Darauff pit wýr E. W. vnsser
gonnstig lieb herren, wellet doch Euer Er vnd vnsser grosz leyden
annsehen, vnd doch 1000 fl schikhen. damit wyr in stilleim, Herr
purgermaister hat vnus nit mer als 400 fl geben, so haben wyr 725
gulden ausgeben, durch gots willenn pitten wyer E. W. wellet vnus
nit verlassen, so wyr doch in E. W. diust sindt, Morgenn so werden
hyr auff sein vnd im taber ligen. Auff den Róten Thurren schikht
dasz Gelt vnd auff das peldist, der erwainzigster halbenn habenn
E. W. guete Anntburtt, alsz E. W. von denn khnecht versteenn werden,
damit beuollen wier vnus E. W. pittand Euer vnd vnsser Eer nit
vergessen. Datum zu Rosenaw feria 3-a ante Calixti 1522.

Marx Pemfflynger

Stuelsz Richter

Jorg Purger.

*) Calixt napja (Octob. 14.) ezen esztendőben épen feria 3-ára
(keddre) esett.

Kivül: Den Namhaftigen weisen Herren Burgermaister, Richter vnd Räte zu der Hermonstat, vnsseren lieben vnd gonnstigen Herren.

Az eredeti papíron mérleg vizjeggyel, a zász nemz. levéltárban V. 1249. C. P. A reá nyomott kis gyűrűpecsét egy magas álló madarat láttat, (vagy madár helyett egy gyereket, mely egy nagy jobbra fordított álcát visel esüggő sípkával), ezelőtt egy kigyó s legelő, balra egymás alatt állanak H. V. betűk.

XI.

1523. Aprilis 28-án.

Cum Appellatio in subsidium oppressorum a canonum Conditionibus sit adiuncta et non solum ab illatis Verum etiam inferendis et inferri comminatis grauaminibus et Iniurijs Jura appellare permittant, Hinc est quod ego Magdalena filia condam Circumspecti Johannis Heltner Jurati Ciuis Cibiniensis tanquam principalis coram Vobis Notario publico tanquam publica autentica persona ac testibus hic presentibus animo et intencione pronocan. et appellan. appostolosque petendj et recipien. dico et propono, licet Jure sit exploratum quod nemo in Judicio procurator. et alieno nomine ad agendum et defenden. ad terminorum obseruacionem aut alias agen. et defendend. nisi prius et ante omnia de sui principalis Mandato legitimo et sufficien. aut eius interesse constiterit aliquo modo veniat admittere, propterea cum de interesse seu sufficien. Mandato prouidi Georgij Cerdonis Ciuis Cibiniensis. alias qui tutor meus fuit a cuius tutela sum liberata nullatenus constat, ipse Georgius non debuisset per Venerabilem Magistrum Petrum Thonheuser plebanum de Magno horreo offeren. se Delegatum Judicem in quadam causa matrimoniali honesti Nicasij filij condam Andree Cursoris Inhabitoris Cibiniensis. in huiusmodi causa pro me absque aliquo Nomine interuenien. ad agendum et defendendum et ad terminorum obseruacionem admitti, preterea idem Magister Petrus Thonheuser Magistrum Johannem Chukas Ciuem Cibiniensem cum quo legitime Matrimonium contraxi de eius interesse est pro me agend., et in omni euentu me defendendi

tanquam Maritus meus etiam procuratoris Nomine interuenien. proxima feria sexta transacta in sua sede legacionis pro me contra prefatum Nicasium in pretonsa causa matrimoniali agendo et defendend. ad sepissimas meas requisiciones et fassiones non admisit In preiudicium Jurium meorum et prefati mariti mei valde magnum Racione cuius non admissionis et aliorum agrauaminum. et intollerabilem Iniuriarum et Violentorum actuum et etiam aliarum variarum insolenciarum in contemptum et despectum eiusdem sedis delegacionis et delubrium loci Sacri habitatum et commissarum prefatus Johannes Chukas Maritus meus legitimas et admissibiles execuciones in cause mee releuamen facere Nequidit, Neque ipse Magister Petrus Thonheuser vti officium suum concernebat in premissis insolencijs Iniurijs et violencis actitatis nullum silentium neque inhibitionem ad abstinendum ab huiusmodi Insolencijs et violencijs Imposuit. et fecit Vnde non estimo quod coram dicto Petro Thonheuser imposterum tutum sit agere quia etiam partes cinctis armis et ensibus in sua sede legacionis et loco sacro puta in Ecclesia sua parochiali potius verbis iniurijs et Violencijs dicendo quam Jure agere permisit, Vbi si interceptum non fuisset sanguinis effusio forsitan et etiam corporum trucidacio emersisset, Etiam prefatus Judex in sua sede habuit, vti debeat, nullam publicam autenticam vel aliam Idoneam personam penes se que acta scribere sciuisset et coram qua aliqua sollemnis protestacio fieri potuisset, Vnde expremissis et alijs ocasionibus et inopportunitatibus tempore suo et loco declarandis ipsum Judicem inordinato fauore prefatum Nicasium in premissa causa prosequi et amplecti senciens igitur me expremissis omnibus et singulis In Jure meo multipleiter lesam et grauam timoremque imposterum occasione premissorum foreius ledi et grauari posse. Ideo ipsam causam in presenciam Reuerendi Domini Demetrii de Nyas in pontificalibus et spiritualibus Vicarij Strigoniensis in his scriptis pronoco et Appello eum omnibus Circumstancijs annexis condependentibus Emergentibus et emersis eiusdem cause et a toto processu, protestorque de Nullitate processus facti, et a Vobis Notario publico pro primo Secundo et tercio Instantor Instantius et instantissime apostolos peto.

Saluo Jure etc.

Kivül: Anno domini 1523 die vero 28. Mensis Aprilis Appellacio presens per honestam Magdalenam interposita est in

Ecclesia parochiali Ciuitatis Cibiniensis Infra horam primam et Secundam Seden, pro tribunali Venerabilij Domino Petro Thonheuser plebano etc. Alme Sedis Strigoniensis Iudice Delegato.

Az eredeti a szebeni káptalan levéltárában Fasc. I. 34.

XII.

1523. Május 2-kán.

Ludovicus Dei Gratia Rex Hungariae et Bohemiae. Fideli nostro Venerabili Vicario Ecclesiae Strigoniensis in spiritualibus Generali, Salutem et Gratiam nostram. Quoniam Nos in negotio et causa duorum Plebanorum Civitatis nostrae Cibiniensis, qui istuc ad Sedem Strigoniensem in praesentiam tui citati fuerant, ad Fidelem nostrum Reverendissimum in Christo Patrem, Dominum Ladislaum sancti Martini in Montibus Sanctae Romanae Ecclesiae Presbyterum Cardinalem Strigoniensem ¹⁾ ac Patriarcham Constantinopolitanum summum Secretarium, Cancellarium et Amicum Nostrum charissimum, certas Literas nostras dedimus; Quae donec ad ipsum Dominum Cardinalem pervenient, et ab eodem ²⁾ responsum ad eas Nobis reportabitur, ³⁾ interea a prosecutione ipsius Causae omnino cessare et supersedere debeas, nec ullis Censuris aut gravaminibus in ipsos agere aut procedere audeas, et aliud facere nullo modo praesumas, praesentibus perlectis, exhibenti restitutis. Datum Buda Sabbatho proximo ante Dominicam Cantate Anno 1523.

Ezen hamisitott okmányt legelőször kiadta Oltárd: Concio 24 lapján.

XIII.

1523. Julius 12-én.

Honorabilēs fratres in Christo nobis dilecti, Intimavimus nonnulla per Venerabilem Magistrum Ladislaum Kaplyou, Canonicum huius Ecclesie nostrae Strigoniensis presencium ostensorem, nomine

¹⁾ Lampénál: »Archiepiscopum Strigoniensem.«

²⁾ Benkőnél: »eodem Roma.«

³⁾ Benkő még hozzátette »praestolandum.«

nostro vobis referenda. Committimus igitur vobis ut hijs que idem Magister Ladislaus nomine nostro vobis rettulerit fidem indubiam adhibere, et que per vos obeunda iusserit, sub debito salutaris obediencie exequi, et effectui mancipare debeatis et teneamini. Seens nulla racione facturi. Ex aree nostra Strigoniensi die Dominico proximo post festum Beati Briceij Episcopi, Anno domini 1523.

Georgius Archiepiscopus

Strigoniensis, Primas Hungarie, Legatus
natus, Summus Cancellarius Regius.

Kivűl: Honorabilibus domiris, Ecclesiarum Parochialium, Capellarum, Hospitalium et Altarium Rectoribus, aliisque beneficiatis sub Districtu decanatus Cybiniensis existentibus in Christo nobis Dilectis.

Az eredeti papíron egy vörös viaszba nyomott gyűrűpecséttel, a szebeni káptalan levéltárában I. 32. vagy 72. szám alatt az új laistromzás szerint.

XIV.

1523. Septemb. 4-én.

In nomine Domini Amen. Anno Nativitatis ejusdem Millesimo Quingentesimo Vicesimo tertio, Indictione undecima, die vero quarta Septembris in domo et habitatione solitae residentiae Egregij Domini Marci Pemplinger Judicis Regij et Camerarij Civitatis Cibiniensis Milkovien. Diöcesis hora decima vel quasi ante meridiem, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris et Domini Domini Adriani divina Providentia Papae undecimi, anno ejus secundo, in mei Notarii publici et Testium subscriptorum praesentia constituta et lecto aegritudinis decumbens Generosa Domina Clara, Conthoralis praefati Domini Marci Pemplinger legitima, licet aegra corpore, mente tamen et ratione sana, cupiens mature, antequam scilicet ipsa mortis periculo praeveniretur, vel alias voce destitueretur, libere rebus suis providere et consulere. Sentiens denique et perpendens hanc vitam suam eaducam, variis procellis hucusque agitatam, longo tempore inter mortales durare non posse. Idecirco suam ultimam voluntatem testamentariamque dispositionem diu antea deliberate praconceptam, ne

scilicet in futurum ea e medio sublata, ratione Bonorum suorum vel occasione haereditatum ejusdem inter praedictum Dominum maritum ejus et Consanguineos vel affines illius ulla litis materia, vel judicaria contentio quoque modo suboriatur, in hunc ut sequitur modum constituit et solemniter per me Notarium publicum transcribi et consignari fecit.

Primo itaque habere voluit et commendavit, ut postquam exuta corpore ab hoc saeculo migraverit, corpus suum ad Sacellum ejusdem, Parochiali Ecclesiae annexum, ubi scilicet primus Maritus ejus una repositus quiescit, decentibus funebribus et exequiis promissis humo sepeliatur. Deinde pro refrigerio animae suae et Missarum celebratione tam in Ecclesia Parochiali Civitatis Cibiniensis et utroque Monasterio, quam etiam in hospitali. Item et Pauperibus, egenis flor. mille distribuere. Item ipsis Pauperibus hinc inde pannus pro fl. centum distribuatur, et itidem egenis pannus grisens pro fl. 25 exponatur. Item quod omnia frumenta in domo allodiali inferiori habita, hinc inde pauperibus dividantur. Item ad singula Monasteria tam Monachorum quam Monialium in eadem Civitate Cibiniensi fundata existen. flor. centum distribuantur. Item ad singula Monasteria Civitatum Megyes, Szászsebes item Szászváros et Thyws fl. decem. Item ad fabricandam imaginem S. Sebastiani argenteam Mare. decem. Postea praefata Domina Clara prae omnibus constituit, ut Testamentum eandem Egregij Johannis Lulay, alias prioris Mariti et Domini sui, suo in vigore permaneat. Item insuper flor. Quadringentos, quos eadem Domina Clara, filio eandem Domini Johannis Lulay alias nato Dominae Barbarae de Bistricia obligaretur, persolvantur. Item Domino Petro Thabyassij de Etzel fratri meo lego flor. ducentos. Item consorti ejusdem paleum unum viridis coloris. Item Dominae Potentianae sorori suae legavit quandam medietatem domus, quam inhabitat, nec non flor. quadringentos. Item Catherinae juniore et minori puellae legandos duxit flor. ducentos, insuper eidem vestem unam de Searlato cum veluto viridi fimbriatam et paleum unum de Searlato similiter. Item Baltheum unum album argenteum cum altero ad libitum Domini mei. Item Sertum gemmatum, quod dicta Catherina defert capite, usque ad tempus matrimonii utatur, tandem Dominae Potentianae, cujus antea ipsaserta praefuit, restituatur. Item Barbarae sorori ejusdem Catherinae legavit flor. quinquaginta, similiter eidem vestem unam coloris cariofilii cum cingulo uno

argenteo, et paleum unum de garmasia. Item Magdalenae puellae ejusdem flor. quinquaginta. Item manife conductum ex argento desuper dato perficiatur, et eo redempto, eidem liberti praestetur. Item eidem vestem unam de bono panno ex meis vestibus. Item insuper Baltheum unum ad libitum Domini mei. Item relictas eandem Domini Alberti Pathay legavit fl. centum. Praeterea Dominae Potentianae Baltheum cum fibulis circularibus et paleum unum de granato cum fibulis reliquit et legavit. Item quod familiaribus et famulabus suis secundum servitia sua salaria integra solvantur.

Postremo universa et singula bona tam scilicet mobilia, quam immobilia, item haereditates nobilitares et possessionarias ubivis locorum habitas et existen. quovis nominis vocabulo vocitata, nulla prorsus excepta quorumcumque consanguineorum, fratrum vel amicorum aut quorumvis aliorum contradictorum et impetitorum non obstan. Nec non cuncta Creditorum suorum debita qualitercumque contracta praefato Domino Marco Marito, et Johanni filio ejusdem libere et solute legavit et commisit. Quem quidem Dominum Marcum Pempflinger maritum suum hujus ultimae voluntatis suae executorem legitimum esse voluit et constituit solemniter. Super quibus omnibus et singulis praemissis annotata Domina Clara me Notarium publicum infrascriptum debita cum instantia requisivit, quatenus sibi super ejusdem Testamento quoddam publicum conficerem instrumentum, quod et feci officio tabellionatus mei incumben. et exposcen. Acta sunt haec et facta Anno, Indictione, die, mense, hora, loco et Pontificatu quibus supra. Praesentibus ibidem Venerabilibus Thoma Capellano Ecclesiae Parochialis et Confessore ejusdem Dominae Clarae, et Laurentio Presbytero; nec non Egregijs, Gregorio Bornemisza familiari Reverendissimi Domini Episcopi Agriensis *) et Michaele Altemberger, Testibus ad praemissa vocatis rogatis et specialiter requisitis. Quorum signeta propria praesentibus pro majori rei securitate et testimonio subappressa sunt et reservata.

Et ego Georgius Reicherstorffer Cibinianus, sacris Apostolica et Imperiali auctoritatibus Notarius publicus et Tabellio juratus, quia praemissis testamentariae dispositioni, legatione, aliisque omnibus et singulis, dum sic ut premittitur, fierent et agerentur, una cum praenominatis testibus praesens interfui, eaque omnia sic fieri vidi et audiui: Ideo hoc praesens publicum Instrumentum manu mea propria scrip-

*) Szalkay László. Pray: Hierarchia I., 215.

tum in autenticam formam redegit, signoque et nomine meis solitis et consuetis consignavi, roboravique in fidem et testimonium omnium et singulorum praemissorum rogatus specialiter et requisitus.

Másolat Eder: Analecta. Fasc. V. a Széchenyi orsz. levéltárban (Museum) Budapestén fol. lat. 2241. V.

Megjegyzés: Eder ezen oklevelet az 1542-ben volt talmácsi plébános Lebel másolatáról 1542 kk., vette, ki ahhoz következő megjegyzést tett:

Et ego Joannes Lebelius Parochus nunc immeritus Oppiduli Thalmusien, conscientiose fateor et testificor, ubi expedit, quod tunc, quando praecursum Testamentum Dominae Clarae etc. in manus meas sollicite post illud scrutari inciderat, ego cito et cursim manu mea propria de verbo ad verbum nihil prorsus addere, aut diminuisse, illud huc, ut patet, ad cautelam transcripsi. Tandem illud quemadmodum in membrana pergameni manu publici Notarii praecursi scriptum, et signeto suo signatum erat, saluum integrum et incorruptum, prout ego illud quaerere inveneram, honesto Juvenci D. Joanni Pempflinger naturali filio Domini Marci Pempflinger, uti legitimo haeredi, ad quem illud Testamentum Dominae Clarae gentricis suae pertinebat proprie, tradidi fideliter in manus et potestatem suam servandum. Hujus facti testis est honestus Paulus Scherer, qui tunc fuit — Transumptum vero hoc occulte ad cautelam apud me, sicut patet, reservavi.

XV.

1523. September 30-án.

Ludovicus Dei gratia Rex Hungariae et Bohemiae etc. Fidelibus Nostris Capitulo Ecclesiae Albensis Transilvaniae Salutem et gratiam. Cum nos attentis et consideratis fidelitate et servitijs fidelis Nostri Egregii Marci Pempflinger Iudicis nostri regii Cibiniensis, quae idem Sacrae inprimis hujus regni nostri Hungariae Coronae et deinde Majestati Nostrae pro locorum et temporum varietate cum omni fidelitatis constantia exhibuit et impendit, possessiones Rakovitz et Pokafalva vocatas alia etiam universa et quaelibet bona et jura possessionaria Nobilis quondam Petri Török *) de Pokafalva in Comitatu Al-

*) Későbbi javítás: Theuk.

bens. Transilvaniae et alias ubivis in regno nostro Transilvanensi exist, et habita quae per mortem et defectum seminis ejusdem quondam Petri Török de Pokafalva ad Sacram dicti regni Nostri Hungariae Coronam consequenterque Collationem Nostram regiam juxta antiquam et approbatam ejusdem regni nostri consuetudinem atque legem rite et legitime devoluta esse perhibentur et redacta simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentijs quibuslibet praemissis sicut praefertur stantibus et ac habentibus memorato Marco Pempflinger ac Joanni filio ejusdem ipsorumque haeredibus et posteritatibus universis vigore aliarum Litterarum Nostrarum donationalium superinde confectarum in perpetuum contulerimus velimusque eisdem in dominium earundem possessionum ac aliorum universorum bonorum praefati quondam Petri Török per Nostrum et Vestrum homines legitime facere introduci, super quo fidelitati vestrae harum serie mandamus firmissime, quatenus Vestrum mittatis hominem pro testimonio fide dignum quo praesente Michael Horvath de Oltziva aut Thomas de Bolya sive Joannes vel Georgius de Morgonda aut Stephanus de Désfalva sive Nicolaus Bagdi de Pokafalva aut Simon de Kis Bolya alijs absentibus homo noster ad facies praescriptarum possessionum Rakovitz et Pokafalva aliorumque universorum bonorum dicti quondam Petri Török tum in dicto Albensi. Transilvaniae quam alijs quibusvis Comitatus exist, et habitatorum vicinis et commetaneis earundem et eorundem universis libi legitime convocatis et praesentibus accedendo introducat praefatos Marcum et Joannem Pempflinger in dominium earundem et eorundem statuaturque eosdem et eadem eisdem praemissae nostrae donationis titulo ipsis incumben, perpetuo possiden. Si non fuerit contradictum, Contradictores vero, si qui fuerint evocet eosdem contra annotatos Marcum et Joannem Pempflinger ad terminum competentem in praesentiam Vajvodae vel Vice-Vajvodarum Nostrarum rationem Contradictionis eorum reddituros. Et post haec hujusmodi Introductionis et statutionis seriem cum contradictorum et evocatorum si qui fuerint vicinorumque et commetaneorum qui praemissae statutioni intererunt nominibus terminoque assignato ut fuerit expedien, eisdem Vajvodae vel Vice-Vajvodis Nostris fideliter rescribere debeat. Secus non facturi. Datum Jaurijui in festo Beati Hieronymi Episcopi Anno Domini Millesimo Quingentesimo vigesimo tertio Regnorum Nostrarum Hungariae et Bohemiae etc. Anno octavo.

Executio facta est proximo Sabbatho ante festum Beati Laurentii Martiris in Rakovitzá nullo Contradictore apparente tribus diebus ibidem moran. homo regius Stephanus de Desfalva Capitularis Magister Ambrosius Sancti Martini etc. Vicini et Commetanei Jacobus de Felső Bolya, Ladislaus de praefata Désfalva Nicolaus Székely de Tolna Castellanus Castri Verestorony Laurentius Felnagy in Fenyőfalva nec non Jacobus Tamás Andreas Kapus Nicolaus Frank iurati Cives in eadem Fenyőfalva item die Dominico proximo Thomas de Gálto contradixit et sic evocatus est. Item in — — festi assumptionis Virginis gloriosae Laurentius Teuk de Cibinio contradixit et sic evocatus est; tum suo tumque Leonardi Valentini Georgii in filiorum suorum nec non Casparis in Blasii filiorum quondam Joannia Theuk de Pokafalva nominibus et in personis.

Tit. Fidelibus nostris Capitulo Ecclesiae Alben. Transylvaniae pro Egregio Marco Pemflinger Iudice nostro Cibien. Introductoria et Statutoria.

Másolat a gyulafejevári káptalanú Fragm. Tom. II. Anno 1769. E—a. 3. II. pag. 358—362. az erdélyi főkezmányszéki levéltárban.

XVI.

1524. Januarius 19-én.

Volfangus Flaschner arcium magister Decanus Cibinien. locique dicti in spiritualibus causarum auditor generalis et in holta plebanus Vniuersis et singulis in domino Salutem Quamuis molestum sit valde iuris in hoc necessitati deservire, quod fraterna compassio, nisi criminum obsisteret magnitudo merito iuberet silencio reprimere, de quo auditis et visis diffinire vetaret Suscepti tamen sollicitudo administrationis cor nostrum instanti pulsat aculeo In innoxiorum depressione et calumnia fraudulentas peruersas audacesque submonere insidias Siquidem deteriores esse noscuntur qui vitam et mores bonorum corrumpunt hijs qui substantias aliorum prediaque diripiunt Ipsi enim que extra nos sunt licet nostra sint auferunt, Laudatorum autem et superiorum detractores ne fame saluo corruptores proprie non eos in quos grassantur arma mouent, sed seipsos decipiunt, laudem alienam

nam dimetien. quam nec ipsi possidere nec reddere possunt Cautum enim est quam sit periculosum linguam aut aures habere prurientes, ne quis alijs detrahat aut alios detrahentes audiat Sedens (vt inquit propheta) aduersus fratrem tuum loquebaris et aduersus filium matris tue ponebas scandalum, non parcen. detractacioni lingue manumque suarum Scientes tamen quod cuncta que in alios referunt propria sententia iudicandi veniant Juxta illud Nolite iudicare et non iudicabimini etc. Reproborum autem argumentum semper est vt quales ipsi sint omnes esse velint sui turpitudinis emulatores non correptores Cum itaque vt accepimus luce clariore proditum est modico temporis decursu Quomodo quidam maligni spiritus consilio repleti tanquam ignoti non tamen extra vehementem suspicionem positi nocturno silencio lucem odien. in huius civitatis Cibinien. plurimis locis criminum constestaciones latenter in chartis contra vtriusque condicionis homines honoratos scriben. et honestati illorum detrahen. ac contradicen. proiecerunt Quos ex cura nostre presidencie cui inmeriti presumus tum vt consummatorum aliorumque innocentum atque sincera voluntate superna dei mandata custodiendum impolluta et illesa permaneret opinio et penitus secuta gauderet consciencia, alienosque extraneum nullum permoueret scandalum In nostram per debita intervalla et per literas nostras publicas in hijs valuis ecclesie cibinien. peremptor. citauimus et euocauimus presenciam atque audienciam Quatenus publice ipsis contra quoscunque proponen. quecumque crimina pateret aditus et facultas et vt delicta pro modo excessus iusta emendacione et pena castigarentur, quod tum iuris equitas Ne crimina permaneant impunita laudabiliter exposcit Sane autem huiusmodi terminis per nos omnibus prefixis atque decursis ac dum pro tribunali sederemus ad hoc nemine comparen. aut exeunte qui hec profiteri aut proponere vulnerint Nos tunc ex officio nostro ordinario qui ad laudem bonorum et coercionem malorum iurisdiccioni publice et ordinarie presidentis volen. ea que iuris sunt obseruar. et vt calumniatorum refrenetur perfidia et insania De voluntate fratrum nostrorum coassessorum inrisperitorum cum quibus plenam et maturam superinde deliberacionem gessimus et habuimus pro tribunali seden. et solum deum pre oculis haben. In hijs scriptis hac nostra sententia diffinitiva mediante excommunicamus omnes et singulos qui libellos famosos confinxerunt conscripserunt aut proiecerunt ac etiam qui confictos conscriptos aut proiectos dolose publicauerunt aut

consensum tante iniquitatis consilio prebuerunt Et nihilominus eos a communione fidelium et percipione corporis et sanguinis dominici excludimus Sed quum tales latent et aperte nesciuntur Ideoque teneri ad disciplinam canonicam et pena debita muletari requeunt, vt autem paucior et formido eos male consencie apprehendat partemque suam cum Dathan et abijron sorciantur, si iidem criminum conscij vltra tantorum malorum pondus excommunicati et a communione fidelium exclusi corpus et sanguinem domini percipere presumpserint anathematis vlcione percuciantur et percillantur atque vt calumniatores fallaces ac pestiferi a sancte ecclesie corpore sint diuisi Sin autem iudicium ingressi publice poterint docere que scripserint aut proiecerint, vel forte seienter se non posse que scripserunt ostendere aut probare, errorem suum fuerint aperte et publice confessi brevi temporis intervallo dominici corporis et sanguinis participatione non sint priuati neque a sancte matris ecclesie corpore existant alieni Si autem externo documento huiusmodi calumniatores tandem apparuerint aut demonstrati fuerint ex tunc pro vt ex nunc et ex nunc pro vt ex tunc eosdem Nisi preuia publica et legitima satisfaccione purgatos omni venia indignos ac inhabiles tum ad presenciam quam futura beneficia possiden, et consequen. perpetuo eciam infames per hanc nostram sentenciam iudicamus et Ita decernimus pronunciamus declaramus dietos confectores consiliatores adiutores scriptores proiectores et publicatores publice excommunicacioni subiaccere eosque pro talibus donec ad penitentiam condignam redierint aliudque nobis super eo editum fuerit teneri haberi denunciari et declarari committimus et mandamus Datum Cibinij feria tertia post veterem hominem *) in domo nostra consistoriali Cibinien. anno domini Millesimo Quingentesimo vicesimo quarto.

Simon Schönman Notarius

Capituli manu scripsit.

(P. H.)

Az eredeti papíron patensalakban írva, a szécheni káptalan levéltárában L. 46. vagy 88 az új hajstromzáiban; hogy

*) A napot egész biztosan meg lehet határozni ezen oklevélnek az A jegyzőkönyvre egyidejűleg történt vételéből. 1524. szökő év volt, ebben január 19. valóban a feria tertiára (kedd) esett. Valószínűleg Homo Vetus egy napra esett Cathedra Petrivel, t. i. január 18-ra, a mi könnyen lehetséges miután a Cathedra Petri ünnepe január 18-ra, a római egyházban Pilgram Calendariuma szerint, Bécs 1781. 210. lap. csak 1558-ban tüzetelt ki IV. Pál által.

ez irat a templom ajtóra volt szegezve, mutatja a 12 vörösviasz ragaszték.

Az A jegyzőkönyve a szécheni káptalannak 57. lap ezen kiátkozásról következőt említi:

1524. 19. Januarij.

Item in causa libellorum famosarum post Citacionem et Euocationem factas, nemine comparente Dominus Decanus. tulit Sentenciam Excommunicacionis in scriptis. quam valuis Ecclesie Cibinien. affigi precepit. vt lacius in illa continetur. et in euentum deprehensionis. eorundem scriptorum declarat eos Anathematis vinculum incurrere et incurrisse. ut in eadem Excommunicacione continetur.

XVII.

1524. Februarius 23-án.

Vollgangus Flaschner arcium liberalium magister Decanus Cibiniensis in helta plebanus Honorabilibus et discretis N. et N. capellanis et presbiteris in cibinio Salutes in domino. Admonent nos obtreectatorum frequentes calumnie vt solerciori uigilia officio nostro intendamus quo facilius eciam lingue maledice et noxiarum excessus detecti prudencius reprimantur ac innoxii ab iniquis calumnijs legitime absolvantur, proinde cum clamorosa fama passim apud graves et honestos sit divulgatum horribile crimen diffidencie contra et aduersus reverendum Johannem Myldt Iudilitterarii Cibiniensis gubernatorem, cuius opinio (ut intelligimus) apud bonos et graves multum lesa existit Ideo vt iuxta novi et veteris testamenti paginam deprehenditur famam bonam haud negligendam malam vero coercendam et reformandam utpote Quid hoc audio de te redde rationem villicacionis tue vt inquit veritas, item geneseos testimonio Descendam et videam vtrum clamorem qui ad me pervenit opere compleverint. Mandamus itaque atque committimus vobis et qui presentibus fueritis requisiti sub pena excommunicacionis quatenus mox receptis presentibus infra spacium trium dierum quos vobis pro trina canonica et peremptoria monicione prefigimus, accedatis dictum Johannem Myldt atque ipsum ad instantiam officii et fisci nostri in nostram peremptorie

citatis presenciam quatenus feria tertia proxima post oculi in domo nostra consistoriali compareat, crimen de quo publica laborat infamia legitime diluiturus et purgaturus alioquin eo deficiente penam canonicam tam super criminis quam transgressionis et incidencia canonis si diligenti de fo. com. subiturus Certificantes eundem quod siue in dicto termino comparuerit siue non Nos ipso non aliter quam per edictum publicum vocato de more prout iustum fuerit, legitime procedemus Seriem vero executionis vestre et quicquid in premissis feceritis nobis suo modo consciencie referatis aut rescribatis. Datum Cibinii vicesima tertia Februarii anno domini 1524.

(P. H.)

K i v e l l: 1. Executio contra ludimagistrum Hioannem Myld per Ambrosium et Egidium Capellanos Cibinienses.

2. 1524. Wolfg. Flaschneri Dec. Citatio Joannis Mildt, Rectoris Scholae Cibi.

Nyilt papir-oklevél, a dékán pécset fehér viaszba nyomva. Az eredeti a szebeni káptalan levéltárában Conv. I., 37. vagy az új lajstromozás szerint 78.

XVIII.

1524. Februarius 27-én.

Volfgangus Flaschner Decanus Cibiniensis in helia plobanus Honorabilibus et discretis N. et N. capellanis in Cibinio vt qui presentibus requisiti fueritis Salutem in domino Quam magnis frequenter prouocamur elamoribus de insolencia nonnullorum clericorum qui vitam inhonestam dignitatie clericali turpem et contrariam transigere et ducere videntur quatenus illorum excessus emendentur atque aenerritate canonica castigentur, Itaque inter alia gravis querela nostras personuit aures quomodo quidam Johannes elementis de megies assertus presbiter anime sue salutem posthabens, detestabilibus se negociis et actibus nephariis immisceat, horarum debitarum pretermissionibus notatus ac prophanorum operum temerarius exceptor, Que omnia nobis haud tolleranda videntur Ob id vobis in virtute salutaris obedientie et sub excommunicationis pena firmiter precipimus et man-

damus quatenus mox receptis presentibus accedatis dictum Johannem elementis de megies cumque nomine nostro et ad Instanciam officij nostri publice et peremptorie in nostram citatis presenciam quatenus feria tertia proxima post Oculi in domo nostra consistoriali compareat ad audien. obiecta atque eadem diluitur, et purgatur. alioquin eundem penam canonicam subitur. Certificantes eundem, quod siue in dicto citationis termino comparuerit siue non, Nos eo nihilominus non ultra nisi per edictum publicum in valuis ecclesie Cibiniensis vocato pro ut iustum fuerit tanquam in contumacem et conuictum procedemus. Datum Sabato ante oculi anno domini 1524.

Diem vero executionis vestre unacum presente citacione nobis ad diem eundem referatis.

(P. H.)

K i v e l l: Presentata est presens executio per Dominum Clementem anno domini 1524 prima die mensis Martii in sede Capituli Cibiniensis.

Az eredeti papíron, a szebeni kápt. levélt. Convol. I. 41. vagy az új lajstromozás szerint 80. A pécset fehér viaszba van nyomva.

XIX.

1524. Martius 9-én.

Commissio propria domini Regis.

Ludovicus dei gracia Rex Hungarie et Bohemie etc. Fidelibus nostris Prudentibus ac Circumspectis Magistro Civium Iudicibus nostris Regio et Sedis Ceterisque Senioribus et Iuratis Civibus Civitatis nostre Cibiniensis aliarumque Civitatum, Oppidorum Villarum et Possessionum tamstrarum quam aliorum quorumcunque sub Decanatu Cibiniensi et Iurisdictione Ecclesie Metropolitane Strigoniensis constitutis et existentibus, presentibus et futuris, presentes visuris, Salutem et graciám, Ex querelis gravissimis fidelis nostri nobis sincere dilecti Reverendissimi in Christo Patris Domini Georgii Archiepiscopi Ecclesie Strigoniensis, Primatis Hungarie, Legati nati, summi et Secretarii Cancellarii nostri etc. non sine gravi animi nostri displicencia accepi-mus, multos ex vobis fore, qui non curantes libertatem, privilegia et Iurisdictionem prefate Ecclesie Strigoniensis, primum a Divis condam

Regibus Hungarie felicium recordacionum, ante multa secula eidem concessam, Deinde a summis quoque Sancte Romane Ecclesie Pontificibus roboratam et confirmatam Turbare, violare et temerare in infrascriptis Articulis aperte contra Deum et eius Iusticiam veteremque consuetudinem semper observatam, contra denique ipsum Dominum Georgium Archiepiscopum, Decanumque sine Vicarium suum in spiritualibus, isthic in medio vestri constitutum, ac Iurisdicionem dicte ecclesie sue Strigoniensis semper hucusque observatam, vos ipsos opponeretis et in eandem Iurisdicionem intromitteretis, Primo quod dum aliqua causa mere prophana inter Clericos et personas Ecclesiasticas suscitaretur, vos eam libere, non curata requisicione ipsius Decani sui, apud vos propterea facta vel fienda adiudicaretis, Immo non modo adiudicaretis, sed litigatores etiam et causantes Spirituales compelleretis ad standum coram vobis Iuri, Neglecta Iurisdicione ipsius Decani, Deinde dum Decanus ipse interdictum et Censuras ecclesiasticas in rebus iustis alieni Plebanorum vestrorum imponeret, vos eundem plebanum compelleretis ad divina, coram vobis pro libito vestro celebranda, Alioquin minarentur ei, vos eum de Plebania ipsa deposituros, aliumque loco eius suffecturos, Item quod nunc etiam de facto in quadam possessione nostra Bongarth vocata, Iurisdicionis Strigoniensis, Plebanum eiusdem loci propria vestra auctoritate et absque vlla Decani ipsius reuisione vel inquisicione Iuridica desposuissetis, Et loco eius alium Plebanum contra Deum et eius Iusticiam intrusissetis, a Decano ipso prout moris esset et consuetudinis non confirmatum, Quem contra religionem christianam nunc quoque isthic violenter teneretis et foueretis, Item quod dum Decanus ipse in visitacione sua, vel in alijs praeuencionibus Crimina notoria inter personas vobis subditas deprehenderet vos resisteretis propria vestra Auctoritate, ne eiusmodi criminosi homines et manifesti notorij de Jure per Decanum emenderentur, in Animarum suarum salutem, Et si qui etiam pro pena aliqua muletarentur, Muletam eandem pro vobis accipere conarentur, Preterea in aliquibus locis Decimas quoque Frugum, Bladorum, Apum et aliarum rerum decimari solitarum, Plebanis vestris, sub Decanatu ipso Cibiniensi constitutis, contra praeceptum Saluatoris nostri, et etiam constituta sanctorum Patrum, atque etiam contra veterem et ab antiquo observatum morem ac salutiferam consuetudinem exolvere nolletis, Que omnia cum mere contra Decreta summorum Pontificum et etiam singularia privilegia Ecclesie ipsius Strigoniensis, ab imme-

morabili tempore semper firmiter et inuolabiliter, tam in medio vestri, quam in aliis suis Dyocesisibus observata: per vos presumptuose fiant et committantur, non possumus non a vobis id grauissimo molestissimoque accipere animo, Nos enim vestigij Divorum condam, Regum Hungarie inherere in omnibus cupientes, Sicuti vos in vestris Iuribus parati sumus conservare et defendere, Ita volumus omnino, vt Iurisdicio etiam Ecclesiarum Dei immunis et inuolata observetur, et vt privilegia libertatesque ecclesie prefate Strigoniensis, etiam in minima re nostri tempore vel per vos vel per alios quoscumque subditos nostros non violentur aut perturbentur, Quapropter volumus et Fidelitati vestre vestrumque cuilibet harum serie firmiter committimus et mandamus aliud nullo modo habere volentes quatenus a modo imposterum, vos ad Iurisdicionem et libertatem eiusdem ecclesie Strigoniensis aliquomodo siue directe siue indirecte, vel alio quovis quesito colore turbandam, nullo modo intromittere presumatis, sed more maiorum nostrorum, in omnibus rebus iustis ad Iurisdicionem eiusdem ecclesie Strigoniensis, spectant, vos seruare et accomodare teneamini, Et si etiam aliquid contra illa per vos hactenus faisset attentatum hoc ipsum statim rectificetis, reformatis, et emendetis, et contra Decanum ipsius Domini Georgij Archiepiscopi in rebus spiritualibus iuste istic procedentem, vos non opponatis, Nam si secus facere attemptaveritis et Iurisdicionem libertatemque ecclesie prefate Strigoniensis ac legitimas veteresque consuetudines Decanatus ipsius Cibiniensis violare vel turbare presumpseritis: vel aliquis vestrum presumpserit, Annuimus et Concessimus Annuimusque et concedimus per presentes eidem Domino Georgio Archiepiscopo et dicto Decano suo, ut contra vos et quemlibet vestrum contra hoc Mandatum nostrum attentaturum, Iure Ecclesiastico agat, ac omnibus vijs medijs pro premissis omnibus faciendis: etiam per grauamina Ecclesiastica contra vos procedat, et vos ad observanda praemissa compellat, Auctoritate etiam nostra eidem in hac parte plenarie attributa, et Iurisdicione sua mediante, Aliud igitur in hijs nulla ratione facere presumatis, Presentibus perlectis exhiben, restitutis, Datum Bude feria quarta proxima post Dominicam Letare, Anno Domini Millesimo Quingentesimo vigesimo quarto.

(P. II.)

Az eredeti a szobeni káptalan levéltárában 81 sz. az u j lajstromozásban. A nagy, királyi peesét papíron vörös vász aljjal lenyomva, lefűlött róla.

XX.

1524. Martius 9-én.

Commissio propria domini Regis.

Lodovicus Dei gracia Rex Hungarie et Bohemie etc. Fidelibus nostris Prudentibus et circumspectis Magistro civium ac Iudicibus nostro Regio et Sedis ceterisque Iuratis senioribus Civitatis nostre Cibinien. Salutem et gratiam, Non sine animi nostri displicencia accepimus dogmata sacrilega eiusdem Martini Lwtheri iam pridem a Sancta sede Apostolica vna cum sequacibus eius excommunicati: adeo mentes hominum vbique obcecasse: vt veritate Ewangelia: institutisque sanctorum patrum relictis: Doctrina eius et libelli per eum conscripti vltro ab omnibus in medio vestri manteneantur legantur et observentur, Quo quidem asserciones et Libelli eiusdem Martini Lwtheri cum sint contra veritatem ipsam. Et sint etiam per sanctam sedem vt diximus Apostolicam iam pridem excommunicati vehementer nobis displicet: vos quoque et conciuies ac Mercatores vestros: aliosque istius Civitatis nostre inhabitatores: Libellos eosdem vendere emere et tractare iam cepisse, Cum autem vestigijs diuorum condam Regum Hungarie nostrorum predecessorum inherere: officij nostri intersit fidem et Religionem nostram christianam ne ab hereticis excommunicatis: eadem inuadatur et contaminetur: vbique in hoc Regno nostro et partibus ei subiectis illibatam conservare, volumus et fidelitati vestre harum serie firmissime sub amissione omnium bonorum vestrorum committimus et mandamus quatinus statim acceptis presentibus tam in ista Civitate nostra Cibinien: quam in alijs locis vobis subiectis. Asserciones figmenta et Libellos prefati Martini Lwtheri tanquam excommunicatos viciatim et per singulas domos requiri. Inuentosque publice comburi. Et deinde publicari palam facere debeatis. Ne quisquam cuiuscunque condicionis cuiusmodi dogmata asserciones et Libellos eosdem vendere emere legere aut tractare sub pena confiscacionis omnium bonorum suorum presumat. Alioquin committimus rursus vobis serius vt rebelles quosque et contumaces: ne huiusmodi mandati nostri transgressores: si qui reperti fuerint: pena premissa puniatis, Authoritate nostra presentibus vobis in hac parte plenarie concessa median. Aliud in premissis nullomodo factori, Presentibus perlectis exhibenti restituti. Datum Bude feria Quarta proxima

post dominicam Letare, Anno Domini Millesimo Quingentesimo vigesimo quarto.

(P. H.)

Az eredeti, patensszerűleg egyszerű papírra írva a szebeni kápt. levél. 82. az új lajstromban.

Alól van a királyi nagy pecsét vörös viaszban, de sok helyütt egészen lepattogzott, egy pergamentzalagon át van le nyomva, a pecsét fölött egy fehér levált papírszelet.

XXI.

1524. Aprilis 26-án

1524. 26. die Aprilis. Venerabilis Dominus Michael Molitoris. In sede Capituli Cibiniensis volens monere a forciori. sicut et prius monuit. et in litispensio fuit. contra Circumspectum Magistrum Hioannem Hecht. et Georgium eerdonem. quandam causam. comparuit allegan. metum perhorrescencie mortis. et minarum sibi illatarum. Appellacionis quandam protulit cartam. Appellan. ad Sanctam Sedem Apostolicam. peten. sibi dari Apostolos Rsn^{tes} (requisicionales vagy reversales?). Cui appellacioni. dominus Iudex. tanquam iustis et legitimis reuerenter detulit. Apostolosque decreuit. presentibus ibidem. Egregio Martino pileo. Domino Andrea plebano de Monte Michaelis. Domino Laurencio plebano in Zakadaath. et Michaeli cursore. Capituli Cibiniensis. Cui quidem iterum appellacioni Dominus Iudex detulit. Racione metus. qui eadit in constantem virum. Citacioni tamen non detulit. tanquam illegitime. in causa tamen. et causis. coram se mota. et motis. eandem absoluit. ab Instan. quoad introductionem eorundem. ad tribunal majus. videlicet curiam Romanam. paratusque est dare literas testimoniales: super huiusmodi metu. et perhorrescencia allegata de quibus plene constitit et euidenter.

A szebeni káptalan 4 jegyzőkönyvéből 73. lap.

XXII.

1524. Julius 18-án.

Venerabiles frates nobis in Christo dilecti. Gratulati sunt nobis fratres vestri, nuper ad nos missi, vestro nomine, de accessione nove dignitatis nostræ, factaque debite subiectionis oblatione, Munuscula reddiderunt, orantes vt vos in tutelam nostram acciperemus, et vobis in vestris adversitatibus patrocinaremur. Grata fuerunt nobis munera vestra. Verum humanitatis officia, quibus nos prosequuti estis multo graviora. Quod ad tutelam pertinet, nihil faciemus libencius, quam vt vos et in vobis Christi Jhesu Servatoris nostri fidem tueamur. Ab iniuria perversorum hominum, qui et vos et ipsam fidem pari studio persequuntur. Sed caute fratres ne persecutioni vestre occasionem ipsimet dederitis. Nam de aliquibus, qui in cetu vestro sunt, male audio. Dicuntur enim nonnulli ex vobis ad errores Lutheranos esse prolapsi. Aliqui adeo dissolute vivere. Vt Eorum pessimo exemplo etiam populus ipse ad errandum sit factus propensior. Qua re nihil potest esse nec molestius: nec quod magis animum meum exulceret. Quam ob rem hortor vos et moneo, attendite a falsis doctoribus qui foris oves esse videntur, intus vero lupi sunt rapaces. Nolite ferre Lutheranos. Nunc de his loquor, si qui in cetu vestro tales reperiantur, castigate, summoete, abijcite. Si patrocinio meo opus erit, non sum defuturus. Emendate vosmet ipsos ne alius vos emendet. Luceat Lux vestra coram hominibus, et videant opera vestra bona, ut vestro exemplo ipsi quoque boni esse possint. Sepe enim tales sunt subditi, qualis est prelatus. Ex his paucis multa colligatis. Pati enim, que de Vobis circum feruntur, non possum. Non de omnibus loquor, sed de his solummodo, qui ita vivunt, vt merito debeant reprehendi, de secularibus cohibendis, qui in vos seuiunt, et qui libertatem Iurisdictionem Ecclesiasticam tollere vel turbare moliantur. Aliud genus remedij propediem adhibebitur. Id quod ex fratribus vestris apereius cognoscetis. Valete. Datum Bude feria secunda proxima post Divisonis Apostolorum Anno domini Millesimo Quingentesimo Vigesimo quarto.

Ladislaus, Electus ecclesie Strigoniensis etc. Manu ppa.

Kivül: Venerabilibus Decano ac Plebanis districtus Cibiniensis fratribus in Christo nobis dilectis.

Az eredeti levél formában kerek pecséttel vörös viaszban lenyomva, a szebeni kápt. levélt. Convol I. 36. vagy 87 az új lajstrom szerint.

XXIII.

1524. Augustus 12-én.

Commissio propria domini Regis.

Ludovicus dei gracia Rex Hungarie et Bohemie etc. Egregie, Prudentes et Circumspecti fideles nobis dilecti, Misimus in medium vestri oratores nostros hos fideles nostros Magnificum Gaspar de Raska Cubicularium et Consiliarium nostrum: ac Venerabilem et Egregium Nicolaum de Gherend Archidiaconum de Wghoeza, Secretarium nostrum: vt nomine nostro vobis nonnulla refferant, Committimus itaque: vt quicquid vobis nomine nostro dicent: in his fidem indubiam ipsis adhibere: ac ea etiam exequi debeatis, Aliud non facturi, Datum Bude feria Sexta proxima post festum beati Laurencij Martiris, Anno Domini Millesimo Quingentesimo Vigesimo Quarto.

Ludovicus Rex
manu ppa.

Kivül: Egregio Marco Penflynger Iudici nostro Regio et Comiti Camere nostræ Cibinien: ac Prudentibus et Circumspectis Magistro Ciuium Iudici et Iuratis ceterisque Ciuibus et Saxonibus nostris eiusdem loci: fidelibus nobis dilectis.

Az eredeti papíron a királyi nagy pecséttel vörös viaszban lenyomva, a szász nemzeti levéltárban IV. 274.

XXIV.

1524. Augustus 15-én.

Ladislaus Misericordie diuina Archiepiscopus Ecclesie Strigoniensis. Locique eiusdem Comes perpetuus, Primas et legatus natus Regni Hungarie, ac Summus et Secretarius Cancellarius Regi maiestatis etc. Dilectis nobis in christo, Venerabilibus et Honorabilibus decanis parochialiumque ecclesiarum plebanis seu eorum vicesgeren. vbilibet sub

decanatibus. Cibirien. et Brassouien. Iurisdictionis nostre Strigonien. existen. Salutem in domino et nostris infrascriptis firmiter obedire mandatis, Noueritis nos non sine graui animi nostri dolore et displicen. Ex relatione fidedignorum intellexisse. Quomodo essent nonnulli Tam ecclesiasticæ quam Seculares vtriusque sexus persone. Sub Decanatibus parochijs et plebanatibus vestris, Que sathana instigan. errores sacrilegos et impia cuiusdam Martini Lutheri dogmata iampridem per sanctam sedem apostolicam vnicuique autore et sequacibus eius herethica condemnata asserere. probare. docere. publicare. et defendere. Et quod. abhominabilius est, cantilenas quasdam in probrum et contumeliam eiusdem sancte sedis apostolice. Tociusque cleri confingere, et ore sacrilego decantare, excommunicatos a communione fidelium veluti oves morbias ne totum corrumpant ouile segregatas. ad diuina officia. participacionem sacramentorum ecclesie admittere, Sacerdotes dei quorum ministerio christiani sumus, improbas Lernas. et inhonestos homines appellare, In mortemque eorum assassinas subordicare, diebus Jejuniarum. Carnibus. caseo. ouis. butiro. Lacticinijs. Contra bonos mores christianorum et prohibiciones sanctorum patrum vesci, Ius canonicum astu et figmentis demoniorum non a spiritu diuino inuentum. Iurisdictionem Ecclesiasticam tolli prorsus et extinguere oportere, oblationes ad altare dominicum haud quaquam necessarias, Confessionem que potissima penitencie pars est, negligendam, et priuilegia clericorum in totum abroganda fore. aliaque similia hijs portenta et blasphemias asserere. libellosque et tractatus super erroribus et heresibus eiusdem Martini editos. Emere. vendere. legere et conseruare Temere et sacrilegaliter presumerent, propter quod maioris excommunicacionis sententiam pridem a sanctissimo domino nostro elemente papa septimo in eos publice latam, Eofacto damnabiliter incurrisse dinoscuntur, Cum autem ex debito officij nostri pastoralis obnoxij sumus. hereses pestíferas huiusmodi extirpare et euellere. A finibusque fidelium eliminare, vobis omnibus et singulis Dominis prescriptis In virtute sancte obediens. Et sub maioris excommunicacionis sentencie pena in literis Apostolicis expressa et promulgata firmissime committimus et Mandamus. Quatenus statim acceptis presentibus Ac dum et quando cum presentibus fueritis Requiriti seu alter vestrum fuerit Requiritus, Quolibet die dominico et festiuo in Ecclesijs seu monasterijs et capellis vestris, Dum ibidem populi multitudo Ad diuina audienda conuenerit, moneatis et requiratis in domino omnes et singulas

Tam ecclesiasticas cuiuscunque gradus Status condicionis et preeminencie. quam Seculares vtriusque sexus personas Sub parochijs et decanatibus vestris residen. Sub prescriptis maioris excommunicacionis et anathematis sentencie penis in prememoratis literis apostolicis expressis, Ne Errores hereses asserciones et dogmata Lutheri sequaciumque ipsius prefata, Ac preinsertas in deum et homines blasphemias vllomodo. dicere. asserere. probare. laudare. docere. cantare. defendere et publicare, Libellosque et Tractatus Super Erroribus Eisdem editos Emere vendere legere et seruire, Ementibusque vendentibus docentibus asseren. vel seruantibus auxilium consilium vel fauorem prestare palam vel occulte directe vel indirecte quouismodo, presumant, Prout Serenissimus quoque dominus Ludouicus Hungarie et Bohemie Rex etc. dominus noster gratiosissimus Identidem per literas Et nuncios suos Speciales Seriosius Magistris ciuium totique communitati Incolarum Ciuitatum et districtuum Brassouien. et Cibirien. faciendum commisit et Mandauit, Prefatos vero libellos et tractatus Lutheri et sequacium eius pestifera dogmata eiusmodi habentes vbicumque repererint dilacerent et comburant sine mora. comburrique procurent, Qui si id fecerint et mandatis nostris Salutaribus huiusmodi paruerint bene quidem, Alioquin dictam maioris excommunicacionis et anathematis sentencie penam per literas apostolicas iampridem (vt premissum est) contra Rebelles et contumaces huiusmodi promulgatam omnes et singulos vtriusque sexus Qui in hijs culpabiles extiterint publice alta et intelligibili voce in ecclesijs vestris parochialibus Monasterijsque et capellis coram populi multitudine singulis diebus dominicis et festiuis incurrisse declaretis publicetis et denuncietis, Et per alios declarari publicari et denunciari faciatis, Tam diu A publicacione et denunciacione huiusmodi non cessantes quousque Tales sic rebelles et contumaces ad eor reuersi, mandatis nostris huiusmodi Immo verius Apostolicis cum effectu paruerint et de remedio absolucionis opportuno sibiipsis prouideri fecerint, Et post hec seriem monicionis declarationis publicacionis et denunciacionis vestrarum huiusmodi, Et quicquid in premissis feceritis Nobis suomodo consciencieose rescribatis, Datum Bude In festo assumptionis gloriosissime virginis Marie Anno Domini Millesimo Quingentesimo vigesimo quarto.

Emericus *) de Wijlak Secretarius
ex mandato subscripsit m. p.

(P. H.)

*) Az eddigi közlések hibásan Franciscust írják.

Az eredeti papíron patent formában, vörös viaszba nyomott peccséttel a szebeni káptalan levélt. Conv. I., 41 vagy 79. sz. az új lajstromozás szerint. A peccsét hosszukás nyolekszöket képez s egy alatt lenyomott paizst láttat két mezőre osztva, fenn egy koronás jobbra néző fél sas kiterjesztett szárnyakkal, az alsó mezőben egy lilium diszlik. Fenn a parás fölött kettős kereszt s e fölött püspöki süveg, mely alól mindkét oldalon szalagok csüngenek le; körülírata nincs.

XXV.

1524. September 6-án.

1524. die Sexta. Septembris, Comparuit Honorabilis Dominus Michael Molitoris. procurator discreti Nicasij. nomine et in persona eiusdem protestan. de appellatione interposita prius, coram E. domino Doctore Martino plebano Cibinien. executore. et citatore. quarundam literarum nomine honorabilis Magistri Emerici. generalis procuratoris Sedis Strigoniens. a quaquidem citacione idem procurator. appellauerit. et appellauit in instan. prime sue super appellationem inherendo. et propterea suspicatur. de Magistro hioanne Hecht quod ipse suggererit. eandem citacionem fiendam dolosa et falsa machinatione turbandi animo. Iurisdiccione Apostolicam in qua presens causa cum omnibus et singulis emergent. annexis. et connexis. more stili curie Romane. dependet et vertitur indecisa. Ob id eundem Magistrum Hioannem Hecht citari fecit. more solito. et consueto. coram ordinario. ad viden. et audien. Reuerendum et Egregium Magistrum Petrum Thonhawszer. cuius tunc erat delegacio. sacre sedis Strigoniens. ad dicendum testimonium veritatis. pariter citati. quis vel an Nicasius turbauerit Iurisdiccione predictam delegatam.

Ex aduerso Magister Hioannes Hecht. die et hora quibus supra protestatur. et dicit. Quod dominus Michael molitoris. procurator predictus. male et iniique suspicatur de eodem Magistro Hioanne videlicet de dolosa. falsa et iniqua machinatione. sed idem Magister Hioannes fatetur. se querelam fecisse. coram Reuerendissimo domino Archiepiscopo Strigoniensi. de Iniuriis Ecclesie Strigoniensis sibi ibidem illatis. videlicet coram Iudice delegato. puta. Magistro Petro Thonhawszer. ne-

que se intromittit de Appellatione. per prescriptum procuratorem interpositam. Quia neque causa in citacione contenta. ad ipsum nihil attinet. sed de Iniuria sibi illata. in prefata delegacionis sede. coram prefato Iudice. tempore suo. et coram Iudicibus competentibus. prosequi vult et intendit.

A szebeni káptalan 4 jegyzőkönyve 93. lap.

XXVI.

1524. September 22-én.

Volfgangus Flaschaer Artium liberalium Magister plebanus Helthe ac Decanus Capituli Cibiniensis Venerabilibus dominis N. in Novavilla et N. in Dalia Ecclesiarum Parrochialium Plebanis. In domino Salutem. Quia iam proximis diebus. novistis. nos recepisse literas Regie Maiestatis et Domini nostri Reverendissimi Archiepiscopi Strigoniensis per quas vehementer astricti sumus. ad indagandam pravitatem Lutheranam. quam Regiamajestas et Idem Dominus Reverendissimus Zelo fidei katholice animati extinguere cupiunt. Ob id quum magnifici Domini Caspar Raschkay cubicularius Regius et Nicolaus Gerendi Secretarius. Oratores regii. propterea missi. detulerint. nomen fratris nostri Magistri Simonis. in Burperk plebani. in scriptis. tanquam suspecti. de huiusmodi heresi. dederunt firmiter nobis Auctoritate Regia et Archiepiscopali in mandatis. Quatenus super huiusmodi suspicione heresis dicte. legitimum faceremus procesum. convictumque. nisi respuerit. atque se de huiusmodi heresis suspicione legitime et Canonice purgaverit. eundem in defectum purgacionis de vigore Iuris canonici. debite punirem. per omnia Iuris oportuna remedia. Nos igitur attendentes huiusmodi mandatum. sicuti Iustum est. ita necessarium. volentes per omnia parere. Mandamus vobis firmiter sub Excommunicationis pena. quatenus accedatis dictum Magistrum Simonem. ipsumque nomine nostro. ut feria Tertia proxima coram nobis compareat. Suam innocenciam et suspicionem purgaturus. manu septima. sui ordinis. moneatis. primo. secundo. et tertio. in nostramque peremptorie citetis presenciam. quam purgacionem si facere potuerit. erit nobis gratissimum Alioquin contumacia sua. aut defectu purgacionis exigente. ad debitas penas legitimas et Canonicas procedemus. Super quo

eundem certificari committimus. Quicquid igitur in premissis feceritis, nobis suo modo consciencieose rescribatis. Datum Cibinij Anno Domini 1524. Vicesima secunda Septembris.

(P. H.)

Simon Schoenman Notarius Capituli
Cibiniensis de Mandato subscripsit.

K i v ő l: 1524. Wolfgangi Flaschner Decani Citatio Simonis Plebani in Burgberg, ob suspicionem Lutheranae Religionis.

Az eredeti — nyílt papíroklevél a fehér viaszba nyomott dékáni pecséttel — a szepeni káptalan levélt. Conv. I., 40 vagy 93. szám az új lajstromozás szerint.

XXVII.

1524. November 3-án.

Martinus Pileus Cibiniensis artium liberalium et decretorum doctor plebanus Cibiniensis et surrogatus capituli eiusdem, Venerabilibus et discretis Simoni de ruffomonte Joanni Magistro de nova villa ecclesiarum parrochialium plebanis, Aliisque omnibus et singulis nostre Iurisdictionis sacerdotibus curatis et non curatis qui per presentes fuerint requisiti aut alter eorum fuerit requisitus salutem et paternum amorem, Quoniam Nullum ex vobis latere arbitror, qualiter proximis diebus preteritis, Serenissimus et Illustrissimus dominus ludovicus rex hungarie et bohemie dominus noster naturalis et gratiosissimus, simul cum reverendissimo domino ladislao de Zalka archiepiscopo Strigoniensi prelate Nostro Meritissimo Miserint oratores et Nuncios suos speciales cum pleno Mandato Magnificum inprimis dominum Gaspar de Raska comitem Neugradiensem atque regium cubicularium, tandem venerabilem et egregium dominum Cherindium archidiaconum Vgoecensem secretarium pariter regium ad partes istas transilvanias pro extirpanda detestabilissima et pessima secta pravitateque heretica lutherana, Inter alios itaque eiusmodi heresis Sectatores, oblatus fuit etiam Venerabilis Magister Simon plebanus de burperg, egregio domino decano prelate capituli Cibiniensis benemerito, puniendus, iuxta vim formam et Mandati tenorem, quem dictus dominus decanus Iuridice pro ut debuit citare fecit, Atque in domo Capituli Cibiniensis Mentem et voluntatem tum regis pariter

etiam archiepiscopi apperuit, qua intellecta, dictus venerabilis M. Simon errorem suum recognovit Manifeste revocavit, hoc tandem restientes dieti regii oratores noluerunt esse de huiusmodi privata revocatione contenti atque viue vocis oraculo deusdo domino decano et Michi Immerito surrogato Iniunxerant: ut secundario eundem citaremus atque voluntatem eorundem eidem Notificaremus, quare omnibus vobis prescriptis dominis in virtute salutaris obediencie committimus et mandamus, quatenus accedatis ad domum dieti venerabilis M. Simonis et eum Nomine nostro paterne salutetis, citantes eundem premtorie comparituros ad proximam feriam terciam in domo nostra consistoriali ibi auditurus Mentem et voluntatem regiam et reverendissimi archipresulis Nostri, relacionem preterea Nobis consciencieose rescribatis Cibinii die Hupertii confessoris. Anno domini. 1524.

K i v ő l: Hioannes plebanus noueuille Simon plebanus Ruffimontis Executi sumus presens Mandatum E. d. vestro die Sancti Emerici Virginis *) Citau. Reuerendum Magistrum Simonem Plebanum in Burbrich ad feriam Terciam que est Octava Omnium Sanctorum Anni 1524.

Az eredeti — papíron futólag írva, — a szepeni káptalan levélt. Conv. I., 39. vagy 95. szám az új lajstromozás szerint.

XXVIII.

1524. November 8-án.

Anno 1524. Octauarum die Omnium Sanctorum Reuerendus Magister Simon plebanus in Burperk ex Mandato Ambassadorum Maiestatis Regie. et Reuerendissimi Archipresulis. Strigoniensis domini nostri. Quod quidem mandatum, viue vocis oraculo, per eosdem oratores, Capitulo fuit denunciatum, citatus fuit Reuerendus Magister Simon, qui supra, qui obedienciam offerens: atque comparens, audien. dictam commissionem per oratores, domino Decano factam.

*) »Ducis« helyett ezen feltűnő s az író hangulatát jellemző íráshiba benne van az eredetiben is, a mint ezt Teutsch superintendens ur az abba betekintés után velem közölni kegyes volt.

humiliter se impleturum consensit et spopondit: volens et Regiema-
iestati, et Reuerendissimo Archipresuli. in omnibus obedire, atque co-
ram patribus presentibus. hic deorsum descriptis suscepit velle profi-
eisci opidum Schegeswar ibi se fratribus reconciliaturum, et si quem
ibidem scandalisasset. veniam petiturum. terminum autem istius pro-
fectionis. dominus Magister Simon notificabit, domino surrogato, pre-
sentibus dominis venerabilibus, domino Andrea de Montemichaelis,
domino Thoma de Neponis.

A szebeni káptalan A jegyzőkönyve 105. lap.

XXIX.

1524. November 27-én.

Honorabiles fratres in Christo nobis dilecti, Intelleximus ea que
nobis medio huius fratris et Decani vestri nunciastis. Ad ea omnia
per eundem respondimus vobis. Nunc extendere nos non possumus:
nec pluribus ad vos scribere. Missuri sumus deo volente propediem ad
vos certum hominem nostrum. cuius medio mentem et voluntatem
nostram clarius intelligetis, Quia tamen multa de vobis dicuntur. Non
omnes quidem vos: sed multos ex vobis vitam agere dissolutam ordini
sacerdotali minime convenientem, Qua ex causa Secularium eciam ani-
mos non parum in vos concitastis, Monemus igitur vos et hortamur
emendatis vitam vestram: moresque et actiones, si que reprehendi pos-
sunt: in meliorem probabilioremque condicionem mutetis: Ne in vos
merito animadverti possit. Nam in eo quo vos reperimus crimine
indicabimus. Postquam enim ex dei optimi maximi gracia in hunc sta-
tum evecti sumus. Salva nostra consciencia: vestram et eciam aliorum
nostrorum Subditorum vitam dissolutam sine animadversione preterire
nec possumus neque volumus. Bene valete. Ex Buda dominica proxima
post festum beate Catharine virginis. Anno 1524.

Ladislans Archiepiscopus
Strigoniensis Manu propria.

Kivül: Honorabilibus plebanis Iurisdictionis nostre Strigo-
niensis sub Decanatu Cibiniensi existentibus: fratribus in Christo no-
bis dilectis.

Az eredeti levél alakban vörös viaszba nyomott pecsét-
tel, a szebeni kápt. levélt. Convol. I., 38 vagy a 94 szám az
új lajstromozás szerint.

XXX.

1525. Május 12-én.

Venerabiles Fratres in Christo nobis honorandi. Articulos quos
nobis is Decanus vester obtulit super turbata Iurisdictione Ecclesie
nostre Strigoniensis: et super impedimentis vestris: vidimus et perle-
gimus. Non arbitramur fieri commode posse quod solis literis res ista
transigi: et Iurisdicio Ecclesie nostre tam maxime vt intelligimus tur-
bata recuperari et in priorem statum vendicari possit, Propediem igi-
tur Maiestas Regia missura est hominem suum ad Transsilvaniam:
cum quo mittemus nos quoque hominem nostrum. Qui et Iurisdictionem
nostram turbatam rectificabunt in pristinumque révocebunt statum: et
de vestris quoque turbacionibus ac impedimentis quas a Secularibus
vos habere intelligimus providebunt: curabuntque quieti vestre future
consulere. Reliqua dicet vobis is Decanus vester. cuius verbis fidem
prestatet indubiam. Bene valete. Ex Buda feria Sexta proxima ante
Dominicam Cantate 1525.

Ladislans Archiepiscopus
Strigoniensis Manu p.

Kivül: Venerabilibus parochialium Ecclesiarum plebanis de-
canatus Cibiniensis: fratribus in Christo nobis honorandis.

Az eredeti a szebeni kápt. levéltárában Convol. I., 46. vagy
az új lajstromozás szerint 96. szám alatt.

XXXI.

1525. October 24-én.

1525. die 24. m. Octobr.

In causa honorabilis domini Johannis Megien. presbiteri. In Iu-
dicio in domo consistoriali supra capitulis et articulis infrascriptis

commissis accusati: videlicet de Secta Lwtherana: super Raptu, Adulterio: Pluriario: periurio: Sicario, vbi per circumstantias omnes dictos articulos negat:

Articulus primus videlicet super Secta Lwtherana
(következik egy üres hely.)

Articulus Secundus. De Raptu Blasius Piscator de preuszdorff Citatus et Iuratus. Interrogatus fassus est in hunc modum, quod licet fuerit citatus per dominum Decanum de Bodez ad Instanciam domini Johannis Megien. ad secundum articulum et capitulum de raptu, sed non comparuit ratione raptus et dicit et fatetur ad Iuramentum suum prestitum tactis sacris Ewangelijs: quod preter voluntatem suam propositis multis debitis contra Blasium per dominum Johannem, absorptauerit uxorem suam: sed minarum fl. 14 pretensarum, vellet testem ad albam citare et inquietare quousque idem satisfaceret.

Articulus Tercius. De vicio Adulterij: laudictus testis deposuit in hunc modum: quod sepe dictus Johannes Megiensis uxorem suam sepius vi et verborum impulsu de domo propria ad domum dotis propulerit, et eadem ad vota sua potitus fuerit: In lecto egritudinis post partum cum eadem coniacuisse: Et noctibus quibusdam cum eadem, pretendendo nocturnum timorem, marito inuito, dorminisse.

Item occulte, noctis sub silencio, tectum domus infringen. domum intrasse et eandem vi ad domum suam deportasse.

Testis Secundus Paulus Gwnthard: Citatus Iuratus fassus super articulo primo: in hunc modum. Quod tempore quadragesimali proxime preterito: Opera in Geryszaw fecit talia: quod deus potuerit adaperire terram et omnes homines absorbere: videlicet vsus ouis: Butiro: Caseo: et que ceteri sacerdotes docerent essent falsa: Ipse diceret eis veritatem, (aliaque dixit quod ceteri conseden. in mensa perterriti abiecerunt). Item cum quadam marituata contra honestatem peccasset: Item puellas duas paruulas in domo paterna stuprasset: Item in preuszdorff tota Communitas dicunt eum raptorem vxoris Blasij, Et die tertia post partum ex lecto egritudinis vi de domo propria in domum dotis abduxisse et ea abusum fuisse.

Excipit aduersarius de persona sibi suspecta, dicen. ipsum paulum inimicum.

Die ultim. Octobris.

Item die vltima octobris Citati et Iurati de Gyryszaw: Gas-

par Sachris: et Andreas Sachris confirmant fassionem ipsius Pauli Gwnthard prius factam.

Item prefacti fassi: Quod in domiciliis eorum diebus octo hospitatus fuerit: nunquam librum aliquem legendo vel orando viderint vel ecclesiam visitauerit.

Die eadem Johannes Gwnthard Citatus fassus, quomodo ante festa Jacobi apostoli proxime preterita. Bistricium versus iter facien. diebus octo, nihil orare vel boni aliquid facere viderit.

A szebeni káptalan A jegyzőkönyve 133—134. lapon.

XXXII.

1525. November 15-én.

Ludouicus Dei gracia Rex Hungarie, et Bohemie etc. Prudentes et Circumspecti Fideles Nobis dilecti, Superioribus diebus misimus ad vos Fidelem nostrum Magnificum Johannem Doezy de Zeegh Thesaurarium nostrum ad expediend. apud vos et inter vos quedam Negocia nostra, Cum quo quidem Thesaurario nostro statueramus mittere vnum ex assessoribus nostris quem quia mittere non potuimus ob certas causas, Misimus istuc loco illius fidelem nostrum Venerabilem, et Egregium Nicolaum Gherendy, Custodem Alben. Secretarium nostrum, vt prefato Thesaurario nostro assistat, et Negocia nostra istuc expedienda vnacum ipso pro commoditate nostra diligenter procurent, per quem Fidelitati vestre nonnulla nunciauimus, quibus Mandamus firmiter, vt quicquid Idem Secretarius vobis nomine nostro dixerit credere, et exequi debeatis, Secus facere non presumatis, Datum Bude FERIA quarta proxima post festum Beati Martini Episcopi et Confessoris Anno Domini Millesimo Quingentesimo vigesimo quinto.

Ludouicus Rex manu ppa.

K i v ő l: Prudentibus et Circumspectis Magistris Ciuium Ac Iudicibus et Iuratis Ciuibz, et Vniuersitati Saxonum nostrorum Septem, et duarum Sedium Saxonicalium, nec non Cinitatum nostrarum Bistricien., Brassouien. et Terre Bareza, Fidelibus nobis dilectis.

Papíroklevel a királyi nagy pecséttel vörös vászban, az eredeti a százsz nemz. levél. IV. 300.

XXXIII.

1525. November 28. in.

Anno domini 1525. die vigesima octava Mensis Nouembris ad horam diei primum vel quasi in domo Consistoriali: Venerabiles Capituli Cibiniensis Comparuerunt Circumspecti et honesti viri Johannes Rapolth Consul et in persona Egregii et circumspecti Marci Pemflinger Iudicis Regii tunc ex causa absentis Item Johannes Agathe: Magister Johannes Hecht: Martinus Kakas: Georgius Hotter et Andreas Sydner pelliparius: ad Instanciam et in persona Venerabilis domini Johannis Mydwyscher tunc ex certis criminibus puta Lwtherane heresis: raptus coniugate: vel sicariatus: et instanter pro eius liberatione et emancipatione hortati et deprecati sunt, In primis propter deum et ob respectum dictorum Egregiorum et circumspectorum denominatorum uiroborum atque familie sue honeste: quibus uiria dicta crimina declarata sunt: Et dominus Johannes requisitus an illa perpetraverit: Quoad primum Capitulum de Lwtherana heresi respondit in conspectu tam dictorum dominorum petitorum quam Capitularium. Quod sibi constat de victualibus quadragesimalibus inhibitis, se excessisse: Sed quod de mendacio Sacerdotum et deceptione ac seductione eorundem: et quod ipse talis fuerit seductor aliquando: sibi non constaret: ubi reprobatus est per duos testes per eum admissos, videlicet Gaspar Zachris: et Clos Axmann de Gyrysaw: pro ut in fassionibus eorum continetur: Vbi Decanus pro tribunali seden. voluit ut Juris ordini se subscriberet, tam de propriis confessis. quam de aliis conuictus per dictos testes: De aliis autem criminibus ut de sicariatu, cum telo mordasset etiam fatetur se id extendisse: tamen neminem (igy) nocuisse: ubi tamen de Jure, Ut L. I. ad le: Cor: de vi publica: debebat puniri: ut ibi: Sed de Rapto dicit se velle reprobare Blasium maritum Anne. Quare de Jure petit dominus Decanus se propria manu de illis commissis subscribere.

Die et anno quibus supra testibus preterea quibus supra presentibus ego Johannes Clementis Arcium Liberalium Baccalaureus, vinculis absolutus et per Reuerendum Dominum Decanum Cibiniensem a criminibus per me perpetratis eam modificatione: de qua in sententia diffinitiva contra me lata non ui dolo fraude vel metu circumuentus sed mera et libera mea voluntate consciencia mea id me

informante presentibus confiteor manu mea propria exaratis et affirmo me in errorem Lutheranum et in alia crimina de quibus supra prolapsus fuisse nec opus fore aliqua alia probacio: sed sponte et libere hoc confiteor et affirmo gracias agens deo et benignitati Domini Decani atque patrum de cappitulo qui mecum misericorditer ad preces familie mee egerunt de cetero nunquam commissurus Si autem tractu temporis me in illos vel consimiles errores quod deus auertat relabi contingeret extime pro heretico conuicto haberi volo.

Ego Johannes qui supra manu propria
de illis omnibus fidem facio.

Ihesus Maria et sancta Aina.

Petrus Tonheuser de Cibinio Arcium Liberalium magister in magno horreo plebanus et venerabilis Capituli Cibiniensis Decanus hec orta nobis coram Inter honorabilem dominum Johannem clementis de Medijes et officium nostram causa et causis supra signatis et Capitulis videlicet Lwtherane heresis: sicariatus: vel raptus et propterea idem dominus Johannes detentus in uinculis ad uoluntatem venerabilium dominorum Capitularium, et tandem ad preces familie sue vnacum. Egregio domino Marco pemflinger Iudice regio Cibiniensi effusus coram dicto venerabili capitulo Cibiniensi pro sua emancipatione, dictum Capitulum vnacum domino Decano preces coram aductus et iusticiam lenitate misericordie permutans iuxta fassionem dicti domini Johannis propria manu subscriptam, de Jurisperitorum consilio, et solam sanctam iusticiam pro oculis habens. pro tribunali seden. per hanc sententiam nostram diffinitiuam, declaramus in primis predicta crimina dimissa misericorditer et abolita propter diuinam misericordiam et honorem dictorum dominorum deprecatorum et Renitenciam factam *) de Lwtherana vero heresi ut honor diuinus conseruetur declaramus et dicimus Quod in Cibinio Civitate certa die foriata quando ad populum sermo concionatur peracta concione, mox cum predicator descenderit ipse ascendat et errorem suum declaran. nua et intelligibili uoce renocet, et hoc itidem in Schellenberg ac Gyresaw certis diebus perficiat et amodo se ab huiusmodi

*) A ritkített szavak az eredetiben csak be vannak szurva, tehát valószínűleg csak az ítélet felolvasása után jegyeztetett bele.

erroribus abtineat et se per gratiam diuinam a similibus custodiat vbi autem quod deus auertat in illas vel alias hereses laberetur non vltiori probacione ac documento habitis vbi tanquam verus hereticus puniri possit siue hoc expresse siue occulte committat et tandem condignam penitentiam pro suis excessibus a venerabili Capitulo recipiat, Quod si illam medicinam (?) suscipere nolle iterum tanquam hereticus publicus paniatur.

Leeta lata est hec presens sententia diffinitiva die quo supra (28. m. Novembris anni 1525) presentibus ibidem Egregio Domino Doctore Martino Cibinij plebano, Venerabilibus Magistro Thoma In Schlenbwrg: Johanne in Castenholez, Johanne in Gyrysaw, Jacobo in Affrica plebanis.

A szebeni káptalan A jegyzőkönyve 151 k.

XXXIV.

1526. Ianuarius 7-ken.

Oraciones nostras ac fraternum Moremgerendi semper affectum: Venerabilis et Egregie domine Magister, Agimus et habemus gratias immortales quod Reuerencia vestra More optimorum patrum predecessorum nostrorum Agit partem sollicitudinis nostre, nonnunquam Animum magis expectoratum velimus aliquando rependere, d. v. verum nos sumus ad quos calamitatum secula deuenerint, foeliciores profecto quibus in pace contigit olim oppetere — saluis Ecclesiastici Juris Reuerencia et libertate. Sumus alioquin Miserabiliter angustati. Parcendum est animo miserabile vulnus habenti. Subducant oneri colla perusta bones Quicquid sit optime Magister non bene liceret Regie voluntati refragari optime tamen conuenit superiores nostros consulere Ne vitantes indignacionis Caribdem in Scillam excommunicacionis precipites camus. Sapienti non est opus patrono. Principalis noster ut intelligimus Sapientissime suum superiorem duxit consulendum sit nobis Exemplum quando non impari nobis debet tutelam Reuerendissimus dominus noster Salua semper Serenissimi principis nostri commissione et voluntate qui si alteram audierit partem Ex Ingenita pietate Micus nobiscum aget Salua tamen semper Iudicio meliorj. Ad Album, nos nulla via permittit breuitas termini ac alie quoque cause quos referet

Nuncius. Ad Segeswar adiuuante christi gracia Decanus noster omnino venturus est, ac in Singulis ad decretum vestrum fraterne commentabitur Quoquo uersum Vniuersitas erit siue sursum siue deorsum prout sequemur ex christi gracia neque aliud nobis facere conuenit Interim Reuerencia vestra optimo omine recentis Anni cum fratribus omnibus foelicissime ex fratrum Nostrorum votis et comprecatu atque diutissime valeat Brassouia Septima Ianuarij Anno a Natiuitate saluatoris nostri 1526.

In totum vestri

Decanus et Capitulum
Brassouicense.

Kivül: Venerabili Et Egregio Magistro Petro Thonhwzer optime Merito Decano Cibiniensi domino et Amico nostro observan.

Az eredeti papiron levél formában, a szebeni káptalan levéltárában fasc. I. 49, vagy az új lajstromozás szerint 98-dik szám alatt.

XXXV.

1526. Martius 10-én.

Prudentes et Circumspecti Viri,
Domini et Amici nobis dilecti!

Post salutem et prosperitatis augmentum, Munus pastorale, quod Deo volente suscepimus, nos impellit, ut non solum omnium nostrae custodiae creditorum curam vigilanti animo geramus, sed omnibus a salutaribus pascuis aberrare incipientibus paterne, fraterne et caritative viam salutis ostendamus. Cum itaque intelligamus, apud Dominationes vestras nonnullos novis quibusdam dogmatibus applaudentes et velle quaedam contra libertatem ecclesiasticam, sanctiones sanctorum Patrum et contra Sacerdotes animarum Pastores statuere, non potuimus non graviter dolere maxime ob eam singularem caritatem, qua Vos, ut scitis, et totam vestram gentem ab initio semper prosecuti sumus, ne paucorum contagio paulatim nemine providente ad omnes serpat, ingemiscetes insuper, et calamitatibus nostrorum temporum hoc quoque addatur, ut sacrosancta Christi fides ab impiis

laceretur pseudomagistris, incipiantque prophetare, qui spiritum propheticum non a fonte lucis, sed a principe tenebrarum hauserunt. Rogamus igitur Dominationes vestras tamquam Fratres et Amicos nostros in visceribus Jesu Christi nobis carissimos, velint istiusmodi labe infectis (si res, ut fertur, ita se habeat) charitative succurrere. Meminerint Dominationes Vestrae Patrum et Praedecessorum suorum carissimorum perpetuam constantiam, qui nullis unquam novis vel ad punctum a vero seducti, fidem Christi ab Apostolis praedicatam inviolabiliter semper custodierint ita, ut neque fame, neque persecutio, neque gladius a vero Christi jugo eos separare potuisset. Revocent insuper Dominationes vestrae, quomodo Divi et Serenissimi Reges Hungariae et omnium Ordinum Principes seditionum auctoribus non modo circa fidem (quae jocum non patitur) sed etiam civili tumultu debacchantibus masculo semper animo restiterint, digna eisdem pro meritis supplicia in omnemque progeniem ipsorum statuentes. E diverso Communitates, quae non more arundinis huc atque illuc levi vento agitantur, solida fide permanserunt, honores, digna laborum suorum praemia receperunt. Considerent ceterum Dominationes vestrae, quam gravibus expensis communitatem vestram affligitis, et laboribus, si contra Sacerdotes et ecclesiasticam libertatem quidquam statueritis; nam hoc Deum offendit, Sedem Apostolicam contaminat, Imperatorum et Regum Majestatem ac utriusque Status Principum dignitatem violat, vestri vero Pastoris multum erga vos pietatem diminuit, qui, ut firmiter credimus, paratus est, animam suam ponere pro ovibus suis, antequam calumniam ullam contra fidem Christi et ecclesiasticam libertatem insultare patiatur. Pensent Dominationes vestrae amicitiam pacis, quid pretiosa quies valeat; ex adverso quid monstrifera simultas et seditio cruenta parere possit. Quare Dominationes vestras iterum atque iterum per viscera misericordiae Dei paterna caritate admonemus, ut vestigiis Praedecessorum suorum carissimorum insistentes sacros canones violare non attentent, sed quae salutis sunt et honoris, suos doceant, et errantes in viam salutis reducant, animo semper revolventes, quid vindex ira Dei possit et valeat: nam recepturus est unusquisque mercedem secundum opera sua. Vestras tandem Dominationes bene valere in Domino optans, quibus nos ex animo commendamus. Si autem aliqua in re Dominationes vestrae per quempiam offenduntur, dicant, providetur; nemini enim est parcendum, quia non est alieni potestas ad

malum. Alba Julia Sabbato proximo ante Divi Gregorii Papae et Confessoris Anno Domini M. D. XXVI.

Joannes Goszthon postulator
Albensis Transsylvanae ecclesiae
manu propr.

Kivül: Prudentibus et circumspectis Magistro civium
Judicibus ac toti Senatui Civitatis Cibiniensis Dominis et Amicis
nobis dilectis.

Az eredeti — kívül gyűjűpeesét vörös viaszba — a
szász nemzeti levéltárban 304-dik szám alatt volt. Most már
többé nem létezik itt. Másolata Edernél: Adversaria II.
1041—1046 a Széchenyi országos muzeumban.

XXXIV.

1526. Aprilis 17-kén.

Anno 1526 decima septima mensis Aprilis. In Causa prouidi
Christophori Schwnggrwdaer Mercatoris Budensis, Contra et aduersus
Egregium et Circumspectum Marcum Penfliger Judicem Regium
Civitatis Cibiniensis. etc. In mei Notarii testiumque Infrascriptorum
presencia: Idem Christophorus qui supra protestatur publice et
solemniter, Quomodo a certis superioribus diebus circa dominicam
Judica requisierit eundem dominum Marcum occasione certorum de-
bitorum per se eidem Marco olim in Buda creditorum, amicabiliter,
Quatenus eadem debita fide bona sibi credita. Juxta literas eiusdem
obligatorias restitueret, daret, et traderet, videlicet summam Quin-
gentorum flor. in Moneta bona et antiqua vngaricali citra vel ultra,
saluo computo. Qui quidem Marcus cum nulla benivolencia ad satis-
faciendum induci potuerit Idem Christophorus munitus litteris Regis,
tam ad ipsum Marcum, quam Magnificum dominum Johannem de
Zapolia Waynodam Transsilvan. etc. Quo iidem Marcus et dominus
Waynoda sibi plenariam facerent, ac fieri procurarent solutionem:
Ita quod per commissionem eiusdem Magnifici domini Waynoda Regia
Maiestas Magistro civium Judici et Juratis Civibus Cibiniensibus
mandauerit fieri satisfactionem omnibus Juris remediis et cogi eum

dem Marcum ad solutionem totalis summe sibi credite, Dictus Christophorus, debita cum Instan. eodem Magistrum Civium Judicem Juratosque Consules diligentissime requisivit, ut Justiciam et Justicio executionem cum effectu eidem impenderent, Observatisque preterea plerisque terminis in senatu Cibiniensi: ac eodem Mæreo coram eodem Senatu comparente: et per protestantem convento, debitum allegatum Idem Marcus non negat: Sed dixit se satisfacturum eidem creditori Bude proximis diebus: quia illic iam in procinctu et mox illic esset profecturus: Qui tandem Christophorus eo non contentus petiit instanter sibi Justicie complementum: quo ad satisfactionem Juxta consuetudines et Jura istius patrie et Civitatis per dictos Magistrum Civium Judicem et Consules administrari: Qui tamen, ut protestans lamentatur omnimodam Justiciam sibi in illa causa facere recusavit: Et de presenti recusant: Sed neque literas Testimoniales sibi super suis Instancijs et requisicionibus per eum frequenter postulas dare voluerunt, Ideo in defectum Justicie sibi administrate, recursum habuit et fecit coram Me Notario: et Venerabili Capitulo Cibiniensi, quatenus Si opus fuerit succedent temporibus, In evidenciam sue diligencie: et requisicionis huiusmodi in causa debitorum per eum factorum a Me Notario vel etiam Capitulo Cibiniensi, possit habere documentum: et publicum Instrumentum etc.

Presentibus ibidem venerabili domino Melchiore presbitero de Insula christina, et Volfgangus (igy) literato de Braschouia, In Schellenburg rectore schole Testibus ad premissa specialiter rogatis et requisitis.

A szebeni káptalan A. jegyzőkönyve 166. lap.

XXXVII.

1526. Május 28-án.

Namhaftig Ersam Weysz Herren: Mein gruesz vnd dinst Benor, E. W. thue wir zebissen, das wyr khuniglicher Maiestat, khunigia vnd annderen Herren vnsser pottschaft fleissig angepracht habenn. Aber pys her khayn anntburtt mögen Erlangenn. Vrsach. das man pysz herr, für vnd fuer alle tag vonn des Newen schatzmaister wegen gehandelt hat, vnd dem Herren Thwzo das Schatz-

maister ambt gesteran vor khunig vund herren offennlich ist ausgesprochen wardenn, Verhoffenn in 3. oder 4. tagen guete anntburtt zehabenn. Wenn mit Hilff vnd gaudem gottes die anntburtt etwo verstee, Nur alain der Thurkyschs khaysar wurd vnns die anntburtt verhandeln. sonst werd byr sy guet habenn, aber als hewt syndt dy Mär khomenn von den Thomery Pall, das der khaiser auff den weg ist, vund scholl in acht tagenn, zw weissenburg sein, Söhl mär würdten vnsser anntburtt verhinndern, vnd vnns Wundert das E. W. vnns der Thurkhenn halbenn khain gebysse potschaft noch schreiben thuet, das wyr dann den khunig möchten ansagenn, annder mär khünn byr Yetzund nitht schreybenn, denn das alle ding Thewer sindt. Vnd Yn dreyen tagenn hundert gulden in Newer Münsz auffgeenn, Es scholl ainer lieber zu Jerwsalem ezeren als hie. deszhalbenn so wolt wyr geren dahaymben sein. damit sey E. W. got beuolhenn. vnd lasz E. W. Vnns auch beuolchenn sey, Datum Ofenn am Montag Nach Trinitatis 1526. Glorg Majr wyrd E. W. dasz übrigg sagen.

Marx Pemfflinger mit
den andren herren.

Kivül: Den Fürsichtigen Ersamen Weysen herren Burgermaister Richter vund Rate der Stat Hermonstat. Vnsseren Gueten herren vnd fraindten.

Az eredeti — papíron levél formában — szász nemzeti levélt. V. 285. A kis gyűjtemény úgy mint a fennebbi 1522-beli oklevélnél.

XXXVIII.

1526. Junius 25-ken

Prudentes et Circumspecti domini et amici nobis Dilecti, Magnificus Dominus Johannes Doczy se reliquisse dicit apud vos aliquas restancias de taxa preterita, ex quibus intendit soluere debita que contraxit ad facta Regie Maiestatis tempore officij sui Thesaurarius, obligatur autem etiam mihi quoque certam summam pecuniarum: quam dedi ei ad necessitates Maiestatis sue, quam pollicetur mihi soluere ex eisdem restancijs, Cum igitur nos nunc pecunijs maxime

indigeamus. ad plurimas nostras necessitates et Regni, Rogamus vos, in maioribus vobis complacere volentes; vt huiusmodi restancias quo cicius poteritis ad manus Egregij domini Marei Pentfinger Judicis Regij administrare velitis, vt prefatus dominus Joannes Doezy ex hinc debita contracta tempore officij sui. soluere possit, Quas iterum atque iterum rogamus ne secus faciant, Datum in arce nostra Strigoniensi: feria Secunda proxima post festum Natiuitatis beati Joannis Baptiste Anno Domini Millesimo Quingentesimo Vigesimo Sexto.

Ladislauus Archiepiscopus Strigoniensis.

Primus Hungar: Legatus natus ac

Summus Cancellar. Regie maiestatis etc.

Idem Strigoniensis

Manu ppa.

K i v ü l : Prudentibus et Circumspectis Judici et Jurati Civibus Civitatis Cibiniensis. Dominis et Amicis nobis Dilectis.

Az eredeti papíron, levélformában, vörös viaszszal pecsételve a zász nemz. levéltárban V. 292. A pecsét hosszukó nyolczszög a felső mezőben sas, az alsóban egy virág. A palza fölött a püspöki süveg.

XXXIX.

1526. Juniusban.

Querelae seu Scriptum Dominorum Capitularium, Super Lutheranis Cibiniensibus, et Religionis Negotio, Archi-Episcopo et Cardinali (igy) Strigoniensi transmissum Ex Authentico desumptum.... Anno Domini 1526.

In Civitate Cibiniensi, ubi fundamentum est Lutheranae Haeresis, in domo Magistri Johannis Csukas facta est quaedam Schola, per quendam Scholasticum, ibi canitur Symbolum Nicenum Germanica lingua, et aliae Cantilenae, Missam et Divina officia concernentia, Uxor et Veruule, pueri et tota familia canunt et nituntur Missam facere Germanicam.

In Domo ejusdem fovetur unus Apostata, qui fuit Ordinis Praedicatorum nomine Georgius, qui dicit se absolutum ab habitu et

Religione, tamen hactenus non exhibuit absolutionem praedictam, quam prae se ferebat. Iste irrequisito Pastore Plebano in Ecclesiis filialibus praedicat, seducens Populum ab obedientia, a jeuniis et praeceptis Ecclesiasticis, dicendo illa quae placeant populo, volens se ingerere ad officium praedicatorum, et pecunias non accipere, ita ut possit plebem seducere, is missus est per Ambrosium Slesitam, quondam praedictorem Cibiniensem, ex partibus illis ubi degit Lutherus, ut populum retrahat ab Obedientia Romanae Ecclesiae et suorum Praelatorum Ecclesiasticorum.

Idem Apostata manifeste gloriatur, se accepisse Mandatum, a Domino Magnifico Judice Regio, ut Cibinijs maneat, donec ipse de Buda redeat, cum tamen Magistratus totius Civitatis Decreto suo, ad petitionem Dominorum Capitularium, jusserit ut Civitatem exeat, ipse vero nil curavit et dixit animo improperante: Et si crepent Plebanus et Decanus, ac etiam Domini Senatores, ad despectum eorum ego Cibinijs manebo, timenda est Seditio in brevi.

Adveniunt plerique istius pessimae Sectae Lutheranae homines, Professores, Clerici et Laici in Civitatem Cibiniensem. Nam ibidem foventur et diliguntur, extra Civitatem vero nullibi per totam Transylvaniam admittuntur, illi propter despectum Praelatorum Ecclesiasticorum, ibidem honeste a Cibiniensibus tractantur.

Senatus Cibiniensis sollicitat apud Plebanum ut huiusmodi Praedicator, aut Pseudopraedicatores ad praedicandum admittantur, et cum non possit eis resistere Dominus Plebanus, necesse habet eosmittere. Ita isti Prophetae et mali praedicatores populum in errorem ducunt.

Idem Apostata in convivijs Mercatorum et Civium informat et manifeste Evangelium fuisse absconditum plusquam 400 annos. Sacerdotes dicunt, nullam veritatem praedicasse, Christianos esse liberos libertate Evangelica, non esse obnoxios inventionibus humanis et statutis Patrum, etiam propter huiusmodi Sacrilegas doctrinas, ipsi Lutherani in praedicto Cibinio venerantur a Mercatoribus fere omnibus velut Idolam, et tamen trahuntur cum intimo affectu ad Convivia etiam ad alterationem usque, cum quo isto vel isto cive debeant cibum capere, ex qua officiositate ipsi cornua coeperunt erigere.

Item, destructa est fere Jurisdictio Ecclesiastica. Nam paucissimi illam experiuntur, quandoquidem omnes propemodum Rigore

Jussionum, et minis ultimi Supplicij inferendi Forum declinant, Dicentes, se habere Judices seculares, se nolle coram Sacerdotibus pignare, et in causis mere spiritualibus ut sunt Matrimoniales, et inter Clericum et Laicum, fundamentum istius disturbij quis sit, Orator dicet.

Item, Oratorem praesentem Magistratus constituit privare beneficio suae Plebaniae, sua duntaxat Autoritate fruiturus, Apostatas tollerant, artificia Mechanica eos addiscere permittunt, etiam Apostatis in sacris ordinibus, vel sub Diaconatu existentibus, et in eis magnam habent complacentiam. Resonet ¹⁾ Cantilenam solitam, in die Nativitatis Domini, et totius ejusdem solennitatis laudem in maximam jucunditatem decantari, Lutherani mali homines Cibinienses transmutarunt in linguam Germanicam, in non modicum scandalum, immiscentes scurrilia verba, cum tamen illud Canticum sit a principio juste et devote in praeconium recentis pueri Nati Filij Omnipotentis Dei contextum.

In Ecclesia Beatæ Elisabeth in Civitate Cibiniensi est quidam Monachus Griseus, indoctus et fore idiota similiter Slesita ²⁾, qui in omnibus suis sermonibus debachatur in statum Ecclesiastici Ordinis, Lutheranizans, hic fovetur ab ipsis Negociatoribus velut lucem propinans, eam tamen fere omnes suae praedicationes tenebrae sint et erroneae, nil nisi venenum Luthericum prae se ferentes.

Vocamur ad praelium in Turcas, et mandatur nobis sub poenis in Congregationibus Regni Transilvaniensis descriptis, hoc est sub poena Capituli et omnium bonorum videlicet belligerare debemus, contra libertatem Ecclesiasticam non evadentes facere hujusmodi constitutiones contra Clericos, cum tamen ipso facto sententiam Excommunicationis incurrant, sicque multae animae ibunt in perditionem ex Pastorum negligentia, potunt humiles Capitulares Reverendissimae Dominationis vestrae salutare et acceleratum remedium.

Thesaurarius ³⁾ et alij Regni Aulici in curiis Plebanorum descendunt, victum ibidem tam pro se, quam pro jumentis distrahunt,

¹⁾ Seivertóél: »Resonant.«

²⁾ Oltardnál hibás oldaljegyzékkel: »De Johanne Surdastro loquuntur.«

³⁾ Oltardnál hibás oldaljegyzékkel: »Nicolaus de Gerend hic Thesaurarius fuit.«

consumunt, vi etiam rapiunt, Clericis dicas imponunt, eosque mirabiliter vexant, minantur etiam bonorum spoliacionem. Excommunication vero omnino apud nos extincta est, et pro nihilo reputatur.

Plebanus Cibiniensis ¹⁾ non auderet sub vitae suae privatione aliquem renunciare excommunicatum. Decanum Capituli Cibiniensis ²⁾ hoc est Vicarium Reverendissimae Dominationis vestrae, quidam Negociator Cibiniensis, imo aut altero equite in campo fecit circumveniri, angustari, terreri et molestis verbis non tantum verberatum Equites ipsum reliquerunt.

Ecclesiam quandam Parochialem in parvo Horreo Dominus Magnificus ³⁾ fecit violari, fores ejusdem violenter demoliendo, nulla Reverendissimae Dominationis V. Vicarij Decani habita autoritate. Nam adeo invaluit ista pestis Lutherana, ut etiam in Civitate ubi Lutherus degit (testibus de his partibus venientibus et nobis referentibus) magis saevire non possint.

Cibinienses seducunt populum in villis circumcirca, et in sedibus Saxonicalibus, inficiendo eosdem dicta Haeresi perfida, ita ut et Rustici insultent Pastoribus eorum, Caeremonias illas Sacrosanctas in festo Palmarum, et magnae sextae Feriae omnino despiciunt, et benedictiones Commensibilium diei Paschatis nihili facientes.

Villam unam Christianam, nomine Bongarth, Cives Cibinenses devastarunt et Saxonibus mandarunt, ut dictam Villam exirent, et ita indirecte Plebanum Plebania sua spoliaverunt, qui propediem cogetur stipem mendicare. ⁴⁾

Oblegia consueta in quatuor festivitatibus Anni Sacerdotibus non dant, sed nec pullos Gallinaceos Decimales, imo quando Domini Capellani Cibinienses de more antiquo alias laudabiliter observato vadunt pro dictis pullis colligendis, probris eos afficiunt et verba stulta evomunt.

¹⁾ Oltardnál hibás oldaljegyzékkel: »Rev. Matthias Ramaschi«

²⁾ Oltardnál ezen oldaljegyzékkel: »Petrus Thonhäuser Pastorem Horrei majoris«

³⁾ Oltardnál ezen oldaljegyzékkel: »Dn. Regius Judex Marcus Penfflinger.«

⁴⁾ Oltardnál oldaljegyzékkel: »Matthias Armbruster Consul Cibiniensis, cum suis subditis Petrum Pileatorem Pastorem Bongarth, vi ejecerat, et clientem suum Georgium de Olzona in locum ejus suffecerat.«

Die Sanctissima Corpora Christi, et per totam octavam, prout ordinavit sancta Mater Ecclesia, Plebanus Cibiniensis facit Solennes processiones cum Corpore Christi, mane in summa Missa et sero in Vesperis. Tunc pridem ¹⁾ nonnulli Cibinienses Blasphemiam magnam perpetraverunt, et cives aliqui dixerunt: Sacerdotes nostri credunt Deum factum esse coecum, ex quo tot luminaria incendunt. Alij dixerunt: Sacerdotes nostri arbitrantur Deum esse Puerum, qui velit instar puerorum duci et portari in brachijs vetularum circumcirca per Civitatem. Concludentes esse stultitiam et Sacrodotum fraudulentorum deceptionem.

Detrahunt sanctissimae Beatae Mariae virgini, Exequias Mortuorum explodentes, Horas Canonicas esse stultam temporis contritionem, volentes Sanctimoniales et alias personas Religiosas a servitio divino retrahere, dicentes, Christum docuisse nos tantum orare Pater noster, qui es etc.

Et nunc in domo Magnifici ²⁾ manet Apostata, quia de domo Domini Magistri Johannis Csukásch eiectus est.

Reverendissime Archipraesul, his molestiis fatigati, oramus per viscera misericordiae Dei nostri, succurrat nobis patrocinio Dominatio vestra, qui etiam nimis attriti injuriis hincere vix valeamus seu hiare, quandoquidem si modo Reverenda Dominatio vestra Autoritatem suam silentio praetergressa fuerit, postea super Reverendissimam Dominationem vestram et super nos indignos Capellanos fulminabitur illud Verbum: Facti sumus opprobrium hominum et abjectio plebis.

Oltard: Concio 56—62. II.

XL.

1526. Julius 19-én.

Ludovici Dei Gratia Rex Hungariae et Bohemiae. Egregie, Fidelis, Nobis dilecte, Commiseramus tibi praeteritis Mensibus, per alias

¹⁾ Valószínűleg írás vagy sajtóhiba »quidem« helyett.

²⁾ Oltárdnál ezen oldaljegyzékkel: »Regii Judicis Cibiniensis.«

Litteras nostras, ut Capita et Principes Lutheranae Haereseos, quae dum in illis partibus et Civitatibus Transilvanicis pululare coepit, coerceres, ac in pristinam Fidem et Religionem tua opera et diligentia reduceres. Qua in re adeo tepide et negligenter gessisse te accepimus, ut jam non secreto is error in paucorum mentibus versetur, sed palam ac publice vagari, radicesque altius egisse dicatur. Id quod nos ulterius pati nulla ratione volumus. Quare Fidelitati tuae harum serie committimus, sub privatione officii tui et amissione omnium Bonorum tuorum, ut jam vel deinceps in illis partibus et Civitatibus nostris ejus sectae homines diligenter et religiose inquirere, inquisitosque et in errore deprachensos secundum eorum culpam et delictum castigari facere debeas et tenearis, Secus igitur si et rebus tuis et voluntati nostrae consulere voles, nulla ratione feceris. Alioquin poena illorum in te redundabit. Datum Budae Feria quinta ante Festum beatae Mariae Magdalenae Anno 1526.

Kivül: Egregio Marco Penfflinger Judici nostro Cibiniensi, Fideli Nobis dilecto.

Oltard: Concio II. 32—34.

XL. a.

1526. Septembris 22-én.

Clemens papa VII. Venerabili fratri Johanni Episcopo Albensi... Duo ex dilectis filiis fratribus ordinis Praedicatorum in regione ista Transilvaniae commorantibus, qui has fraternitati tuae litteras perferrent... sic ab officio sententiarum impetratarum egressi, ordinisque habitu et religione penitus rejectis et relicta ad saecularem licentiam reversi ea temeritate et sine pudore per regionem istam palam incedunt et ubique cum omnibus versantur, ut maximo eidem ordini et fratribus in locis istis degentibus dedecori et dampno, majorique cumeto populo scandalo... et re ipsa informari melius poterit. Nam quantum hujusmodi pravi hominum spiritus pravaque exempla et facinora fidei nominique Christiano periculosa... satis superque prodidit, ut etiam non te lateat, experimur; nuper fraternitatem tuam in Domino hortamur, eique in virtute sanctae obedientiae... Apostatas ipsos, quicunque illi fuerint etiam dictis Poenitentiarum litteris suffultos,

leniter et paterne, nostroque si opus fuerit, nomine et ordinem, quem reliquerunt et iam professi fuerant, in Domini nostri Iesu Christi cultum et honorem redire velint. Sin autem minus, aut causas, cur egressi sunt, et ea quae ressi sunt, videas et ad nos mittas atque interim, dum quid tibi faciendum sit, viderimus, aliquo in loco resserri et custodiri facias. Aut si tibi ut e regione ipsa saltem et tua Dioecesi cedant, atque ne amplius in ea commorentur, cures
D. Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die 22. Sept. 1526, Pontificatus nostri anno 3.

E pápai levelet az erdélyi püspök közölte a szebeni, brassai, keresztyén szigeti, nagycsüri, nagydisznódi, szelindeki, feketehalmi, prázsmári plébánosokkal. Másolata a Batthyány levéltára Gyulafejevről K. 5. V. 2. 410. 1. Teutsch G. D. Dr. gyűjteményéből.

XLI.

1527. Januarius 23-án.

Honorabiles in Christo nobis dilecti. Intimavimus nonnulla per Venerabilem Magistrum Blasium Archidiaconum Lweczmanensem et Canonicum Jauriensem ac Secretarium nostrum presentium ostensorem nomine nostro refferenda Hortamur igitur et requirimus vos, Vt his que idem Magister Blasius nomine nostro vobis retulerit, fidem induciam prestare Et ea que per vos obeunda iusserit sub debito salutaris obediencie exequi et effectui mancipare debeatis, Datum in Arce nostra Strigoniensi Feria tertia proxima post festum Beatorum Fabiani et Sebastiani Martyrum 1527.

Paulus Archiepiscopus eccles. Strigoniensis
Primas Hungarie Legatus natus
et Supremus cancellarius Regius Mann p.

K i v ü l: Honorabilibus Ecclesiarum Parochialium plebanis nec non Hospitalium Capellarumque et altarium Rectoribus aliisque Beneficiatis sub Decanatu Cybiniensi existentibus Iurisdiccioni nostre Strigoniensis nobis in Christo dilectis.

Az eredeti papíron egy gyűrűpecséttel vörös viaszba nyomva. A szebeni kápt. levéltárban Conv. I., 53. vagy 104. az új lajstromozás szerint.

Egy hasonló tartalmú oklevél Conv. I., 55. alatt követezőleg van ezímezve:

Venerabili Decano Cybiniensi Iurisdiccioni nostre Strigoniensi nobis in Christo honorando.

XLII.

1527. Januarius 25-én.

Commissio propria Domini Regis.

Ioannes dei gratia Rex Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. Fidelibus nostris, Prudentibus et Circumspectis Magistro Civium ac Iudici et Iuratis Civibus Civitatis nostre Cibiniensis, Salutem et gratiam, Ad auditum Maiestatis Nostre, non sine gravi animi nostri displicentia pervenit, Inveniri secleratos quosdam, honoris et salutis proprie Immemores, in Civitate ista nostra Cibiniensi, Qui heresim illam Lutheranam, a Sede Apostolica, In toto orbe Christiano, damnatam, Interdictam, et explosam, non solum legere, asserere et probare, verum etiam publice laudare, profiteri, publicareque, In contemptum et vilipendium Sacrosanctae fidei nostre Catholice, sancteque sedis apostolice manifestum non erubescerent, Cum autem ex Injuncto Regiminis nostri officio, Nobis incumbat, populum fidelem Nutu divino moderamini nostro subiectum, a labe et peste eiusmodi heretica, aliisque erroribus, quantum cum dei adiutorio possumus, Tueri et preservare, Mandamus fidelitati vestre harum serie firmissime, aliud habere nollentes. Quatenus statim acceptis presentibus, omnes et singulas personas seculares. Civitatis et districtus Cibiniensis, cuiuscunque status, gradus. Conditionis et preeminentie existant, que prescriptam heresim Lutheranam, legere, asserere, probare, laudare, profiteri vel publicare presummerent, Auctoritate nostra Regia, vobis in hac parte concessa, captivare, vincire, et Incarcerare, Resque et bona eorum universa, quocunque nomine censeantur, dispositioni Maiestatis nostre reservare, aliisque vijs et modis, quibus vobis expedire videbitur, easdem a predicta heresi Retrahere et coherere debeatis, et teneamini, scripsit preterea Reuerendissimus Do-

minus Paulus, Archiepiscopus Strigoniensis, ac decanum et communiatem plebanorum, aliarumque personarum Ecclesiasticarum, etiam Regularium, cuiusvis ordinis, et districtus Civitatis istius nostre Cibiniensis, ut si quipiam ex eis, labe heretica prescripta Infecti essent, Auctoritate sua Ordinaria, per Commissarium suum specialiter ad id transmissum, et Decanum Cibiniensem emendarentur. Volumus Itaque et fidelitati vestre harum serie, firmissime committimus et mandamus, Quatenus dum et quando per Commissarium eundem, et Decanum Requisitj fueritis, omni ope, favore et auxilio eisdem adesse debeatis et teneamini, Secus nulla ratione facturi, presentibus perlectis exhibenti Restitutis, Datum Strigonij In festo Conversionis beati paulj apostolj. Anno Domini Millesimo Quingentesimo vigesimo septimo.

(P. H.)

Az eredeti papíron a segesvári gymnasium gyűjteményében 16. sz. a. A peesét vörös viaszban rányomott papírral. A hátapon egykoru kéztől:

»De cauendis Lutheri scriptis«.

XLIII.

1528. Martius 29-én.

Venerabilibus, Egregiis Dominis Decano, coeterisque fratribus Decanatus Cibiniensis, Dominis semper observandissimis etc. Salutem et fraternum amorem. Allatae mihi sunt literae Magnifici Domini Petri de Perén *) Waiwodae Transsylvaniae, quibus petit, imo mandat certis Decanatibus, quatenus Equos Rhedales cum certis curribus pro impugnatione **) Castri Fogarass dare debeant et teneantur. Praeterea mandat sua Magnificentia, ut praefatos equos ad manus Dominorum Secularium ordinare et dare debeamus intra spacium octo dierum. Ego vero consultus quibusdam Dominis respondi, non esse reluctandum voluntati Domini Waiwodae praesertim hac tempestate. Suffragio tamen bonorum amicorum uti poterunt ***) D. V. E. ut minus vobiscum aga-

*) »Perin« Hermannál.

**) »impignoratione« Hermannál.

***) »potuerint« Hermannál.

tur. Ego curabo Universitate congregata, ut ista contributio communis habeatur et in unum compensetur. Valere cupio D. V. E. Datum Birtalom Dominica in passione et tabulatione *) Anno 1528.

Magister Lucas Plebanus Birtthalbensis,

Decanus Generalis.

Az eredeti állítólag az ev. agost. Superintend. levéltárában Szebenben. Másolatól G. J. Hanernél Miscellanea Historiam Hungariae et Transsylvaniae imprimis Ecclesiasticam illustrantia I, 174. (Szebenben a superintend. levéltárában) és Hermann Dávid eredeti kézírata a Széchényi országos könyvtárban Budapestén M. S. Quart. latin. 1175, 16. lapon.

XLIV.

1529. September 16-án.

Commissio propria Domini Regis.

Nos Joannes Dei gratia Rex Hungariae Dalmatiae Croatiae Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod nos attentis et consideratis fidelitate et fidelium servitiorum gratuitis meritis fidelis Nostri Egregij Volfangi de Bethlen quae ipse Sacrae primum huius Regni Nostri Hungariae Coronae et deinde Majestati Nostrae pro locorum et temporum varietate cum omni fidelitatis constantia exhibuit et impendit. Totalem possessionem Marci Pemflinger Bolya vocatam ac portiones ejusdem possessionarias in possessionibus Ingodaly Alamer Saldorff Salko Mihályfalva Veszszöd Hidegviz Ladamos Kövesd Ivanfalva et Embere Telek nomina-

*) Hogy ezen föltűnő kelezésen nem lehet más napot, mint Dominica Judicát, a mely Dominica passionisnak is neveztetik, érteni, kitűnik a szebeni polgármester Armbruster Matyás egykoru számadásából, melyben ezen kiadási tétel fordul elő: »Feria quinta sequenti (scil. post Dominicam Judica) misso stipendiario ad Megyes cum literis, ut Domini plebani de illo Capitulo equos pro abductione ingeniorum ad oppugnationem Fogaras statim huc mittant, expen. fl. 0 d. 32. Husvétkor már ki voltak állítva a plebánosok lovai, ugyanazon számadás szerint, hol ez áll: »In crastino Festi Pasche... Stephanus pistor addidit ad equos plebanorum suos equos 4 pro abductione magni ingenii fl. 6 d. 0.«

tis omnino in Comitatu Albensi existent. habitas ad dictam possessionem Bolya per eundem Marcum Pemflinger tentas et gubernatas quae ex eo quod annotatus Marcus Pemflinger iudex Noster Cibiniensis existens immemor fidei fidelitatisque suae qua nobis veluti vestro et legitimo Regi Hungariae Domino suo naturali tenebatur factioni Germaniae adhaesisse partesque Ferdinandi Bohemiae Regis hostis Nostri fecisse, et per hoc notam perpetuae infidelitatis et criminis laesae nostrae Majestatis incurrisse perhibetur ad Nostram Collationem bono jure devolutae et redactae esse dignoscuntur, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet terris scilicet arabilibus cultis et incultis, agris pratis pascuis campis foenetis, sylvis, nemoribus montibus alpidibus vallibus vineis vinearumque promontoriis aquis fluvij piscinis piscaturis aquarumque decursibus molendinum et eorundem locis generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis sub suis veris metis et antiquis limitibus existent, praemissis sicut praefertur stantibus seque habentibus memorato Volfango de Bethlen suisque haeredibus et posteritatibus universis dedimus donavimus et contulimus imo damus donamus et conferimus jure perpetuo et irrevocabiliter tenen. possiden. pariter et haben. Salvo jure alieno. Harum Nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante Quas in formam Nostri privilegii redigi faciemus dum nobis in specie fuerint reportatae. Datum Budae secundo die festi exaltationis Sanctae Crucis Anno Domini Millesimo Quingentesimo Vigesimo Nono Regnorum Nostrarum vero Anno tertio.

A fejevári káptalan egy átírásából 1696-ról II. Protocolum ex Archivio Capitulari Albensi transumptum A. 1768. II., 533. II.

XLV.

1529. November 22-én (1530.)

Joannes Dei Gratia Rex Hungariae Dalmatiae, Croatiae etc. fidelibus Nostri Honorabili Conventui Ecclesiae de Kolos Monasterium et Gratiam. Cum Nos attentis et consideratis fide et fidelitate, ac fidelium servitorum gratuitis meri — fidelis Nostri Egregii Matthiae de Fráta, quae ipse Sacrae primus hujus Regni Nostri

Hungariae Coronae, ac deinde Majestati Nostrae, pro locorum et temporum varietate non parcendo Personae ac rebus suis cum summa semper fide et integerrima animi sui constantia exhibuit et impendit; Totales Portiones possessionarias Marci Pemflinger Iudicis Regii Civitatis Nostrae Cibiniensis in possessionibus Jára Illye et Szederjes in Comitatu Thorden. existent. habitas, quae ex eo, quod idem immemor fidei Patriaeque (igy) et honoris ipsius, qua Nobis veluti vero et legitimo Regi Hungariae tenebatur, et obstrictus erat factioni Germanicae, consequenterque Hosti Nostro, et totius Nationis Hungariae manifesto adhaesisse, partesque ejus omnibus viribus suis tutasse, per hocque Notam Infidelitatis ac Crimen laesae Majestatis incurrisse perhibetur, ad collationem Nostrae Majestatis juxta antiquam et approbatam hujus Regni Nostri consuetudinem, atque legem rite et legitime devoluta esse dinoscuntur et redactae, simul cum cunctis earundem utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, ad easdem de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus praemissis sic ut praefertur stantibus et se habentibus, Memorato Matthiae de Fráta suisque haeredibus et posteritatibus universis, vigore aliarum Litterarum Nostrarum Donationalium superinde confectarum, in perpetuum dederimus et contulerimus, velimusque eosdem in Dominium earundem per Nostrum et Vestrum homines legitime facere introduci, super quo fidelitati vestrae harum serie firmissime committimus et mandamus, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fide dignum, quo praesente Nicolaus de Szengyel, vel Matthaeus de praedicta Jára, aut Simon Sido de Poka, sive Joannes de Barbátvize aliis absentibus, homo Noster ad facies praedictarum Portionum possessionariarum vicinis et commetancis earundem universis, inibi legitime convocatis et praesentibus acceden. introduceat praefatum Matthiam de Fráta in Dominium earundem statuaturque easdem suisque haeredibus et posteritatibus universis, praemissae nostrae Donationis titulo sibi incumben. perpetuo possiden. si non fuerit contradictum; Contradictores vero si qui fuerint, evocet eosdem contra annotatum Matthiam de Fráta ad terminum competentem in Praesentiam Vajvodae aut Locumtenentis partium Regni Nostri Transylvanarum, Contradictionis ipsorum reddituros (igy), Et post haec hujusmodi Introductionis et Statutionis seriem cum Contradictorum et Evocatorum, si qui fuerint, vicinarumque et commetaneorum, qui, praemissae Statutioni intererunt, nominibus terminoque assignato, ut fuerit expedien. dicto Vajvodae aut Locum-

tenenti Nostro fideliter rescribatis. Datum Budae feria secunda proxima post festum Beatae Elizabeth Viduae Anno Domini Millesimo Quingentesimo Vigesimo Nono, Regnorum vero Nostrorum Anno Quarto.

Erantque Sigillo praefati Serenissimi Regis Iudiciali et Authentico super cera rubra ductili papiro tecta impressivae communitali et roboratae, ac in simplici papiro conscriptae, clausulae confectae et emanatae. Titulus hujus tenoris erat: Fidelibus Nostri Conventui Ecclesiae de Kolos-Monostra, pro Egregio Matthia de Fráta Introductionis et Statutoriae.

Relatoriae vero sequebantur in hunc modum: Spectabili et Magnifico D—o Stephano Báthori de Somlo Locumtenenti Regiae Majestatis Partium Regni Transylvanien. etc. — mino eorum Honoran. Conventus Monasterii Beatae Mariae Virginis de Kolos Monostra debitam reverentiam cum honoris exhibitione. Vestra noverit Spectabilis Magnificencia, Nos Literas Serenissimi Principis et Domini, Domini Joannis Dei Gratia Regis Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. Domini Nostri Naturalis et Gratosissimi Introductionis et Statutoriae pro parte Egregii Matthiae de Fráta confectas et emanatas, Nobisque praeceptorie loquentes, et directas omni cum honore recepisse in haec verba: Joannes Dei Gratia etc. Nos igitur Mandatis praefati Domini Nostri Regis in omnibus obedire volumus, ut tenemur, una cum Egregio Matthaeo de Jára, homine ipsius Domini Nostri Regis, inter alios nominatum conscriptos, expressato, Nostrum hominem videlicet Religiosum Virum Fratrem Paulum Sacerdotem Socium Nostrum Conventualem ad praemissas Introductionem et Statutionem peragen. nostro pro testimonio fide dignum duximus transmittendum. Qui tandem exinde ad Nos reversi nobis concorditer retulerunt eo modo: Quomodo ipsi in festo Beati Antonii Confessoris ad facies possessionum Jára, Illye et Szederjes in Comitatu Thorden. existen. consequenterque portionum possessionariarum praefati Marci Pemflinger in eisdem habitant, vicinis et commetaneis eorundem universis, inibi legitime convocatis, accessissent; ubi praefatus Matthaeus Járai, homo memorati Domini nostri Regis, Testimonio Nostro praefato semper praesente, praefatum Matthiam de Fráta in Dominium dictarum portionum possessionariarum Marci Pemflinger praetitulati in praedictis possessionibus Jára, Illye et Szederjes vocat. in praecallegato Comitatu Thorden. existen. habitant introduxisset eandemque eidem

simul cum ntiis quibuslibet praemissae Regiae Donationis titulo sibi incumben. perpetuo possiden. statuisset nullo penitus Contraedictore inibi apparente. Expost — quindecim diebus nondum expletis Franciscus Kobza nostri personaliter veniens in praesentiam nominibus et in personis Egregii Nicolai Báufi de Losonez, nec non Nobilium Dominarum Sophiae, Consortis suae et Priscae Relictae quondam Barnabae de Tholdalagh, Item Emerici filii sui ac Elenae, Barbarae et Catharinae filiarum suarum hujusmodi Introductioni et Statutioni fien. Contradictionis et Inhibitionis velamine obviavit; ob quam quidem Contradictionis Inhibitionem mox Nos eodem Nicolaum Báufi et Dominas Sophiam et Priscam, nec non Emericum ac Elenam, Barbaram et Catherinam, coram eodem Francisco Kobza ad Octavas Festi Epiphaniarum Domini contra annotatum Exponentem Vestrae Spectabilis Magnificenciae evocavimus in praesentiam, rationem Contradictionis eorundem redditur. Datum duodecimo Die Diei Introductionis et Statutionis praemissarum Anno Domini Millesimo Quingentesimo Tricesimo.

Másolat a kolozsmonostori Donat. et Statut. Com. Torda. Tom. XIV. az erdélyi főkörm. levéltárából. 402 b. — 403 b. ll.

XLVI.

1531. Februarius 19-én.

Pro utriusque hominis optata salute, oraciones in domino iesu denotas. cum servitiorum meorum commendacione, Juxta hec, novi vestram Egregiam Dominacionem semper fuisse pium patrem et patronum fauorabilem nostre religionis, et signanter fratrum nostrorum in vestra regia ciuitate existencium. Et propterea. ago magnas graciosas vnicuique omnibus patribus et fratribus nostris vestre Egregie Dominacioni rogan. eandem. ut etiam deinceps eadem beniuolencia et fauore prosequatur ipsos pauperes fratres nostros. Confidenter enim tanquam ad patrem pium recurrimus ad vestram Egregiam Dominacionem, datque nobis audaciam recurrendi vestra innata benignitas et pietas a nobis sepius experta. Rogo etiam vestram Egregietatem ut si aliqua

minus bene gesta sunt inter fratres nostros vel ab eis. vel si aliquando vobis ipsi displicuerunt. Vestra Egregietas sua sapientia et prudenti consilio dignetur moderare et actus eorum ad rectum dirigere, ut semper solet Egregia Dominatio vestra. Quam felicissime semper valere cupio, Cui etiam me ipsum et Ordinem nostrum vobis recomendo. Datum in Sacro conuentu nostro debrecenien. In dominica Quinquagesime, Anno salutis 1531.

Hunc etiam patrem Custodem nouum vestre Egregietati vobis commendo.

Eidem V. E. D. deditissimus fr. Franciscus de Rijppa ordinis minorum indignus Minister prouincie Hungarie sancte marie.

K i v ü l: Egregie Domino Marco. Iudici Regio Cibinien. Domino patrono. ac protectori nostro graciousissimo. ac fauorabilissimo.

Az eredeti papíron, levél alakban a száz nemz. levéltárban V. 323. C. P. A pecsét papírra alatta vörös viaszra nyomva, tojásdad, Máriakép van rajta a jézus-gyermekkel. Kőirata S. MNS. F. MIOR. PVC. az egyik, azután — IE. VNGARIE MAIE — a másik felén.

XLVII.

1531. December 19-én. (1532.)

Joannes Dei gratia Rex Hungariae Dalmatiae Croatiae etc. Fidelibus Nostri Capitulo Ecclesiae Albensis Salutem et gratiam. Quod nos cum ad Supplicationem nonnullorum fidelium Nostrorum Majestati Nostrae pro parte fidelis Nostri Nobilis Gregorij Saruarii factam, tum vero consideratis fidelibus Seruitijs ejusdem quae ipse Sacrae primum hujus regni Nostri Hungariae Coronae et deinde Majestati Nostrae pro locorum et temporum diversitate cum summa fidelitatis constantia exhibuit et impendit, Totalem portionem possessionariam Nobilis quondam Ambrosij Mohai per mortem et defectum seminis ejusdem ac Marci Penflinger in possessione Moha vocata in Comitatu Albensi

existent. et habitam Quae ex eo quod idem Marcus Penflinger immemor fidei fidelitatisque suae qua nobis veluti vero legitimo et coronato regi Hungariae tenebatur et adstrictus erat contra publicam totius regni Nostri constitutionem Ferdinando Regi Bohemiae Nostro et ejus regni Nostri publico hosti adhaesisset et partes ejus fovisse et per hoc notam perpetuae infidelitatis ac crimen lesae Nostrae Majestatis patlam incurrisse dinoscitur ad Sacram ipsius regni Nostri Coronam consequenterque Collationem Nostram regiam juxta antiquam et approbatam dieti Regni Nostri Hungariae consuetudinem atque legem rite et legitime devoluta esset et redacta simul cum omni jure Nostro regio si quid in dietis portione ipsius quondam Ambrosij Mohai et Marci Penflinger qualitercumque haberemus aut Nostram ex quibuscunque causis vijs modis et rationibus concerneret Majestatem ac pariter simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentijs quibuslibet memorato Gregorio Saruari ipsiusque haeredibus et posteritatibus universis vigore aliarum Nostrarum litterarum Donationalium superinde confectarum in perpetuum dederimus et contulerimus, Volumusque eundem in dominium dictarum portionum possessionariarum dictorum quondam Ambrosij Mohaij et Marci Penflinger in dicta possessione Moha habitatarum per Nostrum et vestrum homines legitime facere introduci, pro eo fidelitati vestrae hanc serie mandamus firmiter quatenus acceptis praesentibus vestrum mittatis hominem pro testimonio fide dignum quo praesente Ladislaus de Rethen vel Christophorus de eadem et Paulus de Moha alij absentibus homo Noster ad facies dictarum portionum possessionariarum annotatorum quondam Ambrosij Mohai et Marci Penflinger in dicta possessione Moha habitatarum vicinis et commetaneis earundem inibi legitime convocatis et praesentibus accedendo introducat praefatum Gregorium Saruari in dominium earundem statuaturque easdem eidem et idem praemisso jure perpetuo possiden. si non fuerit contradicturn, Contradictores vero si qui fuerint evocet eosdem contra dictum Gregorium Saruari juxta constitutionem universorum Dominorum praclatorum ac Baronum regni Nostri Nobilium in dicta eorum generali Budae pro festo Beati Valentini Martiris in Anno proximo elapso praeterito de voluntate nostrae Majestatis celebrata factam et per Nostram Majestatem ratificatam et approbatam ad quintum decimum diem a die hujusmodi Statutionis fiendae comput. in praesentiam Vajvodarum vel vice Vajvodarum regni Nostri Transylvanensis rationem contradictionis eorum redi-

turi. Et post haec hujusmodi Introductionis et statutionis Seriem cum contradictorum et evocatorum si qui fuerint vicinorumque et commaneorum qui praemissae statutioni intererunt nominibus terminoque assignato ut fuerit expediens dictis Vajvodis Nostris suo modo fideliter rescribatis. Datum in Civitate Nostra Segesvár feria tertia proxima ante festum Beati Thomae Apostoli Anno Domini Millesimo Quingentesimo tricesimo primo regnorum vero Nostrorum Anno Sexto.

Executio facta est Sabbatho proximo ante Dominicam Quasimodo in facie possessionis Moha, homo regius Ladislaus Rétení Capitularis ibi Petrus Altarista Sanctae Barbarae Virginis et Martiris, Vicini Paulus de Moha, item Providi Paulus Varga, Antonius Lajner, Michael Prés, Simon Mészáros de Báránykut, Martinus Siberki, Philippus Kondarth de Reten eodem die Contradictores Benedictus Nagy in persona Filippi Porkoláb Domini sui commetanei ratione partis Marci Peflinger, item Nobilis Gabriel Petki similiter ratione ejusdem partis saluum jus in futur. contradicen. in personam et protestatus est. Item Joannes Palfi in persona Dominae Barbarae uxoris suae et Petri Geréb de Galambfalva ratione partis quondam Ambrosij Mohai contradixit, et evocati sunt ad decimum quintum diem item undecimo die introductioni praenotatae commetanei ratione cujusdam piscinae impignoratae in parte quadam similiter Mohai existen. in hac Ecclesia contradixit et evocatus est ad terminum praefatum.

Spectabili et Magnifico Domino Stephano Bathori de Somlyo Comiti Comitatus de Szaboles, Vajvodae Transylvan. et Siculorum Comiti etc. Domino ipsorum honoran. Capitulum Ecclesiae Alben. Transylvaniae Amicitiam paratam cum honore. Vestra noverit Magnificencia nos Litteras Serenissimi Principis Domini, Domini Joannis Dei gratia Regis Hungariae, Dalmatiae Croatiae etc. Domini nostri Gratosissimi Introducator. et Statutor, nobis praeceptorie loquen. et directas summa cum Reverentia recepisse in haec verba: Joannes Dei Gratia Rex Hungariae etc. Nos igitur Mandatis et Commissionibus dicti Domini nostri Regis per omnia ut tenemur obedire cupien. una cum praenominato Ladislao de dicta Reten homine suo Regio nostrum hominem videlicet discretum Magistrum Petrum Rectorem altaris Beatae Barbarae Virginis et Martyris in hac Ecclesia nostra Alben. praedicta fundati, ad praemissam Introductionem, et Statutionem suo modo fideliter peragen. nostro pro Testimonio fide dignum duximus destinari. qui tandem exinde ad nos reversi concorditer nobis retulerunt

eo modo. Quomodo ipsi Sabbatho proximo ante Dominicam Quasimodo noviter praeteritam ad facies dictae Possession. Moha, consequenterque totalium Portionum Possessionar. praefatorum quondam Ambrosii Mohai, et Marci Peflinger in eadem possessione Moha simul vel divisim habitatum vicinis et Commetaneis eandem universis signanter autem Nobile Paulo de dicta Moha, nec non Circumspectis et Providis Paulo Varga, Antonio Leiner, Michaelé Prés, et Simone Mészáros in Báránykut, Martino Siberki et Philippo Kondart in dicta Reten commoran. ac aliis inibi legitime convocatis et praesentibus acceden. dum idem homo regius dicto Testimonio nostro praesente praefat. Gregorium Sárvári in Dominium dictar. Portionum Possessionar. praefator. quondam Ambrosii Mohai, et Marci Peflinger in dicta Possessione Moha habitat. Introducere ac Eisdem Eidem praemissae Regiae Donationis titulo sibi incumben. perpetuo possiden. statuere et committere voluisset, tunc Agilis Benedictus Nagy Servitor Philippi Porkoláb in ejusdem Philippi Domini sui quantum ratione partis seu Portionis dicti Marci Peflinger, et Nobilis Joannis Palfi in Nobilium Dominae Barbarae uxoris suae, et Petri Geréb de Galambfalva ratione Portionis dicti quondam Ambrosii Mohai in Eadem Possessione Moha habitae nominibus et in personis personaliter adhaeren. praemissae introductioni et Statutioni divisim ac distincto modo Contradictionis velamine obviassent, praesent. ibidem Nobile Gabriel Petki, qui praemissa solenni Protestatione saluum jus in futurum contradicen. sibi reservasset, ob quam contradictoriam Inhibitionem in modo praemisso factam, idem homo Regius dicto nostro testimonio praesente, ibidem et eodem die annotatos Philippum Porkoláb, Petrum Geréb et Dominam Barbaram — — — contra annotatum Gregorium Sárvári Executionis praefatae computan. Vestrae Magnificenciae evocasset in Praesentiam rationem Contradictionis eorum redditur. Tandem undecimo die dicti Introductionis praefatae praefatus Ladislaus de Réten nostram personaliter venien. in Praesentiam quantum ratione cujusdam Piscinae impignorat. in territorio dictae Possessionis Moha parte scilicet jacentis, dictae Introductioni et Statutioni palam ac publice contradixit. Ob ejus Contradiction. Exhibition. nos eundem Ladislaum — praedictum Ejusdem Vestrae Magnificenciae evocavimus in praesentiam, rationem Contradictionis suae redditur. Seriem autem Executionis praemissorum prout nobis — — expedien. fore videbatur terminum ad praedictum Eidem

Vestrae Magnificentiæ suo modo fideliter duximus rescriben. Datum duodecimo die — — — — tationis prænotatar. Anno Domini Millesimo Quingentesimo Tricesimo Secundo. Titulus talis erat: Fidelibus nostris Honor. Capitulo Ecclesiæ Alben. Transylvaniæ pro Nobile Gregorio Sárvári. Introductoria et Statutoria. Erantque Sigillo Ejusdem Regis communitæ. Ad Calcem adjectum erat Lecta m. p.

Tomus fragmentorum Anno 1768. E—a. 3. III., p. 200—204. et Emendata.

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtár 10430/195. 2. sz.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA